www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.ir

واقعه عاشورا

و پاسخ به شبهات

علی اصغر رضوانی

بسم الله الرحمن الرحيم

واقعه عاشورا و پاسخ به شبهات

نویسنده:

علی اصغر رضوانی

ناشر چاپی:

انتشارات مسجد مقدّس جمکران

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست ----- ۵
واقعه عاشورا و پاسخ به شبهات ----- ۲۵
مشخصات کتاب ----- ۲۵
پیشگفتار ----- ۲۵
امام حسین‌علیه السلام در کتب اهل سنت ----- ۲۶
امام حسین‌علیه السلام در کتب اهل سنت ----- ۲۶
ولادت امام حسین‌علیه السلام ----- ۲۶
عبادت امام حسین‌علیه السلام ----- ۲۶
حلم امام حسین‌علیه السلام ----- ۲۷
فضایل امام حسین‌علیه السلام از زبان رسول خداصلی الله علیه وآله ----- ۲۷
گفتار صحابه درباره امام حسین‌علیه السلام ----- ۲۸
امام حسین‌علیه السلام از دیدگاه تابعین ----- ۲۹
امام حسین‌علیه السلام از دیدگاه علمای اهل سنت ----- ۲۹
امام حسین‌علیه السلام از دیدگاه علمای اهل سنت ----- ۲۹
۱ - ابن حجر عسقلانی ----- ۲۹
۲ - زرندی حنفی ----- ۲۹
۳ - یافعی ----- ۲۹
۴ - عباس محمود عقّاد ----- ۳۰
۵ - دکتر محمد عبده یمانی ----- ۳۰
۶ - عمر رضا کحاله ----- ۳۰
شهادت امام حسین‌علیه السلام ----- ۳۰
امام حسین(ع) سرور جوانان بهشت ----- ۳۰
امام حسین‌علیه السلام سرور جوانان بهشت ----- ۳۰

امام حسین‌علیه السلام سرور جوانان بهشت ----- ۳۰
احادیث ----- ۳۰
راویان حدیث ----- ۳۱
الف: از اصحاب پیامبر ----- ۳۱
ب: از علمای عامه ----- ۳۱
تصریح به صحت حدیث ----- ۳۱
تحریفات ----- ۳۲
تحریفات ----- ۳۲
تحریف اول: استثنای عیسی و یحیی علیهما السلام ----- ۳۲
تحریف دوم: قلب حدیث به نفع شیخین ----- ۳۳
تحریف دوم: قلب حدیث به نفع شیخین ----- ۳۳
۱ - روایات ترمذی ----- ۳۳
۲ - روایت ابن ماجه ----- ۳۴
۳ - روایت هیثمی ----- ۳۵
۴ - روایت دولابی ----- ۳۵
۵ - روایت عبداللّه بن احمد حنبل ----- ۳۵
۶ - روایات خطیب بغدادی ----- ۳۵
۷ - روایت ابن حجر ----- ۳۶
۸ - حدیث ابن النجار ----- ۳۶
۹ - روایت ابن عساکر ----- ۳۶
۱۰ - حدیث ابن ابی شیبه ----- ۳۶
۱۱ - روایات طحاوی ----- ۳۷
۱۲ - حدیث ابن ابی حاتم ----- ۳۷
۱۳ - حدیث طبرانی ----- ۳۷

۱۴ - حدیث ابن قتیبه ----- ۳۷
نتیجه ----- ۳۸
مشکل متن حدیث ----- ۳۸
ابوسفیان، جدّ یزید ----- ۳۸
ابوسفیان، جدّ یزید ----- ۳۸
آیین ابوسفیان ----- ۳۸
دشمنی ابوسفیان با پیامبرصلی الله علیه وآله ----- ۳۸
اسلام ابوسفیان ----- ۳۹
فتنه‌گری ابوسفیان بعد از اسلام ----- ۳۹
انکار معاد ----- ۳۹
لعن پیامبرصلی الله علیه وآله ----- ۴۰
ابوسفیان از دیدگاه حضرت علی‌علیه السلام ----- ۴۰
معاویه پدر یزید ----- ۴۱
معاویه پدر یزید ----- ۴۱
معاویه، قبل از اسلام آوردن ----- ۴۱
دشمنی معاویه با اسلام!! ----- ۴۱
معاویه و گناهان کبیره ----- ۴۱
معاویه و گناهان کبیره ----- ۴۱
۱ - معاویه و شرب خمر ----- ۴۲
۲ - معاویه و ربا خواری ----- ۴۲
۳ - معاویه و بدعت در نماز عیدین ----- ۴۲
۴ - معاویه و اتمام نماز در سفر ----- ۴۲
۵ - نماز جمعه خواندن در روز چهارشنبه ----- ۴۳
۶ - معاویه و جمع بین دو خواهر ----- ۴۳

۷ - ترک تلبیه به جهت مخالفت با علی‌علیه السلام ---- ۴۳
۸ - ترک حدّ الهی ---- ۴۳
۹ - معاویه و پوشیدن لباس حرام ---- ۴۴
۱۰ - ملحق کردن زیاد به پدرش ابوسفیان ---- ۴۴
۱۱ - معاویه و بیعت برای یزید ---- ۴۴
۱۲ - معاویه و خروج بر خلیفه مسلمین ---- ۴۵
۱۳ - جنایات معاویه بر شیعه در اواخر حکومت امام علی‌علیه السلام ---- ۴۵
۱۴ - جنایات معاویه در عهد امام حسن‌علیه السلام ---- ۴۶
۱۵ - معاویه و سبّ امام علی‌علیه السلام ---- ۴۶
اهداف معاویه برای نابودی بنی هاشم ---- ۴۷
اهداف معاویه برای نابودی بنی هاشم ---- ۴۷
الف - جلوگیری از نشر فضایل اهل بیت‌علیهم السلام ---- ۴۷
ب - ایجاد بغض و لعن و سبّ نسبت به امام علی‌علیه السلام ---- ۴۷
نهی پیامبرصلی الله علیه وآله از سبّ امام علی‌علیه السلام ---- ۴۹
حکم بغض امام علی‌علیه السلام ---- ۴۹
عدم مشروعیّت خلافت یزید ---- ۴۹
عدم مشروعیّت خلافت یزید ---- ۴۹
ادله عدم مشروعیت خلافت یزید ---- ۵۰
ادله عدم مشروعیت خلافت یزید ---- ۵۰
۱ - امامت حسین بن علی‌علیه السلام ---- ۵۰
۲ - عصمت امام حسین‌علیه السلام ---- ۵۱
۳ - رضایت پیامبرعلیه السلام ---- ۵۱
۴ - امام حسین‌علیه السلام سید جوانان بهشت ---- ۵۱
۵ - قوام دین پیامبرصلی الله علیه وآله به خروج امام حسین‌علیه السلام ---- ۵۱

۶ - شروط صلح و عدم مشروعیت خلافت یزید ---- ۵۲
۷ - عدم مشروعیت خلافت معاویه ---- ۵۲
۸ - عدم بیعت برای یزید ---- ۵۲
مؤیّدان قیام امام حسین‌علیه السلام ---- ۵۳
یزید، عامل اصلی قتل امام حسین‌علیه السلام ---- ۵۴
یزید، عامل اصلی قتل امام حسین‌علیه السلام ---- ۵۴
دفاع ابن تیمیه از یزید ---- ۵۴
دفاع ابن تیمیه از یزید ---- ۵۴
۱ - یزید و نصب ابن زیاد به ولایت کوفه ---- ۵۴
۲ - مشاوره ابن زیاد با یزید ---- ۵۴
۳ - دستور یزید به بیعت یا قتل ---- ۵۵
اشکال ---- ۵۵
پاسخ ---- ۵۵
۴ - نامه دوم یزید به ولید ---- ۵۶
۵ - در معرض کشتن قرار دادن ---- ۵۶
۶ - خبر دادن امام حسین‌علیه السلام از قتل خود در مکه ---- ۵۶
۷ - دستور قتل امام حسین‌علیه السلام هنگام حرکت به طرف عراق ---- ۵۷
۸ - نامه ابن زیاد به امام حسین‌علیه السلام ---- ۵۷
۹ - نامه ابن عباس به یزید ---- ۵۷
۱۰ - افتخار یزید به قتل امام حسین‌علیه السلام ---- ۵۷
۱۱ - عزیز شدن ابن زیاد نزد یزید بعد از کشتن امام حسین‌علیه السلام ---- ۵۸
۱۲ - اعتراف حاضران بر مشارکت یزید ---- ۵۸
۱۳ - در جریان قرار داشتن یزید ---- ۵۸
۱۴ - اعتراف فرزند یزید به دخالت پدر ---- ۵۸

۱۵ - توبیخ نشدن ابن زیاد ---- ۵۹
۱۶ - ابقای عبیداللّه بر ولایت ---- ۵۹
۱۷ - ارسال جوایز برای ابن زیاد ---- ۵۹
۱۸ - جلوگیری از توبیخ ابن زیاد ---- ۵۹
۱۹ - ابن زیاد، ندیم یزید ---- ۶۰
۲۰ - اختیار یکی از دو راه ---- ۶۰
۲۱ - تصریح امام سجادعلیه السلام ---- ۶۰
۲۲ - رضایت یزید به کشتن امام حسین‌علیه السلام ---- ۶۰
۲۳ - تناسب عمل با شخصیت یزید ---- ۶۱
۲۴ - یزید از دیدگاه برخی علمای عامه ---- ۶۱
پاسخ به شبهات ---- ۶۲
پاسخ به شبهات ---- ۶۲
۱ - وصیّت معاویه به یزید ---- ۶۲
۲ - تبرئه جستن یزید از قتل امام حسین‌علیه السلام ---- ۶۲
۳ - فاصله بودن بین شام و کوفه ---- ۶۲
یزید بن معاویه و قتل عام اهل مدینه ---- ۶۳
یزید بن معاویه و قتل عام اهل مدینه ---- ۶۳
رخداد حرّه ---- ۶۳
عوامل قیام مردم مدینه ---- ۶۳
عوامل قیام مردم مدینه ---- ۶۳
۱ - احساسات دینی ---- ۶۳
۲ - واقعه کربلا و شهادت امام حسین‌علیه السلام ---- ۶۴
۳ - نابسامانی‌های سیاسی ---- ۶۴
رویارویی آشکار ---- ۶۵

اعزام نیرو به مدینه ----- ۶۵
درگیری لشکر شام و قوای مدینه ----- ۶۶
قتل و غارت اهل مدینه ----- ۶۶
اعدام شدگان ----- ۶۷
جابر در واقعه حرّه ----- ۶۷
برپایی شعائر دینی ----- ۶۷
برپایی شعائر دینی ----- ۶۸
تنوع شعائر ----- ۶۸
بررسی ادلّه رجحان ----- ۶۸
بررسی ادلّه رجحان ----- ۶۸
الف - آیات شعائر ----- ۶۸
ب - آیات مشابه ----- ۶۹
مفهوم شعائر ----- ۷۰
واگذاری تطبیق به عرف ----- ۷۰
پاسخ به شبهات ----- ۷۱
پاسخ به شبهات ----- ۷۱
۱ - ضرورت جعل از جانب شارع!! ----- ۷۱
۲ - لزوم تفویض شریعت ----- ۷۱
۳ - لزوم تحلیل حرام و تحریم حلال!! ----- ۷۱
۴ - بازی با مسلّمات شریعت!! ----- ۷۲
۵ - تعمیم به تمام موارد ----- ۷۲
۶ - هتک حرمت مبانی اسلام و ارکان شریعت!! ----- ۷۲
۷ - ضرری بودن برخی از شعائر!! ----- ۷۳
۸ - به استهزا کشانده شدن شریعت!! ----- ۷۳

عزاداری از دیدگاه عقل ----- ۷۳
عزاداری از دیدگاه عقل ----- ۷۳
۱ - عزاداری و احیای فرهنگ عاشورا ----- ۷۴
برخی از شعارهای حسینی ----- ۷۴
۲ - ارتباط عاطفی امّت با اولیای الهی ----- ۷۴
۳ - بهره‌برداری از جوّ معنوی مجالس ----- ۷۵
۴ - اصلاح و ارشاد جامعه ----- ۷۵
عزاداری از مظاهر حبّ و بغض ----- ۷۵
عزاداری از مظاهر حبّ و بغض ----- ۷۵
کسانی که محبّت آن‌ها واجب است ----- ۷۵
کسانی که محبّت آن‌ها واجب است ----- ۷۵
۱ - خداوند ----- ۷۵
۲ - رسول خداصلی الله علیه وآله ----- ۷۶
۳ - آل بیت پیامبرعلیهم السلام ----- ۷۶
روان شناسی عزاداری ----- ۷۸
روان شناسی عزاداری ----- ۷۹
مراتب گریه ----- ۷۹
مراتب گریه ----- ۷۹
۱ - گریه ناشی از ارتباط و علاقه ----- ۷۹
۲ - گریه ناشی از عقیده ----- ۷۹
۳ - گریه ناشی از کمال خواهی ----- ۷۹
۴ - گریه بر مظلوم ----- ۸۰
مراسم عزاداری و افسردگی ----- ۸۰
حکم حضور در عزای اولیای الهی ----- ۸۱

برپایی عزاداری در راستای وحدت ----- ۸۱
سینه‌زنی در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۸۲
سینه‌زنی در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۸۲
الف - روایات شیعه ----- ۸۲
ب - روایات اهل سنت ----- ۸۲
بررسی ادله مخالفین ----- ۸۳
بررسی ادله مخالفین ----- ۸۳
الف - روایات عامه ----- ۸۳
ب - روایات اهل بیت‌علیهم السلام ----- ۸۴
لباس مشکی پوشیدن ----- ۸۵
لباس مشکی پوشیدن ----- ۸۵
الف - روایات شیعه ----- ۸۵
ب - روایات عامه ----- ۸۵
مرثیه‌خوانی به نثر ----- ۸۶
مرثیه‌خوانی به نثر ----- ۸۶
الف - مرثیه‌خوانی در سوگ اولیای الهی ----- ۸۶
مرثیه‌خوانی در سوگ اولیای الهی ----- ۸۶
۱ - مرثیه رسول خداصلی الله علیه وآله ----- ۸۶
۲ - مرثیه‌خوانی فاطمه زهراعلیها السلام ----- ۸۶
۳ - مرثیه‌خوانی عایشه ----- ۸۶
۴ - مرثیه‌خوانی امام حسن‌علیه السلام ----- ۸۷
۵ - مرثیه‌خوانی در سوگ امام حسن‌علیه السلام ----- ۸۷
ب - مرثیه‌خوانی در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۸۷
مرثیه‌خوانی در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۸۷

۱ - مرثیه‌خوانی پیامبرصلی الله علیه وآله قبل از ولادت امام حسین‌علیه السلام ---- ۸۷
۲ - مرثیه‌خوانی پیامبرصلی الله علیه وآله در مسجد بعد از ولادت امام حسین‌علیه السلام ---- ۸۸
۳ - مرثیه‌خوانی پیامبرصلی الله علیه وآله در خانه ام‌سلمه ---- ۸۸
۴ - مرثیه‌خوانی پیامبرصلی الله علیه وآله در خانه عایشه ---- ۸۸
۵ - مرثیه‌خوانی رسول خداصلی الله علیه وآله بعد از وفات ---- ۸۹
۶ - مرثیه‌خوانی امام علی‌علیه السلام بر امام حسین‌علیه السلام ---- ۸۹
۷ - مرثیه‌خوانی امام صادق‌علیه السلام ---- ۸۹
۸ - مرثیه‌خوانی ام‌البنین ---- ۹۰
۹ - مرثیه‌خوانی حضرت زینب‌علیها السلام ---- ۹۰
۱۰ - مرثیه‌خوانی ابن عباس ---- ۹۰
۱۱ - مرثیه‌خوانی زید بن ارقم ---- ۹۰
۱۲ - مرثیه‌خوانی حسن بصری ---- ۹۱
مرثیه‌خوانی به شعر ---- ۹۱
مرثیه‌خوانی به شعر ---- ۹۱
ادله جواز و رجحان مرثیه‌خوانی به شعر ---- ۹۱
ادله جواز و رجحان مرثیه‌خوانی به شعر ---- ۹۱
۱ - اصل اباحه ---- ۹۱
۲ - تعظیم شعائر دینی ---- ۹۱
۳ - مرثیه‌خوانی حضرت آدم‌علیه السلام ---- ۹۱
۴ - مرثیه‌خوانی به شعر برای پیامبرصلی الله علیه وآله ---- ۹۲
۵ - تقریر مراثی صحابه از ناحیه پیامبرصلی الله علیه وآله ---- ۹۲
مرثیه‌خوانی به شعر در سوگ امام حسین‌علیه السلام ---- ۹۳
مرثیه‌خوانی به شعر در سوگ امام حسین‌علیه السلام ---- ۹۳
۱ - سلیمان بن قتّه ---- ۹۳

۲ – ابو الرجح خزاعی ---- ۹۴
۳ - زینب دختر امیرالمؤمنین‌علیهما السلام ---- ۹۴
۴ - جعفر بن عفان ---- ۹۴
۵ - محمد بن ادریس شافعی ---- ۹۴
۶ - امیر عضدالدین ---- ۹۴
۷ - جدّ سبط بن جوزی ---- ۹۵
۸ - رباب همسر امام حسین‌علیه السلام ---- ۹۵
۹ - عبیداللّه بن حرّ جعفی ---- ۹۵
گریستن از دیدگاه قرآن و روایات ---- ۹۵
گریستن از دیدگاه قرآن و روایات ---- ۹۵
الف - آیات قرآن ---- ۹۶
الف - آیات قرآن ---- ۹۶
۱ - گریه نشانه درک حقایق ---- ۹۶
۲ - گریه مجازات ---- ۹۶
۳ - اشک برای خدا، نشانه خردمندی ---- ۹۶
۴ - اشک برای خدا، سیره انبیای الهی ---- ۹۶
۵ - اشک ندامت، راه چاره گمراهان ---- ۹۶
ب - روایات ---- ۹۶
ب - روایات ---- ۹۶
۱ - اشک، نشانه لطف خداوند ---- ۹۷
۲ - اشک، اوّلین هدیه خدا به انسان ---- ۹۷
۳ - اشک، عامل نورانیّت دل ---- ۹۷
۴ - نرم شدن دل به واسطه اشک ---- ۹۷
۵ - اشک، عامل رهایی از عذاب ---- ۹۷

۶ - اشک، و پاداش عظیم الهی ----- ۹۷
۷ - اشک چشم معادل خون شهید ----- ۹۷
آثار گریستن ----- ۹۷
آثار گریستن ----- ۹۷
۱ - تصفیه باطن ----- ۹۸
۲ - اشک، سلاح خود سازی ----- ۹۸
۴ - اشک، راهی برای رسیدن به عشق ----- ۹۸
۵ - تأثیر گریستن در سلامتی انسان ----- ۹۹
گریه در سوگ اولیای الهی از دیدگاه عقل ----- ۹۹
گریه در سوگ اولیای الهی از دیدگاه عقل ----- ۹۹
گریه در سوگ اولیا از دیدگاه تاریخ ----- ۱۰۰
گریه در سوگ اولیا از دیدگاه تاریخ ----- ۱۰۰
۱ - گریستن حضرت آدم‌علیه السلام در سوگ هابیل ----- ۱۰۰
۲ - گریه یعقوب در فراق یوسف ----- ۱۰۰
۳ - گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر حمزه ----- ۱۰۰
۴ - گریه رسول خداصلی الله علیه وآله بر عترتش ----- ۱۰۰
۵ - گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر جدّش عبدالمطلب ----- ۱۰۱
۶ - گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر شهدای جنگ موته ----- ۱۰۱
۷ - گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر جعفر ----- ۱۰۱
۸ - گریه پیامبرصلی الله علیه وآله در سوگ مادرش ----- ۱۰۱
۹ - گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر فاطمه بنت اسد ----- ۱۰۱
۱۰ - گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر عبداللّه بن مظعون ----- ۱۰۱
۱۱ - گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر فرزندش ابراهیم ----- ۱۰۲
۱۲ - رخصت پیامبرصلی الله علیه وآله به گریستن ----- ۱۰۲

۱۳ - گریه حضرت علی‌علیه السلام در سوگ حضرت زهراعلیها السلام ---- ۱۰۲
۱۴ - گریه حضرت امیرالمؤمنین‌علیه السلام در سوگ عمار ---- ۱۰۲
۱۵ - گریه علی‌علیه السلام بر هاشم بن عتبه ---- ۱۰۲
۱۶ - گریه علی‌علیه السلام بر محمّد بن ابی بکر ---- ۱۰۲
۱۷ - گریه حضرت زهراعلیها السلام در سوگ پدرش ---- ۱۰۲
۱۸ - گریه فاطمه‌علیها السلام بر مادرش ---- ۱۰۳
۱۹ - گریه فاطمه‌علیها السلام بر رقیه ---- ۱۰۳
۲۰ - گریه فاطمه‌علیها السلام در سوگ جعفر ---- ۱۰۳
۲۱ - گریه امام حسن‌علیه السلام و اهل کوفه در سوگ حضرت علی‌علیه السلام ---- ۱۰۳
۲۲ - گریه امام حسین‌علیه السلام در سوگ برادرش عباس‌علیه السلام ---- ۱۰۳
۲۳ - گریه امام حسین‌علیه السلام بر مسلم بن عقیل ---- ۱۰۴
۲۴ - گریه امام حسین‌علیه السلام بر طفل شیر خوارش ---- ۱۰۴
۲۵ - گریه امام حسین‌علیه السلام بر قیس بن مسهّر ---- ۱۰۴
۲۶ - گریه امام حسین‌علیه السلام بر حرّ بن یزید ریاحی ---- ۱۰۴
۲۷ - گریه اهل مدینه در سوگ رسول خداصلی الله علیه وآله ---- ۱۰۴
۲۸ - گریه اهل مدینه در سوگ امام حسن‌علیه السلام ---- ۱۰۵
۲۹ - گریه ابوهریره بر امام حسن‌علیه السلام ---- ۱۰۵
۳۰ - گریه سعید بن عاص در سوگ امام حسن‌علیه السلام ---- ۱۰۵
۳۱ - گریه محمّد بن حنیفه بر امام حسن‌علیه السلام ---- ۱۰۵
۳۲ - گریه اهل مدینه هنگام یادآوری رسول خداصلی الله علیه وآله ---- ۱۰۵
گریستن در سوگ امام حسین‌علیه السلام ---- ۱۰۵
گریستن در سوگ امام حسین‌علیه السلام ---- ۱۰۵
۱ - گریه رسول خداصلی الله علیه وآله در سوگ امام حسین‌علیه السلام ---- ۱۰۶
۲ - گریه علی‌علیه السلام در سوگ امام حسین‌علیه السلام ---- ۱۰۶

۳ - گریه امام سجادعلیه السلام در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۰۶
۴ - گریه امام صادق‌علیه السلام در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۰۶
۵ - گریه ابن عباس در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۰۷
۶ - گریه انس بن مالک در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۰۷
۷ - گریه زید بن ارقم در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۰۷
۸ - گریه ام‌سلمه در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۰۷
۹ - گریه حسن بن ابی الحسن بصری در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۰۷
۱۰ - گریه ربیع بن خُثیم در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۰۷
۱۱ - گریه اهل کوفه در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۰۷
۱۲ - گریه توّابین در سوگ امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۰۸
بررسی ادله مخالفین ----- ۱۰۸
بررسی ادله مخالفین ----- ۱۰۸
۱ - روایات نهی از گریستن بر میّت ----- ۱۰۸
۲ - نهی عمر از گریه بر میّت ----- ۱۰۸
تورات، و نهی گریه بر اموات ----- ۱۰۹
تباکی در سوگ اولیای الهی ----- ۱۰۹
تباکی در سوگ اولیای الهی ----- ۱۰۹
حکم تباکی: (خود را همانند گریان وانمود کردن) ----- ۱۰۹
عاشورا از دیدگاه اندیشمندان ----- ۱۰۹
عاشورا از دیدگاه اندیشمندان ----- ۱۰۹
۱ - نویسنده انگلیسی فرایاستارک ----- ۱۱۰
۲ - پرفسور براون ----- ۱۱۰
۳ - چارلز دیکنز ----- ۱۱۰
۴ - توماس ماساریک ----- ۱۱۰

۵ - جستیس آ.راسل ---- ۱۱۱
۶ - کاپتین، ه نیبلت ---- ۱۱۱
۷ - گیبون، مورّخ انگلیسی ---- ۱۱۱
۸ - موریس دوکبری ---- ۱۱۱
۹ - بولس سلامه ---- ۱۱۱
۱۰ - گابریل دانکیری ---- ۱۱۲
۱۱ - جرج جرداق ---- ۱۱۲
۱۲ - دکتر ژوزف ---- ۱۱۲
۱۳ - کلودین رولو ---- ۱۱۲
۱۴ - مهاتما گاندی ---- ۱۱۲
۱۵ - ساور جینی ناید ---- ۱۱۲
۱۶ - ایرونیک ---- ۱۱۳
۱۷ - جمیلی ---- ۱۱۳
۱۸ - ماربین، محقّق آلمانی ---- ۱۱۳
۱۹ - جرجی زیدان ---- ۱۱۳
۲۰ - نیکلسون ---- ۱۱۳
تحوّل مذهبی و عاشورا ---- ۱۱۴
تحوّل مذهبی و عاشورا ---- ۱۱۴
۱ - استاد مصری، ابو شریف، معروف به عبدالمجید ---- ۱۱۴
۲ - استاد صائب عبدالحمید ---- ۱۱۴
۳ - استاد ادریس حسینی مغربی ---- ۱۱۵
۴ - دکتر محمد تیجانی تونسی ---- ۱۱۶
۵ - احمد حسین یعقوب اردنی ---- ۱۱۷
۶ - علامه دکتر محمد حسن شحّاته ---- ۱۱۸

فلسفه سجده بر تربت امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۱۸
فلسفه سجده بر تربت امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۱۸
سجده شیعه بر هر نوع خاک ----- ۱۱۸
برتری برخی زمین‌ها از دیدگاه قرآن ----- ۱۱۸
برتری برخی از زمین‌ها از دیدگاه روایات ----- ۱۱۹
شرافت تربت امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۱۹
قبر حسین‌علیه السلام همانند قبر رسول‌اللّه‌صلی الله علیه وآله ----- ۱۲۰
فضیلت تربت امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۲۰
قاتلان امام حسین‌علیه السلام چه کسانی بوده‌اند؟ ----- ۱۲۱
قاتلان امام حسین‌علیه السلام چه کسانی بوده‌اند؟ ----- ۱۲۱
ابعاد تشیع ----- ۱۲۱
ابعاد تشیع ----- ۱۲۱
۱ - تشیع سیاسی ----- ۱۲۱
۲ - تشیع عقیدتی ----- ۱۲۲
۳ - تشیع حبّی ----- ۱۲۲
۴ - تشیّع دینی ----- ۱۲۲
شیعه واقعی کیست؟ ----- ۱۲۲
نوع تشیع کوفیان ----- ۱۲۳
تبعید بسیاری از شیعیان عقیدتی ----- ۱۲۴
ملحق شدن گروهی از شیعیان کوفه به امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۲۴
شهیدان نامه رسان ----- ۱۲۸
شهیدان نامه رسان ----- ۱۲۸
۱ - عبداللّه بن یقطر حمیری برادر رضائی امام حسین‌علیه السلام ----- ۱۲۸
۲ - قیس بن مسهر صیداوی ----- ۱۲۸

پیشگامان شهادت ----- ۱۲۸
پیشگامان شهادت ----- ۱۲۸
۱ - عمارهٔ بن صلخب ازدی ----- ۱۲۸
۲ – عبد الاعلی بن یزید کلبی ----- ۱۲۹
وجود خوارج در کوفه ----- ۱۲۹
وجود شامیان در لشکر عمر بن سعد ----- ۱۲۹
آیا امام‌علیه السلام از شهادت خود آگاه بود؟ ----- ۱۳۰
آیا امام‌علیه السلام از شهادت خود آگاه بود؟ ----- ۱۳۰
ادلّه علم امام به شهادت خود ----- ۱۳۰
بررسی آیه تهلکه ----- ۱۳۱
حکم عقل ----- ۱۳۲
اقدام امامان بر اسباب شهادت ----- ۱۳۲
آیا خداوند امام حسین‌علیه السلام را یاری نکرد؟ ----- ۱۳۳
آیا خداوند امام حسین‌علیه السلام را یاری نکرد؟ ----- ۱۳۳
مفهوم نصرت در فکر اسلامی ----- ۱۳۳
مفهوم نصرت در فکر اسلامی ----- ۱۳۳
الف - وسایل نصرت الهی ----- ۱۳۳
ب - شروط نصرت ----- ۱۳۴
ج - امتحان مؤمن به عدم نصرت ----- ۱۳۴
پاسخ دو سؤال ----- ۱۳۵
مثلّث سعادت، امتحان، اختیار ----- ۱۳۵
امتحان امت در قضیه کربلا ----- ۱۳۵
چرا امام‌علیه السلام اهل بیتش را همراه خود آورد؟ ----- ۱۳۵
چرا امام‌علیه السلام اهل بیتش را همراه خود آورد؟ ----- ۱۳۵

پاسخ اول ----- ۱۳۶
پاسخ دوم ----- ۱۳۶
پاسخ سوم ----- ۱۳۶
پاسخ چهارم ----- ۱۳۶
پاسخ پنجم ----- ۱۳۷
چرا امام‌علیه السلام به اصحاب خود اذن رفتن داد؟ ----- ۱۳۷
چرا امام‌علیه السلام به اصحاب خود اذن رفتن داد؟ ----- ۱۳۷
دو نوع اذن از جانب حضرت‌علیه السلام ----- ۱۳۷
دو نوع اذن از جانب حضرت‌علیه السلام ----- ۱۳۸
الف - اذن عام ----- ۱۳۸
ب - اذن خاص ----- ۱۳۸
حقیقت اذن و رخصت ----- ۱۳۸
دلیل مخالفان ----- ۱۳۹
چرا مسلم، ابن زیاد را در خانه هانی نکشت؟ ----- ۱۴۰
چرا حضرت ابوالفضل علیه السلام آب نیاشامید؟ ----- ۱۴۱
چرا حضرت ابوالفضل علیه السلام آب نیاشامید؟ ----- ۱۴۱
پاسخ ----- ۱۴۱
آیا اطاعت از حاکم ستمگر واجب است؟ ----- ۱۴۲
آیا اطاعت از حاکم ستمگر واجب است؟ ----- ۱۴۲
فتاوای اهل سنت درباره وجوب اطاعت از پیشوای ستمگر ----- ۱۴۲
فتاوای علمای اهل سنت در حرمت خروج بر پیشوای ستمگر ----- ۱۴۲
ادلّه اهل سنت بر وجوب اطاعت از جائر و حرمت خروج ----- ۱۴۳
ادلّه اهل سنت بر وجوب اطاعت از جائر و حرمت خروج ----- ۱۴۳
الف - روایات ----- ۱۴۳

ب - حفظ نظام امور مسلمین ----- ۱۴۳
اشکال ----- ۱۴۴
الف - جواب روایات ----- ۱۴۴
ب - جواب حفظ نظام ----- ۱۴۶
چرا امام حسن‌علیه السلام صلح کرد ولی امام حسین‌علیه السلام قیام ----- ۱۴۶
چرا امام حسن‌علیه السلام صلح کرد ولی امام حسین‌علیه السلام قیام ----- ۱۴۶
سخنان امام علی‌علیه السلام در مذمّت اهل کوفه ----- ۱۴۷
لشکریان امام حسن‌علیه السلام!! ----- ۱۴۸
لشکریان امام حسن‌علیه السلام!! ----- ۱۴۸
۱ - خوارج ----- ۱۴۸
۲ - متمایلین به دولت بنی امیه ----- ۱۴۸
۳ - متعصّبان ----- ۱۴۸
۴ - بی هدف‌ها ----- ۱۴۸
۵ - گروه مخلص ----- ۱۴۸
آگاهی از موقعیت ----- ۱۴۸
بندهای صلح نامه ----- ۱۴۹
دو موقعیّت مخالف ----- ۱۵۰
حکم روزه عاشورا چیست؟ ----- ۱۵۱
حکم روزه عاشورا چیست؟ ----- ۱۵۱
روزه عاشورا قبل از تشریع روزه رمضان ----- ۱۵۱
آرای فقهای امامیه ----- ۱۵۱
آرای فقهای اهل سنت ----- ۱۵۱
نقد کلام عسقلانی ----- ۱۵۲
یهود و روزه عاشورا ----- ۱۵۲

حکم روزه عاشورا ----- ۱۵۲
روایات مانعه ----- ۱۵۳
ترجیح روایات مانعه ----- ۱۵۴
کراهت روزه عاشورا ----- ۱۵۴
عاشورا، عید بنی امیه ----- ۱۵۴
توجیه روایات مخالف ----- ۱۵۵
پی نوشت ها ----- ۱۵۶
درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان ----- ۱۶۵

واقعه عاشورا و پاسخ به شبهات

مشخصات کتاب

سرشناسه : رضوانی، علی‌اصغر عنوان و نام پدیدآور : واقعه عاشورا و پاسخ به شبهات تالیف علی اصغر رضوانی مشخصات نشر : قم مسجد مقدس صاحب‌الزمان (جمکران ۱۳۸۴. مشخصات ظاهری : ۳۴۴ ص. شابک : ۱۶۰۰۰ ریال: ۹۶۴-۸۴۸۴-۲۷-۹ ؛ ۲۲۵۰۰ ریال (چاپ سوم) یادداشت : چاپ دوم. یادداشت : چاپ سوم: زمستان ۱۳۸۵. یادداشت : کتابنامه به صورت زیرنویس موضوع : حسین‌بن علی (ع)، امام سوم، ۴ - ۶۱ق -- سوگواری‌ها -- پرسش‌ها و پاسخ‌ها موضوع : واقعه کربلا ۶۱ق -- نظر اهل سنت موضوع : شیعه -- دفاعیه‌ها و ردیه‌ها شناسه افزوده : مسجد جمکران (قم) رده بندی کنگره : BP۴۱/۵/ر۶۶و۲ ۱۳۸۴ رده بندی دیویی : ۲۹۷/۹۵۳۴ شماره کتابشناسی ملی : م۸۳-۳۸۲۱۱

پیشگفتار

مکتب تشیّع، عوامل و سوژه‌های مهمّی برای پیروزی در جهان دارد به همین جهت نه تنها توانسته با وجود دشمنان بسیار، خود را از گزند آنان حفظ نماید، بلکه روز به روز نیز پیشرفت کرده و توانسته جوامع دیگر اسلامی را نیز از خواب غفلت بیدار کند. یکی از این عوامل، برخورداری از عاشورا و فرهنگ آن است. قیام حسینی و فرهنگ عاشورا جرقه خوبی برای بیداری ملت‌ها و انقلاب و ستیز آن‌ها در برابر ظالمان است، زیرا با ملاحظه شعارهای حسینی‌علیه السلام که با حماسه و عاطفه همراه است، مانند: «هیهات منّا الذلّة» و «مثلی لا یبایع مثله»، «إنّی أُرید أن آمر بالمعروف وأنهی عن المنکر» و غیره، بشر را نیرو بخشیده و در برابر ظالمان به حقوق دیگران و تحریف کنندگان اسلام ناب، قیام خواهند کرد. ما نمونه آن را در انقلاب اسلامی ایران و جنگ ایران و عراق و حتی در کشورهای اسلامی و غیر اسلامی می‌بینیم. در دسامبر ۱۹۸۴ (۱۳۶۵ ه.ش) در دانشکده تاریخ دانشگاه تل آویو با همکاری مؤسسه مطالعاتی شیلوهه - که یک مؤسسه مطالعاتی غیر انتفاعی و مرتبط با صهیونیسم است - کنفرانسی با حضور سیصد شیعه شناس درجه یک جهان برگزار شد و در آن ظرف مدت سه روز سی مقاله ارائه گردید. به قول مارتین کرامر، یکی از شیعه شناسان جهان که دبیر این کنفرانس بود، هدف اصلی از برپایی این کنفرانس، شناخت مفاهیم محوری در تمدن شیعه اثنا عشری و بعد شناسایی انقلاب اسلامی به سال ۵۷ در کشور ایران بود. افراد برجسته‌ای در این کنفرانس شرکت داشتند، امثال: دانیل برومبرگ، ماروین زونیس، مایکل ام جی فیشر، برنارد لوییس و خود مارتین کرامر و دیگر شیعه شناسان و شرق شناسان. مقالاتی که در این کنفرانس ارائه شد صد در صد تفصیلی، تحقیقی و مبتنی بر پیچیده ترین متن تحقیق و عمیق ترین روش‌ها در بررسی دین و مکتب و تمدن بود. در سخنرانی مقدماتی این کنفرانس - که آقای «مارتین کرامر» ارائه کرد - هدف اصلی، شناسایی مفاهیم محوری در تمدن شیعه، به دلیل شناخت انقلاب اسلامی ذکر شد. در این کنفرانس بعد از بحث و تحلیل بسیار، دو مفهوم مهم، محور بحث و بررسی و شناسایی واقع شد. از دید این شیعه شناسان، مفهوم محوری اوّل: آن نگاه سرخی است که شیعیان به صحرای کربلا دارند و قدر مسلّم، خون شیعه در قیام‌های متعدّد، مستقیماً از صحرای کربلا در سال ۶۱ هجری الهام گرفته. در این کنفرانس مسائلی درباره امام حسین‌علیه السلام ذکر شد که از آن جمله مقاله‌ای است با عنوان «تشیّع به روایت امام خمینی». نویسندگان این مقاله دو نفر به نام‌های «ماروین زونیس و دانیل برومبرگ» بودند. در بخشی از این مقاله آمده است: «تأکید بر شهادت در عقیده امام خمینی، نشان می‌دهد که شهادت نقش مهم و ویژه‌ای در تشیّع ایفا می‌کند. اگر چه تفکّر سنی با مفهوم شهادت بیگانه نیست، امّا این مفهوم در این تفکّر دارای مقام محوری نیست، زیرا اسلام سنّی از یک شخصیت مذهبی، مانند امام حسین‌علیه السلام که در راه عقیده خود فدا شده باشد الهام نمی‌گیرد. امّا در تشیع اثنا عشری موضوع شهادت امام حسین‌علیه السلام و تا حدّی شهادت سایر ائمه‌علیهم

السلام یک موضوع محوری است. امام حسین‌علیه السلام با قربانی کردن جان خود در راه اسلام، تکلیف نسل‌های بعدی شیعیان را مشخص کرده است. همه ساله در ماه محرّم و در روز عاشورا؛ یعنی سالروز شهادت امام حسین‌علیه السلام با برگزاری مراسم پرشور و شرح وقایع جانگداز کربلا، خاطره شهادت او گرامی داشته می‌شود. این موضوع به آیین‌های تشیع مضمونی فوق‌العاده و احساسی می‌بخشد.» در میزگرد دیگری که افرادی چون: میشل فوکو، کلر بریر، پیر بلانشه - که دو نفر از روزنامه نگاران برجسته فرانسوی بودند - حضور داشتند، درباره قیام امام حسین‌علیه السلام و نقش آن در تمدن شیعی مطالبی بسیار ظریف بیان شد؛ از آن جمله کلربریر گفت: «در ایران تظاهرات به معنای واقعی آن است و بهتر است از واژه «شاهد» استفاده کنیم. در ایران مردم از حسین حرف می‌زنند، باری، این حسین کیست ».(...؟ ۱) همان گونه که گفته شد دشمنان با پی بردن به اهمیّت واقعه کربلا و فرهنگ عاشورا و تأثیرات آن در شیعیان درصدد برآمده‌اند تا از هر راه ممکن جلوی تأثیر آن را گرفته و آثار آن را خنثی کنند. یکی از فعالیت‌های آنان ایجاد شبهه و تشکیک در رابطه با واقعه کربلا و امور مربوط به آن است. لذا جا دارد تا این شبهات مورد بررسی دقیق قرار گرفته، با دلایل محکم پاسخ داده شود. ویژگی طرح حاضر که بر همین اساس شکل گرفته است، بررسی مسائل مربوط به آن از دیدگاه کلامی - تاریخی است و سعی شده اصول اساسی این بحث به صورت شفاف با دلایل مختلف به ویژه دلایل قرآنی، روایی و عقلی ارائه، و قلمرو بحث طوری ترسیم شود که زمینه بسیاری از شبهات پیرامون این واقعه عظیم، از بین برود. امید است این حرکت مورد توجه حضرت اباعبداللّه حسین‌علیه السلام قرار گرفته و برای طالبان حق و حقیقت سودمند باشد. از همه خوانندگان، به خصوص علما و اندیشمندان می‌خواهم تا کاستی‌ها را بر من ببخشایند و عیوب این نوشتار را متذکر شوند. در پایان از کلیه کسانی که مرا در آماده‌سازی این کتاب یاری دادند، قدردانی می‌کنم و پاداش همه را از خداوند متعال خواستارم. علی اصغر رضوانی

امام حسین‌علیه السلام در کتب اهل سنت

امام حسین‌علیه السلام در کتب اهل سنت

با مراجعه به کتب حدیثی و تراجم اهل سنت پی می‌بریم که امام حسین‌علیه السلام از احترام و تجلیل ویژه‌ای برخوردار است. اینک به بخش‌هایی از تاریخ ایشان اشاره می‌کنیم:

ولادت امام حسین‌علیه السلام

۱ - ابن عبدالبرّ می‌نویسد: «حسین بن علی بن ابی طالب، مادرش فاطمه دختر رسول خداصلی الله علیه وآله، با کنیه اباعبداللّه. او در پنجم ماه شعبان سال چهارم یا سوم هجرت متولد شد. این نظر واقدی و طایفه‌ای از همراهان او است».(۲) ۲ - در کتاب «اخبار الدول» آمده است: «هنگامی که حسین‌علیه السلام متولد شد پیامبرصلی الله علیه وآله را از این قضیه مطّلع ساختند. حضرت به خانه زهراعلیها السلام آمد و او را در بر گرفت و در گوش راستش اذان و در گوش چپش اقامه گفت. جبرئیل نازل شد و دستور آورد که او را حسین‌علیه السلام نامند، همان گونه که درباره حسن‌علیه السلام چنین کرد».(۳) ۳ - سبط بن الجوزی می‌گوید: «کنیه او ابوعبداللّه، و ملقب به سید وفیّ، ولیّ، سبط و شهید کربلا است».(۴)

عبادت امام حسین‌علیه السلام

۱ - ابن عبدربّه روایت کرده که به علی بن الحسین‌علیه السلام گفته شد: چرا اولاد پدرت اندک است؟ حضرت فرمود: تعجّب من

آن است که چگونه او بچه‌دار شده است در حالی که در هر شبانه روز هزار رکعت نماز به جا می‌آورد، پس چگونه می‌توانست که فارغ برای زنان شود؟(۵) ۲ - ابن صباغ مالکی روایت کرده: هنگامی که امام حسین‌علیه السلام به نماز می‌ایستاد رنگش زرد می‌شد. به او گفته شد: این چه حالتی است که شما را هنگام نماز عارض می‌شود؟ حضرت می‌فرمود: شما نمی‌دانید که من در مقابل چه کسی می‌خواهم بایستم.(۶) ۳ - زمخشری روایت کرده که حسین بن علی‌علیه السلام را مشاهده کردند در حالی که مشغول طواف خانه خدا بود. آن گاه به طرف مقام اسماعیل آمد و نماز به جا آورد. سپس صورتش را بر مقام گذارده، شروع به گریه کرد و عرض نمود: بنده کوچکت به در خانه توست، خادم کوچکت به در خانه توست، سائلی به در خانه توست. این جملات را مکرّر تکرار می‌نمود. آن گاه از آن جا بیرون آمد و گذرش به مساکینی افتاد که مشغول خوردن تکه نان هایی بودند. حضرت بر آنان سلام کرد و آنان حضرت را به طعامشان دعوت نمودند. حضرت نزد آنان نشست و فرمود: اگر این‌ها صدقه نبود من با شما تناول می‌کردم.آن گاه فرمود: برخیزید و به سوی منزل من آیید. حضرت آنان را غذا و لباس داد.(۷) ۴ - از عبداللّه بن عبید بن عمیر روایت شده که گفت: حسین بن علی‌علیهما السلام بیست و پنج مرتبه حج را پیاده انجام داد در حالی که اسبان نجیبش به همراهش بودند.(۸) ۵ - ابن عبدالبر می‌گوید: «حسین علیه السلام مردی فاضل و دین دار بود. نماز و روزه و حج بسیار انجام می‌داد».(۹) ۶ - طبری به سندش از ضحاک بن عبداللّه مشرقی نقل کرده که گفت: «چون شب - در کربلا - بر حسین‌علیه السلام و اصحابش رسید تمام آن شب را به نماز و استغفار و دعا و تضرّع به سر بردند ».(... ۱۰)

حلم امام حسین‌علیه السلام

۱ - از امام علی بن الحسین‌علیهما السلام روایت شده که فرمود: از حسین‌علیه السلام شنیدم که فرمود: «اگر کسی مرا در گوش راستم دشنام دهد و در گوش دیگرم عذرخواهی کند از او قبول خواهم کرد، زیرا امیرالمؤمنین علی بن ابیطالب‌علیه السلام مرا حدیث کرد که از جدم رسول خداصلی الله علیه وآله شنیده که فرمود: «لایرد الحوض من لم یقبل العذر من محقّ او مبطل»؛(۱۱) «وارد حوض [کوثر نمی‌شود کسی که عذرپذیر نباشد چه حق داشته باشد چه نه» ۲ - یکی از غلامانش جنایتی انجام داد که مستحق تأدیب بود، حضرت دستور داد تا او را تنبیه کنند. غلام عرض کرد: ای مولای من! خداوند متعال فرمود: { وَ الْکاظِمینَ الْغَیْظَ}. حضرت فرمود: او را رها کنید، من خشمم را فرو بردم. باز گفت: { وَ الْعافینَ عَنِ النَّاسِ . حضرت فرمود: از تو گذشتم. غلام ادامه داد: { وَ اللَّهُ یُحِبُّ الْمُحْسِنینَ . حضرت فرمود: تو در راه خداوند متعال آزادی. آن گاه دستور داد تا به او جایزه‌ای نیکو دهند.(۱۲)

فضایل امام حسین‌علیه السلام از زبان رسول خداصلی الله علیه وآله

۱ - بخاری به سندش از نعیم نقل کرده که از ابن عمر سؤال شد: شخص مُحرم مگسی را به قتل می‌رساند، حکمش چیست؟ در جواب گفت: اهل عراق از مگسی سؤال می‌کنند در حالی که فرزند دختر رسول خداصلی الله علیه وآله را به قتل رسانده‌اند. پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «حسن و حسین دو ریحانه من از این دنیایند».(۱۳) ۲ - حاکم نیشابوری به سندش از سلمان نقل کرده که از رسول خداصلی الله علیه وآله شنیدم که می‌فرمود: «الحسن و الحسین ابنای، من احبّهما احبّنی، و من احبّنی احبّه اللّه، و من احبّه اللّه ادخله الجنهٔ، و من ابغضهما ابغضنی، و من ابغضنی ابغضه اللّه، و من ابغضه اللّه أدخله النار»؛(۱۴) «حسن و حسین دو فرزندان من هستند، هر کس آن دو را دوست بدارد مرا دوست داشته و هر کس مرا دوست بدارد خدا او را دوست می‌دارد و هر کس خدا او را دوست بدارد، او را داخل بهشت خواهد کرد. و هر کس این دو را دشمن بدارد مرا دشمن داشته، و هر کس مرا دشمن بدارد خدا او را دشمن داشته و هر کس خدا او را دشمن بدارد خداوند او را داخل در جهنم خواهد نمود.» ۳ - و نیز به سندش از ابن عمر نقل کرده که رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «الحسن و الحسین سیّدا شباب اهل الجنهٔ و ابوهما خیر منهما»؛

(۱۵) «حسن و حسین دو آقای جوانان اهل بهشتند و پدرشان از آن دو بهتر است.» ۴ - ترمذی به سندش از یوسف بن ابراهیم نقل کرده که از انس بن مالک شنیدم که می‌گوید: از رسول خداصلی الله علیه وآله سؤال شد: کدامیک از اهل بیت شما نزدتان محبوب‌تر است؟حضرت فرمود: حسن و حسین. و همیشه به فاطمه‌علیه السلام می‌فرمود: دو فرزندم را نزد من آور. آن گاه آن دو را می‌بویید و به سینه می‌چسبانید».(۱۶) ۵ - یعلی بن مره می‌گوید: با پیامبرصلی الله علیه وآله از منزل خارج شدیم و به میهمانی دعوت بودیم. پیامبرصلی الله علیه وآله در راه مشاهده کرد که حسین‌علیه السلام مشغول بازی است. حضرت با سرعت به جلوی جمعیت آمد و دو دست خود را باز کرد تا حسین‌علیه السلام را بگیرد، ولی او به این طرف و آن طرف می‌دوید، هر دو می‌خندیدند تا آن که حضرت او را گرفت. یکی از دو دستش را زیر چانه او و دست دیگرش را بین سر و دو گوشش قرار داد و با او معانقه کرد و او را بوسید. آنگاه فرمود: «حسین منّی و أنا منه، احبّ اللّه من احبّه، الحسن و الحسین سبطان من الأسباط»؛(۱۷) «حسین از من و من از اویم، خدا دوست بدارد هر کسی که حسین را دوست دارد. حسن و حسین دو نواده از نوادگان من هستند.» در تفسیر جمله «حسین منی و انا منه» می‌گوییم: جمله اول اشاره به این مطلب دارد که حسین از رسول خداست؛ زیرا اگر چه پدرش حضرت علی‌علیه السلام است ولی از آن جا که آن حضرت به نصّ آیه مباهله نفس رسول خداست، لذا امام حسین‌علیه السلام فرزند پیامبرصلی الله علیه وآله به حساب می‌آید. در مورد جمله دوم می‌گوییم: پیامبرصلی الله علیه وآله بعد از تبلیغ رسالتش دیگر به عنوان یک شخص مطرح نیست بلکه یک شخصیت رسالی به حساب می‌آید. ایشان رمز و نمونه‌ای است که در او رسالتش به تمام ابعاد تحقق یافته است. پس حیاتش همان رسالتش و رسالتش همان حیاتش می‌باشد. از طرف دیگر می‌دانیم که سعی هر پدری آن است که فرزندی داشته باشد تا جانشین شخصیت او بوده و حافظ رسالت او و ادامه دهنده راه او باشد. در مورد امام حسین‌علیه السلام از آن جا که او با قیام و شهادتش رسالت پیامبرصلی الله علیه وآله را زنده کرده است، لذا پیامبرصلی الله علیه وآله در شأن او می‌فرماید: «من از حسینم». یعنی شخصیت رسالی من و ادامه و استمرار آن به وجود حسین‌علیه السلام وابستگی دارد. و لذا گفته شده: «الاسلام محمدی الحدوث و حسینی البقاء است». ۶ - یزید بن ابی یزید می‌گوید: پیامبرصلی الله علیه وآله از حجره عایشه بیرون آمد و گذرش بر خانه فاطمه‌علیها السلام افتاد. صدای گریه حسین را شنید. فرمود: (ای فاطمه!) آیا نمی‌دانی که گریه او مرا اذیت می‌کند؟ (۱۸) ۷ - حاکم نیشابوری به سندش از ابوهریره نقل کرده که گفت: رسول خداصلی الله علیه وآله را مشاهده کردم، در حالی که حسین بن علی را در بغل گرفته و می‌فرمود: «اللهم انّی احبّه فأحبّه»؛(۱۹) «بار خدایا! من او را دوست دارم، تو نیز او را دوست بدار.»

گفتار صحابه درباره امام حسین‌علیه السلام

۱ - انس بن مالک می‌گوید: «بعد از شهادت حسین بن علی‌علیه السلام سر او را نزد ابن زیاد آوردند. او شروع کرد به زدن با چوب به دندان‌های حضرت ... من در دلم گفتم: چه کار زشتی می‌کنی! من مشاهده کردم که رسول خداصلی الله علیه وآله همین موضعی را که چوب می‌زنی می‌بوسید».(۲۰) ۲ - زید بن ارقم می‌گوید: «من نزد عبیداللّه بن زیاد نشسته بودم که سر حسین را به نزد او آوردند ابن زیاد چوب دستی خود را برداشت و بین لبان حضرت کوبید. به او گفتم: تو چوبت را به جایی می‌زنی که بارها رسول خداصلی الله علیه وآله آن جا را بوسیده است. ابن زیاد گفت: برخیز! تو پیرمردی هستی که عقلت را از دست داده‌ای».(۲۱) ۳ - اسماعیل بن رجاء از پدرش نقل می‌کند که گفت: «در مسجد رسول خداصلی الله علیه وآله در میان دسته‌ای بودم که در میان آنها ابوسعید خدری و عبداللّه بن عمر نیز بود. حسین بن علی‌علیه السلام از کنار ما عبور کرد و سلام نمود. آنان او را جواب دادند. عبداللّه بن عمر سکوت کرد تا مردم فارغ شوند. آن گاه صدای خود را بلند کرد و گفت: و علیک السلام و رحمة اللّه و برکاته. آن گاه رو به قوم کرد و گفت: آیا شما را خبر دهم به کسی که محبوب‌ترین اهل زمین نزد اهل آسمان است؟ گفتند: آری. گفت: آن شخص این مرد هاشمی است. بعد از جنگ صفین با من سخن نگفته است. اگر او از من راضی گردد برای من خوشایندتر است از

اینکه شتران قرمز داشته باشم.(۲۲) ۴ - جابر بن عبداللّه انصاری می گوید: «هر کس دوست دارد نظر کند به مردی از اهل بهشت، باید به حسین‌علیه السلام نظر کند، زیرا از رسول خداصلی الله علیه وآله شنیدم که چنین می‌فرمود».(۲۳) هیثمی نیز در «مجمع الزوائد» این حدیث را نقل کرده و در پایان می گوید: «رجال این حدیث صحیح است غیر از ربیع بن سعد که او ثقه است».(۲۴) ۵ - عمر بن خطّاب، به امام حسین‌علیه السلام عرض کرد: «آن چه که بر سر ما روییده شده (یعنی اسلام) توسط شما خاندان بوده است».(۲۵) ۶ - عبداللّه بن عباس رکاب اسب امام حسن و امام حسین‌علیهما السلام را گرفت. برخی او را از این کار سرزنش کردند و گفتند: سن تو از این دو بیشتر است؟! ابن عباس گفت: این دو، فرزندان رسول خداصلی الله علیه وآله هستند، آیا سعادت من نیست که رکاب این دو را به دست بگیرم؟(۲۶)

امام حسین‌علیه السلام از دیدگاه تابعین

۱ - معاویه به عبداللّه بن جعفر گفت: تو سید و سرور بنی هاشم می‌باشی! او در جواب معاویه گفت: بزرگ بنی هاشم، حسن و حسین اند.(۲۷) ۲ - ولید بن عتبه بن ابی سفیان - والی مدینه - هنگامی که مروان بن حکم پیشنهاد کشتن امام حسین‌علیه السلام را داد، گفت: «به خدا سوگند ای مروان! دوست ندارم که دنیا و آنچه در آن است برای من باشد در حالی که حسین‌علیه السلام را کشته باشم. سبحان اللّه!آیا به جهت بیعت نکردن حسین، او را بکشم؟ به خدا سوگند! من یقین دارم شخصی که حسین را به قتل برساند او در روز قیامت میزان عملش سبک است.(۲۸) ۳ - ابراهیم نخعی می گوید: «اگر من در میان قاتلان حسین‌علیه السلام می‌بودم و وارد بهشت می‌شدم از نظر کردن بر صورت رسول خداصلی الله علیه وآله حیا می کردم».(۲۹)

امام حسین‌علیه السلام از دیدگاه علمای اهل سنت

امام حسین‌علیه السلام از دیدگاه علمای اهل سنت

با مراجعه به کتب تاریخ و تراجم اهل سنت پی می‌بریم که امام حسین‌علیه السلام مورد مدح و ستایش آنان از جمله افراد ذیل بوده است:

۱ - ابن حجر عسقلانی

«حسین بن علی بن ابی طالب، هاشمی، ابوعبداللّه، مدنی، نوه رسول خداصلی الله علیه وآله و دسته گل او از دنیا، و یکی از دو بزرگوار جوانان اهل بهشت است».(۳۰)

۲ - زرندی حنفی

«حسین، نماز و روزه و حج و عبادات بسیار انجام می‌داد. او مردی با سخاوت و کریم بود. بیست و پنج بار پیاده به حج مشروف شد».(۳۱)

۳ - یافعی

«دسته گل رسول خداصلی الله علیه وآله و نوه او، خلاصه نبوت، محل محاسن و مناقب و بزرگواری، ابوعبداللّه حسین بن علی‌علیه السلام ».(... ۳۲) ۳ - ابن سیرین «آسمان بعد از شهادت یحیی بن زکریا بر کسی جز حسین‌علیه السلام نگریست و هنگامی که

کشته شد آسمان سیاه گشت، و ستارگان در روز، روشن شدند، به حدی که سیاره جوزاء در وقت عصر دیده شد، و خاک قرمز فرو ریخت، و آسمان تا هفت شبانه روز به مانند لخته ای خون بود».(۳۳)

۴ – عباس محمود عقّاد

«شجاعت حسین‌علیه السلام صفتی است که از او غریب نیست؛ زیرا صفتی است که از معدنش سرچشمه گرفته است. و این فضیلتی است که از پدران خود به ارث برده و به فرزندان بعد از خود به ارث گذارده است ... و در بین بنی‌آدم کسی شجاع‌تر از او دیده نشده، آن هنگام که حسین‌علیه السلام در کربلا چنین اقدامی را انجام داد ... و این افتخار برای او بس است که در تاریخ این دنیا تنها او در طول صدها سال، شهید و فرزند شهید و پدر شهیدان است ».(... ۳۴)

۵ – دکتر محمد عبده یمانی

«حسین‌علیه السلام مردی عابد و متواضع بود. همیشه او را روزه‌دار مشاهده می‌کردند. شب‌ها را بیدار و مشغول عبادت بود. همیشه در امور خیر از دیگران سبقت می‌جست و در نیکی از دیگران سرعت می‌گرفت ».(... ۳۵)

۶ – عمر رضا کحاله

«حسین بن علی، بزرگ اهل عراق در فقه و حال و جود و بخشش بود».(۳۶)

شهادت امام حسین‌علیه السلام

سیوطی نقل می‌کند ...: « شهادت و قتل او در روز عاشورا بود. در آن روز خورشید گرفت و افق‌های آسمان تا شش ماه بعد از شهادتش سرخ شد. و این سرخی دائماً مشهود بود، در حالی که قبل از شهادت او یافت نمی‌شد و گفته شده که در آن روز هیچ سنگی در بیت المقدس جابه جا نشد جز آن که در زیر آن خون تازه وجود داشت ».(... ۳۷)

امام حسین(ع) سرور جوانان بهشت

امام حسین‌علیه السلام سرور جوانان بهشت

امام حسین‌علیه السلام سرور جوانان بهشت

یکی از فضایل امام حسن و امام حسین‌علیهما السلام که از سوی پیامبر اکرم‌صلی الله علیه وآله ابلاغ شده این است که این دو بزرگوار، سرور جوانان بهشت‌اند. فضیلتی که برای هیچ کس به جز این دو نرسیده است. اینک به بررسی این حدیث می‌پردازیم:

احادیث

از پیامبر اکرم‌صلی الله علیه وآله وارد شده که فرمود: «حسن و حسین‌علیهما السلام دو سید و آقای جوانان اهل بهشت اند». شهرت این حدیث به اندازه‌ای است که به تواتر رسیده است. اینک به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم: ۱ – خطیب بغدادی به سندش از امیرالمؤمنین‌علیه السلام نقل کرده که رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «الحسن و الحسین سیدا شباب اهل الجنة، و ابوهما خیر

منهما»؛(۳۸) «حسن و حسین دو آقای اهل بهشتند و پدرشان از آن دو بهتر است.» ۲ - متقی هندی به سندش از حضرت علی‌علیه السلام نقل کرده که رسول خداصلی الله علیه وآله خطاب به فاطمه‌علیها السلام فرمود: «ألا ترضین ان تکونی سیّدهٔ نساء اهل الجنهٔ، و ابنیک سیدا شباب اهل الجنهٔ»؛(۳۹) «آیا راضی نمی‌شوی که تو سرآمد زنان اهل بهشت باشی و دو فرزندت سرآمد جوانان اهل بهشت باشند!» ۳ - ابن عساکر به سندش از ابن عباس نقل کرده که رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «الحسن و الحسین سیدا شباب اهل الجنهٔ، من احبهما فقد احبّنی و من ابغضهما فقد ابغضنی»؛(۴۰) «حسن و حسین دو آقای جوانان اهل بهشت‌اند، هر کس آن دو را دوست بدارد به طور حتم مرا دوست داشته و هر کس آن دو را دشمن بدارد به طور حتم مرا دشمن داشته است.»

راویان حدیث

الف: از اصحاب پیامبر

این حدیث شریف را بسیاری از صحابه از رسول خداصلی الله علیه وآله نقل کرده‌اند؛ از جمله: ۱ - امام امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب‌علیه السلام. ۲ - امام حسین بن علی‌علیه السلام. ۳ - عبداللّه بن عباس. ۴ - ابوبکر بن ابی قحافه. ۵ - عمر بن خطاب. ۶ - عبداللّه بن عمر. ۷ - جابر بن عبداللّه انصاری. ۸ - عبداللّه بن مسعود. ۹ - حذیفهٔ بن یمان. ۱۰ - جحم. ۱۱ - مالک بن حویرث لیثی. ۱۲ - قرّهٔ بن أیاس. ۱۳ - اسامهٔ بن زید. ۱۴ - انس بن مالک. ۱۵ - ابوهریره دوسی. ۱۶ - ابوسعید خدری. ۱۷ - براء بن عازب. ۱۸ - علی هلالی. ۱۹ - ابو رمثه. ۲۰ - بریده.

ب: از علمای عامه

این حدیث شریف را بسیاری از علمای عامه نیز در کتاب‌های خود نقل کرده‌اند؛از جمله: ۱ - خطیب بغدادی.(۴۱) ۲ - ابن عساکر.(۴۲) ۳ - طبرانی.(۴۳) ۴ - متقی هندی.(۴۴) ۵ - محبّ الدین طبری.(۴۵) ۶ - هیثمی.(۴۶) ۷ - ابونعیم اصفهانی.(۴۷) ۸ - ابن حماد حنبلی.(۴۸) ۹ - وکیع.(۴۹) ۱۰ - ابن ماجه.(۵۰) ۱۱ - حاکم نیشابوری.(۵۱) ۱۲ - گنجی شافعی.(۵۲) ۱۳ - ترمذی.(۵۳) ۱۴ - احمد بن حنبل.(۵۴) ۱۵ - ذهبی.(۵۵) ۱۶ - ابن حجر.(۵۶) ۱۷ - بغوی.(۵۷) ۱۸ - ابوالقاسم سهمی.(۵۸) ۱۹ - نهبانی.(۵۹) ۲۰ - ابن حجر هیتمی.(۶۰) ۲۱ - سیوطی.(۶۱) ۲۲ - دیلمی.(۶۲) ۲۳ - ابن ابی شیبه.(۶۳) ۲۴ - نسائی.(۶۴) ۲۵ - ابن حبان.(۶۵) ۲۶ - سمعانی.(۶۶) ۲۷ - سیوطی.(۶۷) ۲۸ - منّاوی.(۶۸) ۲۹ - البانی.(۶۹)

تصریح به صحت حدیث

جماعتی از علمای اهل سنت نسبت به صحت این حدیث تصریح کرده‌اند؛ از قبیل: ۱ - حافظ گنجی شافعی: «این حدیث، حَسَن و ثابت است ».(... ۷۰) ۲ - امام اهل حدیث، ابوالقاسم طبرانی در «المعجم الکبیر» در شرح حال امام حسین‌علیه السلام طرق این حدیث را از تعدادی صحابه نقل کرده است ... آن گاه اسامی جماعتی از آنان و طرق احادیث شان را نقل کرده و سپس می‌گوید: انضمام این سندها به یکدیگر دلیل بر صحت این حدیث است.(۷۱) ۳ - حاکم نیشابوری: «این حدیث با زیادی «و ابوهما خیر منهما» صحیح است ولی شیخین آن را نقل نکرده‌اند».(۷۲) او در ذیل حدیث دیگر می‌گوید: «این حدیثی است که از راه‌های زیادی قابل تصحیح است و من تعجب می‌کنم که چگونه این دو آن را نقل نکرده‌اند».(۷۳) ۴ - ذهبی: «این حدیث صحیح است».(۷۴) ۵ - ترمذی: «این حدیث حسن و غریب از این وجه است».(۷۵) او با سند دیگری نیز این حدیث را آورده و در ذیل آن می‌گوید: «این حدیث صحیح و حَسَن است».(۷۶) ۶ - البانی هم تصحیح ترمذی را قبول کرده و می‌گوید: «مطلب همان است که او

می‌گوید». و نیز در حدیث حسن، ترمذی می‌گوید: «سند آن صحیح و رجال آن ثقه اند به نحو رجال صحیح؛ غیر از میسره ابن حبیب که ثقه است».(۷۷) او نیز تصحیح حاکم و ذهبی را مورد قبول قرار داده است.(۷۸) ۷ - هیثمی در «مجمع الزوائد» حدیث مورد بحث را از طریق ابی سعید خدری، صحیح دانسته است.(۷۹) ۸ - مصطفی بن عدوی.(۸۰) ۹ - حوینی اثری، در تحقیق کتاب «خصائص امیرالمؤمنین‌علیه السلام» این حدیث را تصحیح کرده است.(۸۱) ۱۰ - الدانی ابن منیر آل زهوی.(۸۲) ۱۱ - حمزه احمد الزین محقق کتاب «مسند احمد».(۸۳) ۱۲ - ابن حبان این حدیث را در کتاب صحیح خود آورده است.(۸۴) این حدیث در کثرت طرق به حدی است که سیوطی و سمعانی قائل به تواتر آن شده‌اند.(۸۵)

تحریفات

تحریفات

از آنجا که این حدیث دلیلی بر حقّانیت و بهشتی بودن و برتری امام حسن و امام حسین‌علیهما السلام بر سایر صحابه است، اهل سنت در صدد برآمده‌اند تا از هر طریق ممکن خود را از این وضع نجات داده و به فریاد بزرگان خود برسند تا از این دو امام عقب نیفتند. لذا دست به کار توجیه شدند به نحو حذف یا زیاده و یا تغییر یا جعل حدیثی دیگر شبیه آن برای اولیای خود. اینک به نقد هر یک از این تحریفات می‌پردازیم.

تحریف اول: استثنای عیسی و یحیی علیهما السلام

در حدیثی که طبرانی نقل کرده در ذیل آن، حضرت یحیی و عیسی استثنا شده‌اند. وی حدیث را این گونه آورده است که پیامبرصلی الله علیه وآله به فاطمه‌علیها السلام فرمود: «واللّه مامن نبی الّا و ولد الأنبیاء غیری، و انّ ابنیک سیدا شباب اهل الجنهٔ الّا ابنی الخالهٔ یحیی و عیسی»؛(۸۶) «به خدا سوگند! هیچ پیامبری نیست جز آن که فرزند انبیا است به جز من. و همانا دو فرزند تو سرور جوانان اهل بهشت‌اند مگر دو فرزند خاله؛ یحیی و عیسی.» پاسخ اولاً: طبرانی این حدیث را از حضرت علی‌علیه السلام به پنج طریق آورده که چهار طریق آن با یک لفظ «الحسن و الحسین سیدا شباب اهل الجنهٔ» آمده و با هم متّفق است، و متن پنجم آن این استثنا را دارد، لذا احتمال تحریف به زیاده در آن داده می‌شود. و نیز در روایت ابوسعید خدری در برخی از طرق آن این استثنا موجود و در برخی دیگر وجود ندارد.(۸۷) اگر کسی اشکال کند که این گونه زیادتی و نقصان در برخی روایات دیگر نیز وجود دارد، حال چگونه آن‌ها را اثبات می‌کنید؟ در پاسخ می‌گوییم: آنها را می‌توان به جهت کثرت شواهد و تعدد سندها خصوصاً در روایات دیگر که به طور مستقل آمده است، تصحیح نماییم. ثانیاً: این حدیث که در آن، حضرت یحیی و عیسی استثنا شده از طریق امام علی‌علیه السلام و ابوسعید خدری نقل شده است و هر دو سند آن نیز مشکل دارد: الف - در سند حدیث امیرالمؤمنین‌علیه السلام اسباط بن نصر وجود دارد که مورد قدح و سرزنش بسیاری از رجالیین عامه است؛ ابوحاتم می‌گوید: از ابونعیم شنیدم که او را تضعیف می‌کرد. نسایی می‌گوید: او قوی نیست. ساجی او را در بین ضعیفان آورده و می‌گوید: او احادیثی را نقل کرده که مورد متابعت قرار نمی‌گیرد. ابن معین او را چیزی به حساب نیاورده است.(۸۸) و ابن حجر او را کثیر الخطا معرفی کرده است.(۸۹) از احمد بن حنبل درباره او سؤال شد، گفت: من از حدیث او درباره هیچ کس چیزی ننوشتم.(۹۰) ذهبی او را در جمله ضعفا آورده است.(۹۱) ب - در سند حدیث ابی سعید خدری، حکم بن عبدالرحمان وجود دارد که برخی از رجالیین عامه او را هم تضعیف نموده‌اند؛ ابن معین که تصریح به ضعف او کرده است.(۹۲) ابن حجر او را بد حافظه معرفی کرده است.(۹۳)

تحریف دوم: قلب حدیث به نفع شیخین

تحریف دوم: قلب حدیث به نفع شیخین

برخی این حدیث شریف را وارونه کرده و برای ابوبکر و عمر ثابت کرده‌اند، و از آن جا که آن دو در اسلام جوان نبودند، لذا عبارت حدیث را عوض کرده و به جای شباب (جوانان) کهول (پیران)، قرار داده‌اند. اینک به نقد و بررسی هر یک از این احادیث خواهیم پرداخت:

۱ – روایات ترمذی

ترمذی با سه سند این مضمون را نقل کرده است: سند اول: حدّثنا علی بن حُجر، اخبرنا ولید بن محمد الموقری، عن الزهری، عن علی بن الحسین، عن علی بن ابی طالب، قال: کنت مع رسول اللّه‌صلی الله علیه وآله اذ طلع ابوبکر و عمر فقال رسول اللّه‌صلی الله علیه وآله: هذان سیدا کهول اهل الجنهٔ من الاوّلین و الآخرین الاّ النبیین و المرسلین، یا علی لاتخبرهما. این حدیث از جهاتی اشکال دارد: اولاً: ترمذی آن را حدیثی غریب دانسته است. ثانیاً: او می‌گوید: ولید بن محمد موقری در حدیث تضعیف شده است.(۹۴) برخی دیگر از علمای رجال اهل سنت نیز او را تضعیف کرده‌اند؛ از جمله: بخاری درباره او می‌گوید: «در حدیثش منکرات است».(۹۵) ابوحاتم او را «ضعیف الحدیث» می‌داند. ابن حبان می‌گوید: او از زهری چیزهای جعلی را نقل کرده که زهری اصلاً آن‌ها را حدیث نکرده است ... لذا احتجاج به احادیث او به هیچ وجه جایز نیست. ابن المدینی می‌گوید: حدیثش نوشته نمی‌شود. ذهبی او را در دیوان ضعفا و متروکین آورده و می‌گوید: یحیی او را تکذیب کرده و دارقطنی او را ضعیف پنداشته است.(۹۶) ابن خزیمه می‌گوید: من به حدیث او احتجاج نمی‌کنم. نسایی او را «متروک الحدیث» دانسته، می‌گوید: یحیی بن معین او را تکذیب کرده است. حدیثِ با چنین وضعیتی را چگونه می‌توان به آن استدلال کرد. ثالثاً: زهری کسی بود که از ارکان حکومت بنی مروان به حساب می‌آمد و همیشه در رکاب آنان بود. پس چگونه می‌توان به او اعتماد نمود. به همین جهت حتی خواهرش او را تفسیق نموده است.(۹۷) هم چنین شافعی و دار قطنی او را متصف به تدلیس کرده‌اند و ابن حجر او را در مرتبه سوم از مدلّسین برشمرده است.(۹۸) تدلیسی که نوعی دروغ به حساب می‌آید. رابعاً: این حدیث مطابق دیدگاه اهل سنت مشکل انقطاع سند دارد، زیرا امام زین العابدین‌علیه السلام در زمان حیات حضرت علی بن ابی طالب‌علیه السلام در سنّی نبوده که عادتاً بتواند از آن حضرت حدیث نقل کند گر چه در مکتب ما این اشکال قابل حلّ است ولی از دیدگاه اهل سنت اشکال دارد. خامساً: در بهشت، همه مردم جوانند و پیرمرد وجود ندارد. سادساً: چه جهتی دارد که پیامبرصلی الله علیه وآله در این حدیث از نشر این خبر جلوگیری کرده است؟ سند دوّم: ترمذی همین مضمون را از حسن بن صباح بزار، از محمد بن کثیر، از اوزاعی، از قتاده، از اَنس از رسول خداصلی الله علیه وآله نقل کرده است. که این سند نیز اشکالاتی دارد: اولاً: ترمذی آن را غریب دانسته است. ثانیاً: در سند آن محمد بن کثیر مصیصی است که عده‌ای از علمای عامه او را تضعیف نموده‌اند، از قبیل: احمد بن حنبل می‌گوید: نزد پدرم نام محمد بن کثیر برده شد، او را جداً تضعیف نمود و منکر الحدیث دانست. صالح بن احمد از پدرش نقل کرده که او نزد من ثقه نیست. به ابن المدینی گفتند: محمدبن کثیر از اوزاعی، از قتاده، از انس این حدیث را نقل کرده است. او گفت: من قبلاً دوست داشتم که این شیخ را ببینم ولی الان دوست ندارم او را ملاقات نمایم. ابو داود می‌گوید: او فهم حدیث را نداشت. ابواحمد حاکم او را نزد اهل سنت قوی نمی‌داند. نسایی هم او را کثیر الخطاء معرفی کرده است.(۹۹) ثالثاً: در سند این حدیث قتاده وجود دارد که سرکرده تدلیس

کنندگان برشمرده شده است.(۱۰۰) سند سوّم: ترمذی همین مضمون را از یعقوب بن ابراهیم دورقی، از سفیان بن عیینه، از داود، از شعبی، از حارث، از علی‌علیه السلام از پیامبرصلی الله علیه وآله نقل کرده است. این سند نیز اشکالاتی دارد: اولاً: بنا بر تصریح نسایی و دیگران، سفیان بن عیینه موصوف به تدلیس است. ابن حجر نیز او را در مرتبه سوم از مدلّسین برشمرده است، ولی لهجه خود را تخفیف داده و می‌گوید: او تنها از افراد ثقه تدلیس کرده است. ولی جواب این است که در این صورت چه ضرورتی بر تدلیس وجود دارد؟ تدلیسی که مطابق رأی برخی از علمای عامه از انواع کذب به حساب می‌آید.(۱۰۱) ثانیاً: در سند این حدیث نیز داود بن ابی هند است که احمد بن حنبل او را «پر اضطراب نزد علماء رجال و کسی که اختلاف زیادی درباره او شده» معرفی کرده است.(۱۰۲) ثالثاً: عجیب این است که چگونه شعبی از حارث روایت نقل می‌کند با اینکه او را کاذب می‌داند. همان گونه که بعداً به آن اشاره خواهیم کرد.

۲ – روایت ابن ماجه

ابن ماجه این حدیث را با دو سند نقل کرده است. سند اوّل: وی در سند اوّل از هشام بن عمار، از سفیان، از حسن بن عماره، از فراس، از شعبی، از حارث، از علی‌علیه السلام از رسول خداصلی الله علیه وآله همین مضمون را نقل کرده است.(۱۰۳) اشکالاتی که این سند دارد: اولاً: در سند آن سفیان بن عیینه است که از مدلّسین به حساب می‌آید. و تدلیس آن است که راوی، حدیث را به کسی نسبت دهد که از او نشنیده است. ثانیاً: در سند آن حسن بن عماره است که حال او در تدلیس از سفیان بدتر است. جمهور اهل سنت او را تضعیف نموده‌اند.از جمله: بیهقی می‌گوید: او متروک بوده، احتجاج به احادیثش نمی‌شود.(۱۰۴) دارقطنی او را تضعیف کرده است.(۱۰۵) و ابن حبّان او را در کتاب مجروحین ذکر کرده است.(۱۰۶) یحیی بن معین هم او را بی ارزش برشمرده است. ابن حبّان از شعبه نقل کرده که گفت: ما باکی نداریم که از حسن بن عماره روایت نقل کرده یا در اسلام زِنایی انجام دهد. یعنی گناه این دو برابر است. ثالثاً: شعبی کسی است که به دستگاه خلافت بنی امیه راه یافته و استاد اولاد عبدالملک بن مروان بود و قاضی آنها در کوفه در ایام ولایت حجاج و بعد از او به حساب می‌آمد.(۱۰۷) نقل شده است که احنف به او گفت: بین دو نفر به رأی خدا قضاوت کن. او در جواب گفت: من به رأی پروردگارم قضاوت نمی‌کنم، بلکه به رأی خودم حکم می‌کنم.(۱۰۸) ابن ابی الحدید نقل می‌کند که جمیله دختر عیسی بن جراد که زنی زیبا بود با دشمن خود نزد شعبی – قاضی عبدالملک – آمدند، شعبی به نفع جمیله حکم نمود. ابن ابی الحدید سپس شعر هذیل اشجعی را نقل می‌کند که در آن تصریح به قضاوت ظالمانه شعبی شده است.(۱۰۹) رابعاً: شعبی روایت را از حارث نقل کرده است، در حالی که شعبی او را همیشه تکذیب می‌کرد. مسلم در مقدمه صحیح خود به سند خود از شعبی نقل کرده که گفت: حدیث کرد برای ما حارث اعور همدانی و او کذّاب است.(۱۱۰) ابن حبّان از شعبی نقل کرده که حدیث کرد برای ما حارث و من شهادت می‌دهم که او یکی از کذّابین است.(۱۱۱) ابن حجر در شرح حال حارث می‌گوید: «شعبی او را در رأی خود تکذیب کرده است. او به رفض نسبت داده شده و در حدیثش ضعف وجود دارد».(۱۱۲) نووی در «خلاصه» می‌گوید: «در ضعف او اجماع است؛ زیرا او کذّاب است».(۱۱۳) فتنی می‌گوید: «حارث بن عبداللّه همدانی اعور از بزرگان علمای تابعین است. شعبی و ابن المدینی او را تکذیب کرده‌اند ».(... ۱۱۴) سند دوم: ابن ماجه در سند دوّم از ابو شعیب صالح بن هیثم طائی، از عبد القدوس بن بکر بن خنیس، از مالک بن مغول، از عون بن ابی جحیفه از پدرش از رسول خداصلی الله علیه وآله همین مضمون را نقل کرده است. در بی اعتباری این حدیث وجود عبد القدوس کفایت می‌کند، کسی که ابن حجر در مورد او می‌گوید: «محمود بن غیلان از احمد و ابن معین و خیثمه نقل کرده که آنان بر روی حدیث او خط کشیده‌اند».(۱۱۵)

۳ – روایت هیثمی

همین مضمون را هیثمی به سندش از ابی جحیفه نیز از رسول خداصلی الله علیه وآله نقل کرده است.(۱۱۶) ولی در سند آن خنیس بن بکر بن خنیس است که صالح بن جزره او را تضعیف نموده است.(۱۱۷)

۴ – روایت دولابی

دولابی به سند دیگری از ابی جحیفه از رسول خداصلی الله علیه وآله همین مضمون را نقل کرده که در سند این هم خنیس بن بکر بن خنیس وجود دارد که تضعیف شده است.

۵ – روایت عبداللّه بن احمد حنبل

عبداللّه بن احمد بن حنبل به سندش از رسول خداصلی الله علیه وآله این مضمون را نقل کرده است.(۱۱۸) ولی در سند آن عبداللّه بن عمریمانی است که ذهبی او را مجهول معرفی کرده است.(۱۱۹) همچنین در سند آن حسن بن زید است که والی منصور در مدینه بوده و پس از آن از یاران مهدی عباسی شده است. ابن عدی می گوید: احادیثش معضل است.(۱۲۰) و نیز فتنی می گوید: او ضعیف است.(۱۲۱)

۶ – روایات خطیب بغدادی

بغدادی این مضمون را به چهار سند نقل کرده است: سند اوّل: بغدادی به سند خود از انس بن مالك این مضمون را نقل کرده است.(۱۲۲) امّا در تضعیف این سند همین بس که یحیی بن عنبسه در سند آن قرار گرفته است. ابن حبّان او را در کتاب «المجروحین» ذکر کرده و می گوید: «شیخ دجال که وضع حدیث کرده و به ابن عیینه و داود بن ابی هند و ابی حنیفه و دیگر ثقات نسبت داده است، نقل روایت از او به هیچ وجه صحیح نیست».(۱۲۳) دارقطنی او را دجّالی که وضع حدیث کرده معرفی می کند و ابن عدی می گوید: او منکر الحدیثی است که حالش معلوم است.(۱۲۴) ذهبی او را در دیوان ضعفا و متروکین آورده است.(۱۲۵) همچنین در این سند، حمید طویل واقع است که ذهبی می گوید: ما نمی‌دانیم او کیست.(۱۲۶) سند دوم: بغدادی همین مضمون را نیز به سندش از امام علی‌علیه السلام از رسول خداصلی الله علیه وآله نقل کرده است که در سند آن علاوه بر شعبی و حارث که قبلاً آن دو را تضعیف کردیم، بشّار بن موسی الخفّاف است که بخاری او را منکر الحدیث و ابن معین او را از دجّالین و غیر ثقه و ابوزرعه او را ضعیف معرفی کرده‌اند.(۱۲۷) سند سوّم: بغدادی در سومّین سند خود این مضمون را از ابن‌عباس به دو طریق نقل کرده است.(۱۲۸) امّا در طریق اول، عبیداللّه بن موسی است که او را شیعه آتشی معرفی کرده‌اند.(۱۲۹) لذا هرگز احتمال داده نمی‌شود چنین حدیثی را نقل کرده باشد. خصوصاً آن که احمد بن حنبل، محدّثین را از نقل حدیثش منع کرده است.(۱۳۰) و نیز در سند طریق اول، یونس بن ابی اسحاق وجود دارد که برخی او را تضعیف کرده‌اند. احمد بن حنبل او را ضعیف و مضطرب الحدیث معرفی کرده است.(۱۳۱) و در طریق دوم آن، طلحهٔ بن عمرو است که جمع کثیری از رجالیین او را تضعیف کرده‌اند؛

احمد بن حنبل او را لا شیء و متروک الحدیث، و ابن معین او را ضعیف و جوزجانی او را غیر مرضی در حدیث و ابوحاتم او را غیر قوی و بخاری او را بی‌ارزش و نسائی او را متروک الحدیث و غیر ثقه و ابن المدینی او را ضعیف بی‌ارزش و ابن حزم او را رکنی از ارکان دروغ و متروک الحدیث معرفی کرده‌اند. ابن حبّان می گوید: او از افراد ثقه روایاتی را نقل می کند که در احادیث شان وجود ندارد.(۱۳۲) سند چهارم: و نیز این مضمون را با سندی از ابن عباس نقل کرده که در سند آن طلحهٔ بن عمرو واقع است که شرح حال او گذشت. بغدادی، این مضمون را در کتاب «موضح اوهام الجمع و التفریق» آورده است.(۱۳۳) امّا در سند آن عکرمهٔ بن ابراهیم آمده که ابن حبان می گوید: او اخبار را قلب کرده و در غیر موردش به کار می‌برد، و نیز مراسیل را مرفوع می‌نمود و لذا احتجاج به احادیث او جایز نیست. و ابن معین و ابو داود او را بی ارزش معرفی کرده و نسائی او را تضعیف نموده است.(۱۳۴)

۷ – روایت ابن حجر

این مضمون را ابن حجر نیز در «لسان المیزان» (۱۳۵) از ابن عمر نقل کرده است. در سند آن عبیداللّه بن عمر وجود دارد. ابن حجر قول احمد را درباره او نقل کرده که ما مدّتی احادیث او را آتش می‌زدیم. جوزجانی هم او را ضعیف الامر دانسته و تضعیفات دیگران را درباره او ذکر کرده است.(۱۳۶)

۸ – حدیث ابن النجار

او در ذیل تاریخ بغداد به سندش از انس این مضمون را نقل کرده است که بین افراد سند آن محمد بن کثیر وجود دارد و ما قبلاً او را تضعیف نمودیم.

۹ – روایت ابن عساکر

وی این مضمون را به سندش از حسین بن علی‌علیهما السلام نقل کرده است که در سند آن محمدبن یونس قرشی کدیمی وجود دارد. دارقطنی او را به وضع و جعل حدیث متهم کرده است. ابن حبان می گوید: او جعل حدیث می کرد و به افراد ثقه بیش از هزار حدیث دروغ نسبت داده است. ابن عدی نیز می گوید: وی متهم به جعل حدیث است، لذا عموم مشایخ ما حدیث او را ترک کرده‌اند.

۱۰ – حدیث ابن ابی شیبه

این مضمون را از حضرت علی‌علیه السلام نقل کرده است، که در سند آن موسی بن عبیده ربذی است. احمد بن حنبل درباره او می گوید: حدیثش نوشته نمی‌شود. نسائی و دیگران او را ضعیف دانسته‌اند ابن عدی می گوید: ضعف در روایتش آشکار است. ابن معین او را بی ارزش معرفی کرده و یحیی بن سعید می گوید: ما از حدیثش پرهیز می کنیم. همچنین در سند آن ابی معاذ وجود دارد که احمد بن حنبل از نقل روایت او منع کرده و ابن معین او را بی‌ارزش و جوزجانی او را ساقط و ابو داود و دارقطنی او را متروک

معرفی کرده‌اند.(۱۳۷) علاوه بر این خطاب «یا ابی الخطاب» که ابی معاذ از او روایت کرده، فردی مجهول و نکره است.

۱۱ – روایات طحاوی

او نیز این حدیث را با چهار سند در کتاب «مشکل الآثار» نقل کرده است: سند اول: در این سند از انس بن مالك این مضمون را نقل کرده که در آن محمد بن کثیر صنعاعی وجود دارد که قبلاً ضعف و مشکل او را بیان کردیم. سند دوّم: در سند دوّم، حدیث را از حضرت علی‌علیه السلام نقل کرده که در طریق آن ابی جناب یحیی بن ابی حیّه کلبی وجود دارد که یحیی بن قطان، نقل روایت از او را حلال نمی‌شمرده است. فلاس او را متروك و نسائی و دارقطنی و عثمان بن ابی شیبه او را تضعیف کرده‌اند.(۱۳۸) ابن حبان می‌گوید: او چیزی را که از ضعفا شنیده بود، به ثقات نسبت می‌داد ... و لذا او را یحیی بن سعید قطان واهی شمرده و احمد بن حنبل حمله شدیدی بر او نموده است.(۱۳۹) علاوه بر این شعبی نیز در سند آن واقع است که او را تضعیف نمودیم. سند سوم: سند سوم را نیز از حضرت علی‌علیه السلام نقل کرده که در طریق آن شعبی از حارث وجود دارد که قبلاً آن دو را تضعیف نمودیم. سند چهارم: سند چهارم را از ابی سعید خدری نقل کرده است، ولی در سند آن اصبغ بن فرج قرار دارد که از موالیان بنی امیه بوده است.(۱۴۰) و نیز علی بن عابس قرار دارد که ابن حبان او را در کتاب المجروحین آورده و احتجاج به احادیثش را باطل دانسته است.(۱۴۱) مشکل دیگر وجود «کثیر النداء» در سند آن است که ذهبی او را در دیوان ضعفا و متروکین آورده است.(۱۴۲)

۱۲ – حدیث ابن ابی حاتم

او این حدیث را با سه سند نقل کرده، ولی هر سه سند را ابطال نموده است.(۱۴۳)

۱۳ – حدیث طبرانی

او نیز این مضمون را با دو سند نقل کرده است: سند اول: در این سند که از جحیفه از رسول خداصلی الله علیه وآله است(۱۴۴)، خنیس بن بکر قرار دارد که صالح جزره او را تضعیف نموده، و بویصری هم اشکال کرده است.(۱۴۵) سند دوم: در این سند که انس بن مالك از رسول خداصلی الله علیه وآله این مضمون را نقل کرده، محمد بن کثیر قرار دارد که قبلاً او را تضعیف نمودیم.

۱۴ – حدیث ابن قتیبه

این مضمون در اول کتاب وی آمده است، ولی در سند آن نوح بن ابی مریم قرار دارد که ابن حبّان در شأن او گفته: که او سندها را قلب می‌کرده است. او از ثقات احادیثی نقل کرده که از حدیث اثبات نیست، لذا نمی‌توان در هیچ حالی به احادیثش احتجاج نمود.(۱۴۶) مسلم و دیگران او را متروك الحدیث، و بخاری منکر الحدیث، و حاکم و ابن الجوزی او را اهل جعل حدیث دانسته‌اند.(۱۴۷) لذا ابن الجوزی احادیث جعلی او را در چند موضع ذکر کرده است. حاکم درباره او می‌گوید: همه چیز به او روزی داده شده است به جز راستگویی.(۱۴۸)

نتیجه

همه این‌ها احادیث سند داری بود که اهل سنت درباره این مضمون نقل کرده‌اند. امّا واضح شد که سند هیچ یک از آنها صحیح نیست. و برخی نیز این مضمون را به طور مرسل - که از اقسام حدیث ضعیف است - در کتاب‌های حدیثی خود آورده‌اند.

مشکل متن حدیث

اشکال اساسی که در متن حدیث وجود دارد این است که ابوبکر و عمر، دو سید پیران اهل بهشت معرفی شده‌اند در حالی که مطابق روایات، در بهشت پیری وجود ندارد، بلکه عموم مردم در سن سی سال هستند؛ ۱ - ابوهریره از رسول خداصلی الله علیه وآله نقل کرده که فرمود: اهل بهشت در حالی که بلند قامت، بدون مو بر صورت، با موهای فری و سرمه کشیده و دارای سی سال هستند وارد بهشت می‌شوند. جوانی آن‌ها تمام نشده و لباس هایشان کهنه نخواهد شد.(۱۴۹) ۲ - ابی سعید خدری از پیامبرصلی الله علیه وآله نقل کرده که فرمود: هر کسی از اهل بهشت بمیرد چه کوچک و چه بزرگ، در بهشت سی ساله وارد می‌شود و هرگز براین سن افزوده نمی‌شود. اهل دوزخ نیز همین سن را دارند.(۱۵۰)

ابوسفیان، جدّ یزید

ابوسفیان، جدّ یزید

قبل از بررسی موقعیت یزید بن معاویه و اثبات جنایات او خصوصاً به شهادت رساندن امام حسین‌علیه السلام جا دارد از شجره خبیث او ذکری به میان بیاید تا ثمره آن بهتر شناخته شود. اینک به بررسی مختصری از زندگانی جدش ابو سفیان می‌پردازیم.

آیین ابوسفیان

بیشتر عرب در جاهلیت بت را می‌پرستیدند تا توسط آن به خداوند تقرّب جویند، قرآن از زبان آنان می‌فرماید: { ما نَعْبُدُهُمْ إِلاَّ لِيُقَرِّبُونا إِلَى اللَّهِ زُلْفى ؛(۱۵۱) «این‌ها را نمی‌پرستیم مگر به خاطر این که ما را به خداوند نزدیک کنند.» لکن با وجود پرستش بت‌ها به خالقیّت خداوند معتقد بودند، خداوند متعال هم می‌فرماید: { وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَواتِ وَ الْأَرْضَ وَ سَخَّرَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ؛(۱۵۲) «و هر گاه از آنان بپرسی چه کسی آسمان‌ها و زمین را آفریده و خورشید و ماه را مسخّر کرده است؟ می گویند: خدا.» ولی ابوسفیان در عصر جاهلیت، دهری و زندیقی بود که به هیچ چیزی اعتقاد نداشتند. مقریزی می گوید: «ابوسفیان پناه منافقین بود. و در زمان جاهلیت، زندیق به حساب می‌آمد».(۱۵۳)

دشمنی ابوسفیان با پیامبرصلی الله علیه وآله

ابوسفیان در رأس هرم دشمنان پیامبرصلی الله علیه وآله و اسلام قرار داشت. او با جماعتی از رجال قریش به نزد ابو طالب آمد و گفت: پسر برادر تو خدایان ما را سبّ می کند و بر دین ما عیب می گیرد و افکار ما را سفیهانه و پدران ما را گمراه می‌داند، یا جلوی حرف‌های او را می گیری و یا کنار می کشی تا ما خود به حساب او برسیم (... ۱۵۴) ابو سفیان از کسانی بود که در دار الندوه برای قتل پیامبرصلی الله علیه وآله نقشه کشیدند و قرار گذاشتند از هر قبیله‌ای جوانی را انتخاب نموده، به آنان شمشیری دهند تا به خانه

پیامبرصلی الله علیه وآله حمله کرده، او را از پای درآورند.(۱۵۵) ابوسفیان در جنگ احد، چهل پیمانه طلا خرج کرد که هر پیمانه چهل و دو مثقال طلا داشت و خود نیز در آن جنگ شرکت نمود؛ جنگی که هفتاد نفر از اصحاب پیامبرصلی الله علیه وآله از جمله حمزة بن عبدالمطلب، به شهادت رسیدند.(۱۵۶) او کسی بود که در جنگ احد برای تحریک مشرکان به جهت جنگ با لشکر اسلام فریاد: «زنده باد هُبل، زنده باد هُبل» سر می‌داد. و بعد از آنکه مسلمانان جواب او را به «اللّه اعلی و اجلّ» دادند، بار دیگر فریاد برآورد: «ما عزّی داریم ولی شما عزّی ندارید». پیامبر اکرم‌صلی الله علیه وآله دستور داد در جواب او بگویند: «اللّه مولانا و لا مولی لکم»؛(۱۵۷) «خدا مولای ما است و برای شما مولایی نیست.» ابو سفیان بعد از شهادت حمزه با سرنیزه به حنجره او می‌زد و می‌گفت: بچش ای کسی که عاق شده‌ای.(۱۵۸) حتّی بعد از رحلت رسول خداصلی الله علیه وآله بر بالین قبر حمزه آمد و با پای خود قبر او را لگدکوب کرد و گفت: ای ابا عماره! امری را که بر سر آن با ما جنگیدی، امروز به دست جوانان ما افتاد و با آن بازی می‌کنند.(۱۵۹) روزی ابوسفیان دید مردم پشت سر رسول خداصلی الله علیه وآله گام بر می‌دارند بسیار ناراحت شد و با دلی پر از حسد ... گفت: اگر بتوانم دوباره لشکری را بر ضدّ این مرد جمع خواهم کرد! حضرت مشتی بر سینه او زد و فرمود: در این هنگام خداوند تو را خوار خواهد کرد.(۱۶۰)

اسلام ابوسفیان

اسلام ابوسفیان از روی اختیار و رغبت نبود بلکه از روی ترس و اضطرار بود. هنگامی که رسول خداصلی الله علیه وآله برای فتح مکه حرکت نمود، عباس بن عبدالمطلب را پشت سر خود قرار داد و به نزد رسول خداصلی الله علیه وآله آورد. چون بر رسول خداصلی الله علیه وآله وارد شد از حضرت خواست او را امان دهد. حضرت فرمود: «وای بر تو ای اباسفیان! آیا وقت آن نشده که بدانی جز اللّه کسی دیگر به عنوان خدا نیست؟» او گفت: پدر و مادرم به فدای تو! چقدر کریم و جلیل شده‌ای ...! باز حضرت فرمود: «ای اباسفیان! آیا وقتش نشده که بدانی من رسول خدایم؟ ابوسفیان باز جمله سابق را تکرار کرد و در آخر گفت: هنوز در نفس من این موضوع ثابت نشده است. عباس به او گفت: وای بر تو! به حق گواهی ده، قبل از آن که گردنت زده شود. او در این هنگام بود که از روی اجبار و ترس گواهی داد و اسلام آورد.(۱۶۱)

فتنه‌گری ابوسفیان بعد از اسلام

هنگامی که با ابوبکر بیعت شد، ابوسفیان به جهت فتنه‌گری گفت: همانا من آشوبی می‌بینم که آن را به جز خدا خاموش نخواهد کرد. ای آل عبدمناف! چگونه ابوبکر می‌تواند عهده‌دار امور شما باشد؟ کجایند آن دو مستضعف؟ کجایند آن دو نفری که خوار شده‌اند، یعنی علی و عباس ...؟ آن گاه به حضرت علی‌علیه السلام عرض کرد: دستت را بده تا با تو بیعت کنم. به خدا سوگند! اگر بخواهی برای تو میدان را پر از سواره و پیاده خواهم کرد. ولی حضرت از بیعت با او خودداری نمود و فرمود: «واللّه ما اردت بهذا الّا الفتنة، وانّک واللّه طالباً بقیت للاسلام شرّاً، لاحاجة لنا فی نصحک»؛(۱۶۲) «به خدا سوگند! تو از این کار جز فتنه را دنبال نمی‌کنی، همانا تو به خدا سوگند! مدّتها است که در طلب شر برای اسلام هستی و ما احتیاجی به نصیحت تو نداریم.»

انکار معاد

یکی از بدترین کارهایی که ابوسفیان بعد از اسلام آوردن ظاهری خود کرد، انکار معاد بود. ابن عبدالبر نقل می‌کند: ابوسفیان روزی بر عثمان در ایام خلافتش وارد شد و به او گفت: بعد از تیم و عدی، خلافت به تو رسید، آن را همانند توپ بگردان و میخ های آن را در بنی امیه بکوبان، همانا این همان سلطنت و پادشاهی است، و من بهشت و دوزخی نمی‌شناسم. عثمان فریادی بر او زد

و گفت از نزد من دور شو! خداونـد تو را عـذاب کنـد.(۱۶۳) و در تاریـخ طبری چنین آمـده که به عثمان گفت: ای بنی عبـدمناف! هماننـد تـوپ، خلافـت را به هم پـاس دهیـد، زیرا هیـچ بهشت و دوزخی نیست.(۱۶۴) مسـعودی نیز، داسـتان را چنین نقل می‌کنـد: ابوسـفیان گفت: ای بنی امیه! همانند توپ، خلافت را نزد خود داشـته باشید، قسم به کسی که ابوسفیان به آن سوگند می‌خورد، من همیشـه آرزوی آن را برای شـما داشـتم، و بایـد آن را برای فرزنـدان خـود به ارث گذاریـد.(۱۶۵) و این در حـالی است که عثمـان دویست هزار دینـار از بیت المـال به او داد، در همان روز صـد هزار دینار نیز به مروان بن حکم عطا نمود.(۱۶۶) ابن عساکر از انس نقل می‌کنـد که ابوسـفیان بعـد از آن که کور شده بود، روزی نزد عثمان آمد و به او گفت: آیا کسـی از اغیار نزد تو است؟ گفت: خیر. آن گاه گفت: بار خدایا! این امر را همانند امر جاهلیّت قرار ده (... ۱۶۷)

لعن پیامبرصلی الله علیه وآله

پیامبرصـلی الله علیه وآله ابوسـفیان را در هفت مـورد لعن کرده است که کسـی نمی‌توانـد آن را انکـار کنـد: ۱ - روزی که رسـول خداصـلی الله علیه وآله از مکه به طرف طائف می‌رفت تا قبیله ثقیف را به دین اسلام دعوت کند ابوسفیان متعرّض حضرت شد و او را سبّ و شتم نمود. او همچنین ضمن تکذیب و آزار پیامبرصلی الله علیه وآله،وعده انتقام داد که خدا و رسولش او را در آن هنگام مورد لعن قرار دادند. ۲ - هنگامی که قافله تجارتی مکّه از شام برمی گشت، مسـلمانان جلوی قافله را گرفته بودند، خبر به ابوسفیان رسـید و مـانع از به غنیمت گرفتن قافله توسط مسـلمین شـد. در این هنگام بود که پیامبرصـلی الله علیه وآله او را لعن و نفرین کرد و همین واقعه منجرّ به جنگ بدر شد. ۳ - در روز جنگ بدر ابوسـفیان پایین کوه قرار داشت و رسول خداصلی الله علیه وآله بر بالای کوه بود، او مکرّر فریاد می‌زد: زنده باد هبل، که در این هنگام رسول خداصلی الله علیه وآله با مسلمانان ده بار او را لعنت کردند. ۴ - یکی دیگر از موارد، روزی بود که با احزاب قبیله غطفان و یهود به مـدینه یورش بردند، که در این هنگام نیز پیامبر اکرم‌صـلی الله علیه وآله ابوسفیان را لعن فرمود. ۵ - روزی که ابوسـفیان در میان جماعتی از قریش نزد رسول خداصلی الله علیه وآله آمد و ایشان را از وارد شدن به مسـجدالحرام بازداشتند. آن روز حدیبیه بود که حضرت او را لعن نمود. ۶ - روز شتر قرمز. ۷ - روزی که عدّه‌ای در عقبه به کمین نشسـتند تا شتر رسول خداصـلی الله علیه وآله را رم دهنـد. آنان دوازده نفر بودنـد که یکی از آنان ابوسـفیان بود و حضرت آن‌ها را لعن و نفرین کرد.(۱۶۸)

ابوسفیان از دیدگاه حضرت علی‌علیه السلام

در حـدیثی امـام علی‌علیه السـلام درباره معاویه و ابوسـفیان می‌فرمایـد: «معاویـهٔ طلیق ابن طلیق، حزب من هـذه الاحزاب، لم یزل اللّه عزّوجلّ و لرسوله و للمسلمین عدوّاً هو و ابوه حتی دخلا فی الاسلام کارهین»؛(۱۶۹) «معاویه آزاد شده، فرزند آزاد شده، و حزبی از این احزاب است. او و پدرش همیشه دشـمن خدا و رسولش و مسـلمانان بودند تا این که با اکراه وارد اسـلام شدند.» در جای دیگر، حضـرت در نامه‌ای به معاویه چنین می‌نویسـد: «ای فرزند صـخر! ای پسـر ملعون ».(... ۱۷۰) گویا حضـرت اشاره به لعنی دارنـد که رسول خداصـلی الله علیه وآله بر او و دو فرزنـدش معـاویه و یزیـد فرسـتاده است. آن جا که ابوسـفیان بر مرکبی سوار بود و یکی از فرزندانش از جلو و دیگری از عقب، آن را می‌راند. هنگامی که حضـرت آنان را دید، فرمود: «اللهم العن الراکب و القائد و السائق»؛ (۱۷۱) «بار خدایا! سواره و کشاننده و راننده این مرکب را از رحمتت دور فرما.» حضـرت علی‌علیه السـلام در نامه‌ای دیگر به معاویه چنین می‌نویسـد: «منّا النبیّ و منکم المکذّب»؛(۱۷۲) «از ما است پیامبرصـلی الله علیه وآله و از شـما است تکـذیب کننده او.» ابن ابی الحدید بعد از نقل این نامه می‌گوید: «مقصود از مکذّب، ابوسفیان بن حرب است؛ زیرا او دشمن رسول خدا و تکذیب کننده ایشان بود». امام حسن مجتبی‌علیه السـلام خطاب به معاویه فرمود: «و انّک یا معاویـهٔ! و اباک مِن المؤلّفهٔ قلوبهم، تسرّون الکفر، و تظهرون

الاسلام و تستمالون بالاموال»؛(۱۷۳) «و همانا تو ای معاویه و پدرت از جمله کسانی هستید که از سهم زکات به جهت تألیف قلوب تان استفاده می‌شد، شما کفر را پنهان کرده، اظهار اسلام نمودید و مردم را با اموال خود جذب می‌کردید.»

معاویه پدر یزید

معاویه پدر یزید

معاویه، قبل از اسلام آوردن

در تمام جنگ هایی که قریش بر ضدّ اسلام و مسلمین تدارک دید، ابوسفیان و پسرش معاویه در رأس مشرکین قرار داشتند. اگرچه معاویه در مکه صدای قرآن را شنید و مشاهده کرد که مسلمانان فوج فوج داخل اسلام می‌شوند ولی تا هنگام فتح مکه بر شرک خود باقی ماند. و بالاخره همراه پدرش نه از روی رغبت بلکه به جهت ترس اسلام آورد. در این مدت برای هر فرد منصف و عاقلی کافی بود اسلام اختیار کند، ولی معاویه مسلمان نشد. و اگر فتح مکه نبود او بر شرک خود باقی می‌ماند و جنگ با مسلمانان را ادامه می‌داد.

دشمنی معاویه با اسلام!!

بنی امیه نزدیک یک قرن به نام اسلام حکومت و خلافت داشته‌اند. آن‌ها بخش عظیمی از قدرت و همّت و سیاست خود را برای نابودی اسلام و دور کردن میراث نبوت از دسترس جامعه اسلامی به کار گرفتند. معاویه، سر دمدار این سلسله با عزمی جزم در نظر داشت همه مظاهر اسلام را نابود سازد. زبیر بن بکار می‌نویسد: «مُطَرِّف فرزند مغیرة بن شعبه می گوید: من و پدرم در عصر خلافت و حکومت معاویه به شام رفته بودیم. پدرم هر روز به دیدن معاویه می‌رفت و هنگام بازگشت با شگفت زدگی او را مدح می کرد. یک شب پس از بازگشتن، از خوردن شام خودداری کرد و اندیشناک در خود فرو رفت. من گمان کردم حادثه ناگواری در زندگی ما پیش آمده است. ساعتی بعد از او سؤال کردم چه اتفاقی افتاده است؟ او گفت: فرزندم! من از نزد خبیث ترین و کافر ترین مردم آمده‌ام! گفتم: برای چه؟ گفت: امشب مجلس معاویه خالی از اغیار بود. من فرصت را غنیمت شمرده به او گفتم: ای امیرمؤمنان! تو به آرزو و آمالت رسیده‌ای. حال اگر در این کهولت سنّ به عدل و داد دست زنی و با خویشاوندانت (بنی هاشم) مهربانی پیشه کنی و صله رحم نمایی، نام نیکی از خود به یادگار خواهی گذاشت. به خدا سوگند! امروز اینان چیزی که هراس تو را برانگیزاند ندارند. معاویه در پاسخ گفت: هیهات! هیهات! این اصلاً امکان ندارد ... نام این مرد هاشمی (= پیامبر اسلام) را هر روز پنج بار در سراسر جهان اسلام (بر سر مأذنه‌ها هنگام اذان) فریاد می‌زنند و به بزرگی یاد می کنند. تو فکر می کنی در این شرایط چه عملی ماندگار است و چه نام نیکی باقی خواهد ماند ای بی مادر!؟ به خدا سوگند! آرام نخواهم نشست تا این نام را دفن کنم».(۱۷۴)

معاویه و گناهان کبیره

معاویه و گناهان کبیره

معاویه کسی بود که از انجام گناهان کبیره هیچ ابایی نداشت، و علناً در بین مردم و یا در بین خواص با تجرّی و جرأت تمام کارهای خلاف شرع انجام می‌داد؛ که به برخی از آنها اشاره می‌شود

۱ – معاویه و شرب خمر

احمد بن حنبل از طریق عبداللّه بن بریده نقل کرده که گفت: من و پدرم بر معاویه وارد شدیم. او ما را بر فرشی نشانید. آن گاه برای ما طعامی آوردند و ما تناول نمودیم. سپس برای ما شراب آوردند. معاویه از آن آشامید. پدرم را نیز دعوت به تناول کرد، ولی پدرم گفت: از زمانی که پیامبرصلی الله علیه وآله آن را حرام کرده نیاشامیده‌ام.(۱۷۵) این در حالی است که پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «شارب الخمر کعابد وثن»؛(۱۷۶) «خورنده شراب همانند عبادت کننده بت است.»

۲ – معاویه و ربا خواری

عطاء بن یسار می‌گوید: معاویه ظرف آبی از طلاـ یا از ورق طلا به بیشتر از وزنش فروخت. ابو الدرداء به او گفت: من از رسول خداصلی الله علیه وآله شنیدم که از این کار نهی می‌فرمود جز آن که از حیث وزن یکسان باشد. معاویه به او گفت: من در این کار باکی نمی‌بینم. ابو الدرداء گفت: چه کسی مرا از معاویه معذور می‌دارد؟ من او را از رسول خداصلی الله علیه وآله خبر می‌دهم ولی او مرا از رأی خود خبر می‌دهد!! دیگر در سرزمینی که معاویه باشد ساکن نخواهم شد.(۱۷۷) این در حالی است که خداوند رباخوار و ربا دهنده و دو شاهد و نویسنده آن را لعنت کرده است.(۱۷۸) پیامبر اکرم‌صلی الله علیه وآله همچنین فرمود: «از هفت عمل که عذاب بر آن مترتب است بپرهیزید ... عرض شد: ای رسول خدا! آن هفت عمل چیست؟ حضرت فرمود: شرک به خدا، سحر، کشتن نفسی که خدا آن را محترم شمرده جز در موارد حق، و خوردن مال یتیم و رباخواری.(۱۷۹) بخاری به سندش از ابی جحیفه نقل کرده که رسول خداصلی الله علیه وآله رباخوار و ربا دهنده هر دو را لعنت کرده است.(۱۸۰)

۳ – معاویه و بدعت در نماز عیدین

شافعی در کتاب «الأمّ» از طریق زهری نقل کرده که گفت: برای پیامبرصلی الله علیه وآله و ابی بکر و عمر و عثمان در نماز عید فطر و قربان اذان گفته نشد، تا آن که معاویه آن را در شام بیعت گذاشت، و حَجّاج نیز هنگامی که امیر بر مدینه شد این بدعت را دنبال کرد. ابن حجر می‌گوید: در این که اول کسی که اذان را در نماز عیدین بدعت گذارد چه کسی بوده است. ابن ابی شیبه به سند صحیح از سعید بن مسیّب روایت کرده که معاویه این بدعت را گذاشت. و شافعی هم از فردی ثقه، از زهری همین را نقل کرده است.(۱۸۱) این در حالی است که عدم مشروعیت اذان و اقامه در غیر نمازهای واجب از مسلّمات همه مذاهب فقهی است. جابر بن عبداللّه می‌گوید: روز عید در نماز پیامبرصلی الله علیه وآله حاضر بودم، او قبل از خطبه ابتدا نماز نمود بدون آن که اذان یا اقامه بگوید، آن گاه در حالی که بر بلال تکیه داده بود ایستاد و مردم را به تقوای الهی امر نمود و نیز آنان را بر اطاعت خداوند وادار کرده و موعظه و تذکّر داد.(۱۸۲) ابن عباس و جابر می‌گویند: هرگز پیامبرصلی الله علیه وآله در روز عید فطر و قربان اذان نمی‌گفت.(۱۸۳)

۴ – معاویه و اتمام نماز در سفر

طبرانی و احمد بن حنبل به سند صحیح از طریق عباد بن عبداللّه بن زبیر نقل کرده‌اند که گفت: چون معاویه به قصد به جای آوردن حج بر ما وارد شد ما با او وارد مکه شدیم. او با ما نماز ظهر را دو رکعتی به جای آورد. آن گاه به دار الندوه رفت. عثمان نیز در آن جا نماز را تمام به جا می‌آورد، و وقتی که وارد مکه شد نماز ظهر و عصر و عشاء آخر را چهار رکعتی به جا آورد. بعد از خروج از منی و عرفات نمازش را به قصر خواند. و بعد از فراغ از حج و اقامه به منی نماز خود را تمام خواند تا این که از مکه

خارج شد.(۱۸۴) مشاهده کنید که چگونه معاویه حکم خدا را به استهزاء گرفته و به دلخواه خود به هر طریقی که می‌خواسته عمل کرده است، با آن که می‌دانیم حکم نماز مسافر قصر است.

۵ – نماز جمعه خواندن در روز چهارشنبه

مسعودی نقل می‌کند: «اطاعت اهالی دمشق نسبت به معاویه به حدّی رسیده بود که معاویه هنگام حرکت به طرف صفین برای آنان نماز جمعه را در روز چهارشنبه به جای آورد».(۱۸۵) و این در حالی است که مسلم از سلمه نقل می‌کند که گفت: ما با پیامبرصلی الله علیه وآله در روز جمعه نماز به جا می‌آوردیم در حالی که دیوارها سایه‌ای نداشت که از آن استفاده کنیم.(۱۸۶) بخاری از انس بن مالک نقل کرده که گفت: رسول خداصلی الله علیه وآله نماز جمعه را هنگامی می‌خواند که خورشید مایل شده بود.(۱۸۷)

۶ – معاویه و جمع بین دو خواهر

ابن منذر از قاسم بن محمّد نقل کرده که گفت: قبیله‌ای از معاویه در مورد دو خواهر از کنیزان سؤال کردند که نزد شخصی است و با آن دو وطی می‌کند؟ معاویه گفت: اشکالی ندارد.(۱۸۸) و این در حالی است که خداوند متعال در قرآن کریم به طور صریح از جمع بین دو خواهر در ازدواج منع کرده است: { وَ أَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ ؛(۱۸۹) «و [نیز حرام است بر شما] جمع بین دو خواهر کنید.»

۷ – ترک تلبیه به جهت مخالفت با علی‌علیه السلام

نسائی و دیگران از طریق سعید بن جبیر نقل کرده‌اند که گفت: ابن عباس در عرفه به سعید گفت: چه شده که من صدای تلبیه مردم را نمی‌شنوم؟ سعید گفت: مردم از معاویه می‌ترسند. ابن عباس در این هنگام از خیمه خود خارج شد و گفت: لبّیک، اللهم لبّیک، گرچه بینی معاویه به خاک مالیده می‌شود. بار خدایا! آنان را لعنت کن، زیرا سنّت را به جهت دشمنی با علی‌علیه السلام ترک نمودند.(۱۹۰) ابن کثیر به طریق صحیح از ابن عباس نقل کرده که یادی از معاویه شد و این که او در عشاء عرفه «لبّیک» می‌گفت. ولی همین که فهمید علی‌علیه السلام نیز در عشاء عرفه لبیک می‌گفته است آن را ترک کرد.(۱۹۱) این در حالی است که فضل می‌گوید: من با پیامبرصلی الله علیه وآله از عرفات کوچ کردیم، حضرت دائماً تلبیه می‌گفت تا آن که جمره عقبه را رمی کرد، و با هر سنگ ریزه ای تکبیر می‌گفت، آن گاه با آخرین سنگ ریزه تلبیه را قطع نمود. و نیز جابر بن عبداللّه و اسامه و ابن عباس نقل کرده‌اند که رسول خداصلی الله علیه وآله دائماً تلبیه می‌گفت و آن را قطع نمی‌کرد تا آن که جمره عقبه را رمی می‌نمود.(۱۹۲)

۸ – ترک حدّ الهی

ماوردی و دیگران نقل کرده‌اند که چند نفر دزد را نزد معاویه آوردند، به جز یک نفر از میان آن‌ها دست همه را قطع نمود... معاویه گفت: با تو چه کنم؟ من دست اصحابت را قطع نمودم. مادر دزد گفت: ای امیر! این را از گناهانی قرار بده که از آن‌ها می‌گذری. معاویه او را رها کرد. و این اوّلین حدّی بود که اجرای آن در اسلام ترک شد.(۱۹۳) این در حالی است که طبق نصّ قرآن، مرد و زن سارق باید دست هایشان قطع گردد. آنجا که خداوند در قرآن می‌فرماید: { السَّارِقُ وَ السَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا}؛ (۱۹۴) «مرد سارق و زن سارق، دست هایشان را قطع کنید.» و کسی حق ندارد از حدود الهی گذشته، در صورت کامل بودن شرائط آن را اجرا نکند. خداوند متعال می‌فرماید: { وَ مَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ؛(۱۹۵) «و هر کس از حدود خداوند تجاوز کند به خود ظلم کرده است.»

۹ – معاویه و پوشیدن لباس حرام

ابو داود از طریق خالد نقل می‌کند که گفت: مقدام بن معدی کرب و عمرو بن اسود و مردی از بنی اسد از اهالی قنسرین بر معاویهٔ بن ابی سفیان وارد شدند. معاویه به مقدام گفت: می‌دانی که حسن بن علی وفات کرده است؟ مقدام کلمه استرجاع { إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ را به زبان جاری ساخت. مردی (معاویه) به او گفت: آیا مرگ او را مصیبت می‌دانی؟ مقدام گفت: چرا آن را مصیبت ندانم در حالی که رسول خداصلی الله علیه وآله او را در دامن خود گذاشت و فرمود: «هذا منّی و حسین من علیّ»؛ «حسن از من است و حسین از علی.» عمربن اسود گفت: آتشی بود که خداوند آن را خاموش کرد. مقدام گفت: امّا امروز نمی‌گذرد تا من تو را به غضب در خواهم آورد و به تو خبری می‌دهم که کراهت داری. آن گاه گفت: ای معاویه! اگر من راست گفتم مرا تصدیق کن، و اگر دروغ گفتم مرا تکذیب نما. معاویه گفت: خبر ده. مقدام گفت: تو را به خدا سوگند می‌دهم آیا می‌دانی که رسول خداصلی الله علیه وآله از پوشیدن حریر منع کرده است؟ معاویه گفت: آری. او گفت: تو را به خدا سوگند! آیا می‌دانی که رسول خداصلی الله علیه وآله از پوشیدن پوست درندگان و سوار شدن بر آن‌ها نهی کرده است؟ معاویه گفت: آری. مقدام گفت: به خدا سوگند! من تمام این‌ها را در خانه تو دیدم ای معاویه! معاویه گفت: من می‌دانم که از دست تو نجات نمی‌یابم ای مقدام.(۱۹۶)

۱۰ – ملحق کردن زیاد به پدرش ابوسفیان

معاویه، زیاد را به پدر خود ابوسفیان ملحق کرد به ادعای این که او در زمان جاهلیت با سمیه که همسر عبید بوده زنا کرده و از او زیاد متولد شده است. و در این ادعا به شهادت ابی مریم استشهاد نمود که تاجر شراب و دلال زنا بوده است.(۱۹۷) این در حالی است که پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «الولد للفراش و للعاهر الحجر»؛(۱۹۸) «فرزند برای صاحب فراش است و برای زانی، ترک و منع است.» و به سند صحیح از پیامبرصلی الله علیه وآله روایت شده که فرمود: «من ادّعی أباً فی الاسلام غیر أبیه فالجنّهٔ علیه حرام»؛ (۱۹۹) «هر کس ادعای پدری در اسلام کند که پدر او نباشد بهشت بر او حرام است.» و نیز فرمود: «لیس من رجل ادّعی بغیر ابیه و هو یعلم اِلاّ ـ کفر، و من ادّعی ما لیس له فلیس منّا»؛(۲۰۰) «هر کس ادعای غیر پدر خود کند در حالی که می‌داند این گونه نیست، کافر شده است و هر کس ادعای چیزی کند که برای او نیست از ما نمی‌باشد.» به این مضمون روایات بسیاری در کتب معتبر اهل سنت وارد شده است.

۱۱ – معاویه و بیعت برای یزید

از جمله کارهای خلاف شرع و عقل و عرف معاویه، بیعت گرفتن برای فرزندش یزید است. بیعتی که با مخالفت اهل حلّ و عقد روبه رو شد و به رغم مخالفت باقی مانده مهاجرین و انصار و اعیان صحابه انجام گرفت. بیعتی تحت بارقه های زور شمشیر و تهدید و ترور از طرفی، و تطمیع و رشوه برای شکم پرستان و اهل شهوت از طرف دیگر. ابن کثیر می‌گوید: «در سال پنجاه و شش، معاویه مردم را به بیعت با فرزندش یزید دعوت کرد تا او ولیعهد خود بعد از مرگش باشد.(۲۰۱) ابن عبدالبرّ و دیگران نقل کرده‌اند که معاویه برای اهل شام خطبه‌ای خواند و در ضمن خطبه خطاب به آنان گفت: ای اهل شام! سنّ من زیاد شده و مرگم نزدیک است،می‌خواهم عقد خلافت را برای کسی قرار دهم که برای شما ایجاد نظم و انضباط کند. همانا من یکی از شما هستم، رأی خود را بگویید. آنان اجتماع کرده و بعد از مشورت با یکدیگر گفتند: ما به عبدالرحمن بن خالد بن ولید – که از صحابه بود – رضایت می‌دهیم. این پیشنهاد بر معاویه گران تمام شد ولی در دل خود مخفی داشت تا این که روزی عبدالرحمن مریض شد. معاویه طبیبی یهودی به نام ابن أثال که نزد او بود و پیش او آبرویی داشت را خواست تا نزد عبدالرحمن رود و با یک آشامیدنی مخصوص او را

به قتل برساند. یهودی نیز آمد و با آن آشامیدنی که به خورد او داد شکمش پاره شد و از دنیا رفت (... ۲۰۲) و این بدان جهت بود که او قصد داشت فرزندش یزید را به جانشینی خود برگزیند.

۱۲ – معاویه و خروج بر خلیفه مسلمین

از جمله مطاعن معاویه خروج بر امام مسلمین است. امامی که قریب به اتفاق مسلمین از روی اختیار با او بیعت نمودند، غیر از آن که از جانب خداوند متعال نیز منصوب و منصوص بر خلافت بود. معاویه کسی بود که به خیال دروغین انتقام خون عثمان که مظلوم کشته شده در جامعه اسلامی آشوب ایجاد کرد و به قصد تصرّف قدرت و انتقال آن از مدینه به شام، جنگ صفین را به راه انداخت. این در حالی است که مطابق روایات اهل سنت، پیامبرصلی الله علیه وآله مردم را شدیداً از خروج بر امام مسلمین منع کرده است. مسلم به سندش از پیامبرصلی الله علیه وآله نقل کرده که فرمود: «من خلع یداً من طاعة لقی اللّه یوم القیمة و لاحجّة له، و من مات و لیس فی عنقه بیعة مات میتة جاهلیة»؛(۲۰۳) «هر کس خود را از اطاعت خلیفه مسلمین بیرون کند، خدا را در روز قیامت ملاقات می‌کند در حالی که دلیل و حجتی ندارد. و هر کس بمیرد در حالی که بر گردن او بیعت امامی نباشد، به مرگ جاهلیت از دنیا رفته است.»

۱۳ – جنایات معاویه بر شیعه در اواخر حکومت امام علی‌علیه السلام

از سال ۳۹ هجری، معاویه هجوم همگانی و گسترده‌ای را بر علیه شیعیان امیرالمؤمنین‌علیه السلام آغاز نمود و با فرستادن افرادی خشن و بی‌دین برای سرکوب شیعیان، حیطه حکومت حضرت را مورد تاخت و تاز قرار داد: ۱ – نعمان بن بشیر را با هزار نفر برای سرکوب مردم عین التمر فرستاد. ۲ – سفیان بن عوف را با شش هزار نفر برای سرکوب مردم هیت و از آن جا به انبار و مداین فرستاد. ۳ – عبداللّه بن مسعدة بن حکمه فزاری را که از دشمنان امیرالمؤمنین‌علیه السلام بود با هزار و هفتصد نفر به تیماء فرستاد. ۴ – ضحاک بن قیس را با سه هزار نفر به واقعه برای غارت هر کس که در طاعت امام علی‌علیه السلام است فرستاد. که حضرت امیرالمؤمنین‌علیه السلام نیز حجر بن عدی را با چهار هزار نفر برای مقابله با او فرستاد. ۵ – عبدالرحمن بن قباث بن اشیم را با جماعتی به بلاد جزیره فرستاد، که امام علی‌علیه السلام هم کمیل را برای مقابله با او فرستاد. ۶ – حرث بن نمر تنوخی را نیز به جزیره فرستاد تا با هر کس که در اطاعت امام علی‌علیه السلام است مقابله کند که در آن واقعه افراد زیادی کشته شدند.(۲۰۴) ۷ – در سال ۴۰، بُسر بن أرطاة را با لشکری به سوی مکه و مدینه و یمن فرستاد او هنگامی که به مدینه رسید، عبیداللّه بن عباس که عامل مدینه از طرف امام علی‌علیه السلام بود، از آن جا فرار کرده و در کوفه به حضرت ملحق شد ولی بُسر هر دو فرزند او را به شهادت رسانید.(۲۰۵) یکی دیگر از مناطقی که سر راه «بُسر» مورد غارت قرار گرفت منطقه‌ای بود که گروهی از قبیله هَمدان و شیعیان حضرت علی‌علیه السلام در آن‌جا سکونت داشتند. بُسر با حرکتی غافلگیرانه به آن‌ها حمله کرد. بسیاری از مردان را کشت، و تعدادی از زنان و فرزندان آنان را به اسارت برد. و این اولین بار بود که زنان و کودکان مسلمین به اسارت برده می‌شدند.(۲۰۶) مسعودی در مورد بسر بن ارطاة می‌گوید: «او افرادی از خزاعه و هَمدان و گروهی را که معروف به «الانباء» از نژاد ایرانیان مقیم یمن بودند کشت. و هر کسی را که مشاهده می‌کرد میل به علی دارد یا هوای او را در سر دارد، می‌کشت».(۲۰۷) ابن ابی‌الحدید می‌گوید: «بُسر به طرف اهل حسبان که همگی از شیعیان علی‌علیه السلام بودند، آمد و با آنان سخت درگیر شد و به طور فجیعی آنان را به قتل رسانید. و از آن جا به طرف صنعا آمد و در آنجا صد نفر از پیرمردان را که اصالتاً از فارس بودند کشت، تنها به جرم این که دو فرزند عبیداللّه بن عباس در خانه یکی از زنان آنان مخفی شده است. بُسر در حمله‌هایش حدود سی هزار نفر را به قتل رساند و عدّه‌ای را نیز در آتش سوزاند».(۲۰۸) ابن ابی‌الحدید همچنین می‌نویسد: «معاویه در نامه‌ای به تمام کارگزارانش نوشت: به

هیچ یک از شیعیان علی و اهل بیتش اجازه گواهی ندهید. و در مقابل، شیعیانِ عثمان را پناه داده و آنان را اکرام کنید ... و نیز در نامه‌ای دیگر به کارگزاران خود نوشت: هر کسی که ثابت شد محبّ علی و اهل بیت اوست اسمش را از دیوان محو کرده و عطا و روزی‌اش را قطع نمایید. و در ضمیمه این نامه نوشت: هر کس که متّهم به ولای اهل بیت‌علیهم السلام است او را دستگیر کرده و خانه او را خراب کنید. بیشتر مصیبت بر اهل عراق بود خصوصاً اهل کوفه ».(... ۲۰۹)

۱۴ – جنایات معاویه در عهد امام حسن‌علیه السلام

هنگامی که امام حسن‌علیه السلام مجبور به مصالحه با معاویه گردید، یکی از خطراتی که امام‌علیه السلام احساس می‌کرد، امنیت شیعیان حضرت علی‌علیه السلام بود. ازاین رو در قرارداد خود با معاویه تصریح کرد که باید به اصحاب امام علی‌علیه السلام امنیت داده شود. معاویه نیز آن را پذیرفت. ولی در همان روز اوّل اعلام کرد که آن تعهدات را نمی‌پذیرد و زیر پا می‌گذارد. ابن ابی‌الحدید از ابی الحسن مداینی روایت می‌کند: «معاویه در نامه خود به والیان چنین نوشت: من ذمه خود را از هر کسی که روایتی در فضیلت ابوتراب و اهل بیتش نقل نماید، بری کردم. بعد از این دستور خطبا در هر منطقه بر منابر شروع به لعن علی‌علیه السلام و تبرّی از او و اهل بیتش نمودند. اهل کوفه شدیدترین مردم در بلا و مصیبت بودند. زیرا آن هنگام در کوفه تعداد زیادی از شیعیان وجود داشتند. معاویه، «زیاد» را والی بصره و کوفه نمود. او شیعیان را خوب می‌شناخت، لذا بر اساس دستور معاویه هر جا که شیعیان را می‌یافت به قتل می‌رساند، و یا اینکه آنان را ترسانده، دست و پای آنان را قطع می‌نمود و چشمان آنان را از حدقه درآورده، به دار آویزان می‌کرد. همچنین عده‌ای را نیز از عراق تبعید نمود. لذا هیچ شیعه معروفی در عراق باقی نماند ».(... ۲۱۰) ابن أعثم می‌نویسد: «زیاد، دائماً در پی شیعیان بود و هر کجا آنان را می‌یافت به قتل می‌رساند، به طوری که شمار زیادی را کشت. او دست و پای مردم را قطع و چشمانشان را کور می‌کرد. البته خود معاویه نیز جماعتی از شیعیان را به قتل رساند.(۲۱۱) معاویه خود، دستورِ به دار آویختن گروهی از شیعیان را صادر کرد.(۲۱۲) زیاد، شیعیان را در مسجد جمع می‌کرد، تا از علی‌علیه السلام اظهار بیزاری جویند.(۲۱۳) او در بصره نیز در جست و جوی شیعیان بود و آنان را به قتل می‌رساند.(۲۱۴) عده‌ای از صحابه و تابعین به دستور معاویه به شهادت رسیدند. در سال ۵۳ هجری معاویه، حجر بن عدی و اصحابش را به قتل رسانید و او اولین کسی بود که به همراه اصحابش به شیوه قتل صبر در اسلام کشته شد.(۲۱۵) عمرو بن حمق خزاعی، صحابی عظیم را که امام حسین‌علیه السلام او را سیّدالشهدا نامید، بعد از آن که معاویه او را امان داد، به قتل رساند.(۲۱۶) مالک اشتر، یکی از اشراف و بزرگان عرب و یکی از فرماندهان جنگ‌های امام علی‌علیه السلام بود. معاویه او را در مسیر مصر به وسیله سمّ، به دست یکی از غلامانش به قتل رسانید.(۲۱۷) رشید هجری، از شاگردان خواص امام علی‌علیه السلام بود، زیاد دستور داد که از علی‌علیه السلام برائت جسته و او را لعنت کند، او امتناع ورزید. از این رو دو دست و دو پا و زبان او را بریده و به دار آویخت.(۲۱۸) جویریهٔ بن مهر عبدی را به جرم پذیرش ولایت علی‌علیه السلام دستگیر نموده و بعد از جدا کردن دو دست و دو پای او، بر شاخه درخت خرما به دار آویخت.

۱۵ – معاویه و سبّ امام علی‌علیه السلام

تا زمانی که رسول خداصلی الله علیه وآله زنده بود، بنی هاشم و در رأس آنان حضرت علی‌علیه السلام عزّت و احترامی ولو در سطح محدود داشتند. ولی بعد از وفات رسول خداصلی الله علیه وآله خصومت‌ها و دشمنی‌ها بر ضدّ آنان به خصوص حضرت علی‌علیه السلام شروع شد. اوج این خصومت و دشمنی در عصر خلافت بنی امیه و در رأس آنان حکومت معاویهٔ بن ابی سفیان بود. او نه تنها با حضرت علی‌علیه السلام برای تصاحب خلافت جامعه اسلامی جنگید و عنوان ظالم را حتی در نزد اهل سنّت برای حضرت لقب گرفت، بلکه سبّ و لعن را بر ضدّ حضرت بر بالای مأذنه‌ها علنی و سنت نمود. این روش تا زمان خلافت عمر بن

عبدالعزیز ادامه داشت که وی دستور داد این سنت برداشته شود.

اهداف معاویه برای نابودی بنی هاشم

اهداف معاویه برای نابودی بنی هاشم

معاویه با از میان برداشتن بنی هاشم دو هدف را دنبال می‌کرد. از یک نظر برای نابود کردن اسلام به این کار دست می‌زد. و از طرف دیگر به خاطر انتقام گرفتن خون پدران و بزرگان بنی امیه به این کار همّت گماشته بود. به همین جهت بود که حضرت علی‌علیه السلام در جنگ صفین به هیچ وجه و در هیچ یک از مراحل و میدان‌های نبرد، به بنی هاشم اجازه ورود به میدان را نمی‌داد و از مبارزه تن به تن باز می‌داشت.(۲۱۹) معاویه علاوه بر استفاده از روش‌های خشونت بار قتل و کشتار و جنگ و غارت از راه‌های دیگر نیز برای نابودی اسلام و اهل بیت‌علیهم السلام استفاده می‌کرد. اینک به برخی از این راه‌ها اشاره می‌کنیم؛

الف – جلوگیری از نشر فضایل اهل بیت‌علیهم السلام

علی بن محمد عبداللّه مداینی (۲۲۵ – ۱۳۵) در کتاب «الاحداث» می‌نویسد: «معاویه پس از به دست آوردن خلافت، فرمانی به همه عمّال و کارگزاران خویش صادر کرد که هر کس چیزی در فضایل ابوتراب و خاندانش نقل کند، حرمتی برای جان و مالش نیست و خونش هدر است».(۲۲۰)

ب – ایجاد بغض و لعن و سبّ نسبت به امام علی‌علیه السلام

شورشی که بر علیه عثمان پدید آمد، شورشی مردمی بود.(۲۲۱) مردم از تمام عالم اسلام به جز شام و حمص که تحت حکومت معاویه بود به مدینه آمدند. مردمی که از ستم و اجحاف کارگزاران عثمان به ستوه آمده بودند و همین امر آنان را به شورش واداشته بود. سرانجام این شورش باعث قتل عثمان شد. پس از قتل عثمان، نعمان بن بشیر انصاری پیراهن خون آلود او را به شام برد.(۲۲۲) این پیراهن به دستور معاویه بر منبر مسجد اعظم شام آویخته شد و پیرمردانی سپید موی در کنار آن، مجلس عزا به پا کردند.(۲۲۳) عزاداری یک سال ادامه یافت. خبر این حادثه به تمام شهرهای مهم تحت حکومت معاویه رسید.(۲۲۴) معاویه در اوّلین سخنرانی بعد از این حادثه کوشید که عثمان را شهیدی مظلوم و حضرت علی‌علیه السلام را تنها مسئول قتل او معرفی کند.(۲۲۵) از این به بعد سیاست معاویه بر این منوال بود و هر روز به شکلی طرح بغض و کینه نسبت به امام علی‌علیه السلام ایجاد می‌شد. مسأله قتل عثمان و این که حضرت علی‌علیه السلام مقصّر اصلی در خون عثمان است مسأله‌ای بود که در شام و حمص با بمبارانی از تبلیغ به مردم القا می‌شد. مسأله‌ای که خود حضرت از آن تبرّی می‌جست. رنگ دینی مسأله و عنوان احساس برانگیز خلیفه مظلوم! احساسات و عواطف مردم را به صورت تند و آتشین بر ضدّ کوفه و امام علی‌علیه السلام بر می‌انگیخت. معاویه و حکومت اموی در تبلیغ بر ضدّ امام، تنها به این مقدار بسنده نکرد، بلکه کوشید تا از هر طریق ممکن در ایجاد کینه و بغض در مردم این دو استان بزرگ سود جوید. عامر پسر سعد بن ابی وقاص می‌گوید: «روزی معاویه پدرم را به نزد خود دعوت کرد و به او گفت: چرا ابوتراب را ناسزا نمی‌گویی؟! سعد گفت: تا هنگامی که من سه کلام رسول خداصلی الله علیه وآله را درباره او به یاد دارم سخنی به ناسزا در موردش نخواهم گفت، چرا که اگر یکی از آن سه برای من بود برای من محبوب‌تر از شتران قرمز می‌بود. رسول خداصلی الله علیه وآله در یکی از جنگ‌ها او را جانشین خود در مدینه قرار داد. به پیامبرصلی الله علیه وآله عرض کرد: ای پیامبر خدا! آیا مرا جانشین خود بر زنان و کودکان قرار می‌دهی؟ پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: آیا راضی نمی‌شوی که نزد من به

منزله هارون نزد موسی باشی جز آن که پیامبری بعد از من نیست. و نیز شنیدم که در روز خیبر می‌فرمود: پرچم را به دست کسی می‌دهم که خدا و رسول را دوست دارد و خدا و رسول نیز او را دوست دارند. ما منتظر بودیم و سر می‌کشیدیم. آن گاه فرمود: علی را بگویید بیاید. او را در حالی که چشمش زخم داشت آوردند. حضرت آب دهانش را به چشمش مالید. و سپس پرچم را به دست او داد و خداوند به دست او فتح و پیروزی حاصل نمود. و نیز هنگامی که این آیه نازل شد: { فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكُمْ (...۲۲۶)} رسول خداصلی الله علیه وآله علی و فاطمه و حسن و حسین‌علیهم السلام را دعوت نمود. آن گاه عرض کرد: بار خدایا اینان اهل من هستند».(۲۲۷) علی بن محمّد مدایني می‌نویسد: «معاویه پس از به دست آوردن حکومت و خلافت، یک فرمان نامه به تمام عمّال و کارگزاران خود نوشت که هر کس چیزی در مورد فضایل ابوتراب و خانـدانش باز گوید من ذمه امان خویش را از او بردارم و خون و مال او هدر است. خطیبان بر هر آبادی و بر سر هر منبر، علی‌علیه السلام را لعن می‌کردند و از او برائت می‌جستند و از او و خانـدانش بـدگویی می‌کردنـد ».(... ۲۲۸) یعقـوبی می‌نویسـد: «برخی از شیعیان، از جملـه حجر بـن عـدی و عمروبن حِمَق خزاعی هر گـاه می‌شـنیدند که مغیره و امثـال او از یـاران معاویه، علی‌علیه السـلام را بر منبر لعن می‌کننـد به پا میخاسـتند و لعن را به خودشان باز می‌گرداندند».(۲۲۹) بعـد از شـهادت امام حسن مجتبی‌علیه السـلام معاویه به جهت حـج وارد مـدینه شد و خواست که حضرت علی‌علیه السلام را بر بالای منبر رسول خداصلی الله علیه وآله لعن کند. به او گفته شد که سعد بن ابی وقاص در اینجا است و فکر می‌کنیم به این کار راضـی نیست، کسی را به نزد او بفرست و از رأی او جویا شو. معاویه کسی را به نزد سعد فرستاد و مطلب را به او گوشـزد کرد. سـعد گفت: اگر چنین کنی از مسجد بیرون خواهم رفت و دیگر به آن بر نخواهم گشت. لذا تا سعد زنده بود معاویه از لعن حضـرت علی‌علیه السلام خودداری می‌کرد. بعد از وفات سعد دوباره شروع به لعن حضرت نمود، و به عمّال خود نامه نوشت تا او را بر منابر لعن کنند. آنان نیز چنین کردند. ام سـلمه همسـر پیامبرصـلی الله علیه وآله به معاویه نامه نوشت که شما خدا و رسولش را بر منـابر تان لعن می‌کنیـد، و این به جهت آن است که علی بن ابیطالب‌علیه السـلام و کسانی که او را دوست دارنـد لعن می‌کنیـد، و من شـهادت می‌دهم که خـدا و رسـولش او را دوست دارنـد. معـاویه به کلام امسـلمه هم اعتنـایی نکرد.(۲۳۰) جاحظ می‌نویسـد: «همانا معاویه همیشه در آخر خطبه‌های خود می‌گفت: بار خـدایا! ابوتراب در دین تو ملحـد شده و راه به سوی تو را منع نموده است، پس او را لعن کرده و عـذاب دردناکی بر او قرار ده. این کلمات را نوشت و به آفاق فرسـتاد. این لعن بر بالای منبرها تا ایام خلافت عمر بن عبدالعزیز ادامه یافت. برخی از بنی امیه به معاویه گفتند: ای امیرالمؤمنین! تو به آرزوی خود رسیدی، چرا دست از لعن این مرد برنمی داری؟! معاویه گفت: نه به خـدا، تا اینکه کودکان بر این لعن پرورش یافته و بزرگان بر آن پیر شوند، و هرگز کسی او را به نیکی یاد نکند.(۲۳۱) زمخشری می‌نویسد: «در ایام حکومت بنی امیه بر بیش از هفتاد هزار منبر به جهت سنت معاویه، لعن بر علی بن ابیطالب می‌فرستادند».(۲۳۲) بلاذری می‌نویسد: «معاویه، مغیرهٔ بن شـعبه را والی کوفه قرار داد. مغیره نه سال در آنجا حکومت کرد ... و هیچ گاه از ذمّ علی‌علیه السـلام و توهین به او کوتاهی نمی‌کرد».(۲۳۳) حاکم نیشابوری از عبداللّه بن ظالم نقل کرده که مغیرهٔ بن شـعبه در خطبه‌اش به علی‌علیه السـلام توهین می‌نمود، و خطبـایی را نیز برای این کـار گمارده بود.(۲۳۴) و نیز از عبیداللّه بن ابی ملیکه نقل کرده که مردی از اهل شام نزد ابن عباس سبّ علی‌علیه السـلام را نمود، ابن عباس گفت: ای دشمن خدا! رسول خـدا را اذیت نمودی، زیرا خداونـد متعال فرمود: { إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيا وَالْآخِرَةِ وَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذاباً مُهِيناً}؛(۲۳۵) «همانا کسانی که خـدا و رسولش را اذیت می‌کنند خداوند آنان را در دنیا و آخرت از رحمت خود دور کرده و برای آنان عـذاب خوار کننـده‌ای را آماده کرده است.» اگر رسول خدا زنده بود تو او را اذیت نموده بودی.(۲۳۶) عبدالرحمن بن بیلمانی می‌گویـد: «من نزد معاویه بودم که مردی بلند شد و شـروع به سبّ پیاپی علی‌علیه السـلام نمود. سـعید بن زید بن عمرو بن نفیل بلند شـد و گفت: ای معـاویه! آیـا من بایـد ببینم که نزد تو علی‌علیه السـلام را سبّ کننـد بـدون آن که تو تغیّری نمایی؟! همانا از رسول خداصلی الله علیه وآله شنیدم که می‌فرمود: «هو منّی بمنزلهٔ هارون من موسی»؛(۲۳۷) «علی نزد من به منزله هارون نزد موسی است.»

احمد بن حنبل از عبداللّه بن ظالم مازنی نقل کرده: هنگامی که معاویه از کوفه بیرون رفت، مغیرهٔ بن شعبه را عامل خود در آن جا قرار داد. او خطبایی را گماشت تا نسبت به علی‌علیه السلام توهین نمایند. مازنی می گوید: من کنار سعید بن زید بن عمرو بن نفیل بودم، دیدم که او غضبناک شد و دست مرا گرفت و با خود به گوشه‌ای برد و گفت: آیا این مرد را نمی‌بینی که به خود ظلم کرده و امر به لعن مردی از اهل بهشت یعنی علی‌علیه السلام می کند؟!(۲۳۸) ابن ابی الحدید نقل کرده که مغیرهٔ بن شعبه - والی و امیر کوفه از طرف معاویه - حجر بن عدی را امر نمود تا در میان مردم بایستد و علی‌علیه السلام را لعن نماید. او از این کار امتناع ورزید. مغیره او را تهدید نمود. حجر برخاست و خطاب به مردم گفت: همانا امیر شما مرا امر کرده تا علی‌علیه السلام را لعن کنم، شما او را لعن کنید. اهل کوفه گفتند: خدا او را لعنت کند. و مقصودشان مغیره بود.(۲۳۹)

نهی پیامبرصلی الله علیه وآله از سبّ امام علی‌علیه السلام

۱ - رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «لاتسبّوا علیّاً؛ فانّه کان ممسوساً فی ذات اللّه عزّوجلّ»؛(۲۴۰) «علی‌علیه السلام را سبّ نگویید؛ زیرا او در راه خدا هیچ ملاحظه‌ای ندارد.» ۲ - و نیز فرمود: «من سبّ علیّاً فقد سبّنی، و من سبّنی فقد سبّ اللّه تعالی»؛(۲۴۱) «هر کس علی‌علیه السلام را سبّ کند به تحقیق مرا سبّ کرده و هر کس مرا سبّ کند به طور حتم خدا را سبّ کرده است.» ۳ - و نیز فرمود: «عادی اللّهُ من عادی علیّاً»؛(۲۴۲) «خدا دشمن بدارد هر کس که علی را دشمن دارد.» ۴ - حاکم نیشابوری از ابی عبداللّه جدلی نقل کرده که گفت: من بر امّ سلمه وارد شدم، به من فرمود: آیا رسول خداصلی الله علیه وآله در میان شما سبّ می‌شود؟ من عرض کردم: پناه بر خدا یا سبحان اللّه! یا مثل این کلمه. ام سلمه فرمود: از رسول خداصلی الله علیه وآله شنیدم که می‌فرمود: «من سبّ علیّاً فقد سبّنی»؛(۲۴۳) «هر کس علی را سبّ کند به طور حتم مرا سبّ کرده است.»

حکم بغض امام علی‌علیه السلام

۱ - ترمذی به سند خود از امسلمه نقل کرده که پیامبرصلی الله علیه وآله همیشه می‌فرمود: «لایحبّ علیّاً منافق و لایبغضه مؤمن»؛(۲۴۴) «علی را هیچ منافقی دوست ندارد، و او را هیچ مؤمنی دشمن ندارد.» ۲ - و نیز به سندش از امام علی‌علیه السلام نقل کرده که فرمود: «لقد عهد الیّ النبیّ الأمیّ صلی الله علیه وآله انّه لایحبّک الّا مؤمن، و لایبغضک الّا منافق»؛(۲۴۵) «هر آینه پیامبر امّی صلی الله علیه وآله به من عهد نمود که هرگز به جز مؤمن تو را دوست ندارد و دشمن ندارد تو را مگر منافق.» روایت به این مضمون نیز از مسلم رسیده است.(۲۴۶) ۳ - ترمذی از ابی سعید نقل کرده که گفت: «انّا کنّا لنعرف المنافقین - نحن معشرالانصار - ببغضهم علی بن ابی طالب»؛(۲۴۷) «همانا ما گروه انصار، منافقین را به بغض علی بن ابی طالب می‌شناختیم.»

عدم مشروعیّت خلافت یزید

عدم مشروعیّت خلافت یزید

برخی از اهل سنت در صدد مشروعیت بخشیدن به خلافت و حکومت یزید برآمده و اصرار بر این دارند که بیعت مردمی با او را به اثبات رسانده، آن را موجّه و مشروع جلوه دهند. و از طرفی قیام امام حسین‌علیه السلام را بر ضدّ یزید غیر مشروع جلوه داده و آن را قیام در مقابل اراده ملّت بدانند. ابوبکر بن العربی می‌نویسد: «بیعت با یزید شرعاً منعقد شده است، زیرا یک نفر با او بیعت کرده است گر چه این یک نفر پدرش معاویه باشد».(۲۴۸) محبّ الدین خطیب می‌نویسد: «یزید اهل عدالت، مراقبت و مواظبت بر نماز و به دنبال کارهای خیر و پیوسته مجری و ملازم سنت بود ».(... ۲۴۹) ابن العربی همچنین می گوید: «هیچ کس در جنگ با حسین

وارد نشـد و او را نکشت مگر به تأکیـد اقوال و احادیث فراوانی که از جـدّش رسول خداصـلی الله علیه وآله رسـیده بود. می گویند: رسول خداصـلی الله علیه وآله فرمود: «هر کس خواست بین امت متّحـد تفرقه بینـدازد هر کس که می‌خواهـد باشـد او را بـا شمشـیر بکشید».(۲۵۰) ابن خلدون می گوید: «حسـین با شمشیر جدّش به قتل رسید».(۲۵۱) محمّد ابو الیسـر عابدین - مفتی شام - می گوید: «بیعت یزیـد شـرعی بوده، لـذا هر کس بر او خروج کرد یـاغی است».(۲۵۲) ابوالخیر شـافعی قزوینی می گویـد: «یزیـد امام و مجتهد بود».(۲۵۳) اینک به بحث و بررسی بیعت با یزید و مشروعیت یا عدم مشروعیت آن می‌پردازیم.

ادله عدم مشروعیت خلافت یزید

ادله عدم مشروعیت خلافت یزید

طرفداران بنی امیه و پیروان یزید از اهل سـنت در صدد برآمده‌اند تا موضوع خروج امام حسـین‌علیه السـلام بر ضدّ یزید را خروج بر خلیفه‌ای معرّفی کننـد که بیعت او کامل و خلافتش صـحیح بوده است، و در نتیجه حضـرت را یاغی بر امام زمانش بداننـد و این که یزیـد بـا این کـار در صـدد دفـاع از موقعیّت خود بوده است. در حـالی که امر بر عکس است، این امـام حسـین‌علیه السـلام است که امـامت و خلافـت او از جـانب خـدا و رسول اوصـلی الله علیه وآله ثـابت بوده و این یزیـد بوده که خلافـتش غاصـبانه و بـدون بیعتِ مشروع بوده است، لذا خروج امام حسین‌علیه السلام بر ضدّ او مشروع بلکه واجب و معقول است. اینک این مطلب را اثبات می کنیم؛

۱ - امامت حسین بن علی‌علیه السلام

پیـامبر اکرم‌صـلی الله علیه وآله در حـدیثی صـحیح و متواتر، امامـان و خلفـای بعـد از خود را دوازده نفر معرّفی کرده است: جابر بن سمره نقـل می کنـد: از رسول خداصـلی الله علیه وآله شـنیدم که می‌فرمود: «همیشه اسـلام عزیز است تا آن که دوازده خلیفه بر آنان حـاکم شـود. آن گـاه کلمـه‌ای گفـت کـه مـن آن را نفهمیـدم. بـه پـدرم گفتـم: حضـرت چـه فرمـود؟ گفـت: فرمـود: همه آنـان از قریشند.(۲۵۴) بخاری نیز به سـندش از جابر بن سمره نقل کرده که پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «دوازده امیر خواهند بود. آن گاه سخنی گفت که من آن را نشـنیدم. پدرم گفت: پیامبرصـلی الله علیه وآله فرمود: همه آنان از قریشـند».(۲۵۵) و با مراجعه به حدیث ثقلین پی می‌بریم که این دوازده نفر از اهل بیت و عترت پیامبرنـد. و نیز با مراجعه به حـدیث غـدیر پی می‌بریم که اوّل آنان علی بن ابیطالب‌علیه السـلام است، زیرا این سه دسـته روایت همگی در یک برهه از زمان از جانب رسول خداصـلی الله علیه وآله صادر شده است. و لذا می‌توانند یکدیگر را تفسیر نمایند. خصوصاً آن که مطابق برخی از روایات، این دوازده نفر از جانب رسول خداصلی الله علیه وآله مشـخص شده‌اند. حموینی در «فرائد السـمطین» به سندش از ابن عباس نقل می کند که شخصی یهودی به نام نعثل خدمت رسول خداصـلی الله علیه وآله شرفیاب شد و عرض کرد: ای محمّد! از تو درباره اموری سؤال می کنم که در سینه‌ام از مدّت‌ها نهفته است، اگر به آن‌ها جواب دهی به تو ایمان خواهم آورد. حضـرت به او فرمود: سؤال کن ای ابا عماره. از جمله سؤال‌های او این بود که مرا از وصـیّ ات خبر ده که او کیست؟ زیرا هیـچ پیـامبری نیست جز آن که برای او وصـیّ ای است، و همانـا نبیّ مـا موسـی بن عمران به یوشع بن نون وصـیّت کرد. پیامبرصـلی الله علیه وآله فرمود: «همانـا وصـیّ من علی بن ابیطالب است و بعـد از او دو سـبطم حسن و حسینند و بعد از این دو، نه امام پیاپی از صلب حسین امام خواهند بود. او عرض کرد: ای محمّد! نام آنان را برای من بازگو کن. حضـرت فرمود: بعد از حسین فرزندش علی، و بعد از او فرزندش محمّد، و سپس فرزندش جعفر، و بعد فرزندش موسی، آنگاه فرزنـدش علی، و بعـد از او فرزنـدش محمّـد، و بعـد از او فرزنـدش علی، و بعـد از او فرزندش حسن و بعد از حسن فرزندش حجّت محمّـد مهدی امام خواهند بود. ایناننـد دوازده نفر.(۲۵۶) در روایاتی دیگر نیز به اسامی این دوازده نفر اشاره شـده است.(۲۵۷) و نیز

در روایتی پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «الحسن و الحسین اماما امتی بعد ابیهما»؛(۲۵۸) «حسن و حسین دو امام امّت من بعد از پدرشان می‌باشند.» حال اگر امام حسین‌علیه السلام امام و خلیفه بر حقّ و منصوب از جانب رسول خداصلی الله علیه وآله بوده، در نتیجه خلافت یزید باطل است؛ زیرا دو حاکم در اقلیمی نگنجند.

۲ – عصمت امام حسین‌علیه السلام

امام حسین‌علیه السلام از جمله افرادی است که مشمول آیه تطهیر بوده، لذا از هر گونه گناه و اشتباه و خطا و نسیان مبرّا می‌باشد. مسلم به سند خود از عایشه نقل می‌کند: پیامبرصلی الله علیه وآله صبح‌گاه از حجره خارج شد در حالی که پارچه‌ای از پشم خیاطی نشده بر دوش او بود. حسن بن علی و حسین و فاطمه و علی‌علیهم السلام هر کدام به ترتیب بر حضرت وارد شدند و پیامبرصلی الله علیه وآله آنان را داخل آن پارچه نمود، آن گاه این آیه را تلاوت کرد: { إِنَّما یُرِیدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیراً}؛(۲۵۹) «خداوند فقط می‌خواهد پلیدی و گناه را از شما اهل بیت دور کند و کاملاً ـ شما را پاک سازد.» حال که امام حسین‌علیه السلام معصوم است پس قیام او بر حق بوده و حکومت یزید نیز بی اعتبار بوده است.

۳ – رضایت پیامبرعلیه السلام

طبرانی به سند خود از ربعی بن حراش از امام علی‌علیه السلام نقل کرده که فرمود: «من بر رسول خداصلی الله علیه وآله در حالی که پارچه‌ای را گسترده بود وارد شدم. پیامبر و فاطمه و من و حسن و حسین بر روی آن نشستیم. آن گاه پیامبرصلی الله علیه وآله کناره‌های آن پارچه را گرفت و بر روی همه انداخت. سپس فرمود: «اللّهم ارض عنهم کما انا راض عنهم»؛(۲۶۰) «بار خدایا! از اینان راضی باش همان گونه که من از آنان راضی هستم.» این حدیث را هیثمی در «مجمع الزوائد» نقل کرده و می‌گوید: طبرانی آن را در «الاوسط» ذکر کرده در حالی که رجال آن، رجال صحیح است به جز عبید بن طفیل که ثقه می‌باشد».(۲۶۱) حال اگر پیامبرصلی الله علیه وآله از امام حسین‌علیه السلام راضی است و با پذیرش دعای قطعی پیامبرصلی الله علیه وآله از جانب خداوند متعال، خدا هم از او راضی است در نتیجه قیام و خروج حضرت بر علیه یزید مورد رضایت خداوند بوده و مشروعیت و بیعت یزید به زیر سؤال می‌رود.

۴ – امام حسین‌علیه السلام سید جوانان بهشت

ابوسعید خدری از رسول خداصلی الله علیه وآله نقل کرده که فرمود: «الحسن و الحسین سیّدا شباب اهل الجنّة»؛(۲۶۲) «حسن و حسین دو بزرگوار جوانان اهل بهشت‌اند.» ترمذی این حدیث را حسن و صحیح دانسته و البانی نیز با او موافقت نموده است.(۲۶۳) اگر امام حسین‌علیه السلام به نصّ رسول اکرم‌صلی الله علیه وآله سید جوانان اهل بهشت است پس تمام کارهای او در دنیا مورد رضایت خداوند است که از آن جمله خروجش بر ضدّ یزید بن معاویه است، و در نتیجه خلافت یزید از مشروعیت برخوردار نبوده است.

۵ – قوام دین پیامبرصلی الله علیه وآله به خروج امام حسین‌علیه السلام

ترمذی به سندش از یعلی بن مره نقل کرده که رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «حسین منّی و أنا من حسین»؛(۲۶۴) «حسین از من است و من از حسینم.» امام حسین‌علیه السلام از رسول خداصلی الله علیه وآله است؛ این امری واضح و روشن است زیرا نوه دختری حضرت می‌باشد. امّا رسول خداصلی الله علیه وآله از امام حسین‌علیه السلام است چه معنا دارد؟ جز آن که بگوییم: امام

حسین‌علیه السلام با خروجی که بر ضدّ یزید داشت و شهادت خود و جوانان بنی هاشم و اصحابش دین پیامبرصلی الله علیه وآله را زنده نمود. و لذا بقای دین و آیین و شخصیّت پیامبرصلی الله علیه وآله در گروی خروج امام حسین‌علیه السلام بود. این حدیث را ترمذی «حَسَن» دانسته(۲۶۵)، و حاکم نیشابوری هم بعد از نقل آن صحیح الاسناد معرفی کرده و ذهبی نیز با او موافقت نموده است.(۲۶۶) بوصیری نیز در «مصباح الزجاجهٔ فی زوائد ابن ماجه» سند آن را حسن و رجال آن را ثقه معرفی کرده است.(۲۶۷) هیثمی نیز بعد از نقل آن، سندش را «حسن» معرفی کرده است.(۲۶۸)

۶ – شروط صلح و عدم مشروعیت خلافت یزید

شروطی را که معاویهٔ بن ابی سفیان در صلح نامه خود با امام حسن مجتبی‌علیه السلام امضا کرد، جای تأمّل و دقّت بسیار دارد. معاویه در صلح نامه خود شروطی را ذکر کرد که امام حسن‌علیه السلام به آن شروط دیگری را اضافه نمود.(۲۶۹) از جمله آن شروط این بود که حضرت خلافت را به معاویه واگذار کند به شرط این که اگر برای او اتفاقی افتاد خلافت به حضرت منتقل شود و اگر او نبود به برادرش امام حسین‌علیه السلام برسد.(۲۷۰) و لذا امام حسین‌علیه السلام به مجرد شنیدن خبر مرگ معاویه به عبداللّه بن زبیر فرمود: «من هرگز (بایزید) بیعت نمی‌کنم، زیرا امر خلافت بعد از برادرم حسن برای من است. و معاویه آن چه را خواست انجام داد، و نزد برادرم حسن قسم یاد کرد که خلافت را برای هیچ کس از اولاد خود بعد از مرگش قرار ندهد. و در صورتی که من زنده بودم به من بازگرداند ».(... ۲۷۱) این مطلب در بسیاری از مصادر اهل سنت تصریح شده که امام حسن مجتبی‌علیه السلام بر معاویه شرط نمود که عهد خلافت را بر کسی بعد از مرگش قرار ندهد.(۲۷۲) با این معاهده و شرط که مورد قبول طرفین بود، تعیین خلافت یزید از طرف معاویه از هیچ گونه مشروعیت ظاهری نیز برخوردار نبود.

۷ – عدم مشروعیت خلافت معاویه

اهل سنت گرچه عهد خلیفه سابق بر کسی را به عنوان خلافت و امامت، یکی از موارد اثبات خلافت می‌دانند ولی این در صورتی است که مشروعیت خلافت و امامت خلیفه سابق اثبات شده باشد که در مورد معاویه این چنین نبوده است زیرا؛ اولاً: معاویه کسی بود که با خروج بر امام به حقّ مسلمین؛ یعنی امام علی بن ابی طالب‌علیه السلام بر کشور اسلامی غلبه پیدا کرد، و لذا خلافتش از مشروعیت و وجاهت عقلایی و شرعی برخوردار نبوده است. ثانیاً: در موارد صلح نامه حضرت امام حسن‌علیه السلام با معاویه آمده بود که خراج دار ابجرد را باید به او واگذار نماید، و این دلالت دارد بر اینکه امام حسن‌علیه السلام معاویه را امام و خلیفه به حقّ بر مسلمین نمی‌دانسته است. زیرا این منطقه با صلح فتح شده بود، نه با زور لشکر،(۲۷۳) و لذا مخصوص امام مسلمین است و حضرت سهم خراج آن را برای خود که امام به حقّ است طلب می‌کند. ثالثاً: از جمله شروطی که امام حسن‌علیه السلام در صلح نامه گنجاند این بود که معاویه خود را امیرمؤمنان نخواند، و این اعلانی است از طرف امام‌علیه السلام که برای حکومت معاویه مشروعیت قائل نیست.

۸ – عدم بیعت برای یزید

برخی در صدد آنند که بیعت مردمی برای یزید را به اثبات رسانند، در حالی که با مراجعه به تاریخ و تأمّلی در آن پی می‌بریم که این چنین نبوده است؛ زیرا: اولاً: یزید در نامه‌ای به والی خود در مدینه می‌نویسد: از جماعتی که دارای شأن و منزلت خاص هستند، امثال امام حسین‌علیه السلام و عبداللّه بن عمر، عبدالرحمن بن ابی‌بکر و عبداللّه بن زبیر با هر طریقی که ممکن است بیعت بگیرد و در غیر این صورت آنان را به قتل رساند.(۲۷۴) در حالی که بیعت اکراهی از مشروعیت برخوردار نیست. ثانیاً: اهل عراق در نامه‌ای

که به امام حسین‌علیه السلام نوشتند، اعلام داشتند که ما امام نداریم و با کسی جز تو بیعت نخواهیم کرد.(۲۷۵) ثالثاً: شبراوی شافعی بعد از نقل کلام غزالی و ابن العربی در تحریم سبّ و لعن یزید و مبالغه آن دو در این مطلب می‌گوید: «کلام هر دو مردود است، زیرا این مطلب مبتنی بر صحت بیعت یزید - لعنه اللّه - در رتبه سابق است در حالی که نظر محققین بر خلاف چیزی است که این دو می‌گویند».(۲۷۶)

مؤیّدان قیام امام حسین‌علیه السلام

اکثر قریب به اتفاق اهل سنت با اکرام و تعظیم از حماسه امام حسین‌علیه السلام یاد می‌کنند. بعد از واقعه کربلا خط مخالف اهل بیت‌علیهم السلام یا بی‌طرف از مخالفت دست برداشته یا حالت بی طرفی را کنار گذاشتند و اکثر آنان به صورت‌های گوناگون اعلام موضع کردند. ۱ - عبیداللّه بن حرّ جعفی که حاضر به یاری امام نشده بود، پس از واقعه عاشورا در صف معاندان حکومت اموی قرار می‌گیرد و بر شهدای کربلا مرثیه سرایی می‌کند و مردم را به عصیان و نافرمانی علیه حکومت یزید فرا می‌خواند.(۲۷۷) ۲ - زید بن ارقم که به شیوه زاهدانه، امام را به انصراف از ادامه مسیر نصیحت می‌نمود، مجبور به تسلیم در برابر حقانیّت آن حضرت شد. او هنگامی که اسیران و سرهای شهیدان و رفتار بی شرمانه ابن زیاد را نسبت به آنان می‌بیند، می‌گرید و از ذلّت مسلمانان پس از آن واقعه غمبار سخن می‌گوید: «ای مردم ...! شما بعد از این روز بردگانی بیش نیستید. شما فرزند فاطمه را کشتید و تحت امر پسر مرجانه قرار گرفتید. به خدا سوگند! او خوبان شما را خواهد کشت، و بدان از شما را به بردگی خواهد کشید. پس وای برکسی که به ذلّت و عار رضایت دهد».(۲۷۸) ۳ - ابو العلاء معرّی می‌گوید: «قتل حسین‌علیه السلام و بر خلافت نشستن یزید، از زشت کرداری روزگار و مردم بوده است».(۲۷۹) ۴ - شیخ محمّد عبده از جمله کسانی است که یاری حکومت عدل و دینی را در برابر حکومت ظلم و جور بر مسلمانان واجب می‌شمارد و قیام امام حسین‌علیه السلام را از باب خروج بر امام ظالم و طغیانگر می‌داند.(۲۸۰) ۵ - عبداللّه علائلی می‌نویسد: «امام حسین‌علیه السلام نه بر امام، بلکه بر فردی متجاوز که خویش را بر مردم تحمیل کرده بود - یا به تعبیری دیگر پدرش او را بر مردم تحمیل کرده بود - خروج کرد ... شاید اگر این حرکت از سوی شخصی دیگر و در برابر حاکمی غیر یزید انجام می‌گرفت، دستگاه ناپاک تبلیغاتی حکّام به راحتی می‌توانست در لوث آن و تحریف اهدافش موفّق گردد، ولی حسین‌علیه السلام با پیشینه معروفش نزد مسلمانان و وصایای پیامبرصلی الله علیه وآله درباره‌اش و اخبار فراوان پیرامون قیامش یک سوی ماجرا است و یزید خبیث و خاندان بنی امیه، در سوی دیگر. این امر، نهضت امام حسین‌علیه السلام را مثل روز درخشان کرده است، به گونه‌ای که اگر مواضع مخالفین خروج امام حسین‌علیه السلام هم در کتاب‌های اهل سنت ذکر می‌شود به این علّت است که آن را نفی و محکوم نمایند».(۲۸۱) ۶ - عباس محمود عقاد، تحلیل و سنجش قیام امام حسین‌علیه السلام را با مقیاس‌های کوچک و تنگ بشری، غیر منصفانه دانسته و می‌گوید: «خروج حسین از مکه به عراق حرکتی نیست که بتوان با مقیاس‌های روزمرّه بر آن حکم نمود، چرا که از نادرترین حرکت‌های تاریخی در زمینه دعوت دینی یا سیاسی به حساب می‌آید... تنها اشخاصی به چنین حرکتی دست می‌زنند که برای آن خلق شده‌اند. این گونه خود را به خطر انداختن، حتّی به ذهن دیگران خطور هم نمی‌کند ... بلکه حرکتی منحصر به فرد است که اشخاصی منحصر به فرد را می‌طلبد ».(... ۲۸۲) او نیز مستشرقان را به باد انتقاد گرفته و در مورد عدم درک شرایطی که امام در آن قرار داشت در اعتراض به آنان می‌گوید: «چقدر خوب بود اگر این گروه، مسأله عقیده را در وجود حسین‌علیه السلام متذکّر می‌شدند که یک امر موقّتی و سازش بردار نبود. او انسانی بود که محکم‌ترین ایمان به احکام اسلام را دارا بود و به شدّت معتقد بود که تعطیلی حدود الهی بزرگ‌ترین بلایی است که دامن‌گیر او، خانواده‌اش و به طور کلّی امت عربی در حال و آینده خواهد شد ».(... ۲۸۳)

یزید، عامل اصلی قتل امام حسین‌علیه السلام

یزید، عامل اصلی قتل امام حسین‌علیه السلام

یکی از خلفای بنی امیه که در عصر حکومت کوتاه خود جنایات بسیاری را انجام داد، یزید بن معاویه بود. او در سه سال حکومتی که داشت، در سال اول آن دستور قتل امام حسین‌علیه السلام فرزند رسول خداصلی الله علیه وآله و یارانش را صادر نمود. این عمل آن قدر شنیع بود که قیام‌هایی را به دنبال داشت و نیز تا به امروز اعتراضاتی حتی از بسیاری از علمای عامه را در پی داشته است. ولی متأسفانه عده‌ای از متعصبین عامّه و نواصب و پیروان یزید در صدد دفاع از یزید برآمده و کتاب‌ها در مدح و منقبت دروغین او تألیف کرده‌اند. اینک این موضوع را مورد بررسی قرار خواهیم داد و ثابت خواهیم کرد که شواهد و ادله تاریخی هر کدام به نوبه خود گواه بر این است که عامل اصلی کشته شدن و شهادت امام حسین‌علیه السلام یزید بوده است.

دفاع ابن تیمیه از یزید

دفاع ابن تیمیه از یزید

ابن تیمیه به جهت خصومتی که با اهل بیت‌علیهم السلام داشته، درصدد دفاع از جنایات یزید برآمده و با هر حیله و توجیهی قصد تبرّی او از کشتن امام حسین‌علیه السلام را دارد. ابن تیمیّه می‌نویسد: «یزید راضی به کشتن امام حسین‌علیه السلام نبود و حتی از این امر اظهار نارضایتی کرد».(۲۸۴) او همچنین حرکت دادن سر امام حسین‌علیه السلام به شام را مردود می‌داند.(۲۸۵) و در جایی دیگر به اسارت رفتن اهل بیت امام حسین‌علیه السلام را انکار کرده است.(۲۸۶) وی در جایی دیگر می گوید: «یزید به کشتن حسین‌علیه السلام امر نکرد، سرها را نزد او نیاوردند، و با چوب بر دندانهای او نزد، بلکه عبیداللّه بن زیاد بود که این کارها را انجام داد.» (۲۸۷) ما در این مبحث درصدد اثبات این مطلب خواهیم بود که کشتن امام حسین‌علیه السلام توسط ابن زیاد به امر مستقیم و ارشاد یزید بن معاویه بوده است، و برای اثبات این امر شواهد و ادلّه‌ای اقامه خواهیم کرد.

۱ – یزید و نصب ابن زیاد به ولایت کوفه

با بررسی تاریخ پی می‌بریم این یزید بود که ابن زیاد را والی کوفه کرد در حالی که قبل از آن در ایام معاویه والی بصره بود. و این به نوبه خود می‌رساند که یزید در این کار هدفی جز آماده شدن برای رویارویی با امام حسین‌علیه السلام را نداشته است و لذا تنها کسی را که برای این کار لایق می‌دیده عبیداللّه بن زیاد بوده است. از طرفی یزید با ابن زیاد رابطه خوبی نداشت و حتی درصدد بود که او را از ولایت بصره عزل کند، امّا از آن جا که نعمان بن بشیر را برای مقابله با مسلم بن عقیل و رویارویی با امام حسین‌علیه السلام لایق نمی‌دید لذا دست به دامان ابن زیاد شد و نه تنها اعلام رضایت از او نمود بلکه ولایت کوفه را همراه با ولایت بصره به او سپرد. و لذا در نامه‌ای به او چنین نوشت: مسلم را دنبال کن و اگر به او دسترسی یافتی او را به قتل برسان.(۲۸۸) این در حالی است که مسلم بن عقیل به عنوان پیک و فرستاده امام حسین‌علیه السلام به کوفه آمده بود تا مردم را از حرکت امام‌علیه السلام به کوفه مطّلع سازد.

۲ – مشاوره ابن زیاد با یزید

از تاریخ استفاده می‌شود هنگامی که یزید ابن زیاد را والی کوفه کرد او را امر نمود، که در تمام کارهایی که مربوط به قضیه امام

حسین‌علیه السلام است با او مشورت کند. لذا می‌توان تمام کارها و جنایات ابن زیاد از جمله کشتن امام حسین‌علیه السلام را به امر و مشورت یزید دانست. طبری می‌نویسد: «عبیداللّه بن زیاد بعد از آن که مسلم و هانی را به شهادت رسانید، سر آنان را از تن جدا کرده، به همراه نامه‌ای به سوی یزید فرستاد ... یزید در جواب نامه بعد از تذکر به نکاتی اشاره می‌کند: «به من خبر رسیده که حسین بن علی به سوی عراق حرکت کرده است. جاسوسان و افراد مسلّح را بگمار و به هر گمان و تهمتی افراد را دستگیر کرده و محبوس نما، و هر خبری که اتفاق افتاد بر من گزارش کن. و السلام علیک و رحمهٔ اللّه و برکاته».(۲۸۹) از این خبر استفاده می‌شود که نه تنها یزید امر کوفه و مقابله با امام حسین‌علیه السلام را به ابن زیاد تفویض نموده است، بلکه خود به شخصه در جریان امر بوده و مسؤولیت را بر عهده گرفته و فرماندهی می‌کرده است. لذا ابن زیاد هم تمام اموری را که انجام می‌داد به یزید گزارش می‌نمود. شاهد دیگر بر مشارکت یزید در کارهای ابن زیاد این است که در این نامه یزید عملکرد ابن زیاد را تمجید کرده و او را مدح و ستایش کرده است.

۳ – دستور یزید به بیعت یا قتل

از تاریخ استفاده می‌شود که قصد یزید آن بوده که در صورت بیعت نکردن امام حسین‌علیه السلام او را به قتل برساند. یعقوبی در تاریخ خود می‌نویسد: «یزید در نامه‌ای به ولید بن عقبهٔ بن ابی سفیان عامل و والی خود در مدینه چنین نوشت: هرگاه نامه من به دستت رسید، حسین بن علی و عبداللّه بن زبیر را احضار کن و از آن دو برای من بیعت بگیر، و در صورتی که امتناع کردند گردن آن دو را بزن و سرهایشان را نزد من بفرست ».(... ۲۹۰) از این سند استفاده می‌شود که یزید در صورت بیعت نکردن امام حسین‌علیه السلام قصد کشتن آن حضرت را در سر داشته است.

اشکال

اگر کسی بگوید: برخی از مورّخین نامه یزید را طور دیگری نقل کرده‌اند.مثلا " طبری می‌گوید: یزید بر ولید چنین نوشت: حسین و عبداللّه بن عمر و عبداللّه بن زبیر را برای بیعت با تمام شدّت دستگیر کن و هرگز به آنان رخصت مده تا اینکه با من بیعت کنند. والسلام.(۲۹۱) در این نامه سخن از کشتن امام حسین‌علیه السلام و دو نفر دیگر به میان نیامده است.

پاسخ

اولاً: بین این دو نصّ تاریخی منافاتی وجود ندارد؛ زیرا در نص طبری منعی از کشتن امام حسین‌علیه السلام در صورت عدم بیعت نیامده است. نهایت امر در این نصّ تاریخی سخنی از کشتن حضرت نیست. لذا ممکن است که یزید دو نامه به ولید نوشته باشد: اوّلی را طبری و دوّمی را –که شدیدتر است– یعقوبی نقل کرده است. و با این بیان هر دو را با هم جمع می‌کنیم. ثانیاً: در نامه‌ای که طبری نقل می‌کند تعبیر «اخذ شدید» و با نهایت شدت دستگیر کردن به کار رفته به طوری که در آن هیچ رخصتی نباشد. و در این تعبیر سه احتمال است: الف – اینکه مقصود از «اخذ شدید» برخورد لفظی تند و اصرار بر بیعت بدون اثر عملی است. ب – مقصود از آن تحت فشار قرار دادن حضرت‌علیه السلام به جهت بیعت است تا حدّی که به کشته شدن منجر نشود. ولی هیچ یک از این دو احتمال، صحیح به نظر نمی‌رسد؛ زیرا یزید از سیره امام حسین‌علیه السلام آگاه بود و می‌دانست به هیچ نحو ممکن امام تن به بیعت با او نمی‌دهد. ج – احتمال سوّم که مطابق با واقع است این که مقصود از «اخذ شدید» آن است که با این تعبیر، یزید در صدد اعطای صلاحیّت تام و کامل به ولید است تا مسأله امام حسین‌علیه السلام را به هر نحو ممکن حلّ نماید هر چند در صورت عدم قبول بیعت، مجبور شود که امام‌علیه السلام را به قتل برساند. این احتمال را قراینی نیز مورد تأیید قرار می‌دهد: ۱ – این که مروان بن

حکم هنگامی که به ولید امر کرد تا امام حسین‌علیه السلام را در صورت بیعت نکردن به قتل برساند، ولید از او عذر نخواست که این پیشنهاد با امر یزید در نامه‌اش منافات دارد؛ بلکه تنها چنین گفت که کشتن امام حسین‌علیه السلام حرام است و شرعاً جایز نیست.(۲۹۲) ۲ - هنگامی که ولید امام حسین‌علیه السلام را به دارالاماره دعوت کرد، حضرت می‌دانست که در صورت بیعت نکردن، ولید مأمور به کشتن اوست، لذا با جمعی از جوانان بنی هاشم به دارالاماره ولید رفت. و به عبداللّه بن زبیر همین پیشنهاد را اعلام نمود.(۲۹۳) ۳ - یزید همان سالی که به خلافت رسید در ماه رمضان ولید بن عقبه را از امارت مدینه عزل نمود.(۲۹۴) و این در حدود دو ماه بعد از رسیدن او به خلافت است، با این که تمام والیان پدرش را در پست هایشان ابقا نمود. و جهت آن این بود که می‌دانست ولید از عهده آن چه درباره امام حسین‌علیه السلام می‌خواهد انجام دهد برنمی آید، و لذا همان کاری را که با عامل خود در کوفه (نعمان بن بشیر) کرد و او را از امارت آن دیار عزل نمود - چون مطابق نامه‌ای که برای او نوشته بود او از عهده مقابله شدید با مسلم بن عقیل بر نمی‌آمد، لذا او را عزل کرده و ابن زیاد را به جای او گماشت.- با ولید بن عقبه هم انجام داد. از این جا استفاده می‌شود که یزید از ولید مقابله با حضرت را تا سرحدّ کشتن او می‌خواسته ولی او راضی به این کار نبوده است و لذا او را از کارش عزل نمود.

۴ - نامه دوم یزید به ولید

ابن اعثم نقل می‌کند که ولید بن عقبه در نامه‌ای به یزید، از اتفاقی که بین او و امام حسین‌علیه السلام و ابن زبیر افتاد باخبر ساخت. یزید از این واقعه غضبناک شده و در نامه‌ای به او چنین می‌نویسد: «هر گاه نامه من به دست تو رسید بیعت مجدّدی از اهل مدینه با تأکیدی از جانب تو بر آنان بگیر. و عبداللّه بن زبیر را رها کن، زیرا تا او زنده است از دست ما نمی‌تواند فرار کند، ولی همراه جوابی که برای من می‌فرستی باید سر حسین بن علی باشد! اگر چنین کردی برای تو اسبان نجیب قرار می‌دهم و برای تو نزد من جایزه و بهره‌ای زیادتر است ».(... ۲۹۵)

۵ - در معرض کشتن قرار دادن

ابن عساکر می‌نویسد: «خبر خروج حسین‌علیه السلام به یزید رسید، او نامه‌ای به عبیداللّه بن زیاد که عاملش در عراق بود نوشت و به جنگ و مقابله با حسین‌علیه السلام امر نمود و دستور داد که اگر به امام حسین‌علیه السلام دسترسی پیدا کرد او را به سوی شام بفرستد».(۲۹۶) ابن اعثم می‌نویسد: ابن زیاد به اهل کوفه گفت: «یزید بن معاویه نامه‌ای را با چهار هزار دینار و دویست هزار درهم برای من فرستاده تا آن را بین شما توزیع کنم و شما را به جنگ با دشمنش حسین بن علی بفرستم، پس به دستور او گوش فرا داده و او را اطاعت کنید».(۲۹۷) سیوطی می گوید: «یزید در نامه‌ای به والی خود در عراق - عبیداللّه بن زیاد - دستور قتال با حسین را صادر نمود».(۲۹۸) ابن اعثم می‌نویسد: «چون ابن زیاد امام حسین‌علیه السلام را به قتل رسانید، یزید برای او یک میلیون درهم جایزه فرستاد».(۲۹۹) سلم بن زیاد برادر عبیداللّه بن زیاد هنگامی که بعد از شهادت امام حسین‌علیه السلام بر یزید وارد شد، یزید به او گفت: «هر آینه محبّت و دوستی شما بر آل ابی سفیان واجب شد ای بنی زیاد».(۳۰۰) هنگامی که ابن زیاد به نزد یزید آمد، یزید به استقبال او رفت و بین دو چشمانش را بوسید و او را بر تخت پادشاهی اش نشاند و بر زنانش وارد کرد و به آوازه خوان دستور داد تا برایش بخواند، و به ساقی گفت: ما را از شراب سیراب کن ... آن گاه یک میلیون به او و عمر بن سعد جایزه داد. و تا یک سال خراج عراق را به او واگذار نمود.(۳۰۱)

۶ - خبر دادن امام حسین‌علیه السلام از قتل خود در مکه

طبری نقل می‌کند که امام حسین‌علیه السلام رو به جمعیّت کرد و فرمود: آیا می‌دانید که ابن زبیر چه می‌گوید؟ ما گفتیم: نمی‌دانیم، خدا ما را فدای تو گرداند. حضرت فرمود: می‌گوید: در این مسجد بمان، من جمعیت را به سوی تو دعوت خواهم کرد. آن گاه حضرت فرمود: «به خدا سوگند! اگر من یک وجب بیرون از مکه کشته شوم برای من بهتر است از آنکه یک وجب داخل آن به قتل برسم. و به خدا سوگند! اگر به غارها هم پناه ببرم آنان مرا از داخل آن بیرون کشیده تا در مورد من به مقصد خود نائل شوند ».(... ۳۰۲) از این نصّ تاریخی استفاده می‌شود که امام حسین‌علیه السلام از نیّت شوم دولت بنی امیه که در رأس آن یزید بن معاویه قرار داشت، آگاه بود و می‌دانست آنان هدفی جز کشتن و به شهادت رساندن او را ندارند.

۷ – دستور قتل امام حسین‌علیه السلام هنگام حرکت به طرف عراق

یعقوبی می‌نویسد: «حسین‌علیه السلام از مکه به طرف عراق حرکت نمود در حالی که یزید، عبیداللَّه بن زیاد را والی عراق کرده بود. یزید به او چنین نوشت: خبر به من رسیده که اهل کوفه به حسین نامه‌ای نوشته و از او دعوت کرده‌اند تا بر آنان وارد شود، و او نیز از مکه به طرف کوفه در حرکت است ... اگر او را به قتل رساندی که هیچ و گرنه تو را به نسب پدرت باز خواهم گرداند. پس بپرهیز که زمان از دست تو فوت نشود».(۳۰۳) از این نصّ تاریخی به خوبی استفاده می‌شود که یزید، عبیداللَّه بن زیاد را مأمور کشتن امام حسین‌علیه السلام کرده و خود نیز او را در صورت نافرمانی تهدید کرده است.

۸ – نامه ابن زیاد به امام حسین‌علیه السلام

ابن اعثم و دیگران نقل کرده‌اند که حرّ بن یزید با اصحابش در مقابل امام فرود آمدند. او در نامه‌ای به ابن زیاد خبر فرود آمدن امام حسین‌علیه السلام را در سرزمین کربلا داد. ابن زیاد در نامه‌ای به امام حسین‌علیه السلام چنین نوشت: «اما بعد؛ ای حسین! به من خبر رسیده که در کربلا فرود آمده‌ای، امیرالمؤمنین – یزید – در نامه‌ای به من نوشته که بر چیزی تکیه ندهم و از نان سیر نگردم تا آنکه تو را به لطیف خبیر ملحق کرده یا به حکم خود و حکم یزید باز گردانم».(۳۰۴) از این نصّ تاریخی به خوبی استفاده می‌شود که یزید، عبیداللَّه را – در صورت بیعت نکردن امام حسین‌علیه السلام– مأمور به قتل آن حضرت کرده است.

۹ – نامه ابن عباس به یزید

از جمله ادلّه دخالت یزید در قتل امام حسین‌علیه السلام نامه‌ای است که عبداللَّه بن عباس به یزید بن معاویه نوشته و او را بر این کار سرزنش کرده است. او در بخشی از نامه‌اش می‌نویسد: «از عبداللَّه بن عباس به یزید بن معاویه، امّا بعد ... و تو بودی که با دو دست زیر خاک رفته ات حسین را کشتی، ای بی پدر! گمان مبر که من فراموش کرده‌ام که تو حسین‌علیه السلام و جوانان بنی عبدالمطلب را که چراغان ظلمت و ستارگان هدایت بودند به شهادت رسانده‌ای ».(... ۳۰۵) و ابن عباس کسی نیست که جرمی را به شخصی نسبت دهد در حالی که او مرتکب آن نشده یا نقشی در آن نداشته است.

۱۰ – افتخار یزید به قتل امام حسین‌علیه السلام

ابن اثیر نقل می‌کند: «آن گاه یزید اجازه ملاقات عمومی داد تا بر او وارد شوند در حالی که سر مبارک امام حسین‌علیه السلام در مقابل او قرار داشت، و در دستان او چوبی بود که با آن به گلوی آن حضرت می‌کوبید. آن گاه مشغول قرائت اشعار حسین بن حمام شد که دلالت بر افتخار و تکبّر او در موضوع کشتن امام حسین‌علیه السلام دارد».(۳۰۶) اگر یزید بر شهادت امام حسین‌علیه السلام و کشته شدن او راضی نبود چرا با چوب به گردن و بنابر نقل دیگر بر لب و دندان حضرت زد؟ و چرا بر این کار با خواندن

اشعار افتخار کرد؟! سیوطی می‌نویسد: «هنگامی که حسین و فرزندان پدرش کشته شدند، ابن زیاد سرهای آنان را به سوی یزید فرستاد. یزید در ابتدا از کشته شدن آنها خوشحال گشت، ولی چون مشاهده کرد مسلمانان بدین جهت او را دشمن داشته و بغض او را بر دل گرفته‌اند، اظهار پشیمانی نمود. و جا داشت و مردم حق داشتند او را دشمن بدارند».(۳۰۷) سبط بن جوزی نقل کرده: هنگامی که سر حسین‌علیه السلام را به نزد یزید گذاردند، اهل شام را دعوت کرد و شروع به کوبیدن چوب خیزران بر سر حضرت نمود. آن گاه اشعار ابن زبعری را قرائت نمود که مضمون آن این است: که ما بزرگان بنی هاشم را در عوض بزرگان خود که در بدر کشته شدند به قتل رساندیم و لذا در این جهت اعتدال و تعدیل برقرار شد».(۳۰۸)

۱۱ – عزیز شدن ابن زیاد نزد یزید بعد از کشتن امام حسین‌علیه السلام

ابن اثیر می‌نویسد: «هنگامی که سر امام حسین‌علیه السلام به نزد یزید رسید، ابن زیاد نزد او بلند مرتبه شد و لذا به او عنایات فراوانی کرده، هدایایی به او داد و از او خشنود شد. ولی مدّتی نگذشت که به او خبر رسید که مردم از این امر به خشم درآمده و او را سبّ و لعن می‌کنند. لذا بر کشتن امام حسین‌علیه السلام ابراز پشیمانی نمود ».(... ۳۰۹) طبری می‌نویسد: «هنگامی که عبیداللّه بن زیاد حسین بن علی‌علیه السلام و فرزندان پدرش را به قتل رسانید سرهایشان را برای یزید بن معاویه فرستاد. یزید در ابتدا از این امر خشنود شد و مقام و منزلت عبیداللّه نزد او عالی گشت ».(... ۳۱۰)

۱۲ – اعتراف حاضران بر مشارکت یزید

طبری نقل می‌کند: «آن گاه یزید به مردم اجازه داد به دیدار او بروند. مردم داخل دارالاماره یزید شدند در حالی که سر حسین‌علیه السلام مقابلش بود و با چوب دستی خود بر گلوی حسین‌علیه السلام می‌کوبید ... شخصی از اصحاب رسول خداصلی الله علیه وآله به نام ابو برزه اسلمی خطاب به یزید گفت: آیا با چوب دستی ات بر گلوی حسین‌علیه السلام میکوبی؟ آگاه باش! تو چوبت را بر جایی میکوبی که من دیدم رسول خداصلی الله علیه وآله آن جا را می‌بوسید. ای یزید! در روز قیامت خواهی آمد در حالی که شفیع تو ابن زیاد است. ولی حسین‌علیه السلام در روز قیامت خواهد آمد در حالی که شفیعش محمدصلی الله علیه وآله است، آن گاه برخاست و بر او پشت کرد و از مجلسش بیرون رفت».(۳۱۱)

۱۳ – در جریان قرار داشتن یزید

از تاریخ استفاده می‌شود که یزید از تمام کارهای ابن زیاد در مورد مقابله با امام حسین‌علیه السلام آگاه بوده است: ابن اثیر می‌نویسد: «اهل بیت (امام) حسین‌علیه السلام هنگامی که به کوفه رسیدند ابن زیاد آنان را حبس نمود و خبر آن را به یزید فرستاد ...آن گاه نامه‌ای از طرف یزید به ابن زیاد ارسال شد و در آن امر نمود اسرا را به طرف شام بفرستد ».(... ۳۱۲) از این نصّ تاریخی استفاده می‌شود که ابن زیاد هیچ اقدامی را بدون اجازه یزید انجام نمی‌داده است.

۱۴ – اعتراف فرزند یزید به دخالت پدر

یعقوبی از معاویهٔ بن یزید بن معاویه، پسر یزید نقل می‌کند که بعد از آن که به جای پدرش یزید نشست در خطبه‌ای گفت: «امّا بعد از حمد و ثنای الهی ... آگاه باشید که جدّم معاویهٔ بن ابی سفیان در امر خلافت با کسی به نزاع پرداخت که سزاوارتر به آن از جهت قرابت بود ... سپس پدرم قلاده حکم را به دست گرفت در حالی که دارای اخلاق نیک نبود، لذا سوار بر هوای نفس خود شد ... آن گاه شروع به گریه کرد و سپس گفت: از سخت‌ترین امور به ما آن است که می‌دانیم او به چه مصیبتی گرفتار آمده و

چه آینـده بدی را برای خود رقم زده است. او کسـی بود که عترت پیامبرصـلی الله علیه وآله را به قتل رسانید و حرمت آنان را مباح کرده و کعبـه را به آتش کشـید ».(... ۳۱۳) این نصّ تاریخی بهترین شاهـد و دلیل بر دخالت تامّ یزیـد در به شـهادت رسانـدن امام حسین‌علیه السلام است؛ زیرا هیچ کس نزدیک‌تر به او از فرزندش نبوده است.

۱۵ – توبیخ نشدن ابن زیاد

اگر کشـتن امام حسـین‌علیه السلام به امر و ارشاد یزید نبوده، بلکه کاری سر خود از ناحیه ابن زیاد بوده است – آن طوری که برخی می‌گویند و یزید از این عمل ناراضی بوده است باید در مقابل عمل ابن زیاد جبهه گیری می‌کرد و شدیداً با او به مقابله می‌پرداخت و با تناسب عمل زشـتش او را توبیخ می‌نمود – حتی با وجودی که یزید از امام حسـین‌علیه السـلام راضی نبوده ولی از آن جا که به نظر برخی ابن زیاد بدون اجازه کرده است لذا باید مورد توبیخ و سـرزنش او قرار می‌گرفت؛ زیرا از وظیفه خود تعدّی کرده و تمرّد نسـبت به دولت مرکزی داشـته است – ولی از آن جا که مشاهـده می‌کنیم نه تنها هیچ گونه توبیخی از جانب یزید به او نشد بلکه او را تشویق نیز نمود، این خود دلالت دارد بر این که عملکرد ابن زیاد با دستور مستقیم و ارشاد یزید بن معاویه بوده است.

۱۶ – ابقای عبیداللّه بر ولایت

از تاریخ اسـتفاده می‌شود که یزید عبیداللّه را حتی بعد از کشـتن امام حسین‌علیه السلام بر ولایت و امارت کوفه و بصره ابقا نمود. و این دلالت بر رضایت او بر عملکرد ابن زیاد دارد، و گرنه بایـد او را از امارت و ولایت عزل می‌کرد. ابن اثیر می‌نویسـد: «چون یزید از دنیـا رفت خبر به عبیـداللّه بن زیاد رسـید ... نـدا به نماز جماعت داده شـد، مردم اجتماع کرده، عبیـداللّه بر بالای منبر رفت و خبر مرگ یزید را به مردم رسانید».(۳۱۴) با توجّه به این سـند تاریخی ابن زیاد تا هنگام مرگ یزید والی کوفه و بصره بوده است. و اگر ابن زیـاد از جانب خود کاری کرده بود که مورد رضایت یزیـد نبود، به طور حتم یزیـد او را عزل می‌کرد، همان گونه که نعمان بن بشیر را از کوفه و ولید بن عقبه را از ولایت مدینه به جهت نارضایتی از آنان عزل نمود.

۱۷ – ارسال جوایز برای ابن زیاد

بعد از شـهادت امام حسـین‌علیه السلام یزید بن معاویه جوایز بسیاری برای ابن زیاد فرستاد و نزد او اجر و قرب خاصی پیدا کرد. ۱ – ابن اثیر می‌نویسد: «چون سـر حسـین‌علیه السـلام به یزید رسید، مقام و درجه ابن زیاد نزد یزید بالا رفته، هدایایی به او عطا نمود و به جهت آن‌چه انجام داده بود او را مسـرور ساخت».(۳۱۵) ۲ – طبری نقل می‌کنـد: «چون عبیداللّه بن زیاد، حسـین بن علی و فرزندان پـدرش را به قتل رسانیـد، سـرهای آنان را به سوی یزید بن معاویه فرسـتاد. در ابتدا یزید از این عمل خشـنود شد و عبیداللّه منزلت و مقامی نزد یزید پیدا کرد».(۳۱۶)

۱۸ – جلوگیری از توبیخ ابن زیاد

یزید نه تنها ابن زیاد را به جهت کشتن امام حسین‌علیه السلام توبیخ نکرد، بلکه از توبیخ او نیز جلوگیری نمود. طبری و دیگران نقل کرده‌اند: «هنگامی که اسـرا را بر یزید وارد کردند یحیی بن حکم با خواندن دو بیت شـعر، ابن زیاد را بر این عمل توبیخ و سـرزنش کرد ... ولی یزید مشت محکمی به سینه او زد و گفت: ساکت باش!».(۳۱۷) این حرکت یزید و دفاع سرسخت او از ابن زیاد نه تنها دلیل بر رضایت از عمل ابن زیاد دارد بلکه امضای بر عمل او بوده و در حقیقت این جنایت به امر او صورت گرفته است.

۱۹ – ابن زیاد، ندیم یزید

مسعودی و دیگران نقل کرده‌اند که: «یزید همیشه اهل طرب بود ... روزی در مجلس شراب نشسته و در طرف راستش ابن زیاد قرار داشت – و این بعد از کشتن حسین‌علیه السلام بود آن گاه رو به ساقی کرده و گفت: اسقنی شربهٔ تروّی مشاشی ثمّ مل فَاسقِ مثلها ابن زیاد صاحب السرّ و الامانهٔ عندی و لتسدید مغنمی و جهادی(۳۱۸) «مرا شرابی ده که سراسر وجودم را سیراب کند. آن گاه روی کن و به مثل آن، ابن زیاد را سیراب کن. او که صاحب سرّ و امانت نزد من است. و به جهت تأیید غنیمت ها و جهاد من چنین نما.» سبط بن جوزی می‌نویسد: «یزید ابن زیاد را به سوی خود طلبید و اموال بسیار و تحفه های بزرگی به او عطا نمود، و او را به خود نزدیک کرده و منزلتش را رفیع گردانید. حتّی بر زنان خود داخل کرده و هم پیاله شرابش گردانید. آن گاه به آوازه‌خوان گفت: غنا بخوان. آن گاه خودش آن دو بیت سابق را انشاء نمود».(۳۱۹) ابن اعثم نقل کرده که یزید به ابن زیاد یک میلیون درهم جایزه داد.(۳۲۰)

۲۰ – اختیار یکی از دو راه

ابن اثیر در «الکامل فی التاریخ» نقل می‌کند که ابن زیاد به مسافر بن شریح یشکری گفت: «اما این که من حسین را کشتم به این جهت بود که یزید با اشاره به من فهماند که یا باید حسین را بکشم و یا خودم کشته شوم، و من کشتن حسین را بر کشته شدن خود ترجیح دادم».(۳۲۱) یعقوبی می‌نویسد: یزید در نامه‌ای به ابن زیاد چنین نوشت: «به من خبر رسیده که اهل کوفه به حسین نامه نوشته‌اند تا به سوی آنان بیاید، و او الآن از مکه خارج شده و به طرف آنان در حرکت است. کشور تو از بین کشورها و روزهای تو از بین روزها مورد امتحان قرار گرفته است. اگر او را کشتی که هیچ، وگرنه تو را به نسب پدرت عبید باز خواهم گرداند. پس بر حذر باش که فرصت از دست تو خارج شود».(۳۲۲)

۲۱ – تصریح امام سجادعلیه السلام

در موارد مختلفی امام سجادعلیه السلام به قاتل بودن یزید تصریح نموده است: ۱ – هنگامی که امام سجادعلیه السلام را به مجلس یزید آوردند، خطاب به حضرت گفت: تو فرزند کسی هستی که خداوند او را کشت؟! حضرت به او فرمود: «من علی هستم، فرزند کسی که تو او را به قتل رساندی. آن گاه این آیه را تلاوت فرمود: { وَ مَنْ یَقْتُلْ مُؤْمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزآؤُهُ جَهَنَّمُ خالِداً فیها}؛(۳۲۳) «و هر کس مؤمنی را از روی عمد به قتل رساند، پس جزایش دوزخی است که در آن دائماً به سر خواهد برد.» (۳۲۴) ۲ – امام سجادعلیه السلام همچنین فرمود: «ای یزید! بس است تو را از خون های ما ».(... ۳۲۵) ۳ – ابن اعثم می‌نویسد: «امام سجادعلیه السلام به یزید فرمود: «اگر تو بدانی که چه انجام دادی و چه کاری در حقّ پدرم و اهل بیتم و برادرم و عموهایم مرتکب شدی، در آن هنگام به کوه‌ها فرار می‌کردی و سنگ ریزه ها را برای خود میگستردی، و صدا به وا ویلا و فریاد برمی آوردی. چگونه ممکن است که سر حسین پسر فاطمه و علی بر دروازه شهر آویزان باشد در حالی که او ودیعه خدا در میان شما بود؟».(۳۲۶) ۴ – و نیز حضرت خطاب به یزید در خطبه معروف خود در دمشق فرمود ...: « این محمّد جدّ من است یا جدّ تو؟! اگر گمان کنی که جدّ تو است که به طور حتم دروغ گفته‌ای و کافر شده‌ای، و اگر می‌گویی جدّ من است پس چرا عترت او را به قتل رساندی؟!».(۳۲۷)

۲۲ – رضایت یزید به کشتن امام حسین‌علیه السلام

با توجّه به اسناد فراوان که یزید به کشته شدن امام حسین‌علیه السلام راضی بوده و لذا از این امر خشنود شده است، و مطابق

روایات، «هر کس بر عمل قومی راضی باشد از جمله آنان خواهد بود.» اینک به شواهدی بر این مطلب اشاره می‌کنیم: ۱ – یزید به نعمان بن بشیر گفت: «ستایش خدای را که حسین را کشت».(۳۲۸) ۲ – یعقوبی می‌نویسد: «زمانی که خبر کشته شدن امام حسین‌علیه السلام به یزید رسید، او در باغ خضرای خود بود، در آن هنگام تکبیر بلندی گفت ».(... ۳۲۹) ۳ – و چون اسیران به شام رسیدند، یزید بزرگان اهل شام را دعوت کرد تا بر او وارد شده و به او جهت این پیروزی تبریک بگویند.(۳۳۰) ۴ – مقریزی و دیگران نقل کرده‌اند که چون سر امام حسین‌علیه السلام را نزد یزید گذاردند، با قضیب شروع به کوبیدن به دندان‌های حضرت نمود و شعر خواند ... آن گاه دستور داد تا سر شریف آن حضرت را بر در قصر تا سه روز به دار آویختند.(۳۳۱) و مطابق نصّ دیگر تا سه روز در دمشق سر را بر دار زد و سپس آن را در خزینه اسلحه خود قرار داد.(۳۳۲) ۵ – سیوطی می‌نویسد: «خدا لعنت کند قاتل حسین‌علیه السلام و ابن زیاد و با او یزید را».(۳۳۳) ۶ – از ابن جوزی درباره لعن یزید سؤال شد؟ او گفت: احمد لعن او را جایز دانسته است و ما می‌گوییم: یزید را دوست نداریم؛ به جهت آن کاری که با فرزند دختر رسول خداصلی الله علیه وآله انجام داد، و آل رسول خداصلی الله علیه وآله را به اسیری به شام بر روی هودج های شتران فرستاد».(۳۳۴) ۷ – ذهبی می‌گوید: «یزید مردی ناصبی و غلیظ القلب بود، مسکر می‌آشامید و منکرات انجام می‌داد. دولتش را با کشتن حسین‌علیه السلام شروع کرد و با واقعه حرّه ختم نمود».(۳۳۵) ۸ – ابن خلدون درباره کشتن امام حسین‌علیه السلام می‌نویسد: «همانا کشتن او از کارهای یزید به حساب می‌آید که تأکید کننده فسق او به حساب می‌آید، و حسین در این واقعه شهید در راه خدا بود».(۳۳۶)

۲۳ – تناسب عمل با شخصیت یزید

با مراجعه به تاریخ و بررسی شخصیّت ذاتی یزید که دارای خباثت باطنی بوده از کشتن شخصی مثل امام حسین‌علیه السلام هم ابایی نداشته و چنین کاری برایش آسان بوده است. مسعودی نقل می‌کند: «یزید اهل طرب و دارای کنیزان و سگ‌ها و بوزینه ها و یوز پلنگها و ندیمان بر شراب بود. و هر کار زشتی که خود انجام می‌داد نزدیکانش نیز می‌کردند. در ایّام خلافت او غناء در مکّه و مدینه رواج یافته و آلات لهو و لعب استعمال می‌شد و مردم علناً شراب‌خواری می‌کردند ».(... ۳۳۷) گروهی از اهل مدینه از جمله عبداللّه بن حنظله و مردانی از اشراف اهل مدینه بر یزید بن معاویه وارد شدند، یزید از آنان پذیرایی کرد ... هنگامی که به مدینه بازگشتند،در میان جمعیت شروع به دشنام و سرزنش یزید نمودند، و اعلام داشتند که ما از نزد کسی می‌آییم که دین نداشته، شرب خمر می‌نمود و طنبور زده، خوانندگان نزد او غنا می‌خواندند و با سگ‌ها بازی می‌کرد ».(... ۳۳۸) عمربن سبیئه می‌گوید: «یزید در زمان حیات پدرش حج به جای آورد و هنگامی که به مدینه رسید بر مجلس شراب نشست و شروع به انشاء شعر نمود ».(... ۳۳۹) سیوطی می‌گوید: «سبب پس گرفتن بیعت اهل مدینه از یزید این بود که او در انجام دادن معاصی اسراف می‌نمود».(۳۴۰)

۲۴ – یزید از دیدگاه برخی علمای عامه

اکثر علمای اهل سنّت شدیداً یزید بن معاویه را به خاطر کشتن امام حسین‌علیه السلام و جنایات دیگرش مورد طعن و سرزنش قرار داده‌اند که به برخی از این افراد اشاره می‌کنیم: ۱ – آلوسی می‌گوید: «هر کس که بگوید: یزید با این عملش معصیت نکرده و لعنتش جایز نیست باید او را در زمره انصار یزید قرار داد».(۳۴۱) ۲ – ابن خلدون می‌نویسد: «ابن العربی مالکی غلط کرده که می‌گوید: حسین به شمشیر جدّش کشته شد. آن گاه بر فسق یزید ادعای اجماع کرده است».(۳۴۲) ۳ – تفتازانی می‌نویسد: «رضایت یزید به کشتن حسین‌علیه السلام و خوشحالی او از این عمل و اهانت به اهل بیت‌علیهم السلام از متواترات معنوی است گر چه تفاصیل آن‌ها اخبار آحاد است. ما در شأن او توقّف نداریم، بلکه در بی‌ایمان بودن او درنگ نمی‌کنیم. لعنت خدا بر او و بر انصار و کمک‌کاران او باد».(۳۴۳) ۴ – جاحظ می‌گوید: «جنایاتی که یزید مرتکب شد از قبیل: کشتن حسین‌علیه السلام، به اسارت بردن

اهل بیتش، چوب زدن به دندان‌ها و سر مبارک حضرت، ترساندن اهل مدینه، خراب کردن کعبه، همگی بر قساوت و غلظت و نفاق و خروج او از ایمان دلالت دارد. پس او فاسق و ملعون است، و هر کس که از دشنام دادن ملعون جلوگیری کند خودش ملعون است».(۳۴۴) ۵ - دکتر طه حسین نویسنده مصری می‌نویسد: «گروهی گمان می‌کنند که یزید از کشته شدن حسین‌علیه السلام با آن وضع فجیع، تبرّی جسته و گناه این عمل را بر گردن عبیداللّه انداخته، اگر چنین است چرا عبیداللّه را ملامت نکرد؟ چرا او را عقاب نکرد؟ چرا او را از ولایت عزل نکرد؟».(۳۴۵)

پاسخ به شبهات

پاسخ به شبهات

پس از بررسی دخالت یزید بن معاویه در قتل امام حسین‌علیه السلام به بررسی شبهات مخالفین از اهل سنّت و طرفداران یزید بن معاویه می‌پردازیم:

۱ - وصیّت معاویه به یزید

برخی می‌گویند: معاویهٔ بن ابی سفیان به فرزندش یزید وصیت کرده بود که متعرّض حسین‌علیه السلام نشود، زیرا او حقّ عظیم و قرابت و نزدیکی به رسول خداصلی الله علیه وآله دارد و هرگز معقول به نظر نمی‌رسد که یزید با دستور پدرش مخالفت کرده باشد. پاسخ اولاً: آن چه در متن وصیت‌نامه معاویه آمده است چنین است ...: « اگر حسین بر تو خروج کرد و تو به آن دسترسی پیدا کردی از او بگذر زیرا او رحم نزدیکی با تو داشته و حقّ بزرگی بر تو دارد ».(... ۳۴۶) از این عبارت استفاده می‌شود که معاویه از فرزندش یزید خواسته که در صورت دست یابی بر امام حسین‌علیه السلام از او درگذرد، نه این که به طور مطلق به او هیچ کاری نداشته باشد. ثانیاً: با وجود آن همه شواهد تاریخی که ذکر شد دیگر جای هیچ گونه شک و تردیدی باقی نمی‌ماند که، قاتل امام حسین‌علیه السلام یزید بن معاویه بوده است. ثالثاً: با مراجعه به تاریخ به دست می‌آید که یزید هیچ گونه التزامی به عمل کردن دستورات پدرش نداشته است، لذا چه دلیلی وجود دارد که یزید به این وصیت عمل کرده باشد؟! معاویه به فرزندش یزید در مورد عراق وصیّت کرده بود که اگر از تو خواستند استاندار یا امیر یا فرماندار عزل شود قبول کن. آیا یزید به این وصیّت و سفارش عمل کرد؟

۲ - تبرئه جستن یزید از قتل امام حسین‌علیه السلام

مطابق برخی از نصوص تاریخی، یزید خود را از کشتن امام حسین‌علیه السلام تبرئه کرده و ابن زیاد را بر این عمل فجیع لعنت کرده است.(۳۴۷) پاسخ اولاً: مطابق شواهد و قراینی که قبلاً ذکر شد به طور یقین به این نتیجه رسیدیم که یزید در قتل امام حسین‌علیه السلام دخالت مستقیم داشته است. و همان گونه که قبلاً اشاره شد این اخبار را باید حمل بر فریبکاری مردم کرد؛ زیرا بعد از واقعه کربلا و برملا شدن جنایات یزید، مردم بر ضد او شورش کرده، از او متنفّر شدند. لذا خود را مجبور دید این جنایت را به گردن ابن زیاد بیندازد تا از تبعات آن خلاصی یابد. ثانیاً: مطابق برخی از نصوص، عدّه‌ای از صحابه او را به فسق و فجور و بی‌عدالتی متّصف کرده‌اند که از آن جمله امام حسین‌علیه السلام، عبداللّه بن عباس و عبداللّه بن حنظله و اشراف اهل مدینه است. که با شهادت این عدّه و گواهی ادعاها و تبرّی ها از یزید پذیرفته نیست.

۳ - فاصله بودن بین شام و کوفه

برخی می گویند! بین کوفه و شام که مرکز دولت اموی بود فاصله زیادی است لذا معقول به نظر نمی‌رسد که یزید از تفاصیل واقعه اطّلاع داشته و دستور مستقیم صادر کرده باشد!! پاسخ اولاً: با وجود این همه قراین و شواهد بر شرکت یزید در قتل امام حسین‌علیه السلام دیگر جای هیچ شک و تردیدی باقی نمی‌ماند که یزید عامل اصلی این جنایت بوده است. ثانیاً: بر فرض بُعد مسافت بین کوفه و شام گفته شد که یزید دائماً با نامه رسان در جریان قضایا بوده و دستورات لازم را صادر می کرده است. ثالثاً: ممکن است که یزید تمام احتمالات را در نظر گرفته و دستورات لازم را در هر صورت و بنابر هر فرضی بیان کرده باشد که یکی از فرضیه‌ها کشتن امام حسین‌علیه السلام در صورت عدم تسلیم است.

یزید بن معاویه و قتل عام اهل مدینه

یزید بن معاویه و قتل عام اهل مدینه

برخی از علمای متعصب اهل سنت و طرفداران بنی امیه از جمله ابن تیمیه(۳۴۸) در صدد دفاع از یزید بن معاویه برآمده و او را خلیفه به حق مسلمین دانسته‌اند. ولی از آن جا که جنایات و فجایع او را در طول عمرش، خصوصاً در ایام سه سال خلافتش دیده‌اند در صدد انکار یا توجیه آن‌ها برآمده‌اند. یکی از آن فجایع واقعه حرّه است که در آن بسیاری از مردم مدینه به طرز فجیع به دستور یزید به قتل رسیدند. قضیه‌ای که عموم مورخین به طور اجمال یا تفصیل به آن اشاره کرده‌اند. اینک به بررسی این واقعه می‌پردازیم.

رخداد حرّه

واقعه حرّه، رخدادی بس تلخ و سنگین است که به سال ۶۳ هجری قمری در روزگار سلطنت یزید بن معاویه، میان لشکریان شام و مردم مدینه به وقوع پیوست. «حرّه» در لغت به سرزمین سنگلاخ و نا هموار گفته می‌شود که دارای سنگ های سیاه بوده و عبور از آن‌ها به دشواری صورت می گیرد.(۳۴۹) و واقعه حرّه از آن رو چنین نام گرفته که هجوم لشکریان حکومتی شام به مردم مدینه از سمت شرقی آن، یعنی از ناحیه سرزمین‌های سنگلاخی آن شهر صورت گرفته است.(۳۵۰) واقعه حرّه رابه حق باید یکی از فجایع تاریخ دانست و در شمار زشت‌ترین حوادث سلطنت بنی امیه به حساب آورد. ابن مُشکویه می‌نویسد: «واقعه حرّه از سهمگین ترین و سخت‌ترین وقایع است».(۳۵۱)

عوامل قیام مردم مدینه

عوامل قیام مردم مدینه

قیام مردم مدینه در سال ۶۳ هجری قمری علیه سلطنت یزید و سلطه امویان بیش از هر چیز اعتراض گسترده و مردمی علیه سیاست‌ها و برنامه‌های حکومتی بود. این جریان خودجوش اجتماعی، پس از همدلی در انکار سلطه بنی امیه صورت گرفت، و گروه انصار، عبداللّه بن حنظله و گروه قریش، عبداللّه بن مطیه را به فرماندهی نیروهای رزمی خود انتخاب کردند.(۳۵۲) این انقلاب و قیام عواملی داشته که به برخی از آنها اشاره می کنیم.

۱ – احساسات دینی

مدینه به عنوان شهر پیامبرصلی الله علیه وآله و سرزمین رشد و بالندگی پیام وحی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود، و گسترش معرفت دینی و بیان و تعلیم و تبیین سنّت پیامبرصلی الله علیه وآله و نیز فهم و تفسیر کلام وحی در عصر آن حضرت در آن شهر صورت گرفته و اصحاب پیامبرصلی الله علیه وآله اعم از مهاجران و انصار در آن دیار زیسته‌اند. پس از رحلت رسول اکرم‌صلی الله علیه وآله نیز بیشتر آنان به جهت وجود خاطرات حضرت، ماندن در آن دیار را بر سایر شهرها ترجیح دادند. بدیهی است که اُنس مردم مدینه با روش پیامبرصلی الله علیه وآله و اوصیا و اصحاب آن حضرت، سبب شده بود که روح اسلام خواهی آنان در مقایسه با شامیان قوی‌تر باشد و نادرستی شیوه حاکمان و والیان را آسان‌تر از دیگران دریابند، چرا که همین مردم بودند که نخستین اعتراض سیاسی خود را نسبت به عثمان بن عفّان ابراز داشتند. اکنون همان مردم شاهد فرمانروایی جوانی ناپخته شده‌اند که نه از کار سیاست چیزی می‌داند و نه حریم‌های دینی را پاس می‌دارد، لذا اعتراضات آنان بلند شد. عثمان بن محمد بن ابی سفیان – حاکم مدینه – گروهی از مهاجرین و انصار را از مدینه به دمشق فرستاد تا با خلیفه ملاقات کرده، اعتراضات خود را با یزید در میان بگذارند و در مقابل هم یزید با بخشش هایش آنان را ساکت کند.(۳۵۳) یزید در این ملاقات نه تنها نتوانست توجّه آنها را به خود جلب کند بلکه با اعمال جاهلانه اش بی کفایتی خود را به آنها ثابت کرد.(۳۵۴) آنان هنگامی که به شهر مدینه بازگشتند، آنچه را از یزید دیده بودند برای مردم تعریف کردند و در مسجد پیامبرصلی الله علیه وآله فریاد می‌زدند: ما از نزد کسی می‌آییم که دین ندارد، شراب می‌خورد، تنبور می‌نوازد، شب را با مردان پست و کنیزان آوازه خوان به سر می‌برد و نماز را ترک می‌نماید.(۳۵۵) مردم از عبداللَّه بن حنظله پرسیدند: چه خبر آورده‌ای؟ گفت: از نزد مردی می‌آیم که به خدا سوگند اگر کسی غیر از فرزندانم با من نباشد با او می‌جنگم. مردم گفتند: ما شنیده‌ایم که یزید به تو پول و هدیه‌هایی داده است. عبداللَّه گفت: درست شنیده‌اید. ولی من آنها را نپذیرفتم مگر برای تدارک نیرو بر علیه خود او. به این ترتیب عبداللَّه به تحریک مردم علیه یزید پرداخت و مردم نیز اجابت کردند.(۳۵۶) سیوطی می‌نویسد: «سبب مخالفت اهل مدینه، این بود که یزید در معاصی زیاده‌روی کرد».(۳۵۷)

۲ – واقعه کربلا و شهادت امام حسین‌علیه السلام

ابن خلدون می‌نویسد: «چون ستم یزید و کارگزارانش فراگیر شد، فرزند رسول خداصلی الله علیه وآله و یارانش را کشت، مردم سر به شورش برداشتند».(۳۵۸) وقتی که بشیر بن جذلم خبر شهادت امام حسین‌علیه السلام و برگشتن اسیران را به اهل مدینه داد، گویا بانگ و خبر بشیر، نفخه صور بود که عرصه مدینه را صبح قیامت کرد. زنان مدینه بی پرده از خانه‌ها بیرون آمدند و به در دروازه مدینه رهسپار شدند، به گونه‌ای که هیچ مرد و زنی نماند جز این که با پای برهنه بیرون می‌دوید و فریاد می‌زد «وا محمداه، وا حسیناه»، مثل روزی که پیامبر خداصلی الله علیه وآله از دنیا رفته بود.(۳۵۹) امام سجادعلیه السلام خطبه‌ای خواند و سخنانش در مردم مدینه سخت اثر کرد. از سوی دیگر، زینب کبری‌علیها السلام و دیگر مادران شهیدان کربلا هر یک فضای گسترده‌ای از محیط جامعه خود را تحت تأثیر رخدادهای واقعه عاشورا و آن چه در راه کوفه و شام و مجلس یزید دیده بودند، قرار می‌دادند.

۳ – نابسامانی‌های سیاسی

از دیگر عوامل مؤثر در قیام مردم مدینه در برابر دولت اموی، روش‌های ناشایست اخلاقی و تصمیم‌گیری های ناشیانه سیاسی بود که مردم مدینه شاهد آن بودند. عبداللَّه بن زبیر در نامه‌ای به یزید در انتقاد از ولید بن عقبه می‌نویسد: «تو مردی خشن و سختگیر را برای ما فرستاده‌ای که به هیچ وجه توجّهی به حق و حقیقت ندارد و به پند خیرخواهان و خردمندان اعتنا نمی‌کند، و حال آن که اگر مرد نرم خویی را گسیل می‌داشتی، امید می‌داشتم که کارهای دشوار و پیچیده را آسان سازد».(۳۶۰) به دنبال این اعتراض بود که یزید، ولید بن عقبه را عزل کرد، و عثمان بن محمد بن ابی سفیان را که او نیز جوانی مغرور و بی تجربه و بی دقت بود، به

حکومت حجاز منصوب کرد،(۳۶۱) و در زمانی که او والی مدینه بود واقعه حرّه اتفاق افتاد.(۳۶۲) همه این عوامل عقده هایی متراکم و فرصتی مناسب برای انفجار بود و احتیاج به جرقّه‌ای داشت، و جرقه از این جا شروع شد: هنگامی که ابن مینا، نماینده یزید در جمع آوری مالیات، قصد داشت اموال گرد آمده را از حرّه خارج کند، معترضان مدینه، راه را بر او بسته و آن‌ها را توقیف کردند.(۳۶۳) ابن مینا موضوع توقیف اموال را به عثمان بن محمد بن ابی سفیان، والی مدینه گزارش داد ... او نیز موضوع را طیّ نامه‌ای به شام گزارش نمود و یزید را بر علیه مردم مدینه برانگیخت. یزید از شنیدن این خبر خشمگین شد و اظهار داشت: «به خدا سوگند! لشکر انبوهی به طرف آنها گسیل خواهم کرد و آنان را زیر سم اسبان لگدمال خواهم نمود».(۳۶۴)

رویارویی آشکار

عبداللَّه بن حنظله، مردم مدینه را برای مبارزه نهایی با یزید و بنی‌امیه فرا خواند. جایگاه اجتماعی او در میان مردم سبب شد تا با وی هماهنگ شوند و حتی خود او را به عنوان والی مدینه برگزینند و با او بیعت نمایند و یزید را از خلافت عزل کنند.(۳۶۵) مردم مدینه پس از بیعت با عبداللَّه بن حنظله در روز اول ماه محرم ۶۳ هجری قمری، عثمان بن محمد بن ابی سفیان عامل یزید و والی مدینه را از شهر اخراج کردند. سپس بنی امیه و وابستگان آن‌ها و نیز قریشیانی را که با بنی امیه هم عقیده بودند و شمار آن‌ها به هزار تن می‌رسید در خانه مروان حَکَم زندانی ساختند بدون آن که آسیبی به آن‌ها برسد.(۳۶۶) امیر مدینه پیراهن پاره پاره خود را برای یزید به شام فرستاد و در نامه‌ای به او نوشت: «به فریاد ما برسید! اهل مدینه قوم ما را از مدینه بیرون راندند».(۳۶۷) یزید شب هنگام به مسجد آمد و بر بالای منبر رفت و بانگ برآورد که ای اهل شام! عثمان بن محمد – والی مدینه – به من نوشته است که اهل مدینه، بنی امیه را از شهر رانده‌اند. به خدا سوگند! اگر هیچ سرسبزی و آبادی‌ای وجود نداشته باشد برایم گواراتر از شنیدن این خبر است.(۳۶۸)

اعزام نیرو به مدینه

یزید ابتدا فردی به نام ضحاک بن قیس فِهری و سپس عمروبن سعید اشدق و پس از او عبیداللَّه بن زیاد را برای انجام این مأموریت دعوت کرد، ولی هر کدام به شکلی از انجام این مأموریت سر باز زدند.(۳۶۹) سرانجام این مأموریت متوجه شخصی به نام مسلم بن عقبه مُرّی شد و یزید او را به فرماندهی لشکری برای مقابله با اهل مدینه گماشت. با این که پیرمردی مریض و دارای نود و اندی بود این مسؤولیت را پذیرفت.(۳۷۰) منادیان حکومتی جار می‌زدند: «ای مردم! برای جنگیدن با مردم حجاز بسیج شوید و پول خود را دریافت کنید». هر کسی که آماده می‌شد در همان ساعت صد دینار به او می‌دادند. مدّتی نگذشت که حدود دوازده هزار نفر گرد آمدند.(۳۷۱) و بنابر نقلی دیگر بیست هزار نفر سواره و هفت هزار نفر پیاده آماده شدند. یزید به هر کدام از سواره ها دویست دینار و برای هر کدام از پیاده های نظام صد دینار جایزه داد و به آنان امر کرد که به همراه مسلم بن عقبه حرکت کنند.(۳۷۲) یزید حدود نیم فرسخ با مسلم بن عقبه و لشکریان همراه بود و آنان را بدرقه می‌کرد.(۳۷۳) در میان این لشکر مسیحیان شامی نیز دیده می‌شدند که برای جنگ با مردم مدینه آماده شده بودند.(۳۷۴) یزید درباره مردم مدینه به مسلم بن عقبه چنین سفارش کرد: «مردم مدینه را سه بار دعوت کن، اگر اجابت کردند چه بهتر وگرنه در صورتی که بر آنان پیروز شدی سه روز آنان را قتل عام کن، هر چه در آن شهر باشد برای لشکر مباح خواهد بود. اهل شام را از آن چه می‌خواهند با دشمن خود انجام دهند باز مدار. چون مدت سه روز بگذرد از ادامه قتل و غارت دست بردار و از مردم بیعت بگیر که برده و بنده یزید باشند! هر گاه از مدینه خارج شدی به سوی مکه حرکت کن».(۳۷۵) مسلم بن عقبه همراه لشکریان خود از وادی القری به سوی مدینه حرکت کرد و در محلی به نام «جُرف» که در سه میلی مدینه واقع شده اردو زد.(۳۷۶) از طرف دیگر، مردم مدینه نیز که قبلا " از حرکت لشکر شام اطلاع یافته

بودند، برای مقابله و دفاع آماده شده بودند. با نزدیک شدن لشکر شام به مدینه، عبداللّه بن حنظله در مسجد النبی‌صلی الله علیه وآله مردم را به نزد منبر پیامبرصلی الله علیه وآله فرا خواند و از آنان خواست هر کدام با او همراهند تا پای جان با او بیعت کنند، مردم نیز تا پای جان با او بیعت نمودند. عبداللّه بر منبر قرار گرفت و پس از حمد خداوند و بیان مطالبی گفت: «ای مردم مدینه! ما قیام نکردیم مگر به خاطر این که یزید مردی زناکار، خمّار و بی نماز است و تحمّل حکومت او مایه نزول عذاب الهی است ».(... ۳۷۷)

درگیری لشکر شام و قوای مدینه

قوای مدینه از خندقی که از زمان پیامبرصلی الله علیه وآله باقی مانده بود استفاده کردند. و بعید می‌دانستند که لشکر شام از قسمت ناهموار و سنگلاخی شهر مدینه که در شرق واقع شده است حمله را آغاز کنند، و یا در صورت آغاز جنگ از آنجا کاری از پیش ببرند. ولی لشکر شام از همان منطقه به مردم مدینه حمله کرد. نبرد از صبح تا ظهر ادامه یافت. قوای مدینه سرسختانه مقاومت کردند. عبداللّه بن حنظله به یکی از غلامانش گفت: مرا از پشت سر محافظت کن تا نماز گزارم. عبداللّه نمازش را خواند(۳۷۸) و به نبرد با شامیان ادامه داد. مسلم بن عقبه برای ورود به مدینه از مروان کمک خواست. او نیز به سمت مدینه حرکت کرد تا به قبیله بنی حارثه رسید، یکی از مردان آن قبیله را که قبلاً شناسایی کرده بود فراخواند و طیّ گفت وگوی محرمانه به وی وعده احسان و جایزه داد تا راهی برای نفوذ به مدینه نشان دهد. آن مرد فریب خورد و راهی را از جانب محله بنی الاشهل به مروان نشان داد و شامیان از همان راه به داخل مدینه نفوذ کردند.(۳۷۹) مبارزان و مدافعان خطّ مقدّم مدینه ناگهان صدای تکبیر و ضجّه را از داخل مدینه شنیدند و پس از زمان نه چندان طولانی متوجّه هجوم لشکر شام از پشت سر خود شدند. بسیاری از آنان جنگ را رها کرده و به خاطر دفاع از زن و فرزند خود به مدینه بازگشتند.(۳۸۰) شامیان به هر سو حمله می‌بردند و اهل مدینه را می‌کشتند. آنان با کشتن عبداللّه بن حنظله مقاومت باقی مانده مردم مدینه را در هم شکسته و بر کلّ مدینه تسلط یافتند.

قتل و غارت اهل مدینه

ابن قتیبه می‌نویسد: «ورود لشکر شام در بیست و هفتم ماه ذی الحجه ۶۳ هجری اتفاق افتاد و تا دمیدن هلال ماه محرّم، مدینه به مدت سه روز در چنگال سپاه شام غارت شد».(۳۸۱) مسلم بن عقبه چنان که یزید بن معاویه گفته بود به لشکر شام پس از تصرّف مدینه گفت: «دست شما باز است، هرچه می‌خواهید انجام دهید! سه روز مدینه را غارت کنید».(۳۸۲) بدین ترتیب شهر مدینه بر لشکریان شام مباح شد و در معرض تاراج و بهره‌برداری همه جانبه آنان قرار گرفت، و هیچ زن و مردی در مسیر آنان از گزند و آسیب ایمنی نیافت. مردم کشته می‌شدند و اموالشان به غارت می‌رفت.(۳۸۳) ناگوار تر از قتل و غارت شامیان نسبت به مردم مدینه و باقی مانده نسل صحابه رسول خداصلی الله علیه وآله و مهاجر و انصار، اقدام لشکر حریص و بی مبالات شام به هتک ناموس اهل مدینه بود. در هجوم شامیان به خانه‌های مدینه پیامبرصلی الله علیه وآله، هزاران زن هتک حرمت شدند، هزاران کودک زاییده شدند که پدرانشان معلوم نبود. از این رو آنان را اولاد الحرّه می‌نامیدند.(۳۸۴) کوچه‌های مدینه از اجساد کشته شدگان پر و خون‌ها تا مسجد پیامبر بر زمین ریخته شده بود.(۳۸۵) کودکان در آغوش مادران محکوم به مرگ شده(۳۸۶) و صحابه پیر پیامبرصلی الله علیه وآله مورد آزار و بی حرمتی قرار می‌گرفتند.(۳۸۷) شدت کشتار به حدّی بود که از آن پس مسلم بن عقبه را به خاطر زیاده‌روی در کشتن مردم «مُسرف بن عقبه» نامیدند. اهل مدینه از آن پس لباس سیاه پوشیدند و تا یک سال صدای گریه و ناله از خانه‌های آنان قطع نشد.(۳۸۸) ابن قتیبه نقل می‌کند: «در روز حرّه از اصحاب پیامبرصلی الله علیه وآله هشتاد مرد کشته شد. و بعد از آن روز،صحابی بدری باقی نماند. و از قریش و انصار هفتصد نفر به قتل رسیدند. و از سایر مردم از موالی و عرب و تابعین ده هزار نفر به قتل رسیدند».(۳۸۹) سیوطی می‌نویسد: «در سال ۶۳ هجری اهل مدینه بر یزید خروج کرده و او را از خلافت خلع نمودند.

یزید لشکر انبوهی را به سوی آنان فرستاد و دستور داد آن‌ها را به قتل رسانده و پس از آن به طرف مکه حرکت کرده و ابن زبیر را به قتل برسانند. لشکر آمدند. و واقعه حرّه در مدینه طیّبه اتفاق افتاد. و نمی‌دانی که واقعه حرّه چه بود؟ حسن یک بار نقل کرد که به خدا سوگند! هیچ کس در آن واقعه نجات نیافت. در آن واقعه، جماعت بسیاری از صحابه و از دیگران به قتل رسیدند و مدینه غارت شد و از هزار دختر باکره ازاله بکارت شد{ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ . رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «من اخاف اهل المدینهٔ اخافه اللَّه و علیه لعنهٔ اللَّه و الملائکهٔ و الناس أجمعین»؛ «هر کس اهل مدینه را بترساند خداوند او را خواهد ترسانید و لعنت خدا و ملائکه و همه مردم بر او باد.» این حدیث را مسلم روایت کرده است».(۳۹۰) ابن قتیبه می‌نویسد: «مسلم بن عقبه هنگامی که از جنگ و غارت با اهل مدینه فارغ شد در نامه‌ای به یزید چنین نوشت: «السلام علیک یا امیرالمؤمنین ... من نماز ظهر را نخواندم جز در مسجد آنان، بعد از کشتن فجیع و به غارت بردن عظیم ... فرار کننده را دنبال کرده و مجروحان را خلاص کردیم. و سه بار خانه‌هایشان را غارت نمودیم، همان گونه که امیرالمؤمنین دستور داده بود ».(... ۳۹۱) سبط بن جوزی از مداینی در کتاب «حرّه» از زهری نقل کرده که گفت: «در روز حرّه از بزرگان قریش و انصار و مهاجران و سرشناسان و از موالی هفتصد نفر به قتل رسیدند. و کسانی که از بردگان و مردان و زنان به قتل رسیدند ده هزار نفر بود. چنان خونریزی شد که خون‌ها به قبر پیامبرصلی الله علیه وآله رسید و روضه و مسجد پیامبرصلی الله علیه وآله پر از خون شد. مجاهد می گوید: مردم به حجره رسول خداصلی الله علیه وآله و منبر او پناه بردند ولی شمشیرها بود که بر آن‌ها وارد می‌شد. مداینی از ابن قره و او از هشام بن حسان نقل کرده که گفت: هزار زن بدون شوهر بعد از واقعه حرّه بچه دار شدند. و غیر از مداینی هم نقل کرده‌اند که ده هزار زن بعد از واقعه حرّه بدون شوهر بچه دار شدند.(۳۹۲)

اعدام شدگان

مسلم بن عقبه پس از استیلاـ بر مردم مدینه، برخی از چهره‌های سرشناس و مؤثر در قیام مدینه را احضار کرد و طیّ محاکمه های ویژه، آنان را محکوم به اعدام نمود. ویژگی این محاکمات از این رو است که مسلم از احضار شدگان می‌خواست تا آنان به عنوان اینکه برده و بنده یزید باشند با وی بیعت کنند.(۳۹۳) چهره‌های شناخته تر این رخداد اسفبار عبارتند از: ۱ - ابوبکر بن عبداللَّه بن جعفر بن ابی طالب.(۳۹۴) ۲ - دو فرزند از زینب دختر ام سلمه.(۳۹۵) ۳ - ابوبکر بن عبیداللَّه بن عبداللَّه بن عمر بن خطاب.(۳۹۶) ۴ - معقل بن سنان (یکی از پرچمداران پیامبرصلی الله علیه وآله در فتح مکه).(۳۹۷) ۵ - فضل بن عباس بن ربیعه بن حارث بن عبدالمطلب.(۳۹۸) ۶ - ابوسعید خدری (از صحابه پیامبرصلی الله علیه وآله که در دوازده غزوه همراه پیامبر بود).(۳۹۹) ۷ - عبداللَّه بن مطیع.(۴۰۰)

جابر در واقعه حرّه

ابن قتیبه دینوری می‌نویسد: «جابر در ایّام حرّه از چشم نابینا بود. در برخی از کوچه‌های مدینه راه می‌رفت و می گفت: نابود شود کسی که خدا و رسول را ترسانیده است. مردی پرسید: چه کسی خدا و رسول را ترسانیده است؟ جابر پاسخ داد: از رسول خداصلی الله علیه وآله شنیدم که فرمود: هر کس اهل مدینه را بترساند گویا آن چه را نزد من است ترسانده است. مرد شامی با شمشیر خود به جابر حمله کرد تا او را بکشد. مروان آن مرد را دور کرد و دستور داد جابر را داخل منزلش کنند و در را ببندند».(۴۰۱) البته یکی از جاهایی که مورد هجوم و غارت سپاه شام قرار گرفت، خانه جابر بود و تمام وسایل منزلش غارت شد.(۴۰۲)

برپایی شعائر دینی

برپایی شعائر دینی

از دستورات اکید شرع مقدس اسلام برپایی شعائر دینی است. امری که تعظیم آن از تقوای قلب شمرده شده است. در اصل این حکم هیچ اختلافی وجود ندارد، ولی اختلاف در آن است که آیا تطبیق این حکم بر مصادیق آن به شرع واگذار شده است یا آن که این تطبیق می‌تواند به واسطه عرف متشرعه و عقلا باشد. در این مبحث به این موضوع می‌پردازیم.

تنوع شعائر

شعائر دینی که مورد اعتراض برخی از فرقه‌های اسلامی قرار گرفته است، دارای انواع گوناگون و مختلفی است: ۱ - برپایی یادبود و جشن های میلاد بزرگان دین، همانند پیامبرصلی الله علیه وآله و امامان از اهل بیت‌علیهم السلام امری که وهابیان آن را از امور مستحدثه برشمرده و حکم به بدعت و ضلالت آن نموده‌اند. ۲ - اهتمام به روزهایی که در اسلام به یادماندنی بوده و در آن حوادث مهمّی اتّفاق افتاده است، مثل: روز مبعث، جنگ بدر، جنگ خندق، روز فتح مکه، شب معراج، شب هجرت، روز مباهله و روز غدیر و ... ۳ - درجه‌ای بالاتر از این موارد، به اینکه قبور اولیای دین را آباد کرده، بر روی آنها گنبد و مناره بنا کنیم، تا در حقیقت اعلان و اشعاری بر وجود امام و رهبری الهی و دعوت به اقتدا به کیش و آیین ایشان باشد. ۴ - اهتمام به مکان‌های جغرافیایی، مکان‌هایی که در آن جا وقایع مهمّی اتّفاق افتاده است؛ مثل محل غدیر خم، غار حراء، موضع غزوه بدر و مساجدی که پیامبرصلی الله علیه وآله در آن‌ها نماز به جا آورده است. به این که در آن مکان‌ها حاضر شده، از آن‌ها تبرّک جوییم. ۵ - برپایی شعائر حسینی‌علیه السلام و اقامه مجالس عزا و روضه خوانی در یادبود اولیای الهی و ذکر مصایب آنان. ۶ - خواندن دعاها و وردهای دسته جمعی و به صورت مشترک، به نیّت برپایی شعائر دینی.

بررسی ادلّه رجحان

بررسی ادلّه رجحان

کسانی که قائل به جواز و رجحان برپایی شعائر دینی هستند، به انواعی از ادلّه تمسّک کرده‌اند که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

الف – آیات شعائر

در آیات بسیاری سخن از شعائر الهی به میان آمده است، از قبیل: ۱ - { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَ لَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَ لَا الْهَدْيَ وَ لَا الْقَلائِدَ وَ لا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ ؛(۴۰۳) «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! شعائر و حدود الهی [و مراسم حج را محترم شمرید؛ و مخالفت با آنها] را حلال ندانید؛ و نه ماه حرام، و نه قربانی های بی نشان و نشاندار را، و نه آنها را که به قصد خانه خدا برای به دست آوردن فضل پروردگار و خشنودی او می‌آیند.» در این آیه دو احتمال داده شده است: یکی آن که حکم ایجابی باشد و در حقیقت خداوند مؤمنین را امر به تعظیم شعائر الهی نموده است. و دیگر اینکه حکم تحریمی باشد؛ یعنی در صدد نهی از سستی کردن در برپایی شعائر الهی و مصادیقی که در این آیه ذکر شده باشد. ۲ - { ذَلِكَ وَ مَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ؛(۴۰۴) «این است [مناسک حج]؛ و هر کس شعائر الهی را بزرگ دارد، این کار نشانه تقوای دل هاست.» این آیه از واضح‌ترین آیات برای اثبات رجحان برپایی مراسم است، زیرا به طور صریح دلالت بر محبوبیّت و رجحان تعظیم شعائر الهی به طور عموم دارد. ۳ - { وَ الْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ}؛(۴۰۵) «و شترهای چاق و فربه را [در مراسم حج] برای شما از شعائر الهی قرار دادیم؛ در آن‌ها برای شما خیر و برکت است.» در این آیه «من» تبعیضیه به کار رفته است که دلالت دارد بر اینکه

شترهای قربانی در ایام حج نیز از جمله شعائر الهی به حساب می‌آید. ۴ - { إِنَّ الصَّفَا وَ الْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتِ أَوِ اعْتَمَرَ فَلاجُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا}؛(۴۰۶) «صفا و مروه از شعائر [و نشانه های] خداست؛ بنابراین، کسانی که حج خانه خدا و یا عمره انجام می‌دهند، مانعی نیست که بر آن دو طواف کنند؛ [و سعی صفا و مروه انجام دهند. و هرگز اعمال بی رویه مشرکان، که بت‌هایی بر این دو کوه نصب کرده بودند، از موقعیّت این دو مکان مقدس نمی‌کاهد].» ۵ - { فَإِذا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرامِ ؛(۴۰۷) «و هنگامی که از عرفات کوچ کردید خدا را نزد مشعرالحرام یاد کنید.» این آیه نیز درصدد بیان شعائر دینی با لفظ «مشعر» شده است.

ب - آیات مشابه

نوعی دیگر از آیات است که اشاره به شعائر دینی کرده ولی لفظی غیر از لفظ «شعائر» در آن به کار رفته است. ۱ - { وَ أَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالاً وَ عَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ * لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَ يَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَ أَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ * ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَ لْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ * ذَلِكَ وَ مَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ ؛(۴۰۸) «و مردم را دعوت عمومی به حج کن، تا پیاده و سواره بر مرکب‌های لاغر از هر راه دوری به سوی تو بیایند. تا شاهد منافع گوناگون خویش [در این برنامه حیات بخش باشند]؛ و در ایام معینی نام خدا را، بر چارپایانی که به آنان داده است، [به هنگام قربانی کردن] ببرند؛ پس از گوشت آن‌ها بخورید و بینوای فقیر را اطعام نمایید. سپس باید آلودگی هایشان را برطرف سازند؛ و به نذرهای خود وفا کنند، و بر گرد خانه گرامی کعبه طواف کنند. [مناسک حج] این است؛ و هر کس برنامه‌های الهی را بزرگ دارد، نزد پروردگارش برای او بهتر است.» علما و مفسرین ذیل آیه فوق را که اشاره به تعظیم حرمت‌های الهی شده، داخل در برپایی شعائر الهی کرده‌اند؛ زیرا مطابق قاعده همان گونه که می‌توان استدلال به ادله‌ای کرد که عنوان خاصی در آن وارد شده، همچنین می‌توان به عناوینی استدلال کرد که مشابه و مشترک با آن عنوان خاص می‌باشد، و این در صورتی است که حکم بر یک عنوان نوعی یا جنسی کلی وارد شده که دارای افراد گوناگون است، وگرنه منجر به قیاس باطل خواهد شد. ۲ - { يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَ يَأْبَى اللَّهُ إِلاَّ أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ؛(۴۰۹) «آن‌ها می‌خواهند نور خدا را با دهان خود خاموش کنند، ولی خدا جز این نمی‌خواهد که نور خود را کامل کند، هرچند کافران ناخشنود باشند.» از آن جا که این آیه در سیاق آیات جهاد و دعوت به توحید و نشر و تبلیغ دین آمده، لذا مقصود از دین خدا که دشمنان اسلام در صدد خاموش کردن آن برآمده‌اند همان «شعائر» الهی است، که در آیه دیگر { وَ مَنْ يُعَظِّمْ شَعائِرَ اللَّهِ به آن اشاره شده است. ۳ - { فی بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَ الْآصَالِ ؛(۴۱۰) «[این چراغ پر فروغ] در خانه هایی قرار دارد که خداوند اذن فرموده دیوارهای آن را بالا رود [تا از دستبرد شیاطین و هوسبازان در امان باشد] به خانه‌هایی که نام خدا در آن‌ها برده می‌شود، و صبح و شام در آن‌ها تسبیح او می گویند ». ... این آیه با ملاحظه آیات قبل آن که از جمله آیه «نور» است دلالت دارد که مقصود از { فی بُيُوتٍ } ... خانه هایی است که در آنها نور خداست، و مراکزی است که مصدر و منبع پرتوافکنی نور دین و محلّ هدایت و شریعت است. خداوند متعال اراده کرده که این خانه‌های نوری ترفیع و تکریم شود. و نیز سزاوار است که به طور مداوم محلّ ذکر خدا و عبادت و طاعت حضرت حق باشد. از این آیه به خوبی استفاده می‌شود که خداوند اراده کرده تا هر محلی که متکفّل بیان احکام دین اسلام و تعالیم آسمانی است - که از آن به نور خدا تعبیر شده تعظیم و تکریم شود. و نیز استفاده می‌شود که «شعائر» اختصاص به بابی خاص ندارد، یعنی مختص به مناسک حجّ یا عبادات مخصوص نیست، بلکه هر چیزی که در آن، نشر احکام دین شامل می‌شود، و نیز هر موضوعی را که در آن بیان و تبلیغ معارف اسلامی است در بر می گیرد. ۴ - { وَ جَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَ اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ؛(۴۱۱) «و خداوند گفتار [و هدف] کافران را پایین قرار داد [و

آنـان را با شـکست مواجه ساخت] و سـخن خـدا [و آیین او] بالا [و پیروز] است و خداونـد عزیز و حکیم است.» از این آیه اسـتفاده می‌شود. هرچه که بازگشت آن به اعلاء کلمـهٔ اللّه و نابودی کلمهٔ الکفر است از اهداف شـرع و از مقاصد دین به حساب می‌آید. ۵ - { وَ لَنْ یَجْعَـلَ اللَّهُ لِلْکَـافِرِینَ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ سَبِیلاً}؛(۴۱۲) «و خداونـد هرگز کافران را بر مؤمنان تسـلّطی نـداده است.» در این آیه مبارکه به بُعـد دیگری از حقیقت «شـعائر» اشاره شده است، و آن جنبه ازدیاد سـربلندی و عزّت اسـلام و مسـلمین است. و بُعد دیگر آن، که قاعده شعائر دینی بر آن دلالت دارد جنبه اعلای کلمهٔ اللّه و اعزاز کلمه مسلمین است.

مفهوم شعائر

۱ - خلیل بن احمد فراهیدی می‌گوید: «شعرته»؛ یعنی تعقل کردم و آن را فهمیدم ».(... ۴۱۳) ۲ - جوهری می‌گوید: «شعائر، اعمال حجّ است، و هر چه که عَلَم برای اطاعت خداوند متعال باشد جزء شعائر است ... و شعار قوم در جنگ، علامت آنان است تا برخی، برخی دیگر را بشناسـند «... واشـعرته فشـعر» یعنی فهماندم او را، او نیز فهمید».(۴۱۴) ۳ - فیروزآبادی می‌گوید: «اشـعره الأمر» یعنی امر را به او اعلام کرد ... و شـعار حـجّ عبارت است از مناسک و علامات حجّ ».(... ۴۱۵) ۴ - ابن فارس می‌گوید: «اشعار به معنای اعلام از طریـق حسّ است. و مشـاعر به معنـای معـالم و مفرد آن مشـعر است، به معنـای مواضـعی که توسـط علامـاتی معلـوم شـده است».(۴۱۶) ۵ - قرطبی می‌گوید: «هر چیزی که برای خداوند متعال است و در آن امری است که نشانگر اعلام و اشعار می‌باشد به آن شـعار یا شـعائر می‌گویند. و شـعار یعنی علامت و «اشـعرت» یعنی اعلام کردم، و «شعیره» به معنای علامت و شعائر خدا به معنای عَلَم‌های دین خداست».(۴۱۷) از مجموع این توضیحات استفاده می‌شود که لفظ «شعائر» هم در موارد اعلام حسّی به کار می‌رود که در آن جنبه اعلامی است، و هم مطابق اسـتعمال قرآنی در جنبه اعلام دینی و نشر دین و گسترش نور خداوند به کار می‌رود. در این کلمه جنبه دیگری نیز وجود دارد که همان بُعد إعلاء و سرافرازی است. این بُعد گرچه در ماهیت کلمه (شعائر) یافت نمی‌شود، ولی در ماهیّت متعلّق شـعائر وجود دارد. نتیجه این که: شـعائر همان نُسک و اعمال حـجّ من حیث هو نیست، آری نُسک و اعمال حجّ را مشاعر گوینـد زیرا در آن‌ها جنبه اعلامی وجود دارد. و به تعبیر دیگر شـعائر، دین خـدا نیسـتند، بلکه شـعائر اشاره به جنبه اعلاء دین خدا دارد.

واگذاری تطبیق به عرف

شارع مقدس هنگامی که در وجود معنای معینی تصـرف نمی‌کند، معنای آن این است که شارع، تطبیق موضوعات و مصادیق آن را به عهـده عرف و عقلاً و متشـرعه سپرده است. عرف و عقلا و متشـرعه را اجازه داده تا هر مصـداق از آن معنا را می‌توانند در خارج پیـاده کننـد. عنوان «شـعائر دینی» نیز که شارع مقـدّس ترغیب به تعظیم آن نموده است، از همین قرار است. برای روشن شـدن بیشتر موضوع به سه نکته اشـاره می‌کنیم: الف - عنـاوینی که در لسان شـرع وارد شـده و دلیلی بر نقل آن از معنای لغوی به معنای جـدید نیست، بایـد آن عنـاوین را بر معنـای لغوی اوّلی خود باقی گـذاشت. ب - در مورد کیفیت موضوعات در خارج، اگر شارع تصـرفی کرده و به کیفیتی خاص تصـریح نموده است آن را اخـذ می‌کنیم وگرنه همان معنای عرفی آن را اخذ می‌نماییم. ج - وجود اشـیا بر دو نحو است: یکی وجود تکوینی و دیگری وجود اعتبـاری. مثلاً ـ عنـاوین اغلب معاملات از قبیل بیع، اجاره و ... وجودشان اعتباری است. در مورد کلمه «شـعائر» که به خـدا یا دین اسـلام اضافه می‌شود نیز مطلب از این قرار است؛ زیرا معنای حقیقی و اصـلی که در کلمه «شعائر» اخذ شده همان اعلام و انتشار است. و از آن جا که شارع مصداق خاصی برای آن به طور خصوص تعیین نکرده است لـذا آن را در زمینه اوّل و دوّم به حال خود باقی می‌گذاریم، یعنی بر معنای عرفی باقی نموده و درباره کیفیت وجود آن در خارج به عرف متشـرعه واگـذار می‌کنیم. از طرفی دیگر، از آن جـا که «شـعائر دینی» علامـت و نشـانه‌ای بر امور دیگر است - گرچه فی حدّ

نفسه از امور تکوینی به حساب می‌آیند لذا دلالت آن‌ها بر معانی اعلامی، اعتباری است نه تکوینی. در نتیجه: این امر اعتباری که شارع در بیان مصداق آن در خارج دخالتی نکرده به عرف متشرعه واگذار شده است. خلاصه این که: هر موردی را که شارع مقدّس به عنوان شعائر دینی معیّن کرده است آن را اخذ کرده و آن را یکی از مصادیق شعائر دینی می‌پنداریم. ولی به مرور زمان مصادیقی پیدا می‌شود که عرف متشرعه و عقلاـ آن را از مصادیق حتمی شعائر دینی به حساب می‌آورند، و در عمل به آن هیچ محذوری نمی‌بینند، آن‌ها نیز به طور قطع داخل در عموم ادله تعظیم شعائر الهی خواهد بود.

پاسخ به شبهات

پاسخ به شبهات

در رابطه با برپایی مراسم عزاداری امام حسین‌علیه السلام از ناحیه مخالفین؛ همانند وهابیان شبهات و اشکالاتی وارد شده است که در این مبحث به آنها می‌پردازیم:

۱ – ضرورت جعل از جانب شارع!!

می‌گویند: هر شعاری که قرار است از جانب دین برپا شود باید از جانب شارع جعل و تشریع شده باشد وگرنه بدعت و ضلالت و افتراء بر خداوند است. پاسخ با توضیحاتی که قبلاً به آن‌ها اشاره شد دیگر جایی برای این اشکال باقی نمی‌ماند، زیرا: اولاً: جعل و تشریع شارع بر دو نوع است: جعل خاص و جعل عام، به جعل خاص تمسّک کرده و در موارد جعل عام و کلی هر مصداقی را که شارع مشخص کرده، به آن اخذ می‌کنیم و در مواردی که شارع از آن‌ها اسمی نبرده، ولی عرف متشرعه آن را پذیرفته است به آنها نیز عمل می‌نماییم. ثانیاً: در علم اصول اشاره شده که شارع اگر امر به فعل کلّی کند، مثل امر به نماز، و در به جا آوردن آن قیدی نیاورد، انسان مخیّر است که مصداق آن را به هر نحوی که مانع شرعی ندارد انجام دهد. مثلاًـ نماز را در هر زمان و مکانی که محظور شرعی ندارد انجام دهد. در مورد تعظیم شعائر دینی نیز حکم از این قرار است.

۲ – لزوم تفویض شریعت

می‌گویند: اگر شارع مقدّس امر شعائر را به عرف متشرعه واگذار کرده، در نتیجه لازم می‌آید که امر شریعت به آنان تفویض شده باشد، و این نوع تفویض باطل است. پاسخ تطبیق کلّی بر مصداق جدید آن، تفویض در دین به حساب نمی‌آید. وقتی تفویض صدق می‌کند که اصل حکم کلّی نیز از ناحیه عرف به دست آمده و به او تفویض شده باشد. به بیانی دیگر: عناوین ثانوی بر دو قسمند: الف – عناوین ثانوی در ناحیه حکم: که ملاکشان ثانوی است و لذا حکمشان نیز ثانوی است، از قبیل عنوان ضرر، حرج، نسیان، اکراه، اضطرار و. ب – عناوین ثانوی در ناحیه موضوع: که عبارت است از حالاتی که بر موضوع عارض می‌شود نه بر حکم. این حالات عارضی ملاکشان ثانوی نیست بلکه ملاـک و حکم آنها اوّلی است، و تنها موضوعش ثانوی است. از قبیل: مصادیق احترام به پدر و مادر و میهمان که ملاک و حکم آنها اوّلی است، ولی موضوع آنها ثانوی است، یعنی بر موضوع حکم حالت‌های گوناگون عارض می‌شود. در این مورد خاص می‌گوییم: احترام، حکم اوّلی است که عقل و شرع بر آن حاکم است، ولی مصادیق جدید و حادث از احترام که در بین مردم مرسوم است، حالات جدیدی است که در موضوع حکم پدید می‌آید که امر آن به عرف واگذار شده، مادامی که منع شرعی خاص بر آن مترتب نشود.

۳ – لزوم تحلیل حرام و تحریم حلال!!

می‌گوینـد: اگر شارع مقـدس امر شـعائر و رسوم دینی را به عرف واگـذار کند منجر به تحلیل حرام و تحریم حلال خواهد شد؛ زیرا عرف به جهت آن که معصوم نیست گـاهی چیزی راکه حرام است حلال دانسـته و گـاهی بـالعکس کـاری راکه حلال است حرام می‌پنـدارد. پاسـخ تحلیل حرام و تحریم حلال اگر به این معنا است که مکلّف و متشـرعه انجام کاری را بـدون هیـچ دلیل و مدرکی حلال و مصـداقی را نیز حرام کنـد، این کار منجر به تحریم حلال و تحلیل حرام می‌شود، و در این صورت اعتراض فوق وارد است، ولی اگر این عمل با اسـتناد به دلیل شرعی ولو عام باشد هیچ اشکالی بر آن مترتب نیست، زیرا محلِّل و محرِّم مدرک و دلیل شرعی است، و کار انسان مکلف تطبیق بر مصادیق است.

۴ – بازی با مسلّمات شریعت!!

و نیز می‌گوینـد: اگر جعـل شـعائر و برپـایی آن‌هـا به عرف واگـذار شود منجر به عبث کاری و بازی با ثوابت شـریعت می‌شود، زیرا موقعیت‌ها مختلف است. پاسـخ در مورد این اشـکال می‌گوییم: محـذوری را که اشـکال کننده از آن خوف دارد توسـعه شـریعت و گسترش آن است، این امری است که خود آیات قرآن به آن اشاره دارد. خداونـد متعال می‌فرمایـد ...: { وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ ؛ «خـداوند اراده کرده که نور خود و دین و شـریعتش را گسترش داده و منتشـر سازد.» و نیز می‌فرمایـد ...: { وَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيا}؛ «خداوند اراده سـرافرازی دین و آیین خود را نموده است.»، برپایی مصادیق الهی از قبیل توسعه در اعلاء کلمهٔ اللّه و تتمیم نور الهی است که خداونـد به نحو کلّی آن را اراده کرده است. و اگر مقصود از توسعه دین و شـریعت تغییر و تحوّل حتّی در ثوابت آن دو است، این امر شـکی در بطلانـش نیست، ولی تطـبیق عنـوان کلّی شـعائر دینی بر موضوعـات جدیـد و مصـادیق مختلف از قسم توسـعه دین در ثوابت آن نیست.

۵ – تعمیم به تمام موارد

می‌گویند: اگر قرار باشد که برپایی شـعائر به مردم واگذار شود چه فرقی بین ابواب و موارد مختلف است؟ چرا در ابواب دیگر؛ مثل نماز، روزه، حجّ، زکات، خمس و ابواب دیگر، عرف و متشـرعه حقّ دخالت نداشـته باشـند و هر کس یا گروهی برای خود شرط و قیـدی در آن‌ها نگذارنـد و آن حقیقت را با قیود و شـرایط خاص به خود به عنوان شـعار دینی معرّفی کننـد؟ پاسـخ فرق آن توقیفی بودن برخی امور است؛ یعنی باید بین حقیقت شرعیه و حقیقت لغویه تفکیک کرد: در موردی که عنوان، حقیقت شرعی است قاعده توقیفی بودن امور به تمام معنا جاری می‌شود، به خلاف مواردی که شارع در عناوین و معانی آنها تصرّفی نداشته و معنای لفظ را بر حقیقت لغوی آن باقی گـذارده است، که در این موارد شارع مقـدس هنگام تشـریع و تقنین حکم، عنوان و معنا را بر اطلاق و کلیّت خود باقی گـذارده است. مثلاً در مورد امر شارع به نیکی به پـدر و مادر، حقیقت شـرعی از خود به جای نگذاشـته است، و برای این تکلیف خصوصیات و جزئیّات معیّن نکرده است، لـذا آنچه بر انسـان واجب است، انجـام هر کاری است که عنوان نیکی به پـدر و مادر صـدق کنـد، زیرا شارع این عنوان را تحدیـد نکرده و بر معنای لغوی آن باقی گذارده است. بر خلاف آن مواردی که شارع از خـود حقیقـت شـرعی بـه جـای گـذارده اسـت؛ ماننـد نمـاز، حـجّ، اعتکـاف، روزه و دیگر موضوعـات عبـادی، که در این مـوارد ما نمی‌تـوانیم از پیش خـود قیـود و شـرایطی را اضـافه کنیـم، بلکـه در اجزا و شـرایط تـا روز قیـامت بایـد تـابع شـرع باشـیم، گرچه در خصوصـیاتی که از مـاهیّت عمـل خـارج است، خود را مختـار می‌بینیم، مثل آن که نماز را در کـدام مکان بخوانیم، مگر آن که منع شرعی خاص رسیده باشد که در اصول از آن به تخییر عقلی تعبیر می‌شود.

۶ – هتک حرمت مبانی اسلام و ارکان شریعت!!

می گویند: در صورتی که امر شرایع دین به مردم واگذار شود، باعث هتک حرمت و اسائه ادب به مبانی اسلام و ارکان شریعت خواهد شد که این کار با مضامین شامخ و تعالیم عالی اسلام سازگاری ندارد. پاسخ هتک در لغت به معنای پاره کردن ستر و امر پوشیده را گویند.(۴۱۸) و در مورد دین مقصود به آن کشف نقاط ضعف مسلمین است. در مورد اشکال فوق می گوییم: واگذاری شریعت در امور و تکالیف توقیفی به مردم موجب هتک حرمت دین و شریعت و استهزاء و اسائه ادب به مبانی اسلام و ارکان شریعت خواهد بود، ولی در عناوینی که حقیقت شرعی از ناحیه شارع ندارد، کار پیدا کردن مصداق و تطبیق آن عنوان کلّی بر افراد خارجی به متشرعه و عرف مردم واگذار شده است.

۷ – ضرری بودن برخی از شعائر!!

می گویند: اقامه برخی از شعائر منجرّ به ضرر بر اسلام یا مسلمین خواهد شد، خصوصاً شعائر حسینی‌علیه السلام که برپایی آن همراه با تحمّل ضررهای فراوانی است و مطابق دستورات شرع مقدس دفع ضرر به هر درجه‌ای که باشد واجب است. پاسخ در مورد شعائر دینی که عنوان کلّی آن از عناوین توقیفی نیست بلکه از قبیل احترام به پدر و مادر غیر توقیفی است تا حدّی بر مصادیق خارجی آن تطبیق می کنیم که منجرّ به حرمت نشود، زیرا ما به طور کلّی ادعا نمی کنیم که هر عنوان غیر توقیفی را می‌توان در هر مصداقی پیاده کرد، بلکه تنها بر مصداقی می‌توان پیاده کرد که محقّق عنوان کلّی باشد. و به تعبیر دیگر شارع، آن مصداق را به خصوصه تحریم نکرده باشد، بلکه تصریح به حلّیّت آن داشته یا داخل در اصالهٔ الحلیهٔ باشد والّا صِرف اقامه عزا و بیان احکام و معارف اسلامی چه ضرری به اسلام می‌رساند؟

۸ – به استهزا کشانده شدن شریعت!!

برخی می گویند: تفویض مصادیق شریعت به دست عرف به این منجر می‌شود که مردم عناوین کلّی را بر مصادیقی پیاده کنند که شریعت به استهزا کشیده شود. و از آنجا که حفظ کیان و آبروی شریعت واجب است، در نتیجه امر تطبیق شریعت را در تمام موارد باید به دست خود شارع واگذار کرد. پاسخ استهزاء – چه از ناحیه فرقه‌های دیگر اسلامی یا از ملت‌ها و ادیان دیگر – بر چند قسم است: ۱ – استهزای باطل و غیر حق: این نوع استهزا هیچ گونه تأثیری نداشته و مانعیّتی ندارد، مثل این که مردم مذاهب یا ادیان دیگر اعمال عبادی ما را به استهزا بگیرند. این نوع استهزا کاشف از نقص و عیبی در مؤمنین یا در خود دین نیست. ۲ – استهزای عرفی: این نوع استهزا نتیجه اختلاف عرف‌ها و محیط هاست. شعارهای هر قومی به جهت دلالت بر معنای بلندی وضع شده است، ولی ممکن است قومی دیگر از آن‌ها معنای دیگری را برداشت کنند، لکن این اختلاف برداشت باعث نمی‌شود که آن معانی را در قومی که اختراع کرده منع نماییم. ۳ – استهزای به جهات واقعی: برخی از استهزا ها جهات واقعی دارند، و لذا موجب هتک حرمت و استهزای واقعی شریعت و دین است. و از آن جا که این دو عنوان از مصادیق و اصناف حسن و قبح عقلی است و عقل آن را درک می کند، لذا اگر در موردی تطبیق عنوان کلّی بر مصداق خارجی منجر به استهزای واقعی شد ما هم آن را تحریم می کنیم.

عزاداری از دیدگاه عقل

عزاداری از دیدگاه عقل

یکی از سؤال‌ها یا اعتراضاتی که برخی اوقات توسط برخی افراد و یا وهابیان مطرح می‌شود این است که چرا در سوگ اولیای الهی عزاداری می کنیم؟ و چرا در سوگ آنها می گرییم و مراسم برپا می کنیم؟ چرا به سینه می‌زنیم و مرثیه می‌خوانیم؟ و چرا در مورد

گذشته‌ها تجدید خاطره می‌کنیم؟ آیا آن‌ها به عزاداری ما احتیاج دارند یا ما به عزاداری برای آنها محتاجیم؟ وهابیان این عمل را بدعت می‌دانند و می‌گویند: هیچ دلیل و مدرکی برای آن‌ها وجود ندارد و لذا جزء سنت به حساب نمی‌آید و باید ترک شود. اینک به بررسی این موضوع در سطوح مختلف می‌پردازیم:

۱ – عزاداری و احیای فرهنگ عاشورا

با مراجعه به عقل سلیم پی می‌بریم که برپایی مراسم عزای اولیای الهی، خصوصاً سرور و سالار شهیدان امام حسین علیه السلام موافق با عقل است، زیرا احیا و تکریم آنان در حقیقت تکریم شخصیت عظیم و شعارهای آنان است و هر امّتی که بزرگان خود را تکریم نکند محکوم به شکست و نابودی است. بزرگانند که تاریخ امّت‌ها را ترسیم کرده و آن را می‌سازند.

برخی از شعارهای حسینی

۱ – «انّی لا ـ أری الموت إلاّ ـ سعادة، و الحیاة مع الظالمین إلاّ برماً»؛(۴۱۹) «من در چنین شرایطی مرگ را جز سعادت و زندگی با ستمگران را جز رنج و نکبت نمی‌دانم.» ۲ – «لیس الموت فی سبیل العزّ إلاّ ـ حیاة خالدة، و لیست الحیاة مع الذلّ إلاّ الموت الذی لاحیاة معه»؛ «مرگ در راه عزت جز زندگانی جاویدان نیست. و زندگانی با ذلّت جز مرگ نیست.» ۳ – «ألا و إنّ الدعی ابن الدعی قد رکز بین اثنتین، بین السلّة و الذلّة و هیهات منّا الذلّة »؛ «... آگاه باشید که زنازاده، پسر زنا زاده [ابن زیاد] مرا بین دو چیز مخیّر ساخته است. یا با شمشیر کشیده آماده جنگ شوم و یا لباس ذلت بپوشم و با یزید بیعت کنم، ولی ذلت از ما بسیار دور است.» ۴ – « { إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیْهِ راجِعُونَ و علی الاسلام السلام إذ قد بلیت الأمة براع مثل یزید»؛(۴۲۰) «ما برای خدا و به سوی او رجوع خواهیم کرد. هنگامی که امت به رهبری مانند یزید مبتلا است باید با اسلام وداع کرد.» ۵ ... – « إنّی لم أخرج أشراً و لا بطراً و لا مفسداً و لا ظالماً، و إنّما خرجت لطلب الاصلاح فی أمة جدّی‌صلی الله علیه وآله، أرید أن آمر بالمعروف و أنهی عن المنکر و أسیر بسیرة جدّی و ابی علی بن ابی طالب‌علیه السلام »؛(... ۴۲۱) «من به جهت طغیان‌گری و ایجاد تفرقه بین مسلمین و فساد و ظلم قیام نکردم، بلکه برای اصلاح در امّت جدّ خود خروج نمودم، می‌خواهم امرِ به معروف و نهی از منکر کرده و به سیره جد و پدرم علی بن ابی طالب عمل کنم.»

۲ – ارتباط عاطفی امّت با اولیای الهی

یکی از راه‌های اساسی و مهمّ در توجیه مسائل عقیدتی و سیاسی و اجتماعی مردم، راه تحریک عاطفه در وجود انسان است. انسان از این سو، بیشتر تأثیرپذیر است تا جنبه عقلی و جوانب دیگر. به تعبیری دیگر، این روش مؤثرتر از دیگر جوانب است. حال با توجه به قضیه شهادت اولیای الهی خصوصاً سرور و سالار شهیدان، تذکر و توجه دادن مردم به آن واقعه سبب تحریک احساسهای مردم خواهد شد و از این طریق می‌توانیم آن بزرگواران را به عنوان الگو معرفی کرده، شعارها و دستورهایشان را – که همان شعارها و دستورهای خداوند است – به مردم برسانیم. بدین دلیل است که امام زین العابدین‌علیه السلام بعد از واقعه عاشورا تا بیست سال برای شهدای کربلا، خصوصاً پدرش امام حسین‌علیه السلام گریه می‌کرد. این مطلب با در نظر گرفتن مدح پیامبر اسلام‌صلی الله علیه وآله در مورد آن حضرت بیشتر مشخص می‌شود: پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «حسین منّی و أنا من حسین، أحبّ اللّه من أحبّ حسیناً»؛(۴۲۲) «حسین از من است و من نیز از حسینم، خداوند دوست می‌دارد هر کس که حسین را دوست دارد.» هم چنین پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «الحسن و الحسین سیّدا شباب أهل الجنّة»؛(۴۲۳) حسن و حسین سرور و سید جوانان اهل بهشتند.»

۳ – بهره‌برداری از جوّ معنوی مجالس

از آن جا که روح ملکوتی امام حسین‌علیه السلام و سایر اولیای الهی در این جلسات حاضرند لذا انسان و حتی اطفال نیز با شرکت در این مجالس می‌توانند از فیوضات آن بهره‌مند شوند. از یکی از بزرگان نقل شده که می‌فرمود ...: « قنداقه نوزادان را تا چند ماهگی در مجالس علم و محافل ذکر و حسینیّه و محلّ‌های عزاداری که اسم سیدالشهدا در آن برده می‌شود ببرید، چرا که نفس طفل همچون مغناطیس است و علوم و اوراد و اذکار و قدّوسیت روح امام حسین‌علیه السلام را جذب می‌کند. طفل گر چه زبان ندارد، ولی ادراک می‌کند، و روحش در دوران کودکی اگر در محلّ یا محالّ معصیت برده شود آن جرم و گناه او را آلوده می‌کند، و اگر در محل‌های ذکر و عبادت و علم برده شود آن پاکی و صفا را به خود می‌گیرد. او می‌فرمود: شما اطفال خود را در کنار اطاق روضه‌خوانی یا اتاق ذکری که دارید قرار بدهید، علمای سابق این طور عمل می‌نمودند؛ زیرا آثاری را که طفل در این زمان اخذ می‌نماید تا آخر عمر در او ثابت می‌ماند و جزء غرایز و صفات فطری او می‌گردد، زیرا که نفس بچه در این زمان قابلیّت محضه است، گر چه این معنای مهم و این سرّ خطیر را عامّه مردم ادراک نمی‌کنند».

۴ – اصلاح و ارشاد جامعه

گر چه مردم در جلساتی که به نام سیدالشهداعلیه السلام بر پا می‌شود به عشق حضرت شرکت می‌کنند، ولی در ضمن با گوش دادن و فراگیری معارف اسلامی و مسائل دینی خود؛ اعم از اعتقادات و احکام و اخلاقیات، به فیض عظمای دیگر نایل شده و از این طریق به کمال و سعادت خواهند رسید. همان هدفی که امام حسین‌علیه السلام به خاطر آن به شهادت رسید.

عزاداری از مظاهر حبّ و بغض

عزاداری از مظاهر حبّ و بغض

حبّ و بغض دو امر متناقض است که بر خاطر انسان عارض شده و از آن دو به میل و بی میلی نفس به چیزی تعبیر می‌شود.

کسانی که محبّت آن‌ها واجب است

کسانی که محبّت آن‌ها واجب است

از ادله عقلی و نقلی استفاده می‌شود که محبّت برخی افراد بر انسان واجب است:

۱ – خداوند

خداوند متعال در رأس کسانی است که محبّت او اصالتاً به جهت دارا بودن همه صفات کمال و جمال، و این که همه موجودات به او وابسته‌اند، واجب است. خداوند متعال می‌فرماید: { قُلْ إِنْ كانَ آباؤُكُمْ وَأَبْناؤُكُمْ وَإِخْوانُكُمْ وَأَزْواجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَتِجارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسادَها وَمَساكِنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهادٍ فی سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَاللَّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفاسِقِينَ ؛(۴۲۴) «[ای رسول] بگو امّت را که ای مردم! اگر شما پدران و پسران و برادران و زنان و خویشاوندان خود را و اموالی که جمع آورده‌اید و مال التجاره ای که از کسادی آن بیمناکید و منازلی که به آن دل خوش داشته‌اید بیش از خدا و رسول و جهاد در راه او دوست می‌دارید، پس منتظر باشید تا امر نافذ خدا جاری گردد و خدا فاسقان و بدکاران را هدایت نخواهد

کرد.»

۲ – رسول خداصلی الله علیه وآله

از جمله کسانی که به خاطر خدا باید دوست بداریم رسول گرامی اسلام‌صلی الله علیه وآله است، زیرا او واسطه فیض تشریع و تکوین است. از همین رو در آیه فوق در کنار نام خداوند از حضرت یاد شده و امر به محبّت او شده است. پیامبر اسلام‌صلی الله علیه وآله می‌فرماید: «احبّوا اللّه لما یغذوکم و أحبّونی بحبّ اللّه »؛(... ۴۲۵)خداوند را از آن جهت دوست بدارید که شما را روزی می‌دهد و مرا به خاطر خدا دوست بدارید.» از طرف دیگر، مناقب و فضایل و کمالات آن حضرت از جمله عواملی است که انسان را جذب آن حضرت کرده و محبّتش را در دل می‌آورد.

۳ – آل بیت پیامبرعلیهم السلام

در قرآن و روایات اسلامی – اعم از شیعی و سنّی – بر مودّت و محبّت اهل‌بیت پیامبرعلیهم السلام تأکید فراوان شده است؛ و این تنها بدان جهت نیست که آنان ذریه پیامبرصلی الله علیه وآله و از نسل اویند، بلکه از آن جهت است که آنان دارای فضایل و کمالات، و به عبارت دیگر جامع همه صفات کمال و جمالند؛ به تعبیر دقیق‌تر، مظهر صفات جمال و جلال الهی اند. لذا در حقیقت، دوست‌داشتن آنان با آن جامعیت، محبت به خوبی‌هایی است که در آنان به نحو کامل تجلّی نموده، و منبع همه این خوبی‌ها خداوند متعال است. پس در حقیقت محبت و اظهار عشق و ارادات قلبی به اهل‌بیت‌علیهم السلام، محبت و اظهار ارادت به خداوند متعال است و از آن جا که محبّت، نیرویی است که انسان را به سوی محبوب سوق می‌دهد، پس از جنبه تربیتی، محبت به خوبان، انسان را به خوبی‌ها سوق می‌دهد. اهل‌بیت کیانند؟ با مراجعه به کتاب‌های لغت و اصطلاح علما، و نیز کتاب‌های حدیث پی می‌بریم که مراد از اهل‌بیت پیامبرصلی الله علیه وآله افراد خاصی هستند و اهل‌بیت، شامل تمام وابستگان نسبی و سببی ایشان نمی‌شود: الف – اهل‌بیت در لغت و عرف: ابن منظور افریقی در لسان العرب می‌گوید: «اهل انسان نزدیک‌ترین مردم است به انسان، و کسانی که آنان را به نسب یا دین جمع می‌کند».(۴۲۶) ب – اهل‌بیت در قرآن و سنت: در قرآن و روایات، اهل‌بیت پیامبرصلی الله علیه وآله در مورد افراد خاصی به کار رفته که همان رسول خداصلی الله علیه وآله و امام علیّ و فاطمه زهرا و حسن و حسین‌علیهم السلام است. و بقیه ذریه پاک نیز به آنان ملحقند، که همان نُه امام معصوم از فرزندان امام حسین‌علیهم السلام هستند. امسلمه می‌گوید: هنگامی که آیه { اِنَّما یُریدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهیراً} بر پیامبرصلی الله علیه وآله نازل شد، حضرت، علی و فاطمه و حسن و حسین‌علیهم السلام را احضار کرده و فرمود: «اینان اهل‌بیت منند.» (۴۲۷) و امام حسین‌علیه السلام فرمود: «انّا اهل‌بیت النبوة»؛(۴۲۸) «ما اهل‌بیت نبوّتیم.» مسلم به سند خود از عایشه نقل می‌کند: هنگام صبح پیامبرصلی الله علیه وآله از منزل خارج شد، در حالی‌که بر دوش او پارچه‌ای بافته شده از موی سیاه به نام «کسا» بود، حسن بن علی بر او وارد شد او را داخل آن کسا نمود. آن‌گاه حسین‌علیه السلام وارد شد او را نیز داخل آن کرد. سپس فاطمه‌علیها السلام آمد او را نیز داخل کسا کرد، بعد علی‌علیه السلام وارد شد او را نیز داخل نمود. پس این آیه را قرائت نمود: { اِنَّما یُریدُ اللَّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهیراً}.(۴۲۹) أحمد بن حنبل می‌گوید: هنگامی که آیه «مباهله» بر پیامبرصلی الله علیه وآله نازل شد، حضرت؛ علی و فاطمه و حسن و حسین‌علیهم السلام را خواست، آن‌گاه عرض کرد: «بار خدایا! اینان اهل‌بیت من هستند».(۴۳۰) دوستی اهل بیت در قرآن کریم خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: { قُلْ لا اَسْأَلُکُمْ عَلَیْهِ اَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی ؛(۴۳۱) «[ای رسول ما به امت بگو من از شما هیچ اجری برای رسالت نمی‌خواهم جز این که مودّت و محبّت مرا در حقّ خویشاوندانم منظور دارید.» این آیه معروف به آیه مودّت است که در اغلب کتاب‌های تفسیر و حدیث و تاریخ، نزول آن را در حق اهل‌بیت‌علیهم السلام می‌دانند.

سیوطی در تفسیر این آیه به اسناد خود از ابن عباس نقل می‌کند: هنگامی که این آیه: { قُلْ لا اَسْأَلُکُمْ عَلَیْهِ اَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی بر پیامبرصلی الله علیه وآله نازل شد، صحابه عرض کردند: ای رسول خدا! خویشاوندان تو کیانند که مودت آنان بر ما واجب است؟ حضرت‌صلی الله علیه وآله فرمود: «علی و فاطمه و دو فرزندان آنها».(۴۳۲) در خطبه‌ای که امام حسن‌علیه السلام بعد از شهادت امیرالمؤمنین‌علیه السلام ایراد کردند، بعد از حمد و ثنای الهی فرمود ...: « و أنا من أهل البیت الذی افترض اللّه مودّتهم علی کلّ مسلم، فقال تبارک و تعالی: { قُلْ لا اَسْأَلُکُمْ عَلَیْهِ اَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی وَ مَنْ یَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فیها حُسْناً}فاقتراف الحسنة مودّتنا أهل‌البیت ...»؛ « و من از أهل‌بیتی هستم که خداوند مودّت آنان را بر هر مسلمانی واجب نموده است، پس خداوند تبارک و تعالی فرمود: { قُلْ لا أَسْأَلُکُمْ }، ... پس انجام کار نیک مودت ما اهل‌بیت است.» امام صادق‌علیه السلام به أبی‌جعفر احول فرمود: «چه می‌گویند اهل بصره در این آیه: { قُلْ لا اَسْأَلُکُمْ عَلَیْهِ اَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُربی ؟» عرض کرد: فدایت گردم، آنان می‌گویند: این آیه در شأن خویشاوندان رسول خداصلی الله علیه وآله است. حضرت فرمود: «دروغ می‌گویند، تنها در حق ما اهل‌بیت، علی و فاطمه و حسن و حسین اصحاب کسا نازل شده است.» (۴۳۳) می‌دانیم که حصر در این روایات، اضافی است نه حقیقی، و لذا شامل بقیه امامان نیز می‌شود. دوستی اهل‌بیت‌علیهم السلام در روایات در روایات فریقین همانند قرآن کریم به طور صریح بر محبّت اهل‌بیت‌علیهم السلام تأکید شده است که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم: ۱ - وادار نمودن بر دوستی اهل‌بیت‌علیهم السلام؛ رسول‌اللّه‌صلی الله علیه وآله می‌فرمایند: «ادّبوا أولادکم علی ثلاث خصال: حبّ نبیّکم، وحبّ أهل بیته، و قراءة القرآن»؛(۴۳۴) اولاد خود را بر سه خصلت تربیت کنید: دوستی پیامبرتان، دوستی اهل بیتش، و قرائت قرآن.» امیرالمؤمنین‌علیه السلام فرمود: «أحسن الحسنات حبّنا، و أسوأ السیئات بغضنا»؛(۴۳۵) بهترین نیکی‌ها حبّ ما، و بدترین بدی‌ها بغض ما اهل‌بیت‌علیهم السلام است.» ۲ - دوستی اهل‌بیت دوستی رسول خداست؛ رسول‌خداصلی الله علیه وآله فرمود: «أحبّوا اللّه لما یغذوکم من نعمه، وأحبّونی لحبّ اللّه، و أحبّوا أهل‌بیتی لحبّی»؛(۴۳۶) «خدا را دوست بدارید به جهت آن که از نعمت‌هایش به شما روزی می‌دهد. و مرا به جهت دوستی خدا دوست بدارید، و اهل‌بیتم را نیز به جهت دوستی من دوست بدارید.» زید بن ارقم می‌گوید: در خدمت رسول خداصلی الله علیه وآله بودم که دیدم فاطمه زهراعلیها السلام داخل حجره پیامبرصلی الله علیه وآله شد، در حالی که دو فرزندش حسن و حسین با او بودند، و علی‌علیه السلام نیز پشت سر آنان وارد شد، پیامبرصلی الله علیه وآله به آنان نظر کرده، فرمود: «من أحبّ هؤلاء فقد أحبّنی، و من ابغضهم فقد أبغضنی»؛(۴۳۷) هر کس اینان را دوست بدارد، مرا دوست داشته و هر کس که اینان را دشمن بدارد، مرا دشمن داشته است.» امام صادق‌علیه السلام فرمود: «من عرف حقّنا و أحبّنا فقد أحبّ اللّه تبارک و تعالی»؛(۴۳۸) هر کس حق ما را شناخته، ما را دوست بدارد در حقیقت خداوند تبارک و تعالی را دوست داشته است.» ۳ - حبّ اهل‌بیت اساس ایمان است؛ رسول‌خداصلی الله علیه وآله فرمود: «أساس الإسلام حبّی و حبّ أهل بیتی»؛(۴۳۹) «اساس اسلام، دوستی من و اهل‌بیت من است.» همچنین فرمود: «لکلّ شیء أساس، و أساس الإسلام حبّنا أهل البیت»؛(۴۴۰) «برای هر چیزی اساسی است و پایه اسلام حبّ ما اهل‌بیت است.» ۴ - حبّ اهل‌بیت‌علیهم السلام عبادت است؛ رسول‌خداصلی الله علیه وآله فرمود: «حبّ آل محمّد یوماً خیر من عبادة سنة، و من مات علیه دخل الجنّة»؛(۴۴۱) «یک روز دوستی آل محمّد، بهتر از یک سال عبادت است، و کسی که بر آن دوستی بمیرد داخل بهشت می‌شود.» ۵ - دوستی اهل‌بیت‌علیهم السلام نشانه ایمان است؛ رسول‌خداصلی الله علیه وآله فرمود: «لا یؤمن عبد حتّی أکون أحبّ إلیه من نفسه، و أهلی أحبّ إلیه من أهله، و عترتی أحبّ إلیه من عترته، و ذاتی أحبّ إلیه من ذاته»؛(۴۴۲) «هیچ بنده ای ایمان کامل پیدا نمی‌کند، مگر در صورتی که من دوست‌داشتنی‌تر نزد او از خودش باشم، و نیز اهل‌بیتم از اهلش محبوب‌تر، و عترتم از عترتش دوست داشتنی‌تر و ذاتم از ذاتش محبوب‌تر باشد.» ۶ - دوستی اهل‌بیت نشانه پاکی ولادت؛ پیامبرصلی الله علیه وآله اشاره به علی‌علیه السلام کرد و فرمود: «أیّها الناس! إمتحنوا أولادکم بحبّه، فإنّ علیّاً لایدعو إلی ضلالة، و لا یبعد عن هدی، فمن أحبّه فهو منکم، و من أبغضه فلیس منکم»؛(۴۴۳) «ای مردم! اولاد خود را به دوستی علی امتحان نمایید، زیرا او شما را به گمراهی دعوت

نمی‌کند و از هدایت دور نمی‌سازد. پس هر یک از اولاد شما که علی را دوست بدارد از شماست، و هر کدام که او را دشمن بدارد از شما نیست.» امیرالمؤمنین‌علیه السلام فرمود: در وصیّتی که پیامبرصلی الله علیه وآله به اباذر کرده آمده است: «یا أباذر! من أحبّنا أهل البیت فلیحمداللّه علی أوّل النعم. قال: یا رسول اللّه! و ما أوّل النعم؟ قال: طیب الولادة، انّه لا یحبّنا إلّا من طاب مولده»؛(۴۴۴) «ای اباذر! هر کس ما اهل‌بیت را دوست دارد باید بر اوّلین نعمت، خداوند را ستایش نماید. ابوذر عرض کرد: ای رسول خدا! اولین نعمت چیست؟ فرمود: نیکی ولادت، زیرا دوست ندارد ما را مگر کسی که ولادتش پاک است.» ۷ - سؤال از دوستی اهل‌بیت در روز قیامت؛ رسول‌خداصلی الله علیه وآله فرمود: أوّل مایُسأل عنه العبد حبّنا أهل البیت»؛(۴۴۵) «اولین چیزی که در روز قیامت از بنده سؤال می‌شود، دوستی ما اهل‌بیت است.» و نیز فرمود: «لا تزول قدما عبدٍ یوم القیمة حتّی یُسأل عن أربع: عن عمره فیما أفناه، و عن جسده فیما أبلاه، وعن ماله فیما أنفقه ومن أین کسبه، وعن حبّنا أهل‌البیت»؛(۴۴۶) «روز قیامت بنده قدم از قدم برنمی دارد تا آن که از چهار چیز سؤال شود: از عمرش که در چه راهی صرف کرده، و از بدنش که در چه راهی به کار گرفته، و از مالش که در چه راهی خرج کرده و از کجا به دست آورده است، و از دوستی ما اهل‌بیت.» ادلّه خاص روایاتی که تاکنون ذکر شد، اشاره به دوستی مجموعه اهل‌بیت‌علیهم السلام داشت؛ دسته‌ای دیگر از روایات، اشاره به دوستی و محبّت برخی از اهل‌بیت دارد که به تعدادی از آنها نیز اشاره می‌کنیم: ۱ - دوستی امام علی‌علیه السلام؛ پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «برائة من النار حبّ علیّ»؛(۴۴۷) «تنها راه دوری از آتش جهنم، دوستی علی‌علیه السلام است.» و نیز فرمود: «یا علی! طوبی لمن احبّک و صدق فیک، و ویل لمن أبغضک و کذب فیک»؛(۴۴۸) «ای علی! خوشا به حال کسی که تو را دوست داشته و در حق تو صادق باشد، و وای بر کسی که تو را دشمن داشته و در حقّ تو کاذب باشد.» أم سلمه از پیامبرصلی الله علیه وآله نقل می‌کند که فرمود: «لا یحبّ علیاً منافق، و لا یبغضه مؤمن»؛(۴۴۹) «منافق، علی‌علیه السلام را دوست ندارد و مؤمن او را دشمن ندارد.» امام علی‌علیه السلام فرمود: «والذی فلق الحبة و برأ النسمة، إنّه لعهد النّبی الأمّی إلیّ انّه لا یحبّنی إلّا مؤمن، و لا یبغضنی إلّا منافق»؛(۴۵۰) «قسم به کسی که دانه را شکافت، و انسان را آفرید، هر آینه عهدی است از پیامبر امّی به من که دوست ندارد مرا مگر مؤمن، و دشمن ندارد مرا مگر منافق.» ۲ - دوستی فاطمه زهراعلیها السلام؛ رسول‌خداصلی الله علیه وآله می‌فرمایند: «فاطمة بضعة منّی، من أغضبها فقد أغضبنی»؛(۴۵۱) «فاطمه پاره تن من است، هر کس او را به غضب آورد، مرا خشمگین کرده است.» از عایشه سؤال شد: کدامین شخص از زنان نزد رسول خداصلی الله علیه وآله محبوب‌تر بوده است؟ گفت: فاطمه. سؤال شد: از مردان؟ گفت: همسرش.(۴۵۲) ۳ - دوستی امام حسن و حسین‌علیهما السلام؛ پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «هذان ابنای الحسن و الحسین، أللّهم إنّی أُحبّهما، أللّهم فأحبّهما و أحبّ من یُحبّهما»؛(۴۵۳) «اینان دو فرزندان من هستند، بار خدایا! من آنان را دوست می‌دارم. بار خدایا! تو نیز آنان و هر کس که آنان را دوست دارد، دوست بدار.» و نیز فرمود: «الحسن و الحسین ریحانتای»؛(۴۵۴) «حسن و حسین دو دسته گل من هستند.» جلوه‌های حبّ در زندگی انسان انسان که کسی را دوست دارد این دوستی تنها حالتی نیست که در نفس باقی بماند بلکه همان گونه که اشاره شد، اقبال دارد و این اقبال منشأ ظهور و بروز در زندگی انسان است. و اگر محبت در موردی رجحان پیدا کرد به تبع آن مظاهر و بروزات آن نیز راجح می‌گردد و ادله استحباب شامل آن‌ها نیز می‌شود، مگر در مواردی که مظهر مورد نهی قرار گیرد؛ مثل القاء به هلاکت انداختن خود به جهت محبوب که این مورد از دلیل استحباب خارج می‌شود. اینک به برخی مظاهر حب اشاره می‌کنیم: ۱ - اطاعت و انقیاد. ۲ - زیارت محبوب. ۳ - تکریم و تعظیم محبوب. ۴ - برآورده کردن حاجت‌های محبوب. ۵ - دفاع از محبوب به انحای مختلف. ۶ - حزن و اندوه در فراق محبوب. ۷ - حفظ آثار محبوب. ۸ - احترام به فرزندان و نسل محبوب. ۹ - بوسیدن آن چه به او مرتبط است. ۱۰ - برپایی مراسم جشن و مولودی خوانی در میلاد محبوب. نتیجه این که اقامه عزاداری نیز لوازم و مظاهر حبّ اهل بیت‌علیهم السلام است.

روان شناسی عزاداری

روان شناسی عزاداری

بیشترین و مهم‌ترین تأثیری که مراسم عزاداری بر شرکت کنندگان دارد تأثیرات روانی است و بیشتر شرکت کنندگان نیز در پی همین نوع تأثیرات هستند. لذا برخی می گویند: عزاداری و ازدیاد این مراسم در طول سال و به مناسبت‌های مختلف باعث می‌شود که جامعه از شادی‌ها دور باشد و بیشتر احساس غمگینی کند و در نتیجه باعث افزایش افسردگی در جامعه شود. اینک به بررسی این سؤال و پاسخ به آن می‌پردازیم.

مراتب گریه

مراتب گریه

گریه دارای یک ظاهر است و یک باطن. ظاهر آن یک امر فیزیولوژیک است؛ یعنی باید تأثیرات روانی از طریق محرّک های بیرونی یا درونی مثل تفکّر شکل گیرد، سپس این تأثرات وارد چرخه فیزیولوژی مغز و اعصاب شود. در این هنگام بخش خاصی از مغز فعّال شده و غدد اشکی چشم را فرمان فعالیت می‌دهد، و در نهایت قطرات اشک جریان پیدا می کند که ما آن را گریه می‌نامیم. باطن گریه همان تأثّرات درونی است. نگاه روان‌شناختی و داوری ما در باب پیامدهای گریه نیز دایر مدار تأثرات عاطفی است. اگر در روایات آمده است که گریه کردن و گریاندن و حالت گریه به خود گرفتن در مراسم عزای حسینی منشأ اثر دنیوی و اخروی است، به تأثرات درونی نظر دارد وگرنه به صورت مصنوعی و یا با مواد شیمیایی هم می‌توان، چشمانی گریان داشت. باطن گریه بر چهار نوع تقسیم می‌شود که یک نوع آن معطوف به خود و نیازهای سرکوب شده خود است و می‌تواند با افسردگی همبستگی مثبت داشته باشد و کنش وار اجتماعی فرد را مختل سازد، امّا سه نوع دیگر، امیدبخش است و حرکت آفرین و رابطه معکوس با افسردگی دارد؛ نوع اوّل ناشی از مرگ واقعی است، امّا سه نوع دیگر سوگ واقعی نیستند اگر چه در مراسم سوگواری انجام می‌پذیرد. این چهار نوع عبارتند از:

۱ – گریه ناشی از ارتباط و علاقه

این گریه به هنگام غم و مصیبت و داغ دیدگی حاصل می‌شود و اختیاری نیست، و معمولاً ـ بی‌اراده جاری می گردد. این گریه به اصطلاح روان شناسان و روان درمانگران، تخلیه روانی – هیجانی است و به خود فرد و نیازهای سر کوفته شده او بازمی گردد.

۲ – گریه ناشی از عقیده

این نوع گریه مثل اشکی است که هنگام مناجات از انسان جاری می‌شود. که ناظر به حال و آینده است. این نوع گریه ریشه در اعتقادات دارد و مربوط به ترس‌های دنیوی و زندگی روزمرّه نیست.

۳ – گریه ناشی از کمال خواهی

برخی از گریه‌ها ناشی از فضیلت طلبی و کمال خواهی است، مثل گریه‌ای که در فقدان معلّم و مربّی اخلاق و پیامبر و امام و ... رخ می‌دهد. این نوع از آن جهت است که ما در عمق وجودمان کمال و رشد را تحسین می کنیم و از بودن آن کمالات، ذوق زده می‌شویم و از فقدان آن‌ها ناراحت می گردیم. گاهی در مراسم عزاداری گریه هایی از این نوع وجود دارد.

۴ – گریه بر مظلوم

مثل این که بر رسول خداصلی الله علیه وآله و امامان مخصوصاً سالار شهیدان و مصایبی که بر آنان وارد شده می گرییم.

مراسم عزاداری و افسردگی

اختلالات افسردگی به سه قسم کلّی تقسیم می‌شود: ۱ – اختلال افسردگی عمده. ۲ – اختلال افسردگی خویی. ۳ – اختلال افسردگی موردی که در آن دو نوع جای نگرفته‌اند.(۴۵۵) اختلال افسردگی عمده، شدیدترین نوع افسردگی است و برخی از نشانه‌های آن عبارت است از: الف – احساس غمگینی یا پوچی در بیشتر یا تمام روز. ب – کاهش چشم گیر علاقه یا لذت نسبت به همه فعالیت‌ها در بخش عمده روز. ج – کاهش چشم گیر وزن بدن، بدون پرهیز یا وزن غذایی، یا افزایش قابل ملاحظه وزن در عرض یک ماه. د – بی‌خوابی یا خواب زدگی تقریباً در همه روز. ه – خستگی یا از دست دادن انرژی تقریباً در همه روز. و – احساس بی‌ارزشی یا احساس گناه مفرط. ز – کاهش توانایی فکری یا تمرکز یابی تصمیمی همه روزه. ط – افکار مکرر و عود کننده راجع به مرگ. از بین این سه نوع افسردگی، نوع اول و سوّم مورد نظر کسانی که می گویند مراسم عزاداری باعث افسردگی جامعه شده است نیست، چون مورد اول بسیار شدید و واضح البطلان است، نه جامعه ایران مبتلا به افسردگی عمده است و نه مراسم عزاداری با ویژگی‌هایی که می‌دانیم می‌تواند باعث افسردگی عمده جامعه شود. نوع سوّم هم مراد نیست چرا که مربوط به مواردی خاص از قبیل: اختلال ملال پیش از قائد گی، اختلال افسردگی جزئی، اختلال افسردگی پس از روان پریشی ناشی از اسکیزوفرنی و غیره است. پس افسردگی خویی مورد نظر است. اختلال افسردگی خویی نسبتاً خفیف است و دارای نشانه‌های تشخیصی زیر است: ۱ – کم اشتهایی یا پر اشتهایی. ۲ – بی‌خوابی یا خواب زدگی. ۳ – کمبود انرژی یا احساس خستگی. ۴ – اشکال در تصمیم گیری و احساس درماندگی. ۵ – ظهور این نشانه‌ها در بخش عمده روز و در بیشتر روزها به مدت حداقل دو سال. ۶ – این نشانه‌ها ناشی از آثار فیزیولوژیک مثل مصرف ناصحیح دارو و ... نباشد. ۷ – این نشانه‌ها موجب اختلال در کارکرد اجتماعی و شغلی او شود. اکنون ببینیم آیا مراسم عزاداری نشانه‌های افسرده خویی را در انسان فراهم می کند، و باعث افسردگی در جامعه می‌شود یا نه؟ برای روشن شدن این مطلب لازم است به عوامل افسرده خویی از دیدگاه روان‌شناسی توجهی کنیم. برای افسرده خویی سه عامل عمده را شمارش کرده‌اند: زیستی، ارثی و هیجانی – محیطی.(۴۵۶) تنها عامل افسردگی، عامل محیطی نیست. و از طرفی عامل محیطی تنها در کسانی مؤثر است که زمینه‌های ارثی و زیستی در وضعیت مغز و کارکرد قسمت‌های مختلف آن دارند. و در بین عوامل محیطی که استرس زایی شدید دارد جایی برای مراسم عزاداری وجود ندارد. سوگ و داغ واقعی می‌تواند یکی از آن عوامل باشد امّا مراسم عزاداری هیچ سهمی در استرس زایی ندارد، بلکه برعکس با توجه به مباحثی که در روان‌شناسی اجتماعی و کارکرد گروه‌ها و ویژگی‌های گروه‌های مذهبی گفته می‌شود، می‌توان گفت که مراسم عزاداری کاملاً نقش استرس زدایی را دارد و در صورتی که از مراتب ناشی از عقیده یا کمال خواهی یا گریه بر مظلوم باشد می‌تواند ایجاد آرامش در وجود انسان کرده و اضطراب زدایی نماید. برای اثبات این مطلب به نمونه‌ای در این باره اشاره می کنیم: دکتر تیجانی تونسی می گوید: « ...دوستم منعم آمد و با هم به کربلا مسافرت کردیم و در آن جا به مصیبت سرورمان حسین – مانند شیعیان – پی بردم و تازه فهمیدم که حضرت حسین‌علیه السلام نمرده است و این مردم بودند که ازدحام می کردند و گرداگرد آرامگاهش پروانه‌وار می‌چرخیدند و با سوز و گدازی که نظیرش هرگز ندیده بودم گریه می کردند و بی تابی می‌نمودند که گویی هم‌اکنون حسین‌علیه السلام به شهادت رسیده است. و سخنرانان را می‌شنیدم که با بازگو کردن فاجعه کربلا، احساسات مردم را بر می‌انگیختند و آنان را به ناله و شیون و سوگ وا می‌دارند و هیچ شنونده ای نمی‌تواند این داستان را بشنود و تحمل کند، بلکه بی‌اختیار از حال می‌رود.

من هم گریستم و گریستم و آن قدر گریستم که گویی سال‌ها غصّه در گلویم مانده بود، و اکنون منفجر می‌شود. پس از آن شیون، احساس آرامشی کردم که پیش از آن روز چنان چیزی ندیده بودم. تو گویی در صف دشمنان حسین‌علیه السلام بوده‌ام و اکنون در یک چشم بر هم زدن منقلب شده بودم و در گروه یاران و پیروان آن حضرت که جان خود را نثارش کردند، قرار می گرفتم. و چه جالب که در همان لحظات، سخنران، داستان حرّ را بررسی می کرد. حرّ یکی از سران سپاه مخالف بود که به جنگ با حسین‌علیه السلام آمده بود، ولی یک‌باره در میدان نبرد بر خود لرزید و وقتی اصحابش از او سؤال کردند که تو را چه شده است؟ نکند که از مرگ میهراسی؟ او در پاسخ گفت: به خدا سوگند! هرگز از مرگ هراسی ندارم ولی خود را مخیّر می‌بینم که بهشت را برگزینم یا دوزخ را. او ناگهان اسب خود را به سوی حسین‌علیه السلام حرکت داد و به دیدار او شتافت و گریه‌کنان عرض کرد: «ای فرزند رسول خدا! آیا توبه برایم هست؟». درست در همین لحظه بود که دیگر نتوانستم طاقت بیاورم و شیون کنان خود را بر زمین افکندم، و گویا نقش حر را پیاده می کردم و از حسین‌علیه السلام می‌خواستم که «ای فرزند رسول خدا! آیا توبه‌ای برایم هست؟ یابن رسول اللّه! از من درگذر و مرا ببخش». صدای واعظ چنان تأثیری در شنوندگان گذاشته بود که گریه و شیون مردم بلند شد. دوستم که صدای فریادم را شنید، با گریه مرا در بغل گرفت و معانقه کرد. همان‌گونه که مادری فرزندش را دربر می گیرد و تکرار می کرد: «یا حسین! یا حسین!». لحظاتی بود که در آنان گریه واقعی را درک کرده بودم، و احساس می کردم اشک هایم قلبم را شست و شو می‌دهند و تمام بدنم را از درون تطهیر می کنند. آن جا بود که معنای روایت پیامبرصلی الله علیه وآله را فهمیدم که می‌فرمود: «اگر آنچه من می‌دانستم شما هم می‌دانستید هر آینه کمتر میخندیدید و بیشتر میگریستید». تمام آن روز را با اندوه گذراندم. دوستم می‌خواست مرا تسلّی دهد و دلداری نماید و لذا برایم مقداری شربت و شیرینی آورد، ولی به کلّی اشتهایم کور شده بود. از دوستم درخواست کردم که داستان شهادت امام حسین‌علیه السلام را برایم تکرار کند؛ زیرا چیزی از آن - نه کم و نه زیاد - نمی‌دانستم... (۴۵۷).»

حکم حضور در عزای اولیای الهی

بخاری به سند خود از عایشه نقل می کند: «هنگامی که خبر شهادت زید بن حارثه و جعفر و عبداللّه بن رواحه به پیامبرصلی الله علیه وآله رسید، حضرت در حالی که آثار حزن در صورتش نمایان بود وارد مسجد شد و در آنجا نشست».(۴۵۸) ابن هشام نقل می کند: «هنگامی که پیامبرصلی الله علیه وآله به مدینه بازگشت صدای گریه و نوحه را بر کشته شدگان شنید. آن گاه چشمان پیامبرصلی الله علیه وآله پر از اشک شد و فرمود: ولی حمزه گریه کننده‌ای ندارد. با شنیدن این سخن، زنان بنی اشهل آمدند و بر عموی رسول خداصلی الله علیه وآله گریستند».(۴۵۹)

برپایی عزاداری در راستای وحدت

گاهی گفته می‌شود که برپایی مراسم عزا با وحدت مسلمانان سازگاری ندارد؛ زیرا این مراسم در برگیرنده اعتراض و لعن بر برخی از خلفای مسلمانان است، و لذا به جهت ایجاد وحدت در بین مسلمین ترک آن لازم و ضروری است. پاسخ: اولاً: قضیه امام حسین‌علیه السلام نه تنها به مصلحت شیعه است بلکه به مصلحت مسلمانان و عموم آزادی خواهان عالم است، لذا با برپایی مراسم یادبود حضرت اباعبداللّه الحسین‌علیه السلام و با ایجاد روحیه شهادت‌طلبی در راه تثبیت آزادی و ایمان می‌توان جوامع بشری را از یوغ اسارت و بردگی دیگران رهایی بخشید. ثانیاً: در ذکر مصیبت امام حسین‌علیه السلام چندان سخنی از صحابه به میان نمی‌آید. مگر نه این است که عموم صحابه پیامبرصلی الله علیه وآله، حضرت امام حسین‌علیه السلام را دوست می‌داشتند و او را احترام می‌نمودند؟ و حتی برخی از آنان در کربلا در رکاب امامشان به شهادت رسیدند که از آنها می‌توان به حبیب بن مظاهر، مسلم بن

عوسجه، بریر بن خضیر همدانی، عروه غفاری و دیگران اشاره کرد. یادبود عاشورای حسینی هرگز بین مسلمانان ایجاد اختلاف نکرده و نخواهد کرد. آری، یادبود حسینی می‌تواند بین مسلمانان و منافقان دغل‌کاری امثال یزید و ابن زیاد و عمر بن سعد و اتباع آنان تفرقه بیندازد.

سینه‌زنی در سوگ امام حسین‌علیه السلام

سینه‌زنی در سوگ امام حسین‌علیه السلام

از برخی روایات شیعه و سنّی استفاده می‌شود که سینه زدن در سوگ امام حسین‌علیه السلام گر چه موجب قرمز شدن سینه شود، اشکالی نداشته، بلکه امری راجح است.

الف – روایات شیعه

با مراجعه و تأمّل در روایات اهل بیت‌علیهم السلام استفاده می‌شود که ایشان انواع عزاداری مشروع از قبیل سینه‌زنی را اجازه داده‌اند. اینک به برخی از این روایات اشاره می‌کنیم: ۱ – شیخ طوسی از امام صادق‌علیه السلام نقل کرده که فرمود: «لاشی فی اللطم علی الخدود سوی الاستغفار و التوبهٔ، و قد شققن الجیوب و لطمن الخدود الفاطمیّات علی الحسین بن علی‌علیهما السلام و علی مثله تلطم الخدود و تشقّ الجیوب»؛(۴۶۰) «چیزی در زدن بر صورت به جز استغفار و توبه نیست، زیرا زنان فاطمی در سوگ حسین بن علی‌علیهما السلام گریبان چاک داده و به صورت زدند. و بر مثل حسین باید به صورت زده و گریبان چاک داد.» ۲ – در زیارت ناحیه مقدسه آمده است: «فلمّا رأین النساء جوادک مخزیّاً ... برزن من الخدور ناشرات الشعور، علی الخدود لاطمات و بالعویل ناحیات»؛(۴۶۱) «زنان چون اسب زخم خورده تو را دیدند ... از پشت پرده‌ها بیرون آمدند در حالی که موهای خود را پریشان کرده و بر صورت می‌زدند و با صدای بلند نوحه می‌کردند.» ۳ – و نیز در آن زیارت می‌خوانیم که امام زمان‌علیه السلام خطاب به امام حسین‌علیه السلام عرض می‌کند: «و لأندبنّک صباحاً و مساءاً، و لأبکینّ علیک بدل الدموع دماً»؛(۴۶۲) «من صبح و عصر بر تو ندبه می‌کنم و به جای اشک‌ها بر تو خون می‌گریم.» ۴ – از امام رضاعلیه السلام روایت شده که فرمود: «انّ یوم الحسین اقرح جفوننا و اسبل دموعنا و اذلّ عزیزنا بأرض کرب و بلا، و اورثنا الکرب و البلاء الی یوم الانقضاء »؛(... ۴۶۳) «همانا روز حسین‌علیه السلام پلک‌های ما را زخم کرده و اشکان ما را ریزان نموده و عزیز ما را در سرزمین کرب و بلا ذلیل کرده است. و غصه و بلا را تا روز قیامت برای ما به ارث گذارده است.» ۵ – شیخ مفیدرحمه الله نقل می‌کند: چون زینب علیهم السلام اشعار برادرش حسین‌علیه السلام را شنید که می‌گوید: «یا دهر افٍّ لک من خلیل » ... سیلی به صورت زد و دست برد و گریبان چاک داد و بیهوش شد.(۴۶۴) ۶ – سید بن طاووس نقل کرده: «چون اسیران در بازگشتشان به مدینه به کربلا رسیدند، جابر بن عبداللّه انصاری را همراه جماعتی از بنی هاشم و مردانی از آل رسول مشاهده کردند که برای زیارت قبر حسین‌علیه السلام آمده‌اند. همگی در یک وقت به هم رسیدند و شروع به گریه و حزن کرده و بر خود می‌زدند و چنان عزاداری به پا کردند که جگرها را می‌سوزاند. زنان آن سرزمین نیز با آنان همنوا شده و چند روز عزاداری بر پا کردند.(۴۶۵) ۷ – ابن قولویه نقل کرده که حورالعین در اعلی علیین بر حسین به سینه و صورت زدند.(۴۶۶) ۸ – کلینی به سند خود از جابر نقل می‌کند که به امام باقرعلیه السلام عرض کرد: جزع چیست؟ حضرت فرمود: «اشدّ الجزع الصراخ بالویل و العویل و لطم الوجه و الصدر »؛(... ۴۶۷) «شدیدترین جزع، فریاد و وا ویلا و صیحه و زدن به صورت و سینه است »....

ب – روایات اهل سنت

اهل سنّت نیز روایاتی را نقل کرده‌اند که دلالت بر رجحان سینه‌زنی در سوگ اولیای الهی خصوصاً سالار شهیدان امام حسین‌علیه السلام دارد. اینک به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم: ۱ - ابن کثیر نقل کرده که چون اسیران را بر امام حسین‌علیه السلام و اصحابش مرور دادند زنان شیون کشیده، به صورت خود زدند، و زینب صدا بلند کرد: «یا محمّداه».(... ۴۶۸) این در حالی است که هرگز امام سجادعلیه السلام که همراهشان بود به عمل آنان اعتراض نکرد. ۲ - زمانی که امام حسین‌علیه السلام در کربلا چنین رجز خواند: یا دهر افّ لک من خلیل کم لک فی الاشراق و الاصیل صدا به گوش زینب‌علیها السلام رسید. در این هنگام پیراهن خود را چاک داده، بر صورت خود زد و سربرهنه از خیمه بیرون آمد و فریاد برآورد: واثکلاه، واحزناه.(۴۶۹) ۳ - از جمله ادله عدم حرمت بر سینه و صورت زدن در سوگ انبیا و اوصیا و فرزندان انبیا، خصوصاً کسانی که بر روی زمین هیچ کس مثل آنان نبوده است، روایتی است که احمد و دیگران به سند صحیح از عایشه نقل کرده‌اند که گفت ...: « رسول خداصلی الله علیه وآله قبض روح شد[(۴۷۰...)]، آنگاه سر او را بر بالشتی قرار دادم. در این هنگام من با زنان برخواسته و به خود زده و من به صورت خود می‌زدم... ».(۴۷۱) محمّد سلیم اسد درباره سند این حدیث می‌گوید: «این سند صحیح است».(۴۷۲) ۴ - مجرد زدن انسان به خودش در مصیبتی که به او وارد شده، دلیلی بر حرمت آن نیست؛ زیرا احمد بن حنبل به سند خود از ابو هریره نقل کرده که شخصی اعرابی نزد رسول خداصلی الله علیه وآله آمد و شروع به زدن به صورت خود کرد و موی خود را می‌کند و می‌گفت: من خودم را هلاک شده می‌بینم. رسول خداصلی الله علیه وآله به او فرمود: چه چیز تو را هلاک نموده است؟! او گفت من در ماه رمضان با همسر خود جماع کردم! حضرت به او فرمود: آیا می‌توانی یک بنده آزاد کنی؟.(۴۷۳) در این حدیث مشاهده می‌کنیم که پیامبرصلی الله علیه وآله بر این کار او اعتراض نکرد و او را از زدن به صورت و کندن مو نهی ننمود. ۵ - ابن عباس قضیه طلاق پیامبرصلی الله علیه وآله و همسران خود را نقل می‌کند که در آن آمده است: عمر گفت: من بر حفصه وارد شدم در حالی که ایستاده بود و به خود می‌زد، و همچنین همسران پیامبر نیز ایستاده و به خود می‌زدند. من به حفصه گفتم: آیا رسول خداصلی الله علیه وآله تو را طلاق داده است (...؟ ۴۷۴) ۶ - سبط بن جوزی می‌گوید: «چون حسین‌علیه السلام کشته شد، ابن عباس مرتّب بر او می‌گریست تا این که چشمانش کور شد».(۴۷۵) ۷ - جرجی زیدان می‌گوید: «شکی نیست که ابن زیاد با کشتن حسین‌علیه السلام جرم بزرگی را مرتکب شد که فجیع‌تر از آن در تاریخ عالم واقع نشده است. و لذا باکی نیست بر شیعه که به جهت کشته شدن حسین‌علیه السلام اظهار ظلم کرده، بر او در هر سال بگرید، و گریبان چاک دهد، و با اظهار تأسّف بر او به سینه‌های خود زند؛ زیرا او مظلومانه کشته شد».(۴۷۶)

بررسی ادله مخالفین

بررسی ادله مخالفین

مخالفین سینه‌زنی به ادله‌ای چند از روایات فریقین تمسّک کرده‌اند:

الف - روایات عامه

بخاری به سند خود از عبداللّه نقل کرده که پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «لیس منّا من لطم الخدود و شقّ الجیوب و دعا بدعوی الجاهلیة»؛(۴۷۷) «از ما نیست کسی که به صورت سیلی زده، یقه‌ها چاک دهد و مدّعی دعوای جاهلیّت باشد.» برخی به این حدیث تمسّک کرده و از سینه‌زنی و نوحه‌سرایی در سوگ اولیای الهی خصوصاً سالار شهیدان اباعبداللّه الحسین‌علیه السلام منع کرده‌اند. پاسخ این حدیث ناظر به موردی است که کسی این افعال را به عنوان اعتراض به قضای الهی در مقابل مرگ عزیزش انجام دهد. و

این نکته‌ای است که بسیاری از شارحان صحیح بخاری؛ از قبیل: عسقلانی، ملاـ علی قاری، کرمانی، قسطلانی به آن اشاره کرده‌اند.(۴۷۸) کرمانی می‌نویسد: «اگر کسی بگوید: گریبان چاک کردن و به صورت زدن باعث نمی‌شود که فاعل این دو کار از این امت خارج گردد، پس این نفی چه معنایی دارد؟ در جواب می‌گوییم: این به جهت شدت و تغلیظ است، مگر آن که ادعای مطالب جاهلیت را به گونه‌ای تفسیر کنیم که موجب کفر شود، مانند تحلیل حرام یا عدم تسلیم در برابر قضای الهی، که در این صورت نفی حقیقی است».(۴۷۹) مناوی در ذیل این حدیث می‌نویسد: «این تعبیر دلالت بر عدم رضایت دارد، و سبب آن چیزی است که این اعمال متضمن آن است که از آن جمله راضی نبودن به قضای الهی است».(۴۸۰) نتیجه این که: این حدیث هرگز ناظر بر سینه‌زنی در روز عاشورا و در عزای امام حسین‌علیه السلام و دیگر اولیای الهی نیست، عملی که به جهت تعظیم دین و شعائر آن و اظهار محبت نسبت به اهل بیت پیامبرعلیهم السلام انجام می‌گیرد.

ب – روایات اهل بیت‌علیهم السلام

در منابع شیعی روایاتی وجود دارد که به ظاهر از نوحه‌سرایی و سینه‌زنی نهی کرده است؛ ۱ – جابر بن عبداللّه انصاری می‌گوید: از امام باقرعلیه السلام درباره (جزع) سؤال کردم؟ حضرت فرمود: «اشدّ الجزع الصراخ بالویل و لطم الوجه و الصدر و جزّ الشعر من النواصی و من اقام النواحه فقد ترک الصبر و اخذ فی غیر طریقة»؛(۴۸۱) «شدیدترین مرتبه جزع عبارت است از فریاد همراه وای گفتن، زدن به صورت و سینه و کندن مو از جلوی سر، و هر کس نوحه‌گری بر پا کند به طور حتم صبر را رها کرده و در راه غیر صبر قرار گرفته است.» ۲ – از امام صادق‌علیه السلام نقل شده که فرمود: «نهی رسول اللّه‌صلی الله علیه وآله عن الرنة عند المصیبة و نهی عن النیاحة و الاستماع الیها»؛(۴۸۲) «رسول خداصلی الله علیه وآله از فریاد برآوردن هنگام مصیبت نهی کرده است. و نیز از نوحه‌سرایی و گوش دادن به آن نیز نهی نموده است.» ۳ – عمرو بن ابی مقدام می‌گوید: از امام باقرعلیه السلام شنیدم که درباره آیه { وَ لایَعْصینَکَ فی مَعْرُوفٍ(۴۸۳)}. فرمود: رسول خداصلی الله علیه وآله به دخترش فاطمه‌علیها السلام فرمود: «اذا أنا متّ فلاتخمشی علیّ وجهاً و لاتُرخی علیّ شعراً و لاتنادی بالویل و لاتقیمنّ علیّ نائحة»؛(۴۸۴) «هر گاه من از دنیا رفتم صورت خود را خراش مده، و موی خود را پریشان مساز و برای من نوحه‌گری نکن.» پاسخ اولاً: این دسته از روایات اصل برپایی مجالس عزا را نهی نمی‌کند، بلکه از هر عملی که با قضا و قدر الهی منافات داشته باشد جلوگیری کرده است؛ زیرا برخی در فراغ از دست رفته خود شکوه و اعتراض نموده، مقدّرات الهی را زیر سؤال می‌برند، ولی اگر در نوحه سرایی و مرثیه خوانی برای میّت تنها ذکر فضایل و خوبی‌های او گفته شود اشکالی ندارد. ثانیاً: روایات ناحیه مربوط به موردی است که بر نوحه‌گری و مرثیه‌خوانی اثری عقلایی مترتب نگردد، در حالی که عزاداری برای اولیای الهی دارای آثاری عقلایی است. و نیز به اثبات رساندیم که می‌توانیم آن را داخل در ادله عام کنیم. خصوصاً آن که ثابت شد که سیره رسول خداصلی الله علیه وآله و اهل بیت عصمت و طهارت و صحابه و تابعین و مسلمانان در طول تاریخ بر برپایی مراسم عزا و مرثیه‌خوانی و نوحه‌گری در سوگ اولیای الهی، خصوصاً امام حسین‌علیه السلام بوده است. ثالثاً: در برخی از روایات تصریح به جواز بلکه رجحان نوحه‌گری و جزع در سوگ امام حسین‌علیه السلام شده است: ۱ – در روایتی از امام صادق‌علیه السلام نقل است که فرمود: «کلّ الجزع و البکاء مکروه سوی الجزع و البکاء علی الحسین‌علیه السلام»؛(۴۸۵) «هر جزع و گریه‌ای مکروه است به جز جزع و گریه بر امام حسین‌علیه السلام.» ۲ – امام رضاعلیه السلام به پسر شبیب فرمود ...: « انّ یوم الحسین‌علیه السلام اقرح جفوننا و اسبل دموعنا و اذلّ عزیزنا بأرض کرب و بلا و اورثنا الکرب و البلاء الی یوم الانقضاء »؛(... ۴۸۶) «همانا روز حسین‌علیه السلام پلک‌های ما را زخم کرده و اشک‌های ما را جاری ساخته و عزیز ما را در زمین کرب و بلاـ ذلیل کرده است. و تا روز انقضاء [دنیا] غصه و بلا را برای ما به ارث گذارده است.» ۳ – امام صادق‌علیه السلام به عبداللّه بن حماد فرمود: «به من خبر رسیده که گروه‌هایی از اطراف کوفه و نقاط دیگر و نیز گروهی از خانم‌ها در نیمه

شعبان، کنار تربت پاک حسین بن علی‌علیه السلام اجتماع نموده، بر حسین‌علیه السلام نوحه‌سرایی کرده و قرآن تلاوت می‌کنند و گروهی به نقل تاریخ و برخی دیگر به مرثیه‌سرایی می‌پردازند. حماد عرض کرد: من خود شاهد چنین مراسمی بوده‌ام. امام فرمود: خدا را سپاس که برخی از مردم را علاقه‌مند ما قرار داده تا به مدح و ستایش ما پرداخته و برای ما سوگواری کنند، دشمنان ما را مورد سرزنش قرار داده، کارهای زشت و ناپسند آنان را آشکار نمایند».(۴۸۷) ۴ - ابن قولویه از مسمع کردین روایت کرده که امام صادق‌علیه السلام به من فرمود ...: « آیا مصایب کربلا را به یاد می‌آوری؟» عرض کردم: آری. فرمود ...: « آیا جزع و اظهار ناراحتی می‌کنی؟» گفتم: آری، سوگند به خدا! که گریه می‌کنم. حضرت فرمود: «خدا گریه ات را بپذیرد. آگاه باش! که تو از کسانی هستی که برای مصایب ما اظهار ناراحتی و جزع می‌کنند. تو از کسانی هستی که در خوشحالی ما خوشحال و در اندوه و حزن ما اندوهناکند ».(... ۴۸۸)

لباس مشکی پوشیدن

لباس مشکی پوشیدن

شکی نیست که پوشیدن لباس مشکی خصوصاً در حال نماز نزد مشهور امامیه کراهت دارد، بلکه ادعای اجماع بر آن نیز شده است. ولی بحث این است که آیا این کراهت ذاتی است، یعنی به لحاظ این که لباس مشکی است مکروه است یا به جهت اینکه شعار بنی عباس بوده(۴۸۹) یا چون لباس اهل جهنم است(۴۹۰)، مکروه می‌باشد؟ از ظاهر برخی ادله استفاده می‌شود که کراهت آن ذاتی نیست و لذا در صورتی که عنوان دیگری به خود گیرد؛ مثل این که شعار حزن بر اولیای الهی شود نه تنها کراهت سابق را از دست می‌دهد بلکه داخل در عنوان احیای شعائر الهی شده، مستحب نیز می‌گردد. خصوصاً آن که با مراجعه اخبار و تواریخ پی می‌بریم که اهل بیت‌علیهم السلام هنگام عزا در مصیبت فقدان یکی از بزرگان، لباس مشکی را می‌پوشیده،یا پوشیدن آن را امضا کرده‌اند. اینک به نمونه‌هایی که در کتب شیعه و سنی آمده اشاره می‌کنیم:

الف – روایات شیعه

۱ - برقی به سندش از امام زین العابدین‌علیه السلام نقل می‌کند که فرمود: «چون جدم حسین‌علیه السلام کشته شد، زنان بنی هاشم در ماتم او لباس سیاه پوشیدند و آن را در گرما و سرما تغییر ندادند. و پدرم علی بن الحسین‌علیهما السلام برای آنان در هنگام عزاداری غذا آماده می‌کرد.(۴۹۱) ۲ - ابن قولویه به سندش نقل کرده که فرشته‌ای از فرشته‌های فردوس بر دریا فرود آمد و بال‌های خود را بر آن گسترد. آن گاه صیحه‌ای زد و گفت: «ای اهل دریاها! لباس‌های حزن به تن کنید؛ زیرا فرزند رسول خدا ذبح شده است. آن گاه قدری از تربت او را بر بال‌های خود گذارده و به سوی آسمان‌ها برد. و هیچ فرشته‌ای را ملاقات نکرد جز آن که آن را استشمام نمود و اثری از آن نزد او ماند.(۴۹۲)

ب – روایات عامه

۱ - ابن ابی الحدید از مدائنی نقل می‌کند: چون علی‌علیه السلام وفات یافت، عبداللّه بن عباس بن عبدالمطلب نزد مردم آمد و گفت: همانا امیرالمؤمنین‌علیه السلام وفات یافت، او کسی را به عنوان جانشین خود قرار داده است، اگر او را اجابت می‌کنید نزد شما می‌آید و اگر کراهت دارید کسی بر دیگری اصراری ندارد؟ مردم گریستند و گفتند: بلکه به سوی ما بیاید. حسن‌علیه السلام در حالی که لباس مشکی به تن داشت نزد آنان آمد و خطبه‌ای ایراد فرمود.(۴۹۳) ۲ - ابی مخنف روایت کرده که نعمان بن بشیر

خبر شهادت امام حسین‌علیه السلام را به اهل مدینه ابلاغ نمود ... در مدینه زنی نبود جز آن که از پشت پرده بیرون آمد و لباس مشکی پوشیده، مشغول عزاداری شد.(۴۹۴) ۳ – عمادالدین ادریس قرشی از ابی نعیم اصفهانی به سندش از امّ‌سلمه نقل کرده که چون خبر کشته شدن امام حسین‌علیه السلام به او رسید خیمه‌ای سیاه در مسجد رسول خداصلی الله علیه وآله زد و لباس مشکی به تن نمود.(۴۹۵) ۴ – و نیز ابن ابی الحدید از اصبغ بن نباته نقل می‌کند که گفت: «بعد از کشته شدن امیرالمؤمنین‌علیه السلام وارد مسجد کوفه شدم، حسن و حسین را مشاهده کردم که لباس مشکی به تن داشتند.(۴۹۶)

مرثیه‌خوانی به نثر

مرثیه‌خوانی به نثر

برخی سؤال می‌کنند: چرا در سوگ اولیای الهی سوگواری و مرثیه سرایی می‌کنیم؟ آیا در میان امّت‌های پیشین این چنین اعمالی بوده است؟ آیا پیامبرصلی الله علیه وآله و اهل‌بیتش چنین کاری را در سوگ بزرگان انجام می‌دادند؟ آیا صحابه و تابعین و به تعبیر دیگر سلف صالح، چنین عملی انجام می‌دادند یا خیر؟ با مراجعه به تاریخ پی می‌بریم که مرثیه‌خوانی به نثر، در سوگ اولیای الهی سنتی متداول از صدر اسلام تاکنون بوده است. اینک به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌کنیم:

الف – مرثیه‌خوانی در سوگ اولیای الهی

مرثیه‌خوانی در سوگ اولیای الهی

با مراجعه به تاریخ پی می‌بریم که پیامبرصلی الله علیه وآله و صحابه در سوگ اموات خصوصاً اولیای الهی مرثیه‌سرایی می‌کردند. اینک به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌کنیم:

۱ – مرثیه رسول خداصلی الله علیه وآله

حلبی از ابن مسعود نقل می‌کند: «ما رسول خداصلی الله علیه وآله را گریان بر کسی همانند حمزه ندیدیم. جنازه او را به طرف قبله قرار داد. آن گاه بر بالین جنازه او ایستاد. سپس صیحه‌ای زد که نزدیک بود غش کند. در این هنگام فرمود: ای عموی رسول خدا! و ای شیر خدا و شیر رسول خدا، ای حمزه، ای انجام دهنده خیرات، ای حمزه، ای برطرف کننده غصه‌ها، ای مدافع، ای محافظ رسول خدا!» (۴۹۷)

۲ – مرثیه‌خوانی فاطمه زهراعلیها السلام

انس بن مالک می‌گوید: «چون از دفن رسول خداصلی الله علیه وآله فارغ شدیم، فاطمه‌علیها السلام رو به من کرده، فرمود: ای انس! چگونه توانستید خاک بر صورت رسول خدا بریزید؟ آنگاه شروع به گریه کرده، ندا سر داد: ای پدرم که دعوت پروردگارت را اجابت نمودی؟! ای پدرم که به قرب پروردگارت رفتی؟! ای پدرم که ندای پروردگارت را پاسخ دادی ».(...؟! ۴۹۸)

۳ – مرثیه‌خوانی عایشه

ابن عبدربّه می‌گوید: عایشه بر سر قبر ابی‌بکر ایستاده و گفت ...: « بزرگ ترین حوادث بعد از رسول خداصلی الله علیه وآله مصیبت فقدان تو است».(۴۹۹)

۴ – مرثیه‌خوانی امام حسن‌علیه السلام

طبری به سند خود از خالد بن جابر نقل می‌کند که از امام حسن‌علیه السلام شنیدم، بعد از کشته شدن امام علی‌علیه السلام در ضمن خطبه‌ای فرمود: «لقد قتلتم الليلة رجلاً ـ فی لیلة فیها نزل القران، و فیها رفع عیسی بن مریم‌علیه السلام و فیها قتل یوشع بن نون فتی موسی‌علیهما السلام، واللّه ما سبقه احد کان قبله، ولایدرکه احد یکون بعده. واللّه ان کان رسول اللّه‌صلی الله علیه وآله لیبعثه فی السریّة، و جبرئیل عن یمینه و میکائیل عن یساره، واللّه ماترک صفراء ولابیضاء الاّ ثمانمائة او سبعمائة ارصدها لخادمه»؛(۵۰۰) «شما امشب مردی را کشتید که در آن شب قرآن نازل شد. و در آن شب عیسی بن مریم‌علیه السلام به آسمان رفته و یوشع بن نون جوان مرد موسی‌علیهما السلام کشته شد. به خدا سوگند! قبل از او کسی از او سبقت نگرفته و بعد از او هیچ کس او را درک نخواهد کرد. به خدا سوگند! رسول خداصلی الله علیه وآله او را در سریه [جنگی] می‌فرستاد، در حالی که جبرئیل در طرف راست او و میکائیل در طرف چپ او بود. به خدا سوگند! هیچ زردی و سفیدی [طلا و نقره‌ای] باقی نگذاشت به جز هشتصد و یا هفتصد درهم که برای خادمش کنار گذارده بود.»

۵ – مرثیه‌خوانی در سوگ امام حسن‌علیه السلام

حاکم نیشابوری به سندش از ام‌بکر بن مسور نقل می‌کند که گفت: چون حسن بن علی از دنیا رحلت نمود. زنان بنی هاشم برای او یک ماه نوحه‌سرایی کردند.(۵۰۱)

ب – مرثیه‌خوانی در سوگ امام حسین‌علیه السلام

مرثیه‌خوانی در سوگ امام حسین‌علیه السلام

با مراجعه به مصادر حدیثی و تاریخی پی می‌بریم که پیامبرصلی الله علیه وآله و اهل بیت‌علیهم السلام و صحابه و تابعین در زمان حیات خود اقامه عزا برای امام حسین‌علیه السلام داشته و در سوگ او مرثیه‌سرایی کرده‌اند. اینک به مواردی در این باره اشاره می‌کنیم:

۱ – مرثیه‌خوانی پیامبرصلی الله علیه وآله قبل از ولادت امام حسین‌علیه السلام

حاکم نیشابوری به سند صحیح از ام‌الفضل نقل می‌کند که فرمود: «روزی بر رسول خداصلی الله علیه وآله وارد شده، عرض کردم: ای رسول خدا! شب گذشته خواب بدی دیدم. حضرت فرمود: آن خواب چیست؟ عرض کردم، خواب بدی است. حضرت فرمود: چیست؟ عرض کردم: در عالم رؤیا دیدم گویا قسمتی از بدن شما جدا شده و در دامان من قرار گرفت. پیامبر فرمود: خواب خوبی دیده‌ای. فاطمه (دخترم) اگر خدا بخواهد پسری به دنیا خواهد آورد که در دامان تو بزرگ خواهد شد. ام الفضل می‌گوید: فاطمه‌علیها السلام حسین‌علیه السلام را به دنیا آورد و او در دامان من بود، همان گونه که رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود، تا آن که بر رسول خداصلی الله علیه وآله وارد شدم و حسین‌علیه السلام را در دامنش گذاردم. به حضرت توجه کردم، ناگهان دیدم که اشک از چشمانش سرازیر شد. عرض کردم: ای پیامبر خدا! پدر و مادرم به فدایت، چه شده که شما را گریان می‌بینم؟ حضرت فرمود: جبرئیل بر من نازل شد و خبر داد که امتم به زودی او را به شهادت می‌رسانند. عرض کردم: این فرزند را؟ حضرت فرمود: آری. آن گاه قسمتی از تربت خونین آن حضرت را به من داد». این حدیث را عده‌ای از علمای اهل سنت نقل کرده‌اند، از قبیل: –

حاکم نیشابوری.(۵۰۲) - خطیب خوارزمی.(۵۰۳) - ابن صباغ مالکی.(۵۰۴) - ابن حجر مکّی.(۵۰۵) - بیهقی.(۵۰۶) - متقی هندی.(۵۰۷)

۲ - مرثیه‌خوانی پیامبرصلی الله علیه وآله در مسجد بعد از ولادت امام حسین‌علیه السلام

خوارزمی حنفی می گوید: «چون از ولادت امام حسین‌علیه السلام یک سال کامل گذشت دوازده ملک در حالی که صورت‌هایشان قرمز بود و بال‌های خود را گسترده بودند بر رسول خداصلی الله علیه وآله فرود آمده، گفتند: ای محمد! زود است که بر فرزندت حسین آنچه از طرف قابیل بر هابیل وارد شد، بیاید و زود است که همانند اجر هابیل به او داده شود، و بر قاتل او همانند عذاب قابیل داده خواهد شد. آن روز در آسمان ملکی نبود جز آن که بر پیامبرصلی الله علیه وآله نازل شده و به او در مصیبت حسین‌علیه السلام تسلیت گفت، و از ثوابی که به او داده می‌شود خبر داد، و نیز تربت امام حسین‌علیه السلام را بر پیامبرصلی الله علیه وآله عرضه کرد. پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: بار خدایا! هر کس او را خوار کند او را خوارگردان، و هر کس او را می کشد به قتل رسان، و به آنچه را دنبال می کند او را بهره‌مند مساز. هنگامی که دو سال کامل از ولادت امام حسین‌علیه السلام گذشت پیامبرصلی الله علیه وآله به سفر رفت. در بین راه توقف نمود و کلمه استرجاع { إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ را بر زبان جاری ساخت و چشمانش پر از اشک شد. از علت آن سؤال شد؟ حضرت فرمود: این جبرئیل است که مرا از سرزمینی در شطّ فرات به نام کربلا خبر می‌دهد که فرزندم حسین بن فاطمه در آن جا به قتل خواهد رسید. عرض شد: چه کسی او را به قتل می‌رساند؟ فرمود: مردی به نام یزید، خداوند او را مبارک نگرداند. و گویا نظر می کنم به بازگشت و مدفنش در کربلا- در حالی که سرش را هدیه می‌برند... پیامبرصلی الله علیه وآله در حالی که محزون بود از سفر خود بازگشت. بر بالای منبر رفت و خطبه خواند و مردم را موعظه نمود... آن گاه عرض کرد: بار خدایا! مرا جبرئیل خبر داده که این فرزندم کشته و خوار خواهد شد ».(... ۵۰۸)

۳ - مرثیه‌خوانی پیامبرصلی الله علیه وآله در خانه ام‌سلمه

احمد بن حنبل به سند صحیح از انس بن مالک نقل کرده که گفت: «فرشته باران از پروردگارش اذن گرفت تا خدمت رسول خداصلی الله علیه وآله وارد شود، خداوند به او اجازه داد. حضرت به ام‌سلمه فرمود: مواظب باش تا کسی بر من وارد نشود. ام سلمه می گوید: حسین‌علیه السلام آمد که داخل شود من او را مانع شدم. حضرت فرار کرد و داخل اتاق رسول خدا شد و از شانه و گردن پیامبر خداصلی الله علیه وآله بالا- رفت. آن فرشته به پیامبرصلی الله علیه وآله عرض کرد: آیا او را دوست داری؟ حضرت فرمود: آری. فرشته عرض کرد: آگاه باش! همانا امت تو او را به زودی خواهند کشت. و اگر می‌خواهی مکانی را که در آن جا به قتل می‌رسد به تو نشان دهم. فرشته دستی زد و از خاک قرمز آن مکان آورد. ام‌سلمه آن را برداشته و در مقنعه‌اش گذارد. ثابت گفت که به ما خبر رسیده که این خاک کربلاست».(۵۰۹)

۴ - مرثیه‌خوانی پیامبرصلی الله علیه وآله در خانه عایشه

ابن عساکر به سند صحیح از عایشه نقل کرده که گفت: در آن هنگام که رسول خداصلی الله علیه وآله در خواب بود ناگهان حسین‌علیه السلام وارد شد و به طرف حضرت حرکت کرد. من او را از حضرت دور کردم. سپس به دنبال برخی از کارهایم رفتم. حسین‌علیه السلام نزدیک پیامبرصلی الله علیه وآله آمد. حضرت در حالی که گریان بود از خواب بیدار شد. به او عرض کردم: چه چیز شما را به گریه درآورده است؟ حضرت فرمود: جبرئیل تربتی را که حسین در آن کشته می‌شود به من نشان داد. غضب خدا بر کسی که خون او را بر زمین ریزد شدید خواهد شد. آنگاه دست خود را گسترده و ناگاه قبضه‌ای از بطحاء آورد و فرمود: ای

عایشه! قسم به کسی که جانم به دست اوست این امر مرا محزون می‌کند. این چه کسی است از امتم که بعد از من حسین را به قتل می‌رساند؟!(۵۱۰)

۵ – مرثیه‌خوانی رسول خداصلی الله علیه وآله بعد از وفات

احمد بن حنبل به سند صحیح از ابن عباس نقل کرده که گفت: پیامبرصلی الله علیه وآله را در نیمه روز در عالم رؤیا دیدم در حالی که ایستاده و پریشان حال و غبارآلود است در حالی که در دستش شیشه‌ای پر از خون است. عرض کردم: پدر و مادرم به فدایت! این چیست؟ حضرت فرمود: این خون حسین و اصحاب اوست، امروز آن را برداشتم. ابن عباس می‌گوید: ما آن روز را حساب کردیم همان روزی بود که حسین‌علیه السلام به شهادت رسید.(۵۱۱) ترمذی و حاکم به سند صحیح از سلمی نقل کرده که گفت: ام‌سلمه را دیدم که در حال گریه است. عرض کردم: چه چیز تو را به گریه در آورده است؟ گفت: رسول خداصلی الله علیه وآله را در عالم خواب مشاهده کردم در حالی که بر سر و محاسنش خاک نشسته بود. عرض کردم: شما را چه شده ای رسول خداصلی الله علیه وآله؟ حضرت فرمود: لحظه‌ای قبل شاهد کشته شدن حسینم بودم.(۵۱۲)

۶ – مرثیه‌خوانی امام علی‌علیه السلام بر امام حسین‌علیه السلام

الف – احمد بن حنبل به سند صحیح از نجیّ نقل کرده که او با علی‌علیه السلام حرکت نمود. چون به نینوا – که راهشان به صفین بود – رسیدند، حضرت علی‌علیه السلام ندا داد: در کنار شط فرات. صبر کن ای اباعبداللّه! عرض کردم: جریان چیست؟ حضرت فرمود: روزی بر رسول خدا وارد شدم در حالی که دو چشمش اشک ریزان بود، عرض کردم: ای پیامبر خدا! آیا شما را کسی به غضب درآورده است؟ چه شده که چشمانتان گریان است؟ حضرت فرمود: آری، مدتی پیش از این جبرئیل از نزد من خارج شد و مرا خبر داد که حسین در کنار شطّ فرات کشته خواهد شد. آن گاه فرمود: آیا می‌خواهی از تربت او به تو نشان دهم؟ حضرت فرمود: من گفتم: آری. آن گاه دست خود را دراز کرد و قبضه‌ای از خاک برداشت و به من عطا نمود، من نتوانستم اشک چشمان خود را نگه دارم لذا اشکانم جاری شد.(۵۱۳) ب – نصر بن مزاحم به سندش نقل کرده که علی‌علیه السلام به سرزمین کربلا وارد شد و در آنجا توقفی نمود. به او عرض شد: ای امیرالمؤمنین! اینجا کربلا است. حضرت فرمود: دارای گرفتاری و بلا است آن گاه با دستش اشاره به مکانی کرد و فرمود: آن جا محلّ ریختن خون‌های آنان است.(۵۱۴) ج – حافظ طبرانی به سند صحیح از شیبان که عثمانی بود نقل کرده که گفت: علی‌علیه السلام هنگامی که به کربلا رسید برافروخته شد و فرمود: «در این مکان شهدایی هستند که برای آنان همانندی نیست به جز شهدای بدر».(۵۱۵)

۷ – مرثیه‌خوانی امام صادق‌علیه السلام

ابن عبدربّه نقل می‌کند: امام صادق‌علیه السلام بر کنار قبر جدش حسین‌علیه السلام ایستاد و گفت: «اشهد انّک قد اقمت الصلاة و آتیت الزکاة و امرت بالمعروف و نهیت عن المنکر و اطعت اللّه و رسوله، و عبدته مخلصاً و جاهدت فی سبیله صابراً محتسباً حتی اتاک الیقین، فلعن اللّه امة قتلتک ولعن اللّه امة ظلمتک، ولعن اللّه امة سمعت بذلک فرضیت به»؛(۵۱۶) «گواهی می‌دهم که همانا تو نماز را به پا داشته و زکات را پرداختی و به معروف امر کرده و از منکر نهی کردی و خدا و رسولش را اطاعت کرده و او را با اخلاص عبادت نمودی. و در راه او جهاد کرده در حالی که صبور بوده و همه را به حساب خدا گذاردی تا آن که تو را یقین فرا رسید. پس خدا لعنت کند امتی که تو را به قتل رساند. و خدا لعنت کند امتی را که به تو ظلم کرد. و خدا لعنت کند امتی را که کشته شدنت را شنید و به آن رضایت داد.»

۸ – مرثیه‌خوانی ام‌البنین

ابوالفرج اصفهانی درباره ام‌البنین می‌گوید: «ام‌البنین مادر چهار برادر بود که همگی به قتل رسیده بودند. او به قبرستان بقیع می‌آمد و بر فرزندانش دلخراش‌ترین و جانسوزترین ندبه‌ها را می‌خواند. مردم به دور او جمع شده، به ندبه‌های او گوش فرا می‌نمودند. از جمله کسانی که به بقیع می‌آمد مروان بود، او همیشه به ندبه‌های ام‌البنین گوش فرا می‌داد و گریه می‌کرد».(۵۱۷)

۹ – مرثیه‌خوانی حضرت زینب‌علیها السلام

ابوالفرج اصفهانی و دیگران از حمید نقل کرده‌اند که هنگام خروج علی بن الحسین اکبر برای جنگ به میدان، گفت: «نظر کردم به زنی که با سرعت از خیمه بیرون آمد گویا خورشید طلوع کرده است، او صدا می‌زد: «یا حبیباه، یابن اخاه»؛ «ای دوست من! ای فرزند برادر من!» درباره او سؤال کردم، گفتند: او زینب دختر علی بن ابی طالب است. آن گاه آمد و خود را بر روی جنازه علی اکبرعلیه السلام انداخت. حسین‌علیه السلام آمد و دست او را گرفت و به خیمه برد».(۵۱۸) طبری و دیگران نقل کرده‌اند: «چون روز یازدهم محرّم فرا رسید ابن سعد دستور داد تا قافله را از کربلا حرکت دهند. همسران امام حسین‌علیه السلام و فرزندان و خواهران و دختران حضرت با زینب در آن قافله بودند. آنان را همانند اسیران ترک و روم حرکت دادند. زنان گفتند: شما را به حق خدا ما را بر قتلگاه حسین‌علیه السلام عبور دهید. اسیران را بر بدن حسین و اصحابش در حالی که بر روی زمین افتاده بودند عبور دادند. چون نگاه زنان به کشته‌ها افتاد صیحه و شیون کرده و بر صورت خود زدند. راوی می‌گوید: به خدا سوگند! زینب را فراموش نمی‌کنم که برای حسین‌علیه السلام ندبه می‌کرد و با صوت حزین و دل شکسته ندا می‌داد: «یا محمّداه، صلّی علیک ملیک السماء، هذا حسینک مرمّل بالدماء، مقطّع الاعضاء، و بناتک سبایا، الی اللّه المشتکی، و الی محمد المصطفی و الی علی المترضی و الی فاطمهٔ الزهراء، و الی حمزهٔ سیدالشهداء. یا محمّداه، هذا حسین بالعری، تسفی علیه ریح الصبا، قتیل اولاد البغایا، واحزناه، واکرباه علیک یا اباعبداللّه، الیوم مات جدی رسول اللّه، یا اصحاب محمّد! هولاء ذریّهٔ المصطفی یساقون سوق السبایا»؛ «ای محمد! که فرشتگان آسمان بر تو درود فرستاده‌اند، این حسین توست که در خون غوطه‌ور است. اعضایش قطع شده و دخترانش به اسارت رفته‌اند. به سوی خدا و محمّد مصطفی و علی مرتضی و فاطمه زهرا و حمزه سیدالشهدا شکایت می‌کنم. ای محمد! این حسین است در این بیابان که باد صبا بر او می‌وزد. او کشته شده به دست اولاد زنا است. امان از حزن تو و مصیبت بر تو ای اباعبداللّه! امروز جدم رسول خدا رحلت نمود. ای اصحاب محمد! اینان ذریّه مصطفی می‌باشند که همانند اسیران می‌برند.» راوی می‌گوید: به خدا سوگند! در آن هنگام زینب هر دشمن و دوستی را به گریه درآورد.(۵۱۹)

۱۰ – مرثیه‌خوانی ابن عباس

ابن عباس خطاب به یزید می‌گوید: «تو از من می‌خواهی که یاری‌ات کنم و مرا بر دوستی با خود وادار می‌کنی در حالی که تو بودی که حسین و جوانان عبدالمطّلب که چراغ‌های هدایت و ستارگان راهنما بودند به قتل رساندی، و لشکریان به دستور و فرمان تو در یک سرزمین آن‌ها را غارت کرده، خون هایشان را بر زمین ریختند، و لباس‌های آنان را ربودند و لب تشنه سرهایشان را از بدن جدا ساختند ».(... ۵۲۰)

۱۱ – مرثیه‌خوانی زید بن ارقم

ابن حجر و دیگران نقل کرده‌اند: هنگامی که سر امام حسین‌علیه السلام را نزد ابن زیاد در کوفه گذاردند، او شروع به زدن با چوب

دستی بر دندان‌های امام حسین‌علیه السلام نمود. زید بن ارقم نیز حاضر بود و به ابن زیاد گفت: چوب دستی خود را بردار، به خدا سوگند! مدت زیادی رسول خداصلی الله علیه وآله را مشاهده کردم که ما بین این دو لب‌ها را می‌بوسید. آن گاه شروع به گریه کرد.(۵۲۱)

۱۲ – مرثیه‌خوانی حسن بصری

سبط بن جوزی از زهری نقل می‌کند: «چون خبر کشته شدن حسین به حسن بصری رسید چندان گریست که هر دو گونه‌اش مرطوب شد. آن گاه گفت: خوار باد امتی که فرزند دختر پیامبرش را به قتل رسانده است. به خدا سوگند! سر حسین به جدش بازمی گردد، آن گاه جد و پدرش از پسر مرجانه انتقام او را خواهند گرفت».(۵۲۲)

مرثیه‌خوانی به شعر

مرثیه‌خوانی به شعر

شکی نیست که شعر تأثیر بسزایی در روح و روان و عواطف انسان دارد، و لذا اگر مطالب را در قالب شعر قرار دهیم اثر بیشتری خواهد داشت در قلوب و نفوس مردم. واقعه کربلا که به خودی خود محرّک احساسات و عواطف مسلمانان است اگر در قالب شعر درآید می‌تواند تأثیر بسزایی در تحریک عواطف و احساسات مردم داشته باشد و از این راه مردم به امام حسین‌علیه السلام و اهداف او نزدیک‌تر شوند. اینک این مسأله را به لحاظ حکم شرعی مورد بررسی قرار می‌دهیم:

ادله جواز و رجحان مرثیه‌خوانی به شعر

ادله جواز و رجحان مرثیه‌خوانی به شعر

برای اثبات این مطلب می‌توان به ادله‌ای چند تمسک نمود:

۱ – اصل اباحه

اصل اوّلی در تمام اشیاء اباحه است، این امر در مورد مرثیه‌خوانی نیز جاری است، مادامی که دلیلی بر خلاف آن نباشد. و از آن جا که این امر مورد نهی واقع نشده بلکه دلیل بر رجحان آن وجود دارد لذا داخل در اصل اوّلی اباحه و جواز است.

۲ – تعظیم شعائر دینی

کسی که قرار است برای او مرثیه‌خوانی شود در صورتی که از اولیای الهی بوده و از رهبران جامعه به حساب می‌آید، با مرثیه‌خوانی احساسات مردم را به او جذب کرد، در نتیجه مردم را به طرف او سوق می‌دهیم که این عمل به نوبه خود تشویق مردم به متابعت و پیروی از آن شخص خواهد بود. که همان پیروی از آن ولیّ خدا و دستورات او است. لذا می‌توان گفت که مرثیه‌خوانی از مصادیق بارز تعظیم شعائر الهی است.

۳ – مرثیه‌خوانی حضرت آدم‌علیه السلام

طبری به سندش از حضرت علی‌علیه السلام نقل کرده که فرمود: «چون فرزند آدم برادرش را به قتل رسانید حضرت برای او

گریست و چنین مرثیه‌خوانی کرد: تغیّرت البلاد و من علیها فلون الارض مغبّر قبیح تغیّر کلّ ذی طعم و لون و قلّ بشاشة الوجه المليح(۵۲۳)

۴ – مرثیه‌خوانی به شعر برای پیامبرصلی الله علیه وآله

جماعت بسیاری از صحابه و دیگران در سوگ رسول خداصلی الله علیه وآله با شعر مرثیه‌خوانی کردند: الف – مرثیه‌خوانی حضرت زهراعلیها السلام؛ ابن عبدربه نقل می‌کند: فاطمه بر بالای قبر پدرش ایستاد و عرض کرد: فقدناك فقد الارض وابلها و غاب مذ غبت عنّا الوحی و الکتب فلیت قبلك کان الموت صادفنا لمّا نعیت و حالت دونك الکتب(۵۲۴) ب – مرثیه دختر عبدالمطّلب: ألا یا رسول اللّه کنت رجاءنا و کنت بنا برّاً و لم تك جافیاً و کنت رحیماً هادیاً و معلّماً لیبك علیك الیوم من کان باکیاً(۵۲۵) ج – مرثیه حسّان بن ثابت: و مالك لاتبکین ذاالنعمة التی علی الناس منها سائغ یتغمّد فجودی علیه بالدموع و أعولی لفقد الذی لامثله الدهر یوجد و ما فقد الماضون مثل محمّد و لا مثله حتّی القیمة یفقد د – مرثیه ابوسفیان بن حارث؛ ابن اسحاق می‌گوید: ابوسفیان بن حارث در سوگ پیامبرصلی الله علیه وآله بسیار گریست و در رثای او چنین گفت: أرّقت فبات لیلی لایزول و لیل اخی المصیبة فیه طول فاسعدنی البکاء و ذاك فیما اصیب المسلمون به قلیل لقد عظمت مصیبتنا و جلت عشیة قیل: قد قبض الرسول(۵۲۶) ه – مرثیه ابی ذؤیب هذلی: کسفت لمصرعه النجوم و بدرها و تزعزعت آطام بطن الأبطح و تزعزعت اجبال یثرب کلّها و نخیلها لحلول خطب مفدح(۵۲۷) و – مرثیه ابی الهیثم بن تیّهان: لقد جدعت آذاننا و انوفنا غداة فجئنا بالنبیّ محمّد(۵۲۸) ز – مرثیه امرعله قشیریه: یا دار فاطمة المعمور ساحتها هیجت لی حزناً حییت من دار(۵۲۹) ح – مرثیه عامر بن طفیل: بکت الارض و السماء علی النو ر الذی کان للعباد سراجاً من هدینا به الی سبل ال حق و کنّا لانعرف المنهاجا(۵۳۰) ط – مرثیه سواد بن قارب: بکت علیه ارضنا و سماؤنا و تصدّعت وجداً به الاکباد لو قیل: تفدون النبیّ محمداً بذلت له الاموال و الاولاد

۵ – تقریر مراثی صحابه از ناحیه پیامبرصلی الله علیه وآله

صحابه در سوگ بسیاری از افراد در حضور پیامبرصلی الله علیه وآله مرثیه‌خوانی کردند و حضرت نه تنها آنان را از این کار نهی نفرمود بلکه آنان را نیز بر این کار تشویق کرد. الف – مرثیه برای حمزة بن عبدالمطّلب؛ صفیه دختر عبدالمطلب و برادر حمزه می‌گوید: أسائلة اصحاب أحد مخافة بنات ابی من اعجم و خبیر فقال الخبیر انّ حمزة قد ثوی وزیر رسول اللّه خیر وزیر دعاه الی الحقّ ذوالعرش دعوة الی جنّة یحیا بها و سرور(۵۳۱) کعب بن مالك در سوگ حمزه می‌گوید: صفیّة قومی و لاتعجزی و بکّی النساء علی حمزة و لاتسأمی ان تطیلی البکا علی اسداللّه فی الهزّة فقد کان عزّاً لأیتامنا و لیث الملاحم فی البزّة یرید بذاك الرضا احمد و رضوان ذی العرش و العزّة(۵۳۲) ب – مرثیه برای عبیدة بن حارث بن عبدالمطلب، شهید بدر؛ چون عبیده در بدر به شهادت رسید، کعب بن مالك انصاری گریه‌کنان در سوگ او گفت: ایا عین جودی و لاتبخلی بدمعك حقاً و لاتنزری علی سیّد هدّنا هُلَله کریم المشاهد و العنصر(۵۳۳) ج – مرثیه برای جعفر بن ابی طالب و شهدای موته؛ حسّان بن ثابت می‌گوید: فلایُبعدن اللّه قتلی تتابعوا بمؤتة منهم ذوالجناحین جعفر و زید و عبداللّه فیمن تتابعوا جمیعاً و اصحاب المیّة تخطر(۵۳۴) کعب بن مالك انصاری می‌گوید: نام العیون و دمع عینك یهمل سحّاً کما و کفّ الطباب المخضّل فی لیلة وردت علیّ همومها طوراً أخن و تارة أتململ صبروا بمؤتة للإله نفوسهم حذر الردی و مخافة ان ینکلوا اذ یهتدون بجعفر و لوائه قدّام اوّلهم فنعم الاوّل(۵۳۵) د – مرثیه کشته شدگان روز رجیع؛ جماعتی نزد رسول خداصلی الله علیه وآله آمده و ایشان خواستند تا گروهی را برای تعلیم احکام اسلام به منطقه آنها بفرستد. پیامبرصلی الله علیه وآله شش نفر از اصحاب خود را به سوی آن‌ها فرستاد. هنگامی که به چشمه رجیع که آبی برای قبیله هذیل بود رسیدند. با کمک گرفتن از قبیله هذیل بر این شش نفر حمله کردند. آنان در ابتدا گفتند: ما نمی‌خواهیم شما را

بکشیم بلکه می‌خواهیم شما را به اهل مکه تسلیم کنیم تا جایزه بگیریم. برخی از آن شش نفر با آنها جنگیدند تا کشته شدند ولی خبیب و همراه او خود را تسلیم کردند. در بین راه همراه او خواست که بر آنان شمشیر بکشد که او را نیز با سنگ به شهادت رساندند. و در آخر هم خبیب را به اهل مکه تسلیم نمودند و اهل مکه او را به دار آویختند. حسان درباره آنان می‌گوید: صلّی الإله علی الذین تتابعوا یوم الرجیع فاکرموا و اثیبوا رأس السریهٔ مرثد و امیرهم و ابن البکیر امامهم و خُبیب(۵۳۶) و نیز در سوگ آنان گریه‌کنان می‌گوید: ما بال عینک لاترقأ مدامعها سحّاً علی الصدر مثل الؤلؤ القلق علی خُبیب فتی الفتیان قد علموا لافشل حتّی تلقاه و لانزق(۵۳۷) ه - مرثیه نعم در سوگ همسرش از شهیدان احد؛ یا عین جودی بفیض غیر ابساس علی کریم من الفتیان لبّاس(۵۳۸) و - مرثیه برای سعد بن معاذ، مجروح روز خندق؛ مردی از انصار در مورد سعد می‌گوید: و ما اهتزّ عرش اللّه من موت هلک سمعنا به الاّ لسعد ابی عمرو(۵۳۹) حسّان بن ثابت گریان در مصیبت سعد می‌گوید: لقد سجمت من دمع عینی عبرهٔ و حقّ لعینی ان تفیض علی سعد قتیل ثوی فی معرک فجعت به عیون ذواری الدمع دائمهٔ الوجد(۵۴۰) ز - مرثیه برای شهدای چاه معونه؛ ابو برّاء به رسول خداصلی الله علیه وآله عرض کرد: اگر کسانی از اصحابت را به اهل نجد بفرستی، امید می‌رود که آنان دعوت تو را بپذیرند. پیامبرصلی الله علیه وآله جماعتی را به نجد فرستاد، آنان حرکت کرده و در کنار چاه «معونه» فرود آمدند. نامه رسول خداصلی الله علیه وآله را به عامر بن طفیل دادند ولی او در آن نظر نکرد، و هم فرستاده را به قتل رسانید و هم با کمک قبایل دیگر، آن عده از مسلمانان را کشتند. عبداللّه بن رواحه بر نافع بن بدیل بن ورقاء خزاعی از شهدای این واقعه گریسته، می‌گوید: رحم اللّه نافع بن بدیل رحمهٔ المبتغی ثواب الجهاد صابر صادق وفیّ اذاما اکثر القوم قال قول السداد(۵۴۱) حسان بن ثابت گریه‌کنان درباره آنان می‌گوید: علی قتلی معونهٔ فاستهلّی بدمع العین سحاً غیر نزر(۵۴۲) ح - مرثیه برای عثمان بن مظعون؛ چون عثمان بن مظعون از دنیا رحلت کرد، همسرش درباره او چنین گفت: یا عین جودی بدمع غیر ممنون علی رزیّهٔ عثمان بن مظعون علی امرئ کان فی رضوان خالقه طوبی له من فقید الشخص مدفون(۵۴۳) ط - مرثیه برای ولید بن ولید بن مغیره؛ امسلمه همسر پیامبرصلی الله علیه وآله گریه‌کنان برای ولید می‌گوید: یا عین فابکی للولید بن الولید بن مغیرهٔ قد کان غیثاً فی السنین و رحمهٔ فینا و میره(۵۴۴) ی - مرثیه برای زید بن عمر بن خطاب؛ ایاس بن بکیر در مرثیه او که در جنگ بنی عدی کشته شد، می‌گوید؛ ألا یا لیت امّی لم تلدنی و لم اک فی الغزاهٔ لدی البقیع و لم أر مصرع بن الخیر زید و هدّته هنا لک من صریع(۵۴۵) ک - مرثیه حضرت علی‌علیه السلام در سوگ فاطمه‌علیها السلام: امیرالمؤمنین‌علیه السلام بر بالای قبر فاطمه‌علیها السلام ایستاده، در حالی که غصه‌ها و بغضها گلو گیرش شده بود نتوانست جلوی اشک سوزان از قلب خود را بگیرد، در این هنگام است که می‌گوید: لکل اجتماع من خلیلین فرقهٔ و کلّ الذی دون الممات قلیل و انّ افتقادی واحداً بعد واحد دلیل علی أن لایدوم خلیل(۵۴۶)

مرثیه‌خوانی به شعر در سوگ امام حسین‌علیه السلام

مرثیه‌خوانی به شعر در سوگ امام حسین‌علیه السلام

ابوالفرج اصفهانی می‌گوید: «شعرا اقدام به مرثیه‌سرایی برای امام حسین‌علیه السلام نمی‌کردند».(۵۴۷) ولی در عین حال گروهی در سوگ امام حسین‌علیه السلام شعر سرودند: سبط بن جوزی از سدّی نقل می‌کند که گفت: «اوّل کسی که در سوگ حسین مرثیه سرایی کرد عتبهٔ بن عمرو عبسی بود». با مرور به کتب تاریخی پی می‌بریم که شعرایی بوده‌اند که درباره مصیبت امام حسین علیه السلام شعر سروده‌اند اینک به برخی از آنان اشاره می‌کنیم:

۱ - سلیمان بن قتّه

او که یکی از مردان قبیله بنی تمیم بن مرّة بن کعب بن لؤی و از طرفداران بنی هاشم بوده و از تابعین به حساب می‌آمد در مرثیه امام حسین‌علیه السلام شعری دارد که اوّل آن چنین است: مررت علی ابیات آل محمّد فلم أرها کعهدها یوم حلّت(۵۴۸)

۲ – ابو الرجح خزاعی

مرزبانی می‌گوید: ابو الرجح خزاعی بر فاطمه دختر حسین بن علی‌علیه السلام وارد شد و برای او مرثیه ای درباره حسین‌علیه السلام قرائت کرد که مطلع آن چنین است: أجالت علی عینی سجائب عبرة فلم تصحّ بعد الدمع حتیّ ارمعلّت تبکی علی آل النبیّ محّمد ما اکثرت فی الدمع لا بل اقلّت(۵۴۹)

۳ – زینب دختر امیرالمؤمنین‌علیهما السلام

چون سر مبارک امام حسین‌علیه السلام و اسرا به مدینه رسید، همه اهل مدینه ضجّه کنان و گریه کنان از خانه‌ها بیرون ریختند. در این هنگام زینب دختر علی بن ابی طالب علیهم السلام صیحه کنان فریاد می‌زد: واحسیناه، واأخوتاه، واأهلاه، وامحمّداه. آن گاه فرمود: ماذا تقولون اذ قال النبیّ لکم ماذا فعلتم و انتم آخر الأمم بأهل بیتی و اولادی أما لکم عهد أما أنتم توفون بالذمم ذریّتی و بنو عمّی بمضیعة منهم أساری و منهم ضرّجوا بدم ما کان هذا جزائی اذ نصحت لکم ان تخلفونی بسوء فی ذوی رحمی(۵۵۰)

۴ – جعفر بن عفان

او که از اصحاب امام صادق‌علیه السلام است، در مرثیه امام حسین‌علیه السلام چنین می‌گوید: لبّیک علی الاسلام من کان باکیاً فقد ضیّعت احکامه و استحلّت غداة حسین للرماح دریئة و قد نهلت منه السیوف و علّت و غودر فی الصحراء لحماً مبدّداً و قد نهلت منه السیوف و علّت فما نصرته امّة السوء اذ دعا لقد طاشت الاحلام منها و ضلّت(۵۵۱)

۵ – محمد بن ادریس شافعی

محمّد بن عزّالدین یوسف بن حسن زرندی – شیخ حدیث در مسجد پیامبر اکرم‌صلی الله علیه وآله – از ابوالقاسم فضل بن محمد مستملی و او از قاضی ابوبکر سهل بن محمد او از ابوالقاسم بکران بن طیّب نقل کرده که به او خبر رسیده که شافعی این اشعار را می‌خوانده است: تأوّب همیّ و الفؤاد کئیب و أرّق عینی و الرقاد غریب و ممّا نفی نومی و شیّب لُمّتی تصاریف ایّام لهنّ خطوب تزلزلت الدنیا لآل محمدّ و کادت لهم صمّ الجبال تذوب و غارت نجوم و اقشعرّت ذوائب و هتّک استار و شقّ جیوب فللنصل إعوال و للرّمح رنّة و للخیل من بعد الصّهیل نحیب فمن مبلغ عنیّ الحسین رسالةً و ان کرهتها انفس و قلوب قتیل بلاجرم کأنّ قمیصه صبیغ بماء الأُرجوان خضیب یُصلّی علی المختار من آل هاشم و یُغزی بنوه انّ ذا لعجیب لئن کان ذنبی حبّ آل محمّد فذلک ذنب لست عنه اتوب هم شفعائی یوم حشری و موقفی و حبّهم للشافعیّ ذنوب(۵۵۲)

۶ – امیر عضدالدین

زرندی از امیر عضد الدین محمد بن علی بن احمد بن علی بن عبداللّه وزیر نقل کرده که در مرثیه حسین بن علی‌علیه السلام و اهل بیتش علیهم السلام ابیاتی همانند آب زلال بلکه رقیق تر از آن سروده است که بخشی از آن چنین است: بدت کربلا ملأی من الکرب و البلا فقوما معی فی ارضها و قفا نبکی بها قتلوا سبط النبیّ محمدٍ و باعوا هذاک الرّشد بالمال و المُلک و ضاعت دماءٌ بالعراق عزیزةٌ مکرّمةٌ اذ کان راماً من المسک فیاویل اقوام طغاة تعرّضوا لتلک الدماء الفاطمیّات بالسفک(۵۵۳)

۷ – جدّ سبط بن جوزی

سبط بن جوزی از جدّش اشعاری را در مصیبت امام حسین‌علیه السلام نقل کرده که بخشی از آن چنین است: و لمّا رأوا بعض الحیاة مذلّة علیهم و عزّ الموت غیر محرّم أبوا أن یذوقوا العیش و الذلّ واقع علیه و ماتوا میتة لم تذمم(۵۵۴)

۸ – رباب همسر امام حسین‌علیه السلام

ابوالفرج اصفهانی از هشام کلبی نقل کرده که گفت: از رباب بعد از شهادت امام حسین‌علیه السلام خواستگاری شد ولی او امتناع نمود و فرمود: من بعد از فرزند رسول خداصلی الله علیه وآله با کسی ازدواج نخواهم کرد. آن گاه این ابیات را در سوگ امام حسین‌علیه السلام سرود: انّ الذی کان یستضاء به بکربلاء قتیل غیر مدفون سبط النبیّ جزاک اللّه صالحة عنّا و جنّبت خسران الموازین قد کنت لی جبلاً- صعباً ألوذ به و کنت تصحبنا بالرحم و الدین من للیتامی و من للسائلین و من یغنی و یؤوی الیه کل مسکین و اللّه لا ابتغی صِهراً بصهرکم حتیّ اغیّب بین الرمل و الطین(۵۵۵)

۹ – عبیداللّه بن حرّ جعفی

ابن اثیر می‌نویسد: «چون معاویه از دنیا رفت و حسین بن علی‌علیه السلام به قتل رسید، عبیداللّه بن حرّ جعفی از جمله کسانی بود که در قتل امام شرکت نکرده و عمداً خود را مخفی کرده بود. چون حسین‌علیه السلام کشته شد، ابن زیاد شروع به جست و جوی اشراف از اهل کوفه نمود ولی عبیداللّه بن حرّ را ندید، تا این که خود عبیداللّه بن حرّ بر ابن زیاد وارد شد. پسر زیاد به او گفت: کجا بودی؟ او گفت: مریض بودم. ابن زیاد گفت: مریض قلب یا مریض بدن؟ او گفت: قلبم مریض نبوده است، ولی بدنم مریض بود و خداوند بر من منّت گذارده و آن را عافیت بخشید. ابن زیاد گفت: دروغ گفتی، ولی تو با دشمنان ما بودی. او گفت: اگر من با آن‌ها بودم مرا نیز یافته بودی. ابن زیاد از عبیدالله بن حر غافل شد، و لذا او از دارالاماره بیرون آمده و سوار بر اسبش شد. ابن زیاد درباره او سؤال کرد، گفتند: او سوار بر اسبش شده است. ابن زیاد گفت: او را نزد من آورید. مأموران پشت سر او رفتند و گفتند: امر امیر را اطاعت کن. گفت: به او خبر دهید هرگز با میل خود نزد او نخواهم آمد. آن گاه اسبش را به حرکت درآورده و بر منزل احمد بن زیاد طائی وارد شد. اصحابش دور او را گرفتند. آن گاه از خانه خارج شد و خود را به کربلا رسانید. نظر بر قتلگاه حسین‌علیه السلام و کشته‌شدگان همراهش انداخت و بر آنان استغفار کرد. سپس به طرف مداین آمد. وی در سوگ شهیدان به خون خفته، در قصیده‌ای می گوید: یقول امیر غادر و ابن غادر ألا کنت قابلت الشهید بن فاطمه و نفسی علی خذلانه و اعتزاله و بیعة هذا الناکث العهد لائمه فیا ندمی ان لا اکون نصرته ألا کلّ نفس لاتسدد نادمه و یا ندمی ان لم أکن من حماته لذو حسرة ما ان تفارق لازمه سقی اللّه ارواح الذین تآزروا علی نصره سقیاً من الغیث دائمه وقفت علی اجداثهم و مجالهم فکاد الحشی ینفض و العین ساجمه(۵۵۶)

گریستن از دیدگاه قرآن و روایات

گریستن از دیدگاه قرآن و روایات

با مطالعه آیات قرآن کریم و روایات، حقایق آشکار و نهان فراوانی برای ما درباره گریه و اشک ریختن روشن می‌شود، اینک به برخی از آیات و روایات در این زمینه اشاره می کنیم:

الف – آیات قرآن

الف – آیات قرآن

۱ – گریه نشانه درک حقایق

خداوند متعال می‌فرماید: { وَ إِذا سَمِعُوا ما أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنا آمَنَّا فَاكْتُبْنا مَعَ الشَّاهِدِينَ ؛(۵۵۷) «و هر گاه آیاتی را که بر پیامبرصلی الله علیه وآله نازل شده بشنوند، می‌بینی که اشک از چشمان آنان جاری می‌شود، به خاطر حقیقتی که دریافته‌اند. آنان می گویند: پروردگارا! ایمان آوردیم، پس نام ما را با گواهان بنویس.» این آیه مربوط به نجاشی زمامدار حبشه است که در آغاز بعثت پیامبر گرامی اسلام‌صلی الله علیه وآله و مهاجرت مسلمین از مکه به سوی حبشه پذیرای مسلمانان مهاجر شد.

۲ – گریه مجازات

خداوند متعال می‌فرماید: { فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلاً وَلْيَبْكُوا كَثِيراً جَزاءً بِما كانُوا يَكْسِبُونَ ؛(۵۵۸) «پس آنان باید کمتر بخندند و بسیار بگریند، این جزای کارهایی است که انجام می‌دادند.» این آیه مربوط به منافقین عصر پیامبرصلی الله علیه وآله است که به بهانه گرما یا سرمای هوا از شرکت در جهاد خودداری می کردند و مردم را نیز از شرکت در جهاد بازمی داشتند.

۳ – اشک برای خدا، نشانه خردمندی

خداوند می‌فرماید: { وَ يَقُولُونَ سُبْحانَ رَبِّنا إِنْ كانَ وَعْدُ رَبِّنا لَمَفْعُولاً * وَ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ يَبْكُونَ وَ يَزِيدُهُمْ خُشُوعاً }؛(۵۵۹) «می گویند: منزه است پروردگار ما که وعده هایش یقیناً انجام شدنی است. آنان به زمین می‌افتند و گریه می کنند و [تلاوت آیات الهی همواره] بر خشوع آنان می‌افزاید.»

۴ – اشک برای خدا، سیره انبیای الهی

خداوند می‌فرماید ...: { إِذا تُتْلى عَلَيْهِمْ آياتُ الرَّحْمنِ خَرُّوا سُجَّداً وَ بُكِيّاً }؛(۵۶۰) «آنان [پیامبران الهی و هدایت یافتگان کسانی بودند که وقتی آیات خداوند رحمان بر آنان خوانده می‌شد به خاک می‌افتادند در حالی که سجده می کردند و گریان بودند.»

۵ – اشک ندامت، راه چاره گمراهان

خداوند می‌فرماید: { أَزِفَتِ الْآزِفَةُ * لَيْسَ لَها مِنْ دُونِ اللَّهِ كاشِفَةٌ * أَفَمِنْ هذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ * وَ تَضْحَكُونَ وَ لا تَبْكُونَ ؛(۵۶۱) «آنچه باید نزدیک شود [قیامت]، نزدیک شده است و هیچ کس جز خدا نمی‌تواند سختی‌های آن را بر طرف سازد. آیا از این سخن تعجب می کنید و می‌خندید و گریان نمی‌شوید.»

ب – روایات

ب – روایات

در روایات اسلامی نیز برای گریه و اشک ارزش خاصی بیان شده است:

۱ – اشک، نشانه لطف خداوند

امیرالمؤمنین‌علیه السلام فرمود: «بکاء العیون و خشیهٔ القلوب من رحمهٔ اللّه»؛(۵۶۲) «اشک چشم‌ها و ترس دل‌ها [از خدا] از رحمت خداوند به شمار می‌رود.»

۲ – اشک، اوّلین هدیه خدا به انسان

رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «انّما هی رحمهٔ یجعلها فی قلوب عباده»؛(۵۶۳) «همانا اشک رحمتی است که خداوند آن را در وجود بندگانش قرار می‌دهد.»

۳ – اشک، عامل نورانیّت دل

امیرالمؤمنین علی‌علیه السلام فرمود: «البکاء من خشیهٔ اللّه ینیر القلب و یعصم من معاودهٔ الذنب»؛(۵۶۴) «گریه کردن از خوف خدا، قلب را نورانی و از بازگشت به ارتکاب گناه بازمی دارد.»

۴ – نرم شدن دل به واسطه اشک

پیامبرصلی الله علیه وآله در وصیت خود به امیرالمؤمنین‌علیه السلام فرمود: «یا علیّ! اربع خصال من الشقاء: جمود العین و قساوهٔ القلب و بُعد الامل و حبّ البقاء»؛(۵۶۵) «ای علی! چهار ویژگی از بدبختی و شقاوت است: خشکی چشم، سختی دل، آرزوی دراز، دوست داشتن بقا.»

۵ – اشک، عامل رهایی از عذاب

امام حسین‌علیه السلام فرمود: «البکاء من خشیهٔ اللّه نجاهٔ من النار»؛(۵۶۶) «گریستن از خوف خدا موجب رهایی از دوزخ است.»

۶ – اشک، و پاداش عظیم الهی

رسول اکرم‌صلی الله علیه وآله فرمود: «ما من عمل الّا و له وزن و ثواب الّا الدمعهٔ، فانّها تطفی غضب الرّب»؛(۵۶۷) «هر کار و عمل نیکی به اندازه معیّنی دارای پاداش و ثواب است، مگر اشک، پس همانا اشک چشم آتش خشم الهی را فرو می‌نشاند.»

۷ – اشک چشم معادل خون شهید

رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود ...: « و ما من قطرهٔ احبّ الی اللّه من قطرتین: قطرهٔ دم فی سبیل اللّه، و قطرهٔ دمع فی سواد اللیل من خشیهٔ اللّه»؛(۵۶۸ ...) « هیچ قطره‌ای نزد خدا محبوب‌تر از دو قطره نیست: قطره خونی که در راه خدا ریخته شود، و قطره اشکی که در تاریکی شب از بیم خدا از دیده جاری گردد.»

آثار گریستن

آثار گریستن

علما و دانشمندان برای گریستن آثار و تأثیراتی ذکر کرده‌اند که به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

۱ – تصفیه باطن

کسانی که در مسیر عبودیّت حقّ از اشک و آه بهره می‌برند به نتایج معنوی فراوانی دسترسی پیدا می‌کنند؛ زیرا اشکی که در برابر خدا یا در اندوه اولیای الهی از چشمه‌سار دیدگان جاری می‌شود، از آن جهت که حالتی روحانی و الهی در آن حاکم است از نورانیّت و معنویّت فوق‌العاده‌ای برخوردار می‌باشد. لذا حضرت امیرالمؤمنین‌علیه السلام در دعای کمیل به خداوند متعال عرض می‌کند: «یا الهی و ربّی و سیدی و مولای، لأیّ الأمور الیک اشکوا و لما منها اضجّ و أبکی»؛ «ای پرودگار و آقا و مولای من! برای کدامین از امور خود شکوه به سوی تو آورم و برای کدامین از آن‌ها گریه و زاری نمایم.» و در جایی دیگر عرض می‌کند: «و لأبکینّ علیک بکاء الفاقدین»؛ «و البته من از دوری تو همانند گریه عزیز گم کرده گریه می‌کنم.» و در فراز آخر دعا می‌گوید: «ارحم من رأس ماله الرجاء و سلاحه البکاء»؛ «رحم کن به کسی که سرمایه‌اش امیدواری و اسلحه اش گریه و زاری است.»

۲ – اشک، سلاح خود سازی

اشک و گریه سلاحی است قوی و بُرّنده که می‌تواند در راه خودسازی کمک شایانی به ما داشته باشد. لذا حضرت علی‌علیه السلام در دعای کمیل می‌فرماید: «ارحم من رأس ماله الرجاء و سلاحه البکاء». در جنگ با دشمن درونی، یعنی جبهه جهاد اکبر، اسلحه انسان آه است نه آهن، گریه است نه شمشیر. کسانی هستند که در مجلس عزای حسین بن علی‌علیه السلام نشسته‌اند، اما آن هنر و درک را ندارند تا اشک بریزند، و بر فرض هم که درک داشته باشند آن نرمش دل در آنان نیست، چه این که تحصیل نرمش دل، کار هر کسی نیست که نصیب او گردد. از دیدگاه علمای اخلاق ریشه بسیاری از جنایت‌ها قساوت قلب است. انسان وقتی به قساوت قلب و سخت دلی مبتلا شد، بسیاری از مواهب فطری را از دست می‌دهد، به طوری که نه از آلام دیگران متأثر می‌شود و نه دلش در مهر کسی می‌تپد، و نه رغبتی به راز و نیاز با خدا دارد و نه تمایل به محبّت با مردم در خود احساس می‌کند. بدیهی است که بهترین وسیله پیشگیری یا مداوا در این زمینه، اشک و گریه است.

۴ – اشک، راهی برای رسیدن به عشق

عشق در لغت به معنای «دلدادگی» و «خاطر خواهی» است. محدّث قمی می‌گوید: «عشق عبارت است از زیاده روی در محبّت».(۵۶۹) به طور قطع در بین ابزار و وسایلی که برای وصول به عشق حقیقی – که همان عشق به محبوب عالم یعنی خدا است –، نیاز می‌باشد پس از شناخت و معرفت، اشک و گریه است. بنابراین اگر انسان، مشتاق رسیدن به حقیقت باشد ولی از اشک و گریه مدد نگیرد هرگز تحوّل معنوی وسیع و مؤثّر در او پدید نمی‌آید. زبان مترجمان عقل است ولی ترجمان عشق، چشم است. آنجا که اشکی از روی احساس و درد می‌ریزد عشق حضور دارد، ولی آن جا که زبان با گردش منظم خود جمله‌های منطقی می‌سازد، عقل حاضر است. بنابراین، همان طور که استدلالات منطقی و کوبنده می‌تواند همبستگی گوینده را با اهداف رهبران آن مکتب آشکار سازد، قطره اشک نیز می‌تواند اعلان جنگ عاطفی بر ضدّ دشمنان مکتب محسوب گردد. شکسپیر، دانشمند، نویسنده و شاعر انگلیسی می‌گوید: «اندیشه‌ها، رؤیاها، آه‌ها، آرزوها و اشک‌ها از ملازمات جدایی ناپذیر عشق هستند». و در جمله‌ای دیگر می‌گوید: «عشقی که با اشک‌های چشم شست و شو داده شود، همیشه پاکیزه و تمیز و زیبا خواهد ماند».(۵۷۰) ویکتور هوگو، نویسنده معروف غربی می‌گوید: «خوشبخت کسی است که خدا به او دلی بخشیده که شایسته عشق و سوز و گداز است».(۵۷۱)

۵ – تأثیر گریستن در سلامتی انسان

بـه عقیـده دانشـمندان علـوم تجربی و محقّقـان علـوم پزشـکی، برای اشـک خـواص طـبّی مختلفی است که به برخی از آن‌هـا اشـاره می‌کنیم: ۱ – همراه اشک آنزیمی خارج می‌شود که چشم و اطراف آن را ضدّ عفونی می‌کند. ۲ – مطابق آزمایشات به عمل آمده، آنان که بیشتر گریه می‌کننـد کمتر به زخم‌های معـده و اثنی عشـر دچار می‌شوند. ۳ – دانشـمندان معتقدند که گریستن، در کاهش آلام درونی، و فشارهای روحی و روانی تأثیر بسـیار عجیبی دارد. ۴ – بـا اشک و گریه می‌توان برخی از بیماری‌ها را تشـخیص داد، چون اشک چشم مایه صاف شده از خون بدن است و لذا به کمک آن می‌توان گونه‌های مختلفی از سرطان را شناسایی کرد.

گریه در سوگ اولیای الهی از دیدگاه عقل

گریه در سوگ اولیای الهی از دیدگاه عقل

گریه در سوگ اولیای الهی خصوصاً بر سالار شـهیدان اباعبداللّه الحسین‌علیه السـلام موافق با عقل سـلیم بوده و دارای آثار و فواید بسیاری است که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم: ۱ – گریه بر اهل بیت‌علیهم السلام خصوصاً امام حسین‌علیه السلام از مظاهر محبّت به آنان است که خداونـد متعال به آن امر نموده و عقل نیز آن را تأییـد می‌کنـد. ۲ – این اشک از مصداق تعظیم شـعائر الهی است، زیرا بـا این عمـل در حقیقت شـعارهای آنـان را به پا می‌داریم. ۳ – گریه بر امـام حسـین‌علیه السـلام در حقیقت توبه و انـابه به سوی خداوند و رجوع به تمام خوبی‌ها است، زیرا گریه بر امام حسین‌علیه السلام جهت شخصی ندارد، بلکه به این دلیل است که او فرزند رسول خداصـلی الله علیه وآله و دارای تمـام خوبی‌هـاست که در راه احیـای دین الهی مظلومانه به شـهادت رسـیده است. پس گریه برای چنین افرادی انابه و بازگشت و ارتباط با خوبی هاست. در روایات اسـلامی آمده است: هر کس بر امام حسین‌علیه السلام گریه کند یا بگریاند یا خود را گریان نشان دهد (تباکی کند) بهشت بر او واجب می‌گردد، زیرا این گونه گریه با این گرایش در حقیقت توبه و انابه و رجوع به خداوند متعال است. ۴ – انسان تا به باطن خود رجوع نکند و از آن طریق با ولیّ خدا خصوصاً امام حسین‌علیه السـلام ارتباط پیدا نکند، دلش نمی‌شکند و اشـکش جاری نمی‌گردد. پس گریه بر امام حسین‌علیه السلام در حقیقت ارتباط از راه باطن بین وجودی محـدود با وجودی بی‌کران و نامحـدود است. پر واضـح است که با این ارتباط، انسان محدود نیز نامحدود خواهد شـد. همان گونه که اگر آب محـدود و برکه‌ای در جایی باشـد و آن را به دریای بی‌کران متصل و مرتبط نسازیم، در مـدت اندکی آب گندیـده و یا به دلیل شـدّت گرمای هوا نابود خواهد شد، مگر آن که آن را به دریای بی‌کران متصل نماییم که در این صورت به ماننـد دریا عاصم و مصون از هر نوع میکروب و تعفّن و نابودی خواهـد شد. ۵ – گریه بر مظلوم، انسان را احساسـی کرده، مدافع مظلوم خواهد نمود، خصوصاً کسـی که معصوم بوده و امام و وصـیّ و جانشین صاحب شریعت باشد، که در این هنگام انسان مدافع شریعت خواهـد شد. هم چنین با دیدن هر مظلومی به فکر دفاع از او بر خواهد آمد و این مطلبی است که روان شـناسان به آن اشاره کرده‌انـد. از همیـن رو می‌بینیـم کـه شـیعیان بـه سـبب بهره برداری از این اکسـیر اعظم که همـان گریه بر سیدالشـهداءعلیه السـلام و مظلومیّت اوست همواره در طول تاریـخ حامی و پشت و پناه مظلومان بوده‌اند. ۶ – گریه بر ولیّ خدا خصوصاً امام حسین‌علیه السلام آرام بخش قلب‌هـای سـوخته‌ای اسـت که به جهت مصـایبی که بر آن حضـرت‌علیه السـلام وارد شـده، آتش از آن شـعله‌ور بـوده و قطره‌های اشک، مرحمی بر دل سوخته عاشـقان آن حضرت خواهد بود. ۷ – اشک، خصوصاً برای اولیای الهی سبب رقّت قلب شده و قسـاوت را از انسان دور می‌کنـد و زمینه را برای ورود انوار خداونـد در دل انسان فراهم می‌سازد، زیرا اشکِ توجیه شـده صـیقلی کننده زنگار دل است. ۸ – اشک بر امام حسـین‌علیه السلام در حقیقت مبارزه منفی و عملی با حاکمان جائر است، یعنی با این عمل

وانمود می‌کنند که از رفتار آنان بیزارند، همان گونه که حضرت زهراعلیها السلام بعد از وفات پدرش رسول خداصلی الله علیه وآله و بعد از واقعه «سقیفه» گریه‌های فراوانی کرد، تا از جهتی به مردم بفهماند که برای چه دختر رسول خدا ناراحت است و می‌گرید؟ با آن که اهل بیت‌علیهم السلام الگوی صبر و مظهر بردباری و استقامت و شکیبایی اند. ۹ - اشک بر اهل بیت‌علیهم السلام خصوصاً سرور شهیدان اعلام ادامه دادن و زنده نگه داشتن راه آن بزرگواران است؛ هم چنین اعلام این مطلب است که ما در طول تاریخ مخالف یزید و یزیدیان بوده و موافق و پیرو حسین‌علیه السلام و حسینیان زمان و شعارهایشان هستیم.

گریه در سوگ اولیا از دیدگاه تاریخ

گریه در سوگ اولیا از دیدگاه تاریخ

گریستن در سوگ اولیای الهی داخل در اصل اباحه است. و این اصل پابرجاست مادامی که دلیلی بر خلاف آن یعنی حرمت وجود نداشته باشد. و در مباحث آینده به این مطلب اشاره خواهیم کرد که هیچ دلیلی بر حرمت یا کراهت گریستن در سوگ اولیای الهی وجود ندارد، بلکه می‌توان بر استحباب و رجحان آن اقامه دلیل نمود. اینک به نمونه‌هایی از گریستن در سوگ اولیای الهی اشاره می‌کنیم:

۱ - گریستن حضرت آدم‌علیه السلام در سوگ هابیل

طبری به سندش از علی بن ابی طالب‌علیه السلام نقل کرده که فرمود: «چون فرزند آدم را برادرش به قتل رسانید، آدم بر او گریست ».(۵۷۲...)

۲ - گریه یعقوب در فراق یوسف

طبری در تفسیر آیه { تَاللَّهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضاً أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهالِكِينَ(۵۷۳)}، به سندش از حسن بصری نقل کرده که گفت: از زمانی که حضرت یوسف از نزد یعقوب خارج شد تا روزی که بازگشت، هشتاد سال طول کشید. در این هنگام حزن از دل یعقوب مفارقت نکرد. آن قدر گریست تا اینکه چشمانش کور شد. حسن بصری می‌گوید: به خدا سوگند! در آن روز روی زمین مخلوقی کریم‌تر بر خدا از یعقوب نبود.(۵۷۴)

۳ - گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر حمزه

ابن هشام می‌گوید: «چون پیامبرصلی الله علیه وآله از احد بازگشت، صدای گریه و ناله بر کشتگان به گوشش رسید، چشمان حضرت پر از اشک شد و گریست. سپس فرمود: «ولی حمزه گریه کننده‌ای ندارد».زنان بنی عبد الأشهل چون این ندا را شنیدند، شروع به گریه بر عموی رسول خداصلی الله علیه وآله کردند.(۵۷۵) او نیز از ابن مسعود نقل کرده که گفت: ما گریه رسول خداصلی الله علیه وآله را به مانند گریستن بر پیامبرصلی الله علیه وآله حمزه را به طرف قبله نمود، آن گاه بر بالین جنازه او ایستاد و صیحه‌ای زد که نزدیک بود بیهوش شود.(۵۷۶)

۴ - گریه رسول خداصلی الله علیه وآله بر عترتش

ابن ابی شیبه به سندش از ابن مسعود نقل کرده که گفت: روزی نزد رسول خداصلی الله علیه وآله بودیم، ناگهان جماعتی از بنی

هاشم آمدند، چون حضرت آنان را مشاهده کرد چشمانش گریان شده، رنگش تغییر کرد. به او عرض کردم: ما در صورت شما چیزی مشاهده می‌کنیم که برای شما ناراحت کننده است؟ حضرت فرمود: «انّا اهل بیت اختار اللّه لنا الآخرة علی الدنیا، و انّ أهل بیتی سیلقون بلاء»؛(۵۷۷) «همانا ما اهل بیتی هستیم که خداوند برای ما آخرت را بر دنیا انتخاب کرده است. و همانا زود است که اهل‌بیتم را بلا فرا رسد.»

۵ – گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر جدّش عبدالمطلب

ام ایمن می‌گوید: رسول خداصلی الله علیه وآله را مشاهده کردم که در زیر تابوت عبدالمطّلب در حالی که می‌گریست حرکت می‌کرد.(۵۷۸)

۶ – گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر شهدای جنگ موته

بخاری نقل می‌کند: خبر شهادت زید و جعفر و ابن رواحه را قبل از آن که به مردم برسد خود پیامبرصلی الله علیه وآله به آنان داد و فرمود: پرچم را زید گرفت، و بر زمین افتاد، سپس جعفر گرفت او نیز بر زمین افتاد، آن گاه ابن رواحه گرفت و او نیز بر زمین افتاد. این‌ها را می‌گفت در حالی که چشمانش گریان بود.(۵۷۹)

۷ – گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر جعفر

چون جعفر و اصحابش به شهادت رسیدند، رسول خداصلی الله علیه وآله وارد خانه او شد و فرزندان جعفر را طلبید. آنان را بویید و چشمانش گریان شد. همسرش اسماء به حضرت عرض کرد: پدر و مادرم به فدایت! چه چیز شما را به گریه درآورده است؟ آیا خبری از جعفر و اصحابش به شما رسیده است؟ حضرت فرمود: آری، امروز آنان به شهادت رسیدند. اسماء می‌گوید: من بلند شدم و گریستم و زنان را نیز بر دور خود جمع کردم. در این هنگام فاطمه‌علیها السلام داخل شد در حالی که گریه می‌کرد و می‌فرمود: واعمّاه. رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «علی مثل جعفر فلتبک البواکی»؛(۵۸۰) «بر مثل جعفر باید گریه کنندگان بگریند.»

۸ – گریه پیامبرصلی الله علیه وآله در سوگ مادرش

ابوهریره می‌گوید: پیامبرصلی الله علیه وآله به زیارت قبر مادرش رفت و گریست و هر کسی را که در اطراف او بود نیز به گریه درآورد.(۵۸۱)

۹ – گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر فاطمه بنت اسد

روایت شده که پیامبرصلی الله علیه وآله بر فاطمه مادر حضرت علی‌علیه السلام نماز خوانده، او را در قبر گذارد و گریست. و فرمود: خداوند تو را به جهت مادری جزای خیر دهد. به طور حتم تو خوب مادری بودی.(۵۸۲)

۱۰ – گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر عبداللّه بن مظعون

حاکم به سندش از عایشه نقل می‌کند که پیامبرصلی الله علیه وآله عثمان بن مظعون را در حالی که مرده بود بوسید و گریه کرد.(۵۸۳)

۱۱ – گریه پیامبرصلی الله علیه وآله بر فرزندش ابراهیم

انس بن مالک می‌گوید: چون ابراهیم فرزند پیامبرصلی الله علیه وآله رحلت نمود، پیامبرصلی الله علیه وآله به اصحاب خود فرمود: «لاتدرجوه فی اکفانه حتّی انظر الیه»؛(۵۸۴) «او را در کفن هایش داخل نکنید تا او را ببینم.»

۱۲ – رخصت پیامبرصلی الله علیه وآله به گریستن

ابن مسعود و ثابت بن زید و قرظهٔ بن کعب می‌گویند: پیامبرصلی الله علیه وآله ما را به گریه هنگام مصیبت رخصت داد.(۵۸۵) حاکم نیشابوری به سندش از ابو هریره نقل می‌کند که گفت: پیامبرصلی الله علیه وآله به دنبال جنازه‌ای در حال حرکت بود در حالی که عمر بن خطاب نیز همراه او حرکت می‌کرد. عمر صدای گریه زنان را شنید، و آنان را از این کار بازداشت. رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «یا عمر! دعهنّ، فانّ العین دامعهٔ، والنفس مصابهٔ و العهد قریب»؛(۵۸۶) «ای عمر! آنان را رها کن، زیرا چشم اشکبار و نفس مصیبت دیده و عهد نزدیک است.»

۱۳ – گریه حضرت علی‌علیه السلام در سوگ حضرت زهراعلیها السلام

ابن صبّاغ مالکی از جعفر بن محمّدعلیهما السلام نقل می‌کند که فرمود: «چون فاطمه‌علیها السلام رحلت نمود، علی‌علیه السلام هر روز به زیارت او می‌آمد. حضرت فرمود: روزی آمد و خود را بر روی قبر افکند و گریست و این اشعار را انشاء نمود: مالی مررت علی القبور مسلّماً قبر الحبیب فلم یردّ جوابی یا قبر مالک لاتجیب منادیاً أمللت بعدی خلّهٔ الأحباب(۵۸۷) «مرا چه شده که بر قبور گذر می‌کنم و بر قبر دوست و حبیبم سلام می‌دهم ولی جوابم را نمی‌دهد. ای قبر! تو را چه شده که جواب ندا دهنده را نمی‌دهی؟ آیا بعد از من از معاشرت با دوستان ملول و خسته شده‌ای؟».

۱۴ – گریه حضرت امیرالمؤمنین‌علیه السلام در سوگ عمار

ابن قتیبه می‌گوید: «چون عمار به قتل رسید، حضرت علی‌علیه السلام به عدی فرمود: «یا عدی! قتل عمار بن یاسر؟»؛ «ای عدی! آیا عمار بن یاسر کشته شد؟» عدی عرض کرد: آری. آن گاه حضرت گریست و فرمود: «رحمک اللّه یا عمار!استوجب الحیاهٔ و الرزق الکریم »؛(... ۵۸۸) «خدا رحمت کند تو را ای عمار! او مستوجب زندگانی و رزق کریم بود.»

۱۵ – گریه علی‌علیه السلام بر هاشم بن عتبه

سبط بن جوزی می‌گوید: «در آن روز یعنی صفین هاشم بن عتبهٔ بن ابی وقاص نیز کشته شد. حضرت بر هر دو گریست و بر آنان نماز گزارد. و عمار را به طرف خود و هاشم بن عتبه را به طرف قبله نمود، و آن دو را غسل نداد».(۵۸۹)

۱۶ – گریه علی‌علیه السلام بر محمّد بن ابی بکر

سبط بن جوزی می‌گوید: «خبر کشته شدن محمد بن ابی بکر به علی‌علیه السلام رسید، گریست و بر او اظهار تأسف نمود و قاتلش را لعنت فرستاد».(۵۹۰)

۱۷ – گریه حضرت زهراعلیها السلام در سوگ پدرش

سبط بن جوزی می‌گوید: «آن گاه فاطمه از مردم کناره گرفت و دائماً بر رسول خداصلی الله علیه وآله ندبه می‌کرد و می‌گریست تا به آن حضرت ملحق شد».(۵۹۱) انس بن مالک می‌گوید: «چون از دفن رسول خداصلی الله علیه وآله فارغ شدیم، فاطمه به نزد من آمد و فرمود: ای انس! «کیف طابت انفسکم ان تحثوا علی وجه رسول اللّه‌صلی الله علیه وآله التراب؟»؛(۵۹۲) «چگونه شما توانستید بر صورت رسول خداصلی الله علیه وآله خاک بریزید؟ آن گاه گریست و ندا سر داد: یا ابتاه »....

۱۸ – گریه فاطمه‌علیها السلام بر مادرش

یعقوبی می‌گوید: چون خدیجه رحلت نمود فاطمه در حالی که می‌گریست خود را به رسول خداصلی الله علیه وآله رسانید و گفت: کجاست مادرم؟ کجاست مادرم؟.(۵۹۳)

۱۹ – گریه فاطمه‌علیها السلام بر رقیه

ابن شبّه به سندش از ابن عباس نقل کرده که گفت: چون رقیه دختر رسول خداصلی الله علیه وآله رحلت کرد، حضرت‌صلی الله علیه وآله فرمود: «به سلف خیر ما عثمان بن مظعون ملحق باد » ... در این هنگام بود که فاطمه بر لب قبر گریست و پیامبرصلی الله علیه وآله اشک‌های او را با گوشه لباسش از چشمان حضرت پاک می‌کرد.(۵۹۴)

۲۰ – گریه فاطمه‌علیها السلام در سوگ جعفر

ابن اثیر نقل می‌کند: رسول خداصلی الله علیه وآله بر اسماء وارد شد و خبر شهادت جعفر را به او داد و بر او به این مصیبت تسلیت گفت. فاطمه‌علیها السلام وارد شد و شروع به گریه کرد.(۵۹۵)

۲۱ – گریه امام حسن‌علیه السلام و اهل کوفه در سوگ حضرت علی‌علیه السلام

ابن ابی الحدید می‌گوید: «حسن بن علی در صبح آن شبی که امیرالمؤمنین‌علیه السلام در آن شب رحلت نمود، خطبه‌ای ایراد کرد و پس از حمد و ثنای الهی و درود بر پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «در این شب مردی رحلت نمود که پیشینیان بر او سبقت نگرفته و آیندگان نیز او را درک نخواهند کرد. او همیشه همراه رسول خداصلی الله علیه وآله جهاد می‌کرد و با جان خود از او دفاع می‌نمود. رسول خداصلی الله علیه وآله او را با پرچمش راهنمایی می‌کرد. جبرئیل در طرف راست او و میکائیل در طرف چپ او بودند، و از جنگ باز نمی‌گشت تا خداوند پیروزی را بر دستان او قرار می‌داد. او در شبی وفات یافت که عیسی بن مریم به آسمان عروج نمود، و یوشع بن نون وفات یافت. و هیچ زردی و سیاهی (طلا و نقره‌ای) را بر جای نگذاشت جز هفتصد درهم از زیادی اموالش که می‌خواست با آن خادمی برای خانواده‌اش تهیه کند. آن گاه بغض گلوی او را فشرد و گریست و مردم نیز با او گریستند ».(... ۵۹۶)

۲۲ – گریه امام حسین‌علیه السلام در سوگ برادرش عباس‌علیه السلام

قندوزی حنفی نقل می‌کند ...: « مردی با عمودی از آهن بر سر شریف عباس‌علیه السلام کوبید که فرقش را شکافت و بر زمین افتاد و فریاد برآورد: ای اباعبداللّه! ای حسین! سلام من بر تو باد. امام فرمود: وای بر عباسم، وای بر خون دلم. آن گاه بر لشکر حمله کرده، آنان را کنار زد. از اسب پیاده شد و او را بر آن سوار کرد و داخل خیمه نمود و بسیار گریست و فرمود: خداوند به جهت من تو را بهترین جزا عنایت فرماید ».(... ۵۹۷)

۲۳ – گریه امام حسین‌علیه السلام بر مسلم بن عقیل

احمد بن اعثم کوفی می‌نویسد: «به حسین بن علی خبر رسید که مسلم بن عقیل کشته شده است. به این طریق که مردی از اهل کوفه بر امام حسین‌علیه السلام وارد شد. حضرت به او فرمود: از کجا آمده‌ای؟ گفت: از کوفه. من از کوفه بیرون نیامدم تا این که بر مسلم بن عقیل و هانی بن عروه مذحجی نظر کردم که هر دو کشته شده و به دار آویخته و در بازار قصابان بر روی زمین کشیده می‌شدند. و سر آن دو را برای یزید بن معاویه فرستادند. حضرت آهی کشید و گریست. آن گاه فرمود: { إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ (۵۹۸).

۲۴ – گریه امام حسین‌علیه السلام بر طفل شیر خوارش

سبط بن جوزی از هشام بن محمّد نقل می‌کند: «چون امام حسین‌علیه السلام مشاهده کرد که لشکر عمر بن سعد اصرار بر کشتن او دارد، قرآن را برداشت و بر روی سر گذاشت و ندا داد: بین من و بین شما کتاب خدا و جدّم رسول خداصلی الله علیه وآله حاکم باشد. ای قوم! به چه جرمی خون مرا حلال میشمارید؟ آیا من فرزند دختر پیامبر شما نیستم؟ آیا گفتار جدّم در حقّ من و برادرم که فرمود: «حسن و حسین دو جوانان بزرگوار بهشتند» به شما نرسیده است؟ اگر مرا تصدیق نمی‌کنید از جابر و زید بن ارقم و ابوسعید خدری سؤال کنید. آیا جعفر طیّار عموی من نیست؟ در این هنگام طفلی که به جهت عطش، بی تابی می‌کرد توجه او را به خود جلب نمود. صدا زد: ای قوم! اگر به من رحم نمی‌کنید لااقل به این طفل رحم کنید. مردی از میان قوم تیری بر او زد و او را ذبح نمود. حسین‌علیه السلام شروع به گریه کرد و می‌گفت: «اللهم احکم بیننا و بین قوم دعونا لینصرونا فقتلونا. فنودی من الهواء: دعه یا حسین! فانّ له مرضعاً فی الجنّة»؛(۵۹۹) «بار خدایا! بین ما و بین قومی حکم کن که ما را دعوت کردند تا یاری‌مان کنند ولی در عوض ما را به قتل رساندند. از آسمان ندایی داده شد: ای حسین! او را رها کن؛ زیرا برای او شیر دهنده‌ای در بهشت است.»

۲۵ – گریه امام حسین‌علیه السلام بر قیس بن مسهّر

چون خبر کشته شدن قیس به امام حسین‌علیه السلام رسید حضرت آهی کشید و گریست. آن گاه فرمود: «اللهم اجعل لنا و لشیعتنا منزلاً کریماً عندک و اجمع بیننا و ایّاهم فی مستقرّ رحمتک، انّک علی کلّ شیء قدیر»؛(۶۰۰) «بار خدایا! برای ما و شیعیان ما منزل کریمی نزد خود قرار ده، و بین ما و بین آنان در مستقرّ رحمتت جمع کن، زیرا تو بر هر کاری توانایی.»

۲۶ – گریه امام حسین‌علیه السلام بر حرّ بن یزید ریاحی

قندوزی حنفی نقل می‌کند ...: « حرّ بر اهل کوفه حمله‌ور شد و از میان آنان پنجاه نفر را کشت و سپس کشته شد، سرش را از تن جدا کرده، به طرف امام پرتاب نمودند. حضرت سر او را به دامن گذاشت و در حالی که می‌گریست خون را از روی صورتش پاک می‌کرد و می‌فرمود: «واللّه ما اخطأت أمّک اذ سمّتک حرّاً فانّک حرّ فی الدنیا و سعید فی الآخرة»؛(۶۰۱) «به خدا سوگند! مادرت اشتباه نکرد زمانی که تو را حرّ نامید، زیرا تو حرّ در دنیا و با سعادت در آخرتی.»

۲۷ – گریه اهل مدینه در سوگ رسول خداصلی الله علیه وآله

ابو ذؤیب هُذلی می‌گوید: وارد مدینه شدم، صدای ضجّه و گریه بلند بود همان گونه که حاجیان از احرام خارج می‌شوند. گفتم: چه خبر شده است؟ گفتند: رسول خداصلی الله علیه وآله از دنیا رحلت کرده است.(۶۰۲)

۲۸ – گریه اهل مدینه در سوگ امام حسن‌علیه السلام

ابن عساکر به سندش از ابن ابی نجیح از پدرش نقل کرده که گفت: اهل مکه و مدینه، اعم از زن و مرد و کودک، به مدّت هفت روز بر حسن بن علی‌علیهما السلام گریستند.(۶۰۳)

۲۹ – گریه ابوهریره بر امام حسن‌علیه السلام

ابن عساکر به سندش از مساور مولی بنی سعد نقل کرده که گفت: ابوهریره را مشاهده کردم در حالی که بر درِ مسجد رسول خداصلی الله علیه وآله روز رحلت حسن بن علی‌علیهما السلام ایستاده و می‌گرید و با صدای بلند ندا می‌دهد: ای مردم! امروز محبوب رسول خداصلی الله علیه وآله رحلت نمود. او با این کلمات همه را به گریه انداخت.(۶۰۴)

۳۰ – گریه سعید بن عاص در سوگ امام حسن‌علیه السلام

حاکم به سندش از مسلمهٔ بن محارب نقل می‌کند: حسن بن علی در حالی که پنجاه و پنج روز از ربیع الاول گذشته بود در حالی که چهل و شش سال داشت رحلت نمود. و سعید بن عاص در حالی که می‌گریست بر او درود فرستاد.(۶۰۵)

۳۱ – گریه محمّد بن حنیفه بر امام حسن‌علیه السلام

ابن عبدربّه و دیگران نقل کرده‌اند: چون حسن بن علی دفن شد برادرش محمد بن حنفیه گریان بر بالای قبر او ایستاد و عرض کرد: خداوند تو را رحمت کند ای ابامحمد!.(۶۰۶)

۳۲ – گریه اهل مدینه هنگام یادآوری رسول خداصلی الله علیه وآله

جزری نقل می‌کند: بلال در عالم رؤیا پیامبر را خواب دید در حالی که به او فرمود: «ماهذه الجفوة یا بلال؟ اما اَن لک اَن تزورنا؟»؛ «این چه جفایی است ای بلال! آیا وقت آن نرسیده که به زیارت ما بیایی؟». بلال در حالی که محزون بود بیدار شد و سوار بر مرکب شده، به سوی مدینه آمد و مستقیماً به طرف قبر پیامبرصلی الله علیه وآله رفت و شروع به گریه کرد و خود را به قبر حضرت مالید. حسن و حسین‌علیهما السلام آمدند. بلال آن دو را می‌بوسید و به خود می‌چسباند. آن دو به بلال فرمودند: ما می‌خواهیم تو هنگام سحر اذان بگویی. بلال بالای بام مسجد رفت. چون گفت: «اللّه اکبر، اللّه اکبر». مدینه از گریه به خود لرزید. چون گفت: اشهد أن لا اله الاّ اللّه، شیون اهل مدینه بیشتر شد. چون گفت: اشهد انّ محمّداً رسول اللّه، زنان از خانه‌ها بیرون ریختند، و روزی به مانند آن روز دیده نشد که این گونه مردان و زنان گریسته باشند.(۶۰۷)

گریستن در سوگ امام حسین‌علیه السلام

گریستن در سوگ امام حسین‌علیه السلام

با مراجعه به تاریخ و حدیث پی می‌بریم که پیامبر و اهل بیت ایشان علیهم السلام و صحابه و تابعین و بزرگان امت، در سوگ مصیبت امام حسین‌علیه السلام گریسته اند. اینک به نمونه‌هایی که در کتب اهل سنت به آن تصریح شده، اشاره می‌کنیم:

۱ – گریه رسول خداصلی الله علیه وآله در سوگ امام حسین‌علیه السلام

عایشه می‌گوید: حسین بن علی‌علیه السلام در حالی که بر رسول خداصلی الله علیه وآله وحی نازل شده بود وارد شد و از کمر او بالا رفت و بر پشت او بازی می‌کرد. جبرئیل به حضرت عرض کرد: ای محمّد! همانا زود است که امتت بعد از تو فتنه کنند و این فرزندت را به قتل برسانند. آن گاه دست دراز کرد و مشتی از تربت را به او داد و گفت: در این سرزمین است که فرزندت کشته خواهد شد، سرزمینی که اسم آن «طفّ» است. چون جبرئیل رفت، رسول خداصلی الله علیه وآله در حالی که تربتی در دستش بود بر اصحابش وارد شد. در میان آنان ابوبکر، عمر، علی، حذیفه، عمار و ابوذر بودند. حضرت شروع به گریه کرد. عرض کردند: چه چیز شما را به گریه درآورده است ای رسول خداصلی الله علیه وآله؟! حضرت فرمود: جبرئیل مرا خبر داد که همانا فرزندم حسین بعد از من در سرزمین طفّ کشته خواهد شد. و برای من این تربت را آورده و خبر داده که در آن جا محلّ دفن او خواهد بود.(۶۰۸)

۲ – گریه علی‌علیه السلام در سوگ امام حسین‌علیه السلام

ابن عساکر از نجی نقل می‌کند که من با علی‌علیه السلام حرکت کردیم. چون به نینوا که در راه صفین بود رسید، حضرت ندا داد: صبر کن ای اباعبداللّه! صبر کن ای اباعبداللّه در شطّ فرات. راوی می‌گوید: عرض کردم: برای چه؟ حضرت فرمود: روزی بر پیامبر وارد شدم در حالی که دو چشمش گریان بود. عرض کردم: ای پیامبر خداصلی الله علیه وآله! آیا کسی تو را به غضب درآورده است؟ چه شده که چشمانتان اشکبار است؟ حضرت فرمود: لحظاتی قبل جبرئیل اینجا بود و مرا خبر داد که حسین‌علیه السلام در کنار شطّ فرات به قتل خواهد رسید. نجی می‌گوید: حضرت به من فرمود: آیا می‌خواهی از تربتش به تو دهم تا استشمام نمایی؟ عرض کردم: آری. آن گاه دست خود را دراز کرده و مشتی از خاک برداشت و به من عطا نمود. من نتوانستم جلوی خود را بگیرم، لذا اشکانم جاری شد.(۶۰۹)

۳ – گریه امام سجادعلیه السلام در سوگ امام حسین‌علیه السلام

ابن عساکر به سندش از جعفر بن محمّد نقل کرده که از علی بن حسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام در مورد کثرت گریستن سؤال شد؟ حضرت فرمود: مرا ملامت نکنید؛ زیرا یعقوب یکی از فرزندانش مفقود شد، آن قدر گریست تا این که دو چشمش سفید شد در حالی که می‌دانست که او نمرده است. ولی من به چهارده نفر از اهل بیتم نظر کردم که در صبح یک روز همگی ذبح شدند، آیا شما می‌خواهید که حزن آنان از قلبم بیرون رود؟.(۶۱۰)

۴ – گریه امام صادق‌علیه السلام در سوگ امام حسین‌علیه السلام

ابوالفرج اصفهانی به سندش از اسماعیل تمیمی نقل کرده که گفت: من نزد اباعبداللّه جعفر بن محمّدعلیهما السلام بودم که خادم برای سید حمیری – شاعر – از حضرت اجازه ورود گرفت. حضرت دستور داد که وارد شود. اهل بیت خود را پشت پرده قرار داد. سید حمیری وارد شد و سلام کرد و در گوشه‌ای نشست. حضرت از او خواست تا شعر بخواند. حمیری این اشعار را در سوگ امام حسین‌علیه السلام سرود: أمرر علی جدث الحسین فقل لأعظمه الزکیه آأعظماً لازلت من و طفاء ساکبهٔ رویّهٔ و اذا مررت بقبره فأطل به وقف المطیّهٔ و ابک المطهّر للمطهّر و المطهّرهٔ النقیهٔ کبکاء معولهٔ أتت یوماً لواحدها المتیّهٔ حمیری می‌گوید: مشاهده کردم که اشک‌های جعفر بن محمّد بر گونه‌هایش سرازیر بود، و صدای شیون از خانه حضرت بلند شد، به حدّی که امام دستور به خودداری

دادند. آنان نیز ساکت شدند (... ۶۱۱).

۵ – گریه ابن عباس در سوگ امام حسین‌علیه السلام

سبط بن جوزی نقل کرده است: چون حسین‌علیه السلام کشته شد، دائماً ابن عباس بر او می‌گریست تا این که چشمش کور شد.(۶۱۲)

۶ – گریه انس بن مالک در سوگ امام حسین‌علیه السلام

قندوزی حنفی می‌گوید: «چون سر مبارک حسین بن علی‌علیهما السلام را بر ابن زیاد وارد کردند، آن را در تشتی قرار داد و با چوب دستی اش شروع به زدن به دندان‌های آن حضرت نمود و می‌گفت: مثل این دندان‌ها را ندیدم. اَنَس نزد او بود، شروع به گریه کرد و گفت: حسین‌علیه السلام شبیه‌ترین مردم به رسول خداصلی الله علیه وآله است.(۶۱۳)

۷ – گریه زید بن ارقم در سوگ امام حسین‌علیه السلام

ابن ابی الدنیا روایت کرده که زید بن ارقم نزد ابن زیاد بود، به او گفت: چوبت را بردار، به خدا سوگند! به دفعات دیده‌ام که رسول خداصلی الله علیه وآله ما بین این دو لب را می‌بوسید. آن گاه شروع به گریه کرد.(۶۱۴)

۸ – گریه ام‌سلمه در سوگ امام حسین‌علیه السلام

چون خبر کشته شدن امام حسین‌علیه السلام به ام‌سلمه رسید، گفت: آیا این کار را کردند؟! خداوند قبرهایشان را از آتش پر کند. آن گاه آن قدر گریست تا این که غش کرد.(۶۱۵)

۹ – گریه حسن بن ابی الحسن بصری در سوگ امام حسین‌علیه السلام

زهری می‌گوید: «چون خبر قتل امام حسین‌علیه السلام به حسن بصری رسید، گریست، به حدّی که دو گونه‌هایش پر از اشک شد. آن گاه گفت: ذلیل باد قومی که فرزند دختر پیامبرش را به قتل رسانده است ».(...! ۶۱۶)

۱۰ – گریه ربیع بن خُثیم در سوگ امام حسین‌علیه السلام

از جمله تابعین که در سوگ مصیبت امام حسین‌علیه السلام گریست ربیع بن خثیم است. سبط بن جوزی نقل می‌کند: چون خبر کشته شدن حسین‌علیه السلام به ربیع رسید گریست و گفت: آنان جوانانی را کشتند که هرگاه رسول خداصلی الله علیه وآله آنان را دیده بود دوست می‌داشت و به دستان خود آنان را طعام می‌داد و بر زانوی خود می‌نشاند.(۶۱۷)

۱۱ – گریه اهل کوفه در سوگ امام حسین‌علیه السلام

چون مرکب اُسرا به کوفه رسید، مردم همگی به دیدن زنان خاندان پیامبرصلی الله علیه وآله آمدند. و از هر طرف صدای آه و شیون و سر و صدا و مرثیه‌خوانی بلند بود. زنان کوفه ندبه کنان در حالی که گریبان چاک می‌دادند، با همراهی مردان بر اسیران می‌گریستند (... ۶۱۸).

۱۲ – گریه توّابین در سوگ امام حسین‌علیه السلام

عایشه بنت الشاطی می‌گوید: «سال شصت و پنج هجری داخل نشده بود که صیحه توابین به «یالثارات الحسین‌علیه السلام» زمین را زیر پای بنی امیه به لرزه درآورد، و اهل کوفه با اسلحه‌های خود به طرف قبر حسین‌علیه السلام به راه افتادند، در حالی که این آیه را تلاوت می‌کردند: { فَتُوبُوا إِلَی بَارِئِکُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَکُمْ ذَلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ عِنْدَ بَارِئِکُم(۶۱۹)}. چون نزد قبر رسیدند، همگی صیحه‌ای زدند. و مردم را گریان تر از آن روز ندیدند. و یک شبانه روز در آن جا اقامت کرده و تضرّع نمودند ».(... ۶۲۰)

بررسی ادله مخالفین

بررسی ادله مخالفین

کسانی که از اهل سنت منکر جواز و رجحان گریستن بر اموات هستند، به ادله‌ای چند تمسک کرده‌اند که آن‌ها را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهیم:

۱ – روایات نهی از گریستن بر میّت

مسلم و دیگران از عبداللّه نقل کرده‌اند که گفت: حفصه بر عمر گریست. عمر به او گفت: آرام باش، ای دخترکم! آیا نمی‌دانی که رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «انّ المیّت یعذّب ببکاء اهله علیه»؛(۶۲۱) «گریه خانواده میت او را عذاب می‌دهد.» و نیز از ابن عمر نقل شده که چون عمر نیزه خورد بیهوش شد. بر او صدا به شیون بلند نمودند. چون به هوش آمد، گفت: آیا نمی‌دانید که رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «انّ المیت لیعذب ببکاء الحیّ»؛(۶۲۲) «همانا مرده، بر گریه زنده عذاب می‌شود.» پاسخ اوّلاً: این احادیث با احادیثی که قبلاً ذکر شد و همه دلالت بر جواز یا رجحان گریه دارد، معارض است. ثانیاً: از احادیث دیگر استفاده می‌شود که عمر بن خطاب در تطبیق این حدیث نبوی بر موردش اشتباه کرده است، زیرا صهیب می‌گوید: «من بعد از شنیدن این حدیث از عمر، نزد عایشه رفتم و آن چه از عمر شنیده بودم برای او بازگو کردم. عایشه گفت: نه به خدا سوگند! رسول خداصلی الله علیه وآله هرگز نفرمود که میّت به گریه کسی عذاب می‌شود، بلکه فرمود: «انّ الکافر یزیده اللّه ببکاء اهله عذاباً، وانّ اللّه لهو اضحک و أبکی، و لاتزر وازرة وزر اخری»؛(۶۲۳) «همانا خداوند عذاب کافر را به سبب گریه اهلش زیاد می‌کند. و همانا خداوند می‌خنداند و می‌گریاند، هیچ کسی بار دیگری را حمل نمی‌کند.» هشام بن عروه از پدرش نقل می‌کند که نزد عایشه قول ابن عمر نقل شد که میت به گریه اهلش بر او عذاب می‌شود، عایشه گفت: خدا رحمت کند ابا عبدالرحمن را، او چیزی را شنیده ولی حفظ نکرده است. روزی جنازه مرد یهودی را از کنار رسول خداصلی الله علیه وآله عبور دادند در حالی که اهلش بر او می‌گریستند. پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «انتم تبکون و انّه لیعذب»؛(۶۲۴) «شما گریه می‌کنید و او عذاب می‌شود.» ثالثاً: قبلاً به روایتی اشاره کردیم که عمر نزد پیامبرصلی الله علیه وآله از گریه زنان بر میّت منع کرد، ولی رسول خداصلی الله علیه وآله به او فرمود: «دعهنّ یا عمر! فانّ العین دامعة و القلب مصاب و العهد قریب»؛ «ای عمر! آنان را رها کن، زیرا چشم اشک ریزان و قلب مصیبت‌دیده و عهد قریب است.» رابعاً: این روایت با ظاهر آیات قرآن سازگاری ندارد؛ زیرا خداوند می‌فرماید: { وَ لاتَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ أُخْری ؛(۶۲۵) «هیچ گناهکاری بار گناه دیگری را بر دوش نمی‌کشد.»

۲ – نهی عمر از گریه بر میّت

گاهی می‌گویند عمر بن خطاب از گریستن بر اموات نهی می‌کرده است، لذا نهی او دلیل بر عدم جواز است. پاسخ اوّلاً: نهی او در

مقابل نصوصی است که دلالت بر جواز بلکه رجحان دارد. ثانیاً: سنّت عمر نزد ما اعتباری ندارد. ثالثاً: نهی او همان گونه که در روایات به آن اشاره شده، مورد مخالفت پیامبرصلی الله علیه وآله قرار گرفته است. رابعاً: چگونه عمر از گریستن بر اموات نهی کرده باشد در حالی که خودش بر نعمان بن مقرن(۶۲۶)، زید بن خطاب(۶۲۷) و خالد بن ولید(۶۲۸)، گریسته است. و نیز امر به گریه بر خالد بن ولید نموده است.(۶۲۹)

تورات، و نهی گریه بر اموات

با تأملی در کتب یهود پی می‌بریم که نهی از گریه در سوگ مردگان، ریشه در تورات دارد، و عمر از آن جا که با اهل کتاب خصوصاً یهود ارتباط داشته و کتاب‌های آنان را قرائت می‌کرده است لذا این حکم را در اسلام به اجرا گذاشته است. در کتب یهود می‌خوانیم: «ای فرزند! از تو شهوت دو چشمانت را با یک ضربت می‌گیرم، پس نوحه و گریه مکن و اشکانت را جاری مساز. آرام گرفته و ساکت باش، و نوحه بر اموات نخوان».(۶۳۰)

تباکی در سوگ اولیای الهی

تباکی در سوگ اولیای الهی

حکم تباکی: (خود را همانند گریان وانمود کردن)

برخی به خاطر وضعیّت خاصی که قلبشان دارد کمتر می‌توانند گریه کنند. اینان اگر تباکی هم کنند به ثواب و ارزش گریه خواهند رسید. در حدیثی از پیامبرصلی الله علیه وآله روایت شده که آن حضرت آخر سوره زمر { فَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَراً} را بر جماعتی از انصار تلاوت کرد. همگی به جز جوانی از آنان گریستند. جوان عرض کرد: از چشم من قطره‌ای بیرون نیامد، ولی تباکی کردم. حضرت فرمود: «من تباکی فله الجنّة»؛(۶۳۱) «هر کس تباکی کند برای او بهشت است.» جریر از پیامبرصلی الله علیه وآله نقل کرده که فرمود: «انّی قارئ علیکم { أَلْهَكُمُ التَّكَاثُرْ} من بکی فله الجنّة و من تباکی فله الجنّة»؛(۶۳۲) «همانا من بر شما سوره { أَلْهَكُمُ التَّكَاثُرْ} را می‌خوانم، هر کس گریست بهشت بر او واجب می‌شود و هر کس تباکی نیز کرد بر او بهشت واجب است.» شیخ محمّد عبده می‌گوید: «تباکی آن است که انسان خود را با زحمت به گریه وادارد، ولی بدون ریا».(۶۳۳) میر سید شریف جرجانی می‌گوید: «اصل در تباکی قول پیامبرصلی الله علیه وآله است که فرمود: «ان لم تبکوا فتباکوا»؛ «اگر گریه نمی‌کنید پس تباکی کنید.» مقصود از این جمله تباکی از کسی است که مستعدّ گریه است، نه تباکی غافل و کسی که از روی لهو این چنین می‌کند».(۶۳۴) از روایات اهل بیت‌علیهم السلام استفاده می‌شود که تباکی با توجه نیز مطلوبیت دارد. امام صادق‌علیه السلام فرمود: «من تباکی فله الجنّة»؛(۶۳۵) «هر کس تباکی کند برای او بهشت است.» و نیز فرمود ...: « و من أنشد فی الحسین شعراً فتباکی فله الجنة»؛(۶۳۶ ...) « و هر کس درباره حسین‌علیه السلام شعری بخواند و تباکی کند بهشت بر او واجب است.»

عاشورا از دیدگاه اندیشمندان

عاشورا از دیدگاه اندیشمندان

هر کس واقعه کربلا- و آن چه را که در روز عاشورا اتفاق افتاد بخواند، یا از زبان کسی بشنود، به طور حتم از آن چه بر امام حسین‌علیه السلام و اهل بیت و اصحاب او وارد شده، عمیقاً محزون و متأثر خواهد شد. به همین جهت است که تصمیم خود را

گرفته، بار سفر می‌بندد و به سوی آن حضرت سفری باطنی و معنوی می‌کند و به او جذب شده و با او همدردی و همدلی می‌نماید. و این مسأله‌ای است که در کسانی که این واقعه را شنیده یا خوانده‌اند تحقق یافته است. اینک به نمونه هایی از این افراد اشاره می‌کنیم:

۱ – نویسنده انگلیسی فرایاستارک

او در کتاب معروف خود «صور بغدادیهٔ» فصل کوچکی را به واقعه عاشورا اختصاص داده و در ابتدای آن فصل می‌گوید: «شیعه در تمام عالم اسلامی، یاد حسین و مقتل او را زنده می‌کند و در دهه اوّل محرّم به طور علنی این مطلب را دنبال می‌نماید. و حزن و اندوه چنان بر آنان مستولی می‌شود که در روز آخر هیئت‌های عزاداری به راه انداخته و عزاداری می‌کنند ».(... ۶۳۷) او همچنین در فصلی مستقل و به طور مفصل درباره «نجف اشرف» در همان کتاب می‌گوید: «و در مسافتی نه چندان طولانی از این بقعه، فرزندش حسین‌علیه السلام در طرف بادیه رسید. او اسبش را حرکت و جولان داد تا در سرزمین کربلا فرود آمد و در همان مکان خیمه زد. در حالی که دشمنانش او را احاطه کرده و راه‌های آب را بر او مسدود کرده بودند. و همیشه تفصیلات این وقایع واضح و آشکار تا به امروز در افکار مردم بوده است، همان گونه که قبل از ۱۲۵۷ سال نیز چنین بود. امکان استفاده و زیارت از این شهرهای مقدس وجود ندارد مگر با اطلاع و آگاهی از این واقعه زیرا واقعه مصیبت بار حسین‌علیه السلام بر هر موجودی نفوذ کرده تا به حدّی که به ریشه‌ها رسیده است. و این واقعه از جمله قصه‌های نادری است که انسان با خواندن آن نمی‌تواند جلوی گریه خود را بگیرد». او آن گاه می‌گوید: «تاریخ از آن زمان که این فاجعه اتفاق افتاد، در کربلا و نجف توقف نمود؛ زیرا مردم بعد از آن واقعه به جهت یادبود تبری از دشمنان حسین مظلوم در این دو شهر سکنی گزیدند».(۶۳۸)

۲ – پرفسور براون

مستشرق معروف پرفسور براون درباره فاجعه مصیبت بار امام حسین‌علیه السلام در کربلا می‌گوید: «یادآوری واقعه کربلا که در آن سبط رسول بعد از تحمّل آزار و عطش به شهادت رسید کافی است تا در سردترین و سست ترین افراد اثر گذارد. و حتی کسانی را که به امور حماسی و حزن آور اعتنا و توجّهی ندارند به خود آورده و روح آنان را به مدارج کمال بالا برد، به حدّی که درد و مرگ برای آنان چیزی بی ارزش و سست شود».(۶۳۹) او همچنین می‌گوید: «آیا قلبی پیدا می‌شود که وقتی درباره کربلا سخنی به گوش او می‌رسد، مالامال حزن و اندوه نگردد؟ حتّی غیر مسلمانان هم نمی‌توانند پاکی روحی را که این جنگ اسلامی در برداشت انکار کنند».(۶۴۰)

۳ – چارلز دیکنز

این نویسنده انگلیسی درباره قیام عاشورا می‌نویسد: «اگر مقصود حسین‌علیه السلام جنگ در راه خواسته‌های دنیوی خود بود، من نمی‌فهمم چرا خواهران و کودکانش را همراه خود برد؟ پس عقل چنین حکم می‌کند که او به خاطر اسلام فداکاری خویش را انجام داد».(۶۴۱)

۴ – توماس ماساریک

او در مقایسه‌ای بین امام حسین‌علیه السلام و حضرت عیسی‌علیه السلام می‌گوید: «مصایب مسیح نسبت به مصایب حسین‌علیه السلام مانند پَر کاهی است در برابر کوهی بزرگ».(۶۴۲)

۵ – جستیس آ.راسل

این شاعر انگلیسی منظره غم‌انگیز عاشورا را چنین ترسیم می کند ...: « آن‌ها دهان مبارک امام را با چوب‌های خود نواختند. ای پیکری که زیر سم اسبان لگدکوب شدی! تو همان بدنی بودی که بینندگان را مسحور می‌ساختی. خونی که از رگ‌های مبارکت ریخته و خشک شده، معجونی آسمانی است که تا کنون هیچ سم اسبی با چنین رنگ الهی رنگ نشده است. ای زمین برهنه و بایر کربلا که در روی تو نه علفی است و نه چمنی! برای ابد آهنگ حزن و آه بر تو پوشیده باد چون که در سرزمین تو بدن پاره پاره مقدّس پسر فاطمه‌علیها السلام افتاده است. آن که روح خویش را به خداوند تقدیم نمود».(۶۴۳)

۶ – کاپتین، ه نیبلت

او در ترسیم شب عاشورا می‌نویسد: «آن شب، هنگامی که آتش اردوها در اطراف او در بیابان شعله می‌زد، امام پیروانش را جمع کرد و در یک سخنرانی طولانی فرمود: کسانی که با من بمانند فردا شهید خواهند شد. سپس عمل بسیار زیبایی انجام داد که نشانه آگاهی کامل او از ضعف بشری و قدرت روح فداکاری وی و علامت قلب رئوف آن بزرگوار بود ... به پیروان خود فرمود: هر کس جرئت و قوّت ایستادگی و شهادت را در خود نمی‌بیند در تاریکی به طور ناشناس و بدون خجالت برود. صبح روز عاشورا که ابرهای ارغوانی در آسمان شرق جمع می‌شد، هفتاد و یک نفر با ایمان دور امام را گرفتند و همگی آماده مرگ و شهادت بودند».(۶۴۴)

۷ – گیبون، مورّخ انگلیسی

او می‌نویسد: «با آن که مدّتی از واقعه کربلا گذشته و ما هم با صاحب واقعه هم وطن نیستیم، مع ذلک مشقّات و مشکلاتی را که امام حسین‌علیه السلام تحمّل نمود احساسات سنگدل‌ترین خواننده را بر می‌انگیزد، چنان که یک نوع عطوفت و مهربانی نسبت به آن حضرت در خود می‌یابد».(۶۴۵)

۸ – موریس دوکبری

این مورخ آمریکایی درباره عزاداری می‌نویسد: «اگر تاریخ‌نویسان ما حقیقت روز عاشورا را درک می کردند، این عزاداری را غیر عادی نمی‌پنداشتند. پیروان حسین‌علیه السلام به واسطه عزاداری برای امام خود می‌دانند که نباید زیر بار ذلّت، پستی و سلطه استعمار بروند، زیرا شعار امام و پیشوای آنان تن ندادن به ظلم و ستم بود. حسین‌علیه السلام در راه شرف و ناموس و مردم و بزرگی مقام و مرتبه اسلام، از جان و مال و فرزند گذشت و زیر بار استعمار و ماجراجویی یزید نرفت. پس بیایید ما هم شیوه او را سرمشق خود قرار داده و از ظلم یزید و یزیدیان و بیگانگان خلاصی یابیم و مرگ با عزّت را بر زندگی با ذلّت ترجیح دهیم. و این است خلاصه تعالیم اسلام. ملّتی که از گهواره تا گور تعالیمش این چنین است پیدا است که دارای چه مقام و مرتبه‌ای خواهد بود. چنین ملّتی دارای هر گونه شرف و افتخار است، چون همه افراد آن سرباز حقیقت و عزّت و شرف است».(۶۴۶)

۹ – بولس سلامه

این شاعر مسیحی می گوید: «شب‌هایی که بیدار بودم و با درد و رنج می گذراندم و افکار و تخیّلاتم مرا به یاد گذشتگان می کشاند و در تاریخ گذشته دو شهید بزرگ: امام علی‌علیه السلام و سپس امام حسین‌علیه السلام سیر می کردم، یک بار برای مدّتی طولانی

به جهت علاقه‌ای که به آن دو بزرگوار داشتم گریستم، و سپس شعر علی و حسین‌علیهما السلام را سرودم».(۶۴۷)

۱۰ – گابریل دانکیری

او درباره وحشی‌گری سپاه یزید می‌گوید: «سربازان یزید در آن روز «عاشورا» چنان وحشی‌گری و سبعیّتی از خود نشان دادند که تا آن روز کسی نظیر آن را به خاطر نداشت. آنها حتّی به کودکان شیرخوار و خردسال هم رحم نکردند و سر خونین حسین‌علیه السلام را به دمشق بردند و یزید پنداشت که دیگر با این پیروزی خواهد توانست از لذّت صلح و آرامش بهره‌مند گردد ... امّا خاطره آن هر سال و تا به امروز، در میان سیل اشک و نوحه خوانی ها و مرثیه‌ها تجدید می‌گردد ».(... ۶۴۸)

۱۱ – جرج جرداق

این نویسنده مسیحی می‌نویسد: «یزید وارث همه بدی‌های اسلاف خود بود و از آن‌ها نیز فزون داشت. از هر نوع شرارت و فساد و اعمال شیطانی که دیگر مردان بدکار و بی‌آبرو داشتند، یزید بهره‌مند بود ... کسی از اخلاق انسانی بی‌بهره تر از یزید نبود ... و در مقابل، هیچ کس در خلق انسانی کامل‌تر از حسین بن علی‌علیهما السلام نبود، که در آن واقعه شهید شد. در یزید همه صفات زشت و ننگین و ریاست‌طلبی و سودجویی و خون‌ریزی و بی ارادگی وجود داشت. و در طرف مقابل یعنی فرزندان علی‌علیه السلام همه صفات عالی و ستوده انسانی، از قبیل خلق کریم و شجاعت و آزادگی و شهادت، به کمال معنا وجود داشت ».(... ۶۴۹)

۱۲ – دکتر ژوزف

این مورّخ فرانسوی می‌نویسد: «شیعیان در ایام عزاداری به ذکر مصیبت و گوش فرا دادن به مصایب حسین‌علیه السلام می‌پردازند، و می‌کوشند که فضایل خاندان نبوت و رنج‌های آنان را به نیکوترین وجهی بیان کنند ».(... ۶۵۰)

۱۳ – کلودین رولو

ایشان که مفسّر روزنامه لوموند است، درباره امام حسین‌علیه السلام و واقعه عاشورا می‌نویسد: «شیعیان هر سال در ماه محرّم به تذکّر واقعه کربلا و مصیبت امام حسین‌علیه السلام که نمادی از دلیری، عدالت علیه تجسّم پلیدی و نیروی شقاوت است، می‌پردازند و ستمکاران عصر را به یزید و اشقیا تشبیه می‌کنند».(۶۵۱)

۱۴ – مهاتما گاندی

گاندی، معمار استقلال هند و رهبر ملّی مردم این کشور برای آزادی هندوستان از سلطه انگلستان درباره امام حسین‌علیه السلام می‌گوید: «من برای مردم هند چیز تازه‌ای نیاوردم، فقط نتیجه‌ای را که از مطالب و تحقیقاتم درباره تاریخ زندگی قهرمان کربلا به دست آورده‌ام، ارمغان ملت هند کردم. اگر بخواهیم هند را نجات دهیم واجب است همان راهی را بپیماییم که حسین بن علی پیمود».(۶۵۲)

۱۵ – ساور جینی ناید

این شاعر هندی، عزاداری عزاداران حسینی را در هر سال موجب زنده نگه داشتن واقعه جانسوز کربلا می‌داند و قیام حسینی را

استوار نمودن دین بزرگ حضرت محمّدصلی الله علیه وآله ذکر می کند که امام حسین‌علیه السلام عشق نهایی خود به خدا را با شهادتش ثابت کرد. او می گوید: «شب شهادت حسین‌علیه السلام مریدانش با پیراهن‌های سیاه و پای برهنه با چشمان اشک بار به یاد واقعه جان‌سوز دور هم جمع شده با بیان اتفاقات آن واقعه سراپا می گویند: حسین ... ای حسین! چرا هزاران هزار دوست تو این طور اشک می‌ریزند؟ ای مقدس عالی مقام! آیا این‌ها برای فداکاری بی‌نظیر تو نیست؟ زیرا پرچم دین بزرگ پیامبر (محمّدصلی الله علیه وآله) را برافراشتی و در مقابل شگفتی جهانیان عشق عجیب خود را به خدا ثابت کردی».(۶۵۳)

۱۶ – ایرونیک

این مورّخ آمریکایی می گوید: «کشته شدن حسین‌علیه السلام سرگذشتی است که به علت ناگواری و هولناکی آن واقعه، دوست ندارم سخن را در موردش طولانی کنم؛ زیرا در اسلام کاری زشت‌تر از آن به وقوع نپیوسته است. اگر چه کشته شدن امیرمؤمنان‌علیه السلام مصیبت بسیار بزرگی به شمار می‌آمد، لیکن سرگذشت حسین‌علیه السلام کشتار فجیع و مثله کردن و اسارت را در برداشت که از شنیدن آن بدن انسان به لرزه می‌افتد ... زیرا که از مشهورترین مصیبت‌ها است ».(... ۶۵۴)

۱۷ – جمیلی

او با وجود این که برای هر دو طرف درگیری در عاشورا استغفار می کند، در رابطه با پشیمانی یزید می گوید: «این پشیمانی ظاهری بوده است؛ زیرا اگر حقیقی بود عبیداللّه بن زیاد، عمر بن سعد و شمر ذی‌الجوشن را مجازات می کرد. اگر ندامتی هم در کار بود به جهت خدشه‌دار شدن احساسات مسلمانان و برافروخته شدن خشم آن‌ها تا ابد بوده است، نه پشیمانی از نفس جنایاتی که انجام داده بود».(۶۵۵)

۱۸ – ماربین، محقّق آلمانی

او می گوید ...: « حسین تنها کسی است که در چهارده قرن پیش در برابر حکومت جور و ظلم قد عَلَم کرد ... او اوّل شخص سیاستمداری بود که تا به امروز احدی چنین سیاست مؤثّری را اختیار ننموده است. حسین‌علیه السلام شعار همیشگی را سر می‌داد که من در راه حقّ و حقیقت کشته می‌شوم ولی دست به ناحق نمی‌دهم ... حسین‌علیه السلام دید حرکات بنی امیه که سلطنت مطلقه داشتند و دستورات اسلام را پایمال می کردند نزدیک است پایه‌های استوار و مستحکم اسلام را در هم بریزد و اگر بیش از این مسامحه کند، نام و نشانی از اسلام و مسلمین باقی نخواهد ماند، لذا تصمیم گرفت تا در برابر حکومت ظلم و جور بایستد... حسین‌علیه السلام با قربانی کردن عزیزترین افراد خود و با اثبات مظلومیّت و حقانیّت خود، درس فداکاری و جانبازی به جهانیان آموخت و نام اسلامیان را در تاریخ ثبت و در عالم بلندآوازه ساخت. اگر چنین حادثه جان گدازی پدید نیامده بود، قطعاً اسلام و اسلامیان محو و نابود می گردیدند ».(... ۶۵۶)

۱۹ – جرجی زیدان

وی درباره امام حسین‌علیه السلام می‌نویسد ...: « منظره سر بریده حسین‌علیه السلام همه را متأثّر و محزون ساخت ... وقتی چشمان یزید به سر بریده افتاد، سر تا پا بلرزید و دانست چه عمل بزرگ و فجیعی مرتکب شده است».(۶۵۷)

۲۰ – نیکلسون

او می‌نویسد: «حادثه کربلا- مایه پشیمانی و تأسّف امویان شد، زیرا این واقعه شیعیان را متّحد کرد و برای انتقام خون حسین‌علیه السلام هم صدا شدند».(... ۶۵۸)

تحوّل مذهبی و عاشورا

تحوّل مذهبی و عاشورا

واقعه کربلا نه تنها منشأ تأثیر در قلوب عموم بشریّت شده است، بلکه باعث شد تا کسانی که داخل در آیین آن حضرت نبوده‌اند را به سوی آن رهنمون سازد و از دین و آیین معاویه خارج کرده و به سوی آن حضرت سوق دهد. دکتر جوزیف فرانسوی در تحقیقی تحت عنوان «شیعه و ترقیّات محیّر العقول» می‌نویسد ...: « و از جمله امور طبیعی که مؤیّد فرقه شیعه شده و توانسته است در قلب دیگر فرقه‌ها تأثیر گذارد، مسأله اظهار مظلومیت بزرگان دینشان است. و این مسأله از امور طبیعی به شمار می‌آید، زیرا طبع هر کس به نصرت و یاری مظلوم کشش دارد و دوست دارد ضعیف بر قوی غلبه یابد و طبیعت‌های بشری متمایل به ضعیف است... این مصنّفان اروپایی که تفصیل مقاتله حسین‌علیه السلام و اصحابش و کشته شدن او را می‌نویسند با وجود آن که به آنان اعتقاد ندارند، ولی به ظلم و تعدّی و بی رحمی قاتلین آن حضرت و یارانش اذعان دارند و نام قاتلین آن حضرت را به بدی یاد می‌کنند. این امور طبیعی در مقابلش هیچ چیز نمی‌تواند بایستد. و این نکته از مؤیّدات برای فرقه شیعه به شمار می‌آید».(... ۶۵۹) اینک به برخی از کسانی که خواندن یا شنیدن واقعه عاشورا منشأ تحوّل مذهبی در آنان و موجب استبصار شان شده اشاره می‌کنیم:

۱ – استاد مصری، ابو شریف، معروف به عبدالمجید

او در نامه‌ای به یکی از خطبای حسینی می‌نویسد: «یک روز در حالی که در دستانم رادیوی کوچکی بود به دنبال موج قاهره بودم. تنها در اتاقم نشسته بودم، در همان حال که موج را می‌چرخاندم ناگهان صدایی گوارا و دل‌انگیز به گوشم خورد، موج رادیو را بر آن نگه داشتم. این صدا با تمام صداهایی که قبلاً شنیده بودم فرق می‌کرد. کم کم توجّه ام را به خودش جلب کرد. دقت کردم، فهمیدم شخصی درباره امام حسین‌علیه السلام و از حادثه تلخی که در کربلا به وقوع پیوست سخن می‌گوید. نمی‌دانم در چه ماهی از ماه‌های سال بود، گمانم در ماه محرّم بود. تا به آن روز من هنوز مسأله گریه بر امام حسین‌علیه السلام را نمی‌دانستم. ولی با شنیدن بخشی از واقعه کربلا از آن خطیب در دلم حزنی شدید احساس نمودم. در آن حین زار زار گریستم و اشکان از دیدگانم بدون اراده و با شدّت و حرارت، جوشش داشت. من چنان گریه‌ای تلخ و با سوزش داشتم که هرگز در طول عمرم مثل آن را یاد ندارم، این حالت در وجود من تا آخر کلام خطیب ادامه داشت، حالتی که تمام وجود مرا در برگرفته و در آن تأثیر گذاشت ... او در ادامه سخنانش می‌گوید ...: « بعد از این زمان بود که افق‌های جدید و گسترده در پیش چشمانم نسبت به کشته شده اشک‌ها، امام حسین‌علیه السلام باز شد».(۶۶۰) او بعد از آن واقعه تشیّع را انتخاب کرده و با سفر به ایران یکی از مجریان تلویزیون می‌شود.

۲ – استاد صائب عبدالحمید

او در کتاب خود «منهج فی الانتماء المذهبی» قصه استبصار خود را چنین بازگو می‌کند: «آری این چنین بود شروع آن، با حسین‌علیه السلام چراغ هدایت، شروع آن بود. و با حسین‌علیه السلام کشتی نجات شروع شد. شروعی که من آن را قصد نکرده بودم، بلکه او مرا قصد نمود، و خداوند مرا به حسن استقبال از آن موفّق گردانید و دست مرا گرفته و به عتبه های آن رساند ... و آن، روزی بود که صدایی حزین به گوشم خورد. چه بسا آن صدا قبل از آن نیز بارها به گوشم رسیده بود ولی از آن بی توجّه

گذر کرده بودم و بر روی آن پرده‌ها انداختم، او نیز به من بی توجّهی کرد. ولی این بار مرا به خود دعوت نمود در حالی که من در کنار خلوتی یا شبیه آن بودم. به جهت آن صدا تمام مشاعر و حواسّ من به لرزه درآمد و من نیز تمام احساس و عواطفم را بی اختیار در اختیار او قرار دادم ... آن صدا مرا به سوی خود جذب کرد ... و امواج متلاطم و زبانه های شعله پراکنده اش هر لحظه بر من اصابت می‌نمود. تا به حدّی که کبریای وجودم را نزد خود ذوب نمود و تمام وجودم را سراسر گوش کرده و به خود متوجّه ساخت. من با آن صوت به حرکت درآمدم و با وقایعی که نقل می‌کرد زندگی کرده، در آنها ذوب می‌شدم ... و با آن قافله سیر می‌نمودم، و هر کجا که فرود می‌آمدند، من نیز فرود می‌آمدم و به دنبال آنان تا به آخر، گام‌های خود را برداشته و راه را پیمودم. آن واقعه، قصه مقتل امام حسین‌علیه السلام با صوت شیخ عبد الزهرا کعبی رحمه الله در روز دهم از ماه محرّم الحرام سال ۱۴۰۲ هجری بود. من به تمام نداهای امام حسین‌علیه السلام گوش می‌دادم و تمام جوارحم از آن می‌لرزید، و این همراه با اشک و عبرت بود، و چیزی در خونم ... گویا انقلاب و ندایی در جوارحم ... که لبیک یا سیدی، یابن رسول اللّه ...! در ذهنم سؤال‌هایی بی‌پایان بود، و گویا نوری که از قبل محجوب و مستور بوده است. این نور برانگیخت و یک دفعه تمام فضا را شکافت. فروزشی که پیروی و اقتداء به حسین‌علیه السلام را در بر داشت، حسینی که یادگار مصطفی و بزرگ امّت و از رهبران دین بود. فروزشی از اسلام به تمام معنا که از نو برانگیخت و پیامبر خداصلی الله علیه وآله آن را به توسّط شخص ریحانه و سبطش حسین‌علیه السلام از نو رهبری نمود. این نداهای اسلام است که هر کجا فرود آید پراکنده می‌شود و همه آن‌ها را می‌شناسند! و برای اسلام معنایی به جز آن شناخته نمی‌شود. آری، مکان‌های بر زمین خوردن فرزندان رسول خدا ».(...! ۶۶۱)

۳ – استاد ادریس حسینی مغربی

او در کتاب خود «لقد شیّعنی الحسین‌علیه السلام» می‌نویسد: «یک نفر از نزدیکانم به من گفت: چه کسی تو را شیعه نمود، و به چه کتاب‌هایی اعتماد نمودی؟ من در جواب او گفتم: امّا نسبت به این سؤال که چه کسی مرا شیعه نمود باید بگویم: آن شخص جدّم حسین‌علیه السلام و فاجعه ناگواری بود که بر او اتفاق افتاد. و امّا نسبت به این سؤال که به چه کتابی در این باره اعتماد کردم، باید بگویم که مرا صحیح بخاری و صحاح دیگر شیعه نمودند. او سؤال کرد: این چگونه ممکن است؟ به او گفتم: صحاح را مطالعه کن، و از تناقضات آن مگذر جز آن که آن‌ها را شماره نمایی. و نیز از کلامی مگذر جز آن که در آن تأمّل نمایی ... در این هنگام به آرزوی خود خواهی رسید. به طور حتم امّتی که حسین‌علیه السلام را به قتل رساند و اهل بیت طاهرین او را به اسارت، برد هرگز قابل اعتماد نیستند. و هرگز برای فکر آزاد و بی تعصّب امکان ندارد تا این حوادث را توجیه کند، همان گونه که من نمی‌توانم خون پاک را با آب طبیعی تأویل نمایم. این خون هایی که جاری شد آب‌های نهر نبود، بلکه خون‌های شریف‌ترین کسانی بود که پیامبرصلی الله علیه وآله بر آنان در این امّت وصیّت نموده بود. این امّت خود باعث شدند که اعتبارشان را از دست بدهند، و هر چه بگویند نمی‌توانند مرا قانع کنند که چگونه خون حسین‌علیه السلام به دست افرادی بر زمین ریخته شد که بر امّت اسلامی حکمرانی می‌کرده‌اند و علمای اهل سنت و جماعت با آنان رفتار خوبی داشتند! امّتی که رعایت حال فرزندان پیامبرش را بعد از او ندارد و هرگز نمی‌تواند مراعات سنّتش را بعد از او کند، هر چه می‌خواهی در توجیه این عمل بگو، بگو که مسلمانان در عهد اوّل در کشتن اهل بیت‌علیهم السلام اجتهاد کردند! و بگو: این افکار که در کتب شیعه وجود دارد همگی ساختگی است و در تاریخ اسلام حقیقتی ندارد، ولی آیا یک نفر از مسلمانان از این طرف اقیانوس تا آن طرف اقیانوس می‌تواند انکار کند که امام حسین‌علیه السلام مظلومانه به امر یزید بن معاویه و به فتوای رسمی از شریح قاضی و شمشیرهای لشکر اموی کینه‌توز، در جامعه‌ای که در آن فکر عامه رشد کرده و در پی حادثه‌ای منحصر به فرد از نوع خود در تاریخ اسلام به وقوع پیوست، حادثه‌ای که عبارت از تحویل خلافت به پادشاهی و سلطنت بود. که بعد از آن یزید بن معاویه به طور غاصبانه بر مسلمانان منصوب شد ... هرگز، و هزار

هرگز ... هیچ کس جرأت و توان ندارد که این موضوع را انکار یا توجیه نماید؛ زیرا سنّت تاریخ آن است که نسبت به وقایع و قضایایی که بر مستضعفین وارد شده کوتاهی نکند، گرچه مفسدین کراهت داشته باشند».(۶۶۲) او همچنین می گوید: «خواست امام حسین‌علیه السلام این بود امّت را از جمودی که پیدا کرده برهاند و او را برای انقلابی بر ضدّ کیان اموی که بر سلطه تکیه زده تحریک نماید. و این کار احتیاج به جانفشانی و فداکاری داشت، و احتیاج به خونی بود که ریخته شود، تا انقلابی را در نفوس مردم پدید آورد ».(... ۶۶۳) وی اضافه می کند: «امام حسین‌علیه السلام حریص بر کرامت امت و مصلحت آنان بود و در مقابل یزید و گمراهی‌های او می‌ایستاد ... آری حسین‌علیه السلام خوار شد در حالی که احتیاج شدید به کسانی داشت تا او را یاری کنند».(۶۶۴) او بعد از تبیین واقعه عاشورا به صورت اختصار به این نتیجه می‌رسد که «لقد شیّعنی الحسین‌علیه السلام» حسین‌علیه السلام مرا شیعه نمود. و سپس می گوید ...: « به جان خودم سوگند! این مشهد کسی است که همیشه فریاد او در مقدّس‌ترین مقدسات من به صدا درآمده و در حرکت است. و در تمام حالات و حرکاتم مرا محزون نموده است. من از قرائت کشتار کربلا با تفاصیل جانکاهش خلاصی نیافتم جز آن که کربلا در نفس و فکرم قیام نمود. و از این جا نقطه انقلاب شروع شد، انقلابی بر ضدّ تمام مفاهیم و مسلّمات به ارث گذاشته برای من از گذشتگان، آری، انقلاب حسین‌علیه السلام داخل روح و عقلم ... اهل شام و کوفه با شمشیر آمدند، ولی امام حسین‌علیه السلام با خون خود آمد، و خون بر شمشیر پیروز شد، بلکه بر تاریخ انحراف پیروز گشت، لذا حسین‌علیه السلام نوری است که تاریکی‌های تحریف، او را نخواهد پوشانید. ما این مصیبت و فاجعه را گرامی می‌داریم و می‌دانیم که امام حسین‌علیه السلام به حق کشته شد و تنها قطره‌ای از خون او تمام آنان را به بوته فراموشی تاریخ سپرد، ولی ما بر افراد غافلی می گرییم که قاتلان و خوارکنندگان حسین‌علیه السلام و انصار او را الگو و رهبر خود قرار داده، و نمونه‌ای از ورع پنداشته‌اند و به آنان اقتدا می‌نمایند ... کسانی که حسین‌علیه السلام را به شهادت رساندند در حالی که می‌دانستند او از امیرشان بهتر است، او سیّد عرب و مسلمانان است. آنان حسین‌علیه السلام را نکشتند جز به خاطر هدایایی که یزید بشارتش را داده بود. آیا آنان قدرت بر تحریف اسلام و جعل احادیث را به جهت رسیدن به هدایای یزید نداشتند؟ آری، این حسین‌علیه السلام بود که مرا از لابه‌لای این مصیبتی که او و اهل بیتش به آن مبتلا شدند، شیعه نمود. مرا با خون‌های تازه اش شیعه نمود. خون‌های تازه‌ای که بر روی سنگ ریزه های زرد در سرزمین طف (کربلا) بر زمین ریخت. او مرا با صدای اطفال و نوحه‌های زنان شیعه نمود. من به یاد آن روز فریاد بر آوردم در حالی که از دیدگانم اشکی همراه با حزن و رقّت قلب جاری بود. و با قلبی که اندوه‌ها آن را پاره می‌نمود گفتم: و یَرثی ربابک دنیا السّجون و دمع النواح و فیض الدما با مرگ حسین‌علیه السلام دشمنان او چه کردند، جز آن که گورهای خود را کنده و نعش های خود را با لگد خورد کردند تا با خواری و ذلّت در مقبره تاریخ دفن شوند. ای اباعبداللّه! من همیشه تو را در چشم تاریخ بزرگ می‌بینم. حیات زندگی به خون پاک و معطّر تو نورانی شد. سطعتَ بریقاً کوَمْضِ الشموس و شاعَ سناک کبر السما من هر گاه تفاصیل کربلا را قرائت می کنم از دور جذبه ای مرا به سوی خود می‌برد، آن گاه نفس هایم به تپش درمی آید و حسین را در کنار خود می‌یابم که به خون پاکش غوطه ور است. ای کاش من با او بودم و به فوز عظیم نائل می گشتم!. و در آن جذبه و کشش محو می‌شدم!. آری در آن جا کسی است که آنچه را که من فهمیدم می‌فهمد، و ممکن است کسی باشد که آن چه من فهمیدم نفهمد و آن واقعه عظیم تاریخی در نفس او اثری نگذارد ... آری، کربلا محلّ و زمان ورود من به تاریخ است، ورود به حقیقت و ورود، به اسلام است. چگونه همانند جذبه صوفی رقیق القلب به این حقیقت جذب نشوم، یا همانند جذبه ادیبی که شعورش به هیجان آمده است فانی نگردم. آری این واقعه‌ای است که بر آن فرود آمدم و به طور مختصر و اجمال از مصایب آل بیت‌علیهم السلام و جرم تاریخ بر ضدّ نسل پیامبرصلی الله علیه وآله سخن گفتم و الآن می‌خواهم کلامم را به پایان رسانم».(۶۶۵)

۴ – دکتر محمد تیجانی تونسی

او در کتاب خود «ثمّ اهـدیت» می‌نویسد ...: « دوسـتم منعم آمد و با هم به کربلا مسافرت کردیم و در آن جا به مصـیبت سـرورمان حسـین - ماننـد شـیعیان - پی بردم و تـازه فهمیـدم که حضـرت حسـین‌علیه السـلام نمرده است. مردم ازدحام می‌کردنـد و گرداگرد آرامگاهش پروانه‌وار میچرخیدنـد و با سوز و گدازی که نظیرش هرگز ندیده بودم، گریه می‌کردند و بی تابی می‌نمودند که گویی هم‌اکنون حسـین‌علیه السـلام به شـهادت رسـیده است. و سخنرانان را می‌شنیدم که با بازگو کردن فاجعه کربلا احساسات مردم را بر می‌انگیختنـد و آنان را به ناله و شـیون و سوگ وا می‌داشـتند و هیـچ شـنونده ای نمی‌تواند این داسـتان را بشـنود و تحمل کند، بلکه بی‌اختیار از حال می‌رود. من هم گریسـتم و گریسـتم و آن قدر گریستم که گویی سال‌ها غصّه در گلویم مانده بود، و اکنون منفجر می‌شـود. پس از آن شـیون، احسـاس آرامشـی کردم کـه پیش از آن روز چنـان چیزی ندیـده بـودم. تـو گـویی در صـف دشـمنان حسـین‌علیه السلام بوده‌ام و اکنون در یک چشم بر هم زدن منقلب شده بودم و در گروه یاران و پیروان آن حضرت که جان خود را نثـارش کردنـد، قرار می‌گرفتم. و چه جـالب که در همان لحظات، سـخنران، داسـتان حرّ را بررسـی می‌کرد. حرّ یکی از سـران سـپاه مخالف بود که به جنگ با حسین‌علیه السلام آمده بود، ولی یکباره در میدان نبرد بر خود لرزید و وقتی اصحابش از او سؤال کردند که تو را چه شـده است؟ نکند که از مرگ میهراسـی؟ او در پاسخ گفت: به خدا سوگند! هرگز از مرگ هراسـی ندارم ولی خود را مخیّر می‌بینم که بهشت را برگزینم یا دوزخ را. او ناگهان اسب خود را به سوی حسین‌علیه السلام حرکت داد و به دیدار او شتافت و گریه‌کنان عرض کرد: «ای فرزند رسول خدا! آیا راه توبه برایم هست؟». درست در همین لحظه بود که دیگر نتوانسـتم طاقت بیاورم و شیون‌کنان خود را بر زمین افکندم، و گویا نقش حر را پیاده می‌کردم و از حسین‌علیه السلام می‌خواستم که «ای فرزند رسول خدا، آیا توبه‌ای برایم هست؟ یابن رسول اللّه! از من درگذر و مرا ببخش». صدای واعظ چنان تأثیری در شـنوندگان گذاشته بود که گریه و شـیون مردم بلند شد. دوستم که صدای فریادم را شنید، با گریه مرا در بغل گرفت و معانقه کرد. همان‌گونه که مادری فرزندش را دربر می‌گیرد و تکرار می‌کرد: «یا حسـین! یا حسین!». لحظاتی بود که در آنان گریه واقعی را درک کرده بودم، و احساس می‌کردم که اشک هایم قلبم را شـست و شو می‌دهند و تمام بدنم را از درون تطهیر می‌کنند. آن جا بود که معنای روایت پیامبرصـلی الله علیه وآله را فهمیدم که می‌فرمود: «اگر آن چه من می‌دانسـتم شـما هم می‌دانستید هر آینه کمتر میخندیدید و بیشتر میگریستید». تمام آن روز را با اندوه گذراندم. دوسـتم می‌خواست مرا تسـلّی دهد و دلداری نماید و لذا برایم مقداری شـربت و شیرینی آورد، ولی بکلّی اشتهایم کور شده بود. از دوستم درخواست کردم که داستان شهادت امام حسین‌علیه السلام را برایم تکرار کند؛ زیرا چیزی از آن - نه کم و نه زیاد - نمی‌دانستم ».(... ۶۶۶)

۵ - احمد حسین یعقوب اردنی

او که در سـفری به مناسـبت سالگرد وفات امام خمینی‌رحمه الله به ایران آمـده بود می‌گویـد: «از جمله برنامه‌های من زیارت ضـریح امام خمینی به مناسبت سالگرد وفات او بود. صبح آن روز به زیارت ضریح او رفتم و با انبوهی از جمعیّت که کمتر از سه میلیون نفر مرد و زن نبود مواجه شـدم که ضـریح او را هماننـد حلقه‌ای در بغـل گرفته و دست‌هـای خود را به سوی آسـمان بلنـد کرده و با هم شعار هایی به فارسـی می‌دهند. به مترجم خود گفتم: برای من به طور دقیق ترجمه کن که این جمعیّت چه می‌گوید؟ او گفت: آنان می‌گوینـد: مـا هماننـد اشخاصـی نیستیم که امام خود را تنها گذاردنـد، ما با تو هستیم ای امام!. من از گریه منفجر شـدم، و فهمیـدم امامی که او را تنها گذاشـتند تا لشـکر خلافت با او مقاتله کند همان امام حسـین‌علیه السـلام است!! در آن روز به ذهن و قلبم خطور کرد که به فکر تـألیفی در رابطه بـا واقعه کربلاـ برآیم. و به این نتیجه رسـیدم که مطّلع کردن مردم از جزئیات واقعه کربلا ضـرورت دارد. و لذا بخشـی از وقتم را برای این موضوع نذر کردم و شروع به خواندن و جمع مطالب و بایگانی کردن آنها نمودم تا در نتیجه

در این زمینه دست به تألیف بزنم ... هنگامی که مشغول تألیف کتابم در این باره بودم، موقعیت‌هایی بود که به طور مطلق از همه ایام بیشتر محزون بودم. از اتفاقاتی که افتاده بود متأثّر می‌شدم، و به دفعات زیاد در طول روز می‌گریستم. و چه انسانی است که بر بخش‌های مختلف واقعه کربلا نگرید ».(... ۶۶۷) او از جمله مستبصرینی است که بعد از انتخاب تشیّع کتاب‌هایی در دفاع از این مذهب تألیف کرده است.

۶ – علامه دکتر محمد حسن شحّاته

او که از اساتید سابق دانشگاه الازهر است نیز پس از مطالعات فراوان در رابطه با شیعه امامیه، پی به حقّانیت این فرقه برده و در سفری که به ایران داشت در سخنرانی خود برای مردم اهواز می‌گوید: «عشق من به امام حسین‌علیه السلام سبب شد که از تمامی موقعیّت‌هایی که داشتم دست بردارم». او همچنین در قسمت دیگری از سخنانش می‌گوید: «اگر از من سؤال کنند: امام حسین‌علیه السلام را در شرق می‌توان یافت یا غرب؟ من جواب می‌دهم که امام حسین‌علیه السلام را می‌توان در قلب من دید. و خداوند توفیق تشرّف به ساحت امام حسین‌علیه السلام را به من داده است».(۶۶۸)

فلسفه سجده بر تربت امام حسین‌علیه السلام

فلسفه سجده بر تربت امام حسین‌علیه السلام

از موضوعاتی که مورد توجه و سؤال اهل سنت و وهابیون واقع شده این است که چرا شیعه بر تربت امام حسین‌علیه السلام سجده می‌کند؟ آیا در حقیقت این سجده بر امام حسین یا سجده بر تربت نیست؟. برای روشن شدن مطلب به بررسی این موضوع می‌پردازیم:

سجده شیعه بر هر نوع خاک

عالمان شیعی، سجده بر تربت امام حسین‌علیه السلام را واجب نمی‌دانند، بلکه حکم به جواز سجده بر هر تربت و خاکی نموده‌اند، ولی از آن جا که تربت امام حسین‌علیه السلام امتیاز خاصی دارد، حکم به استحباب سجود بر آن داده‌اند.

برتری برخی زمین‌ها از دیدگاه قرآن

از مجموع آیات استفاده می‌شود که برخی از زمین‌ها مبارک بوده، بر سایر زمین‌ها برتری خاصّی دارند. خداوند متعال می‌فرماید: {إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبارَكاً وَهُدىً لِلْعالَمِينَ ؛(۶۶۹) «نخستین خانه‌ای که برای [عبادت] مردمان نهاده شد، خانه‌ای است که در مکه [بنا شده] است که مبارک و راهنمای جهانیان می‌باشد.» و نیز می‌فرماید: {وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلاً مُبارَكاً وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ؛(۶۷۰) «و بگو پروردگارا مرا به منزلی مبارک فرود آور و تو بهترین میزبانانی.» در آیه‌ای آمده است: {وَنَجَّيْناهُ وَلُوطاً إِلى الْأَرْضِ الَّتِي بارَكْنا فِيها لِلْعالَمِينَ ؛(۶۷۱) «و او و لوط را به سرزمین [شام] که آن را برای همه جهانیان پربرکت ساختیم نجات دادیم.» درباره حضرت موسی‌علیه السلام می‌فرماید: {إِذْ ناداهُ رَبُّهُ بِالْوادِ الْمُقَدَّسِ طُوىً ؛(۶۷۲) «چون پروردگارش او را در وادی مقدس طوی ندا داد.» هم چنین در خطاب به او می‌فرماید: {فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوادِ الْمُقَدَّسِ طُوىً ؛(۶۷۳) «کفش‌هایت را از پا بیرون کن [بدان که] تو در وادی مقدس طوی هستی.» درباره قصه سلیمان‌علیه السلام آمده است: {وَلِسُلَيْمانَ الرِّيحَ عاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلى الْأَرْضِ الَّتِي بارَكْنا فِيها}؛(۶۷۴) «و برای سلیمان باد تندرو را [تسخیر کردیم] که به فرمان او به سرزمینی که برکتش بخشیده بودیم

روان می‌شد.» در مورد پیامبر اسلام‌صلی الله علیه وآله می‌فرماید: {سُبْحانَ الَّذِی أَسْری بِعَبْدِهِ لَیْلًا مِنَ المَسْجِدِ الحَرامِ إِلیَ المَسْجِدِ الأَقْصی الَّذِی بارَکْنا حَوْلَهُ ؛(۶۷۵) «پاک و منزه است کسی که بنده اش را شبی از مسجد الحرام تا مسجد الاقصی که پیرامونش را برکت بخشیده‌ایم، سیر داد.»

برتری برخی از زمین‌ها از دیدگاه روایات

از دیدگاه روایات اهل سنت و شیعه استفاده می‌شود که قطعه‌های زمین همانند ساکنان آن، متّصف به صفت شقاوت و سعادت اند: ۱ - بخاری به سندش از عبداللّه بن عمر نقل می‌کند: پیامبر اکرم‌صلی الله علیه وآله هنگامی که از سرزمین «ثمود» می‌گذشت، فرمود: داخل نشوید در سرزمین هایی که صاحبان آنها به خود ظلم نمودند، تا شما نیز همانند آنان به مصیبت مبتلا نگردید، مگر در حالی که گریانید. آنگاه رسول خداصلی الله علیه وآله سر مبارکش را پوشانید و به سرعت از آن وادی گذر نمود.(۶۷۶) ۲ - همو نقل می‌کند: علی‌علیه السلام کراهت داشت در سرزمین فرو رفته «بابل» نماز بخواند.(۶۷۷) ۳ - حلبی در سیره خود نقل می‌کند: اجماع امّت بر آن است که این مکان (مدینه) که اعضای شریف پیامبرصلی الله علیه وآله را در بر گرفته، بهترین قسمت‌های روی زمین است و حتّی از کعبه برتر می‌باشد. برخی دیگر گویند: افضل قسمت‌های روی زمین است، و حتّی از عرش الهی برتر است.(۶۷۸) ۴ - سمهودی شافعی در بحث علل برتری سرزمین مدینه بر سرزمین‌های دیگر می‌گوید: جهت دوم آن که: این سرزمین مشتمل بر قطعه زمینی است که به اجماع امت بر سایر قطعه ها برتری دارد و آن همان قطعه‌ای است که بدن شریف پیامبرصلی الله علیه وآله را در برگرفته است.(۶۷۹) ۵ - هم چنین این مطلب را که مردم بعد از رحلت رسول خداصلی الله علیه وآله می‌آمدند و به جهت تبرک از خاک قبر آن حضرت بر می‌داشتند و با خود می‌بردند. عایشه به جهت آن که بدن پیامبرصلی الله علیه وآله نمایان نگردد، دستور داد دیواری به دور قبر پیامبرصلی الله علیه وآله کشیده شود.(۶۸۰)

شرافت تربت امام حسین‌علیه السلام

تربت امام حسین‌علیه السلام از جمله تربت هایی است که خداوند متعال آن را به جهاتی مبارک گردانیده است، زیرا آن تربت قطعه زمینی است که جسد پاک و طیّب و طاهر سیدالشهداعلیه السلام را در بر دارد. علامه امینی‌رحمه الله در سرّ سجود به تربت کربلا می‌فرماید: «این امر بر دو اصل اساسی استوار است: الف - آن که شیعه امامیه در صدد آن است که برای خود تربت و مهری پاک به همراه داشته باشد تا بر آن سجده نماید. ب - برخی از بقاع بر بعضی دیگر برتری دارد، لذا آثار و برکاتی بر آن مترتب است؛ به همین دلیل کعبه و حرم حکم خاصی به خود گرفته است. از جمله سرزمین هایی که بر سایر بقاع برتری پیدا کرده و دارای آثار و برکاتی خاص است محلی است که بدن شریف سیدالشهداعلیه السلام را در خود جای داده است. همان بقعه‌ای که امام علی‌علیه السلام قبل از شهادت امام حسین‌علیه السلام قبضه‌ای از خاک آن را برداشت و استشمام کرد و چنان گریست که زمین از اشک‌های حضرتش مرطوب گشت. سپس فرمود: «از این سرزمین هفتاد هزار نفر محشور شده و بدون حساب وارد بهشت می‌گردند».(۶۸۱) آیا سجده بر چنین تربتی مطلوبیّت و قداست ندارد و سبب تقرّب به خداوند متعال نمی‌گردد؟. آیا سزاوار نیست که انسان بر تربتی سجده کند که در آن نشانه‌های توحید و عشق بازی در راه معبود است؟ تربتی که در صورت توجه خاص به حقیقت آن، حالت رقّت قلب در انسان ایجاد شده و انسان را به سوی خداوند نزدیک می‌کند ».(... ۶۸۲) استاد عباس محمود عقاد - نویسنده مصری - در مورد سرزمین کربلا می‌نویسد: «سرزمین کربلا حرمی است که مسلمانان برای عبرت و یاد آوری به زیارت آن می‌آیند و غیر مسلمین برای مشاهده و بازدید، ولی اگر بنا باشد که حقّ این سرزمین ادا شود باید آن را زیارت گاه هر انسانی قرار داد که برای نوع خود نصیبی از قداست و بهره‌ای از فضیلت قائل است، زیرا ما به یاد نداریم که قطعه‌ای از زمین به مانند کربلا این چنین دارای

فضیلت و منقبت باشد. این نیست مگر به جهت آن که این سرزمین با اسم کربلا و منزلگاه حسین‌علیه السلام مقرون و عجین شده است».(۶۸۳) شیخ محمد حسین آل کاشف الغطاء رحمهم الله در بیان حکمت استحباب سجده بر تربت حسین‌علیه السلام می‌فرماید: «از جمله اغراض و مقاصد عالی در استحباب سجود بر تربت حسین‌علیه السلام آن است که نمازگزار هنگامی که پیشانی خود را بر تربت می گذارد به یاد فداکاری و عشق بازی امام حسین‌علیه السلام در پیشگاه الهی می‌افتد و این که چگونه یک انسان می‌تواند در راه عقیده و مبدأ، این گونه فداکاری کرده و با ظالمان مقابله کند. و از آن جا که سجود بهترین حالات یک بنده نزد خداوند است، مناسب است که در آن حالت به یاد ارواح پاک و طیب و طاهری بیفتد که جانشان را در راه معشوق فدا کردند. در این هنگام و با این تفکّر، حالت خضوع و خشوع در انسان ظاهر می‌شود و دنیا و آنچه در آن است در نظرش حقیر جلوه می کند و حالتی عرفانی و معنوی قوی‌ای در نفسش نسبت به خداوند متعال حاصل می‌شود، همانند حالتی که برای امام حسین‌علیه السلام و اصحابش حاصل شده است. و این به جهت توسل و ارتباط با امام حسین‌علیه السلام از طریق تربت اوست. از همین رو در روایات می‌خوانیم که سجده بر تربت حسینی‌علیه السلام حجاب‌های هفت گانه را پاره می کند. پس در حقیقت سجده بر تربت حسینی‌علیه السلام سرّ صعود و عروج از تراب به ربّ الارباب است ».(... ۶۸۴) عبد الرزاق مقرّم رحمه الله می‌نویسد: «از جمله اسلوب هایی که اهل بیت‌علیهم السلام به جهت شناساندن مظلومیّت امام حسین‌علیه السلام به مردم به کار گرفته‌اند، امر به سجود بر تربت حسینی‌علیه السلام است، زیرا از مهم‌ترین اسرار آن این است که نمازگزار هر روز در اوقات نماز پنج گانه اش هنگامی که چشمش به تربت حسینی‌علیه السلام می‌افتد به یاد امام حسین‌علیه السلام و فداکاری‌های او، و اصحاب و اهل بیتش می‌افتد و معلوم است که یاد آوری از این چنین الگوهایی از حیث روان‌شناسی اثر تربیتی و معنوی عجیبی در نفس انسان خواهد گذاشت ».(... ۶۸۵)

قبر حسین‌علیه السلام همانند قبر رسول‌اللّه‌صلی الله علیه وآله

در ابتدای بحث به شرف و فضیلت قبر پیامبرصلی الله علیه وآله و قطعه زمینی که حضرت را در خود گرفته اشاره نمودیم، حال این نکته را یاد آور می‌شویم که: قبر امام حسین‌علیه السلام همانند قبر رسول‌صلی الله علیه وآله است زیرا امام حسین‌علیه السلام پاره تن رسول خداصلی الله علیه وآله است. پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «حسین منّی و أنا من حسین»؛(۶۸۶) «حسین از من و من از حسینم.» امّ الفضل در عالم رؤیا دید که قطعه‌ای از پیکر مطهّر پیامبرصلی الله علیه وآله جدا شد و در دامانش قرار گرفت. هنگامی که در مورد این خواب از پیامبرصلی الله علیه وآله سؤال نمود، حضرت آن را به ولادت امام حسین‌علیه السلام و تربیتش در دامان ام الفضل تعبیر کرد (... ۶۸۷) پس امام حسین‌علیه السلام پاره تن پیامبرصلی الله علیه وآله است و اگر پیامبرصلی الله علیه وآله احترامی دارد که به تبع آن، خاک قبرش هم متبرّک است، امام حسین‌علیه السلام نیز چنین است.

فضیلت تربت امام حسین‌علیه السلام

۱ - احمد بن حنبل از عامر شاطبی نقل می کند: در سفری همراه علی بن ابی طالب‌علیه السلام بودم. حضرت هنگامی که در مسیر خود به صفین به نینوا رسید، صدا داد: ای ابا عبداللّه! در کنار شطّ فرات صبر کن. عامر شاطبی می گوید: عرض کردم: برای چه؟ فرمود: روزی بر پیامبرصلی الله علیه وآله وارد شدم، در حالی که گریان بود؛ عرض کردم: ای نبی خدا! آیا کسی شما را غضبناک کرده؟ چه شده است که گریانید؟ پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: خیر بلکه الآن جبرئیل از نزد من خارج شد و خبر داد که حسین‌علیه السلام در کنار شطّ فرات به شهادت می‌رسد. جبرئیل گفت: آیا می‌خواهی که تربت او را استشمام نمایی؟ عرض کردم: آری. آن گاه قبضه‌ای از خاک تربت امام حسین‌علیه السلام را به من داد که در این هنگام طاقت نیاوردم و گریستم.(۶۸۸) ۲ - امّ سلمه می گوید: روزی رسول خداصلی الله علیه وآله مضطرب از خواب بیدار شد، دوباره خوابید و بار دیگر همین حالت به وی

دست داد، بار سوم نیز این عمل تکرار شد، در این مرتبه دیدم که در دستان مبارکش تربتی سرخ بود که آن را می‌بوسید و اشک می‌ریخت. عرض کردم: ای رسول خدا! این تربت چیست؟ فرمود: جبرئیل به من خبر داد که فرزندم حسین‌علیه السلام در سرزمین عراق به شهادت می‌رسد. به جبرئیل گفتم: تربتی که حسین‌علیه السلام در آن به شهادت می‌رسد به من بنما، جبرئیل از آن تربت آورده و به من داد.(۶۸۹) دانستن این نکته ضروری است که فرق است بین مسجود له و مسجود علیه، شیعه امامیه که بر تربت امام حسین‌علیه السلام سجده می‌کند آن را مسجود له قرار نمی‌دهد، بلکه آن را مسجود علیه قرار می‌دهد، یعنی شیعه برای تربت امام حسین‌علیه السلام سجده نمی‌کند، بلکه بر روی تربت امام حسین‌علیه السلام اما برای خداوند متعال سجده می‌نماید. و بین این دو فرق آشکار است.

قاتلان امام حسین‌علیه السلام چه کسانی بوده‌اند؟

قاتلان امام حسین‌علیه السلام چه کسانی بوده‌اند؟

یکی از اعتراضاتی که اخیراً نسبت به شیعیان می‌شود این است که: قاتلین امام حسین‌علیه السلام از خود شیعیان بوده‌اند؛ زیرا عمده لشکریان عمر بن سعد را در کربلا مردم کوفه تشکیل می‌دادند. و کوفیان در آن عصر همه از شیعیان علی بن ابی طالب‌علیه السلام به شمار می‌آمدند. پس این که برای امام حسین‌علیه السلام عزاداری می‌کنند، در حقیقت بر اعمال گذشتگان از خودشان اشک ماتم می‌ریزند، که چرا فرزند رسول خداصلی الله علیه وآله را به قتل رساندند. سید علی جلال حسینی مصری در کتاب «الحسین» می‌گوید: «امر عجیب در مورد امام حسین‌علیه السلام آن است که شیعیانش او را می‌کشند، آن گاه خود در تمام بلاد مسلمین در هر سال و روز کشتنش برای او اقامه جلسات حزن می‌نمایند».(۶۹۰) ما درصدد برآمدیم تا این قضیّه را تحلیل کنیم تا ببینیم قاتلان امام حسین‌علیه السلام چه کسانی بوده‌اند؟

ابعاد تشیع

ابعاد تشیع

تشیع اشکال و ابعاد گوناگونی دارد که می‌توان به چهار بعد آن اشاره کرد:

۱ – تشیع سیاسی

یعنی اعتقاد به برتری حضرت علی‌علیه السلام بر سایر صحابه، حتی خلفا؛ و اعتقاد حقانیت حضرت در جنگ‌های خود با خوارج و اصحاب صفین و جمل. تشیع سیاسی یعنی وجود جمعیتی در تاریخ اسلام که روش سیاسی معینی داشته‌اند، آنان کسانی بوده‌اند که رهبری اهل بیت‌علیهم السلام را تأیید می‌کردند نه از آن جهت که از جانب خدا منصوبند، بلکه از آن جهت که افضل مردمند. این طرز تفکر در بین بسیاری از تابعین، محدّثین و فقها وجود داشته است. آن‌ها اهل بیت را خصوصاً در مواضع سیاسی شان بر دیگران ترجیح می‌دادند، و بدین جهت آنان را شیعه سیاسی در مقابل گروهی دیگر از اهل سنت که تابع دستگاه خلافت بودند، می‌نامند. این دیدگاه به کتاب‌های جرح و تعدیل و رجال اهل سنت نیز کشیده است؛ زیرا مشاهده می‌شود که برخی از شخصیت‌های قرن اول و دوم و سوم را با همین معیار به تشیّع متّصف نموده‌اند، و عدّه بسیاری را به عنوان «فیه تشیع یسیر» معرّفی نموده‌اند. آنان امام علی‌علیه السلام را بر سایر خلفا یا خصوص عثمان برتری می‌دادند.

۲ – تشیع عقیدتی

تشیع عقیدتی یعنی اعتقاد به امامت و خلافت و وصایت و مرجعیّت دینی اهل بیت‌علیهم السلام از جانب خداوند متعال که در رأس آنان علی بن ابی طالب‌علیه السلام قرار دارد. این دیدگاه و نظریه به تبع دستورات قرآن و روایات نبوی، دیدگاهی رایج در میان صحابه از زمان حیات رسول خداصلی الله علیه وآله بوده است، برخی از صحابه مخلص و تابع نص که اهل اجتهاد در مقابل نص نبودند، از همان ابتدا امام علی‌علیه السلام را به تبع دستورات خدا و رسول او، ولیّ و جانشین رسول خداصلی الله علیه وآله می‌دانستند. این خط در بین صحابه و تابعین و دیگران ادامه داشت. اهل بیت‌علیهم السلام گر چه از حاکمیّت سیاسی و رهبری سیاسی کنار زده شدند، ولی از اوائل قرن دوم، هویّت فقهی و مرجعیّت دینی و علمی آنان نمودار شد. ابان بن تغلب که از اصحاب امام محمد باقر و امام صادق‌علیهما السلام است، شیعه را این چنین معرفی می‌کند: «شیعه کسانی هستند که هرگاه مردم در مسأله‌ای که از رسول خداصلی الله علیه وآله رسیده اختلاف کردند به امام علی‌علیه السلام رجوع کرده و حکم را از او اخذ می‌کنند، و هر گاه نیز در مسأله‌ای که از علی‌علیه السلام رسیده اختلاف کردند به قول جعفر بن محمّدعلیهما السلام رجوع می‌کنند».(۶۹۱)

۳ – تشیع حبّی

بُعد سوّمی برای تشیع در بین مسلمین مشاهده می‌شود که از آن به تشیّع حبّی تعبیر می‌شود. به این معنا در اصطلاح رجالیین اهل سنت عده‌ای به تشیع متّصف شده‌اند. از آن جا که در احادیث نبوی فضایل و مناقب اهل بیت‌علیهم السلام به طور فراوان به چشم می‌خورد، عده‌ای حتّی از اهل سنت محبّت شدیدی نسبت به آن‌ها پیدا کرده، بدین جهت آنان را به تشیع متّصف نموده‌اند. که از این میان می‌توان به ابن عبد ربّه اندلسی صاحب کتاب «عقدالفرید» و محمّد بن ادریس شافعی اشاره نمود. شافعی در شعری می‌گوید: ان کان حبّ الولیّ رفضاً فانّنی أرفض العباد(۶۹۲) «اگر حبّ ولی [علی‌علیه السلام] سبب رفض است، پس همانا من رافضی ترین بنده ها هستم.»

۴ – تشیّع دینی

بُعد چهارمی در تشیع هست که از آن به تشیع دینی و فرهنگی تعبیر می‌شود. مطابق این بُعد، اهل بیت‌علیهم السلام تنها مرجع دینی و فقهی و تفسیری مردمند و وظیفه هر فرد جامعه آن است که در این بُعد به ایشان رجوع کند. افرادی هستند که چنین اعتقادی دارند ولی در عین حال خود را در مسائل سیاسی و حکومتی تابع اهل سنت می‌دانند، آنان قائل به نصّ دینی از قرآن و روایات بر امامت و وصایت اهل بیت‌علیهم السلام نیستند، ولی آنان را در علم و مسائل دینی از بقیه برتر می‌دانند. گویا شهرستانی صاحب ملل و نحل را می‌توان از این دسته قرار داد.

شیعه واقعی کیست؟

ممکن است عده زیادی بر نظر و عقیده‌ای ادعا داشته باشند، ولی اهل عمل نبوده، و بر اعتقادات خود ثابت قدم نباشند. ادعا می‌کنند که ما متدیّن به فلان دین هستیم ولی به اصول و موازین آن پایبند نیستند. ادعا می‌کنند اهل فلان مذهبیم، ولی نه تنها از اصول آن مذهب خبر ندارند، بلکه اصول آن را زیر پا می‌گذارند. آنان را نمی‌توان حقیقتاً از افراد دین یا مذهب خاص به حساب آورد، اگر چه در ظاهر خود را جزء آن می‌دانند، و در حقیقت سیاهی لشگری برای آن دین و مذهبند. مخالفان آن دین و مذهب نیز برای این دسته و گروه حساب خاص و مهمّی باز نمی‌کنند، و از آنان خوف و هراسی ندارند. و اصلاً آنان را جزء آن دین یا مذهب به

حساب نمی‌آورند، بلکه افراد حقیقی آن دین و یا مذهب را کسانی می‌دانند که بر اصول خود پایبند بوده، و حاضرند در این راه از جان و مال خود نیز بگذرند. در رابطه با مذهب تشیع و شیعیان نیز همین را می گوییم، به این معنا که اگر چه خیلی‌ها ممکن است ادعا کنند ما شیعیان علی و اهل بیت پیامبرعلیهم السلام، هستیم ولی این ادعا تنها از زبان و لفظ تجاوز نکرده و به قلب آن‌ها ننشسته است. به مبانی و اصول تشیع پا بر جا و پای بند نیستند. نمی‌توان تشیع و شیعه عقیدتی را به حساب آنها تمام کرد. شیعه حقیقی و عقیدتی کسی است که نه تنها امام کش نیست بلکه جانش را فدای امام خود می کند، همان گونه که در روز عاشورا تعداد زیادی از آنان که از حرکت امام حسین‌علیه السلام و قیام او اطّلاع پیدا کردند، نهایت فداکاری را کرده و خود را به امامشان رساندند، و جان خود را عاشقانه در راه او در طَبَق اخلاص گذاردند، و به شهادت رسیدند. همین سؤال و اشکال را می‌توان از خود سؤال کنندگان و اشکال کنندگان پرسید: آیا تمام کسانی که در کشورهای اسلامی ادعای مسلمانی دارند حقیقتاً مسلمانند؟ همه آنان به اصول و مبانی اسلام پایبند هستند؟ یا این که نه تنها این چنین نیستند، بلکه در راه محو و نابودی اسلام قدم برمی دارند، و برای استکبار جهانی خدمت می کنند؟ آیا کسانی در جوامع و کشورهای اسلامی نیستند که عبد ذلیل و خدمتکار کفّار و استعمارگران بر علیه اسلام و مسلمین هستند؟ شما قطعاً آنان را مسلمان واقعی نمی‌دانید، بلکه آن‌ها تنها اسمی از اسلام را بر خود نهاده‌اند، در مورد شیعیان نیز ممکن است برخی این چنین باشند که با نام‌گذاری خود به شیعه عقیدتی، عمل کننده به اعتقادات خود نبوده، بر اصول و مبانی پابرجا و پایبند نباشند. استاد شیخ علی آل محسن می گوید: «این که برخی می گویند: شیعیان قاتلان حسین اند در کلامشان تناقض آشکار است؛ زیرا شیعه امام حسین‌علیه السلام به کسی اطلاق می‌شود که از یاران و متابعین و دوستداران او باشد، چگونه ممکن است بین این معنا و جنگ و کشتن جمع شود؟ آیا شیعه امام کش می‌شود؟ بر فرض تسلیم که قاتلان امام حسین‌علیه السلام از شیعیان بودند، ولی با این عملشان به طور قطع از تشیع خارج می‌شوند».(۶۹۳) سید محسن امین عاملی در جواب این شبهه می‌نویسد: «پناه بر خدا این که شیعیان واقعی قاتلان امام حسین‌علیه السلام باشند، کسانی که او را به شهادت رساندند برخی اهل طمع بودند که به دین کاری نداشتند، و برخی دیگر انسان‌هایی پست و شرور بودند، و بعضی هم پیروان رؤسای خود بودند که حبّ دنیا آنان را به این جنایات بزرگ وادار ساخت. و از شیعیان و محبّین حضرت هیچ کس در قتال با او شرکت ننمود. امّا شیعیان مخلص و حقیقی او همگی از انصار و یاران او بودند، و تا آخر او را همراهی کرده و در رکاب آن حضرت به شهادت رسیدند. آنها با تمام کوشش خود و تا آخرین ساعت حیات خود دست از یاری ایشان برنداشتند. بسیاری از آنان نیز تمکّن یاری و نصرت از حضرت را نداشتند تا در رکاب او جانفشانی کنند. یا این که نمی‌دانستند که کار به اینجا ختم می‌شود و امام‌علیه السلام را به شهادت می‌رسانند. و برخی نیز خود را به خطر انداخته و حصاری را که ابن زیاد بر دور کوفه کشیده بود، پاره کرده، خود را به آب و آتش زده، تا به هر نحو ممکن به حضرت ملحق شوند. امّا اینکه یکی از شیعیان و محبّین آن حضرت در قتل او شرکت کرده باشد این مطلبی است که هرگز در خارج، واقع نشده است ».(... ۶۹۴)

نوع تشیع کوفیان

با مراجعه به تاریخ و بررسی دقیق عقاید کوفیان بعد از امام علی‌علیه السلام، خصوصاً در عصر امامت امام حسین‌علیه السلام پی می‌بریم که مذهب عموم اهل کوفه تشیع سیاسی بوده است، نه تشیع عقیدتی، آنان تنها قائل به افضلیّت امام علی‌علیه السلام بر عثمان یا بر سایر صحابه بوده‌اند، و معتقد به ولایت و امامت علی بن ابی طالب و سایر معصومین‌علیهم السلام از راه نصّ نبودند، و حساب شیعیان سیاسی را نمی‌توان به حساب شیعیان عقیدتی گذاشت. اینک برای اثبات این ادعا شاهدی را برای آن اقامه می کنیم: ابن عساکر دمشقی شافعی در «تاریخ دمشق» به سند خود از حریث بن ابی مطر نقل می کند که شنیدم از سلمهٔ بن کهیل که می گفت: من با مسیّب بن نجبه فزاری در مسجد کوفه نشسته بودم، و مردم شیعه هم در آن جا زیاد بودند. نشنیدم که احدی از مردم

کوفه در رابطه با یکی از اصحاب رسول خداصلی الله علیه وآله سخن بگوید، مگر آن که او را مدح می‌کرد، و تمام سخنان آنان در رابطه با علیّ و عثمان بود.(۶۹۵) اهل سنت همه صحابه را بدون استثنا مدح کرده، آنان را عادل می‌دانند، و تنها گروهی که بعدها آنان را شیعه سیاسی می‌نامیدند، قائل به افضلیّت امام علی‌علیه السلام بر عثمان بودند، و در کوفه عده‌ای این عقیده را داشتند، اگر چه عده‌ای دیگر تا این حدّ هم به امام علی‌علیه السلام اعتقاد نداشتند، همان گونه که از روایت ابن عساکر استفاده می‌شود.

تبعید بسیاری از شیعیان عقیدتی

ابن ابی الحدید از ابوالحسن مداینی روایت می‌کند: «معاویه در نامه خود به والیانش چنین نوشت: من ذمّه خود را از هر کس که روایتی در فضیلت ابوتراب و اهل بیتش نقل نماید، بری کردم. بعد از این دستور در هر منطقه بر بالای منابر شروع به سبّ و لعن علیّ‌علیه السلام و تبری از او و اهل بیتش نمودند. شدیدترین مردم در بلاـ و مصیبت، اهل کوفه بودند؛ زیرا در آن هنگام تعداد زیادی از شیعیان در آن شهر وجود داشتند. و معاویه، زیاد را والی بصره و کوفه نمود. او شیعیان را خوب می‌شناخت به همین جهت به دستور معاویه هر جا که شیعیان را پیدا می‌کرد به قتل میرسانید، و یا این که آنان را ترسانده، دست و پایشان را قطع می‌نمود، و چشمان آنان را از حدقه درآورده، به دار آویزان می‌کرد. و عده‌ای را از عراق تبعید نمود. لذا هیچ شیعه معروفی در عراق باقی نماند».(۶۹۶)

ملحق شدن گروهی از شیعیان کوفه به امام حسین‌علیه السلام

تاریخ گواهی می‌دهد که گروهی از شیعیان، فرصت را مناسب دیده و به هر نحو ممکن و با زحمت فراوان خود را به کاروان امام حسین‌علیه السلام ملحق نمودند، که یزید بن ثبیط عبدی و دو فرزندش عبداللّه و عبیداللّه از این قبیلند. یزید بن ثبیط از شیعیان و از اصحاب ابو الاسود به شمار می‌آید. او کسی بود که در میان قوم خود به شرف و کرامت معروف بود. ابوجعفر طبری می‌گوید: «ماریه دختر منفذ عبدیه، زنی از شیعیان به حساب می‌آمد و خانه او محلّ اجتماع شیعیان بود که در آنجا جمع می‌شدند و گفتگو می‌کردند. به ابن زیاد خبر رسید که امام حسین‌علیه السلام به جهت نامه نوشتن کوفیان به ایشان به طرف کربلا در حرکت است، لذا به عامل خود دستور داد که دیده‌بان گذاشته و راه را ببندد و هر کس که به کوفه وارد یا خارج می‌شود کنترل نمایید. یزید بن ثبیط عزم خروج از کوفه و ملحق شدن به امام حسین‌علیه السلام را نمود. ده فرزند داشت، آنان را از عزم خود مطّلع ساخت و پیشنهاد کرد که هر کس می‌خواهد با او در این سفر شرکت کند. دو فرزند از ده فرزندش به نام عبداللّه و عبیداللّه به درخواست او پاسخ مثبت دادند. آن گاه به خانه ماریه آمد و به اصحاب خود گفت: من قصد خارج شدن از کوفه و ملحق شدن به حسین‌علیه السلام را دارم، کیست که با من در این سفر شرکت کند؟ همگی به او گفتند: ما از اصحاب ابن زیاد می‌ترسیم ... آن گاه با دو فرزند خود و مصاحبت عامر و غلامش و سیف بن مالك و ادهم بن امیه از کوفه به قصد ملحق شدن به کاروان حسینی به حرکت درآمدند. آنان با سرعت هرچه تمام‌تر خود را در سرزمین ابطح در مکه به امام حسین‌علیه السلام رساندند. خبر آمدن آنان که به امام رسید، حضرت به سراغشان آمد، عرض کردند: یزید بن ثبیط و همراهانش نیز به دنبال شما آمده‌اند. حضرت در بین راحله آنان به انتظارشان نشست. بعد از لحظاتی یزید بن ثبیط که امام را در منزلش ندید به سوی راحله خود بازگشت و همین که امام حسین‌علیه السلام را ملاقات کرد، گفت: { بِفَضْلِ اللَّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِكَ فَلْيَفْرَحُوا}. اشاره به این که به فضل خدا و رحمتش - که ملاقات با امام حسین‌علیه السلام است - باید خشنود بوده، به من تبریك بگویید. آن گاه بر حضرت سلام داد و در محضرش بر زمین نشست، و خبر از آمدن خود و فرزندان و عده‌ای دیگر به جهت نصرتش داد. امام حسین‌علیه السلام بر او دعای خیر نمود. آن گاه قافله او را به کنار قافله خود برد، آنان با حضرت بودند تا در سرزمین کربلا بعد از مبارزه‌ای به شهادت رسیدند. از جمله کسانی

که از کوفه به حضرت ملحق شدند، برید بن خضیر همدانی است. او تابعی و قاری قرآن و از اصحاب علی‌علیه السلام و از اشراف کوفه به شمار می‌آمد. سیره نویسان می‌نویسند: هنگامی که خبر حرکت امام حسین‌علیه السلام از مدینه به مکه به او رسید، از کوفه حرکت کرد و در مکه به حضرت ملحق شد، و با او بود تا در کربلا به شهادت رسید. و نیز از جمله کوفیان که به حضرت ملحق شدند، سعد بن حرث انصاری و ابو الحتوف بن حرث انصاری است. آن دو در ابتدای امر با عمر بن سعد به جهت قتال با امام حسین‌علیه السلام به سرزمین کربلا وارد شدند، ولی روز عاشورا بعد از شهادت اصحاب امام، هنگامی که صدای طلب نصرت و یاری امام را از طرفی و صدای شیون زنان و کودکان را از طرف دیگر شنیدند، با اسلحه خود از سپاه عمر بن سعد خارج شده و به دفاع از امام حسین‌علیه السلام برآمدند، و بعد از کشتن جماعتی از لشکر عمر بن سعد، خود نیز به شهادت رسیدند. و نیز از جمله کسانی که از شیعیان خالص آن حضرت از کوفه به کربلا آمدند، کاروان شش نفره‌ای به نام عمرو بن خالد صیداوی، سعد مولی عمرو بن خالد، مجمع العائذی، عائذ بن مجمع، جنادهٔ بن حرث سلمانی و غلام نافع بجلی یا جملی است که اسب نافع را یدک می‌کشید، زیرا نافع خودش از پیش به امام حسین‌علیه السلام ملحق شده بود. اعلان قیس بن مسهر صیداوی و اخبار او از خروج امام حسین‌علیه السلام به سوی عراق، این شش تن را از کوفه به یاری حضرت فرستاد. این شش تن می‌دانستند که دیده‌بان ها را بر سر راه قرار داده‌اند تا هر کس را که به یاری حسین‌علیه السلام می‌رود، دستگیر کنند. طرماح شتربان را راهنما گرفتند تا آنان را از بیراهه به امام حسین‌علیه السلام ملحق کند. طرماح آنان را به سرعت از بیراهه می‌برد و در راه، برای شترها آواز حدی می‌خواند... بیابان‌ها را در نوردیدند و می‌کوشیدند خود را از دید مأموران پنهان دارند، تا به امام حسین‌علیه السلام رسیدند. کاروانیان هنگام شرفیابی شعرهای طرماح را برای امام خواندند. حضرتش فرمود: امید است که آن چه خدا برای ما خواسته خیر باشد، خواه کشته شویم و خواه پیروز گردیم. حرّ آنان را مانع شد و خواست که تمام آنان را زندانی کند و یا به کوفه برگرداند. امام فرمود: هرگز نخواهیم گذاشت، ما از ایشان دفاع می‌کنیم چنانکه از جان خود دفاع نماییم. اینان انصار منند، تو وعده دادی که تا نامه ابن زیاد نرسد متعرّض من نشوی. حرّ گفت: چنین است، ولی این‌ها همراه تو نیامده‌اند. امام فرمود: اینان یاران منند و مانند کسانی هستند که همراه من بوده‌اند. لازم است که به وعده خود وفا کنی وگرنه با تو پیکار می‌کنیم. حرّ که وضع را چنین دید سخن خود را پس گرفت و دست از آنها برداشت ... این گروه همگی در روز عاشورا شهید شدند و از نخستین شهدا بودند. در آغاز مبارزه مورد محاصره دشمن قرار گرفتند. امام برادرش عباس را فرمود: تا آنها را از محاصره نجات دهد. عباس اطاعت کرد و بر سپاه دشمن حمله کرد تا این که خطّ محاصره را شکست و همگی را نجات داد، و این جوانان با پیکرهای آغشته به خون به سوی امام حسین‌علیه السلام آمدند. حضرت عباس‌علیه السلام در پشت سرشان قرار داشت. سپاهیان یزید خواستند راه را بر این جوانان ببندند، آن‌ها که چنین دیدند از حضرت عباس‌علیه السلام جدا شدند و حمله متقابل نمودند، آن قدر جانبازی کردند تا همگی به شهادت رسیدند. حضرت عباس‌علیه السلام به حضور امام‌علیه السلام رسید و گزارش داد. و امام بر آنان درود فرستاد.(۶۹۷) و باز از جمله کوفیان حبیب بن مظاهر اسدی صحابی معروف است. او و مسلم بن عوسجه از جمله کسانی بودند که در کوفه برای امام حسین‌علیه السلام بیعت گرفتند و بعد از ورود عبیداللّه بن زیاد به کوفه و تنها شدن مسلم بن عقیل، قصد خروج از کوفه برای نصرت امام حسین‌علیه السلام را داشتند. سیره نویسان می‌نویسند: حبیب اسب خود را مجهّز نمود و به عبد خود گفت: اسب مرا بگیر و به فلان مکان برو و مواظب باش تا کسی از حال تو مطلع نشود، منتظر بمان تا من بیایم. حبیب با همسر و اولاد خود وداع نمود و مخفیانه از شهر خارج شد و چنین وانمود کرد که می‌خواهد از زمین خود سرکشی کند. غلام که دید حبیب دیر کرده اسب را خطاب نمود و گفت: ای اسب! اگر صاحبت نیامد خودت به تنهایی به نصرت حسین برو. در این هنگام در حالی که حبیب صدای غلام را می‌شنید از راه رسید و شروع به گریه کرد. در حالی که اشکش جاری بود، گفت: پدر و مادرم به فدای تو ای فرزند رسول خداصلی الله علیه وآله! بردگان نیز آرزوی نصرت و یاری تو را دارند تا چه رسد به آزادگان. آن گاه غلام خود را در راه خدا آزاد کرد. غلام

به گریه درآمد و عرض کرد: ای آقای من! به خدا سوگند که هرگز تو را تنها نمی‌گذارم تا با تو به نصرت حسین‌علیه السلام آیم. و نیز از جمله کسانی که از کوفه به نصرت امام حسین‌علیه السلام آمد، حجاج بن مسروق جعفی از شیعیان امام علی‌علیه السلام است. او از کوفه به مکه آمد تا به امام حسین‌علیه السلام ملحق شود. همراه حضرت به کربلا آمد. وی در اوقات نماز اذان می‌گفت و از افرادی بود که در سرزمین کربلا- به شهادت رسید. و نیز از جمله کوفیان نعمان بن عمرو ازدی راسبی و برادرش حُلاس بن عمرو است. این دو در ابتدا همراه عمر بن سعد بودند، ولی شبانه به لشکر امام حسین‌علیه السلام ملحق شدند و با او بودند که در حمله اوّل در رکاب امام حسین‌علیه السلام به شهادت رسیدند. و همچنین از جمله کوفیان، زهیر بن قین بجلی است. او از اشراف و شجاعان کوفه بود و در جنگ‌ها موقعیت‌های عجیبی داشت. در ابتدا عثمانی و طرفدار او بود ولی در سال ۶۰ هجری با اهل بیتش به حج مشرف شد، به هنگام بازگشت به کوفه در بین راه با امام حسین‌علیه السلام مواجه شد. خداوند متعال او را هدایت کرد و از آن جا حسینی شد و به طرف کربلا آمد و در رکاب آن حضرت به شهادت رسید. از این جا استفاده می‌شود که در کوفه نیز عده زیادی عثمانی بودند، حتی تا زمان امام حسین‌علیه السلام و چندان تمایلی به اهل بیت‌علیهم السلام نداشتند. لذا چگونه می‌توان گفت که کوفیان همگی شیعیان عقیدتی امام علی‌علیه السلام بوده‌اند. از جمله کوفیان سعید بن عبداللّه حنفی است. او از شیعیان شجاع و عابد کوفه بود. خبر مرگ معاویه که به او رسید شیعیان را در کوفه به دور خود جمع کرد آن گاه نامه‌ای را برای امام حسین‌علیه السلام نوشت و ایشان را به کوفه دعوت کرد. مسلم که به کوفه آمد سعید بن عبداللّه قسم یاد کرد که جان خود را در یاری حسین‌علیه السلام فدا کند. مسلم بن عقیل نامه‌ای را نوشته و به سعید داد تا به امام برساند. او نیز با رسیدن به امام با حضرت ماند تا در روز عاشورا به شهادت رسید. در شب عاشورا بعد از آن که امام خطبه‌ای خواند و اصحاب خود را مخیّر به ماندن و فرار از صحرا نمود، ابتدا هر یک از بنی هاشم به دفاع و وفاداری از امام مطالبی را بیان داشتند. سخن آنان که تمام شد اوّل کسی از اصحاب که به دفاع از حضرت سخن گفت سعید بن عبداللّه بود. او به حضرت عرض کرد: به خدا سوگند هرگز تو را تنها نخواهیم گذاشت تا اینکه بدانیم حق پیامبرصلی الله علیه وآله را در تو حفظ نموده‌ایم. به خدا سوگند اگر بدانم که کشته می‌شوم، سپس زنده می‌گردم، آنگاه زنده زنده سوزانده می‌شوم و این عمل در حق من هفتاد بار تکرار می‌شود، هرگز دست از یاری تو بر نمی‌دارم ... روز عاشورا نیز خود را سپر تیرها و نیزه‌ها قرار داد تا به امام چیزی اصابت نکند، آن قدر زخم بر بدن او اصابت کرد تا بر زمین افتاد ... آن گاه بعد از لعن دشمنان رو به امام حسین‌علیه السلام نمود و خطاب به ایشان عرض کرد: ای پسر رسول خدا! آیا من به عهدم وفا کردم؟ حضرت فرمود: آری، تو جلودار منی در بهشت. سپس روح از بدن مبارکش مفارقت نمود. و نیز از جمله کوفیان شوذب بن عبداللّه همدانی و عابس بن ابی شبیب شاکری است. شوذب از شخصیت‌های شیعی کوفه و شجاعان آن دیار بود. از جمله حافظین حدیث و حاملین آن از امیرالمؤمنین به شمار می‌آمد. با مولای خود از کوفه برای رساندن نامه مسلم به مکه آمد، و تا کربلا- حضرت را همراهی کرد و در روز عاشورا هردو به شهادت رسیدند. عابس بن ابی شبیب شاکری نیز از شخصیت‌های معروف شیعه در کوفه بود. او رئیس قبیله و مردی شجاع، خطیب و اهل عبادت بود. قبیله بنی شاکر از مخلصین در ولایت امیرالمؤمنین بودند. در روز عاشورا یک تنه به میدان آمد و فریاد زد: آیا کسی هست که با من مقابله کند؟ هیچ کس جرأت نکرد، تا آنکه عمر بن سعد دستور داد او را سنگ باران کنند. وضع را که چنین دید زره و کلاه‌خود را به پشت خود انداخت و با آنان جنگید تا به شهادت رسید. و نیز از جمله کوفیان عبداللّه بن عمیر کلبی است. او کسی است که با همسرش امّ وهب به یاری امام حسین‌علیه السلام شتافت. روز عاشورا امّ وهب عمود خیمه را به دست گرفت و به طرف همسر خود آمد و گفت: پدر و مادرم به فدای تو! در راه ذریّه پیامبر قتال کن. عبداللّه بن عمیر او را به طرف زن‌ها روانه نمود، ولی این شیرزن لباس او را گرفته و رها نمی‌کرد، می‌گفت: من هرگز تو را رها نمی‌کنم تا با تو به شهادت برسم. امام حسین‌علیه السلام به او فرمود: از جانب اهل بیت جزای خیر ببینی، به سوی زنان برگرد خداوند تو را رحمت کند، و با آنان باش، زیرا قتال از زنان برداشته شده است. او به سوی

زنـان بازگشت. بعـد از شـهادت شوهرش بر بالینش آمـد، خاک‌ها را از روی او کنار زد و به او خطاب کرد: بهشت بر تو گوارا باد. شمر لعین به غلام خود دسـتور داد تا با چوب بر سـر او زند. رسـتم غلام شـمر چنان با چوب به سر او کوبید که همان جا به شهادت رسـید. و از جمله کوفیان عبـداللّه بن عروه غفاری و برادرش عبـدالرحمن هسـتند. این دو برادر در سـرزمین کربلا به حضـرت ملحق شدند. روز عاشورا خدمت حضـرت شرفیاب شده و عرض کردند: دشمن از هر طرف شما را احاطه کرده است، ما دوست داریم در خدمت شـما بوده، با دشـمنانتان بجنگیم تا آن‌ها را از شـما دفع کنیم. حضرت فرمود: مرحبا بر شما، نزدیک من آیید. آن دو نیز نزد حضـرت آن قدر به قتال پرداختند تا هر دو به شـهادت رسـیدند. عمرو بن قرظه انصاری نیز از صـحابه و راویان حدیث و از اصحاب امیرالمؤمنین‌علیه السـلام است که در کوفه در تمام جنگ‌ها همراه او بود. قبل از ممانعت از امام حسـین‌علیه السلام خود را در کربلا به آن حضـرت ملحق نمود. او نیز در روز عـاشورا از جمله کسـانی بود که بـا صورت و سـینه خود به دفـاع از امـام برآمـد تا تیرها و نیزه‌ها به حضـرت اصابت نکنند. او در حالی که غرق به خون بود بر زمین افتاد. عرض کرد: آیا من به عهد خود وفا کردم؟ حضرت فرمود: آری تو جلودار من در بهشتی، به رسول خـدا از جانب من سـلام برسان و به او بگو که من نیز پشت سـر تو خواهم آمـد. آن گـاه جـان به جـان آفرین تسـلیم کرد. ابوثمامه عمرو صائـدی نیز از کوفیانی است که در زمان امام علی‌علیه السـلام و امام حسن‌علیه السـلام همواره در رکاب آن‌ها بود. در کوفه باقی مانـد و بعد از مرگ معاویه در نامه‌ای به امام حسـین‌علیه السـلام ایشان را به کوفه دعوت نمود. در کوفه از جمله کسانی بود که به امر مسلم برای خرید اسلحه کمک مالی جمع می‌نمود ... عبیداللّه بن زیاد کسی را فرسـتاد تا او را دستگیر کند، از کوفه فرار کرد و با نافع بن هلال بجلی خود را به امام رسانید. در روز عاشورا در مقابل صفوف نماز امام حسـین‌علیه السلام ایستاد تا به حضرت تیری اصابت نکند. بعد از نماز در حالی که سیزده چوبه تیر بر بدنش اصابت کرده بود و با زخم‌های بی شـمار بر زمین افتاد و به شـهادت رسـید. قاسط بن زهیر و دو برادرش کردوس و مقسط نیز از کوفیانی هسـتند که در عصـر امام علی و امام حسن علیهما السـلام از اصـحاب این دو بزرگوار بودند و هنگامی که خبر حرکت امام حسین‌علیه السلام را از مکه شـنیدند، در کربلا به آن حضـرت ملحق شده و هر سه نفر در حمله اوّل به شـهادت رسـیدند. مسلم بن عوسجه از صحابه رسول خداصـلی الله علیه وآله است. او از جمله کسـانی است که از کوفه برای امـام حسـین‌علیه السـلام نـامه نوشت و برای حضـرت نیز در کوفه بیعت می گرفت. بعـد از شـهادت مسـلم و هانی بن عروه در کوفه مـدتی مخفی گشت و سـپس با اهل بیتش فرار کرده، به امام حسـین‌علیه السـلام پیوست و جـان خود را در راه آن حضـرت فـدا نمود. از جمله کوفیـان، شـهید یک پا مسـلم بن کثیر اعرج ازدی است. او یکی از پاهایش را در جنگ‌های امیرالمؤمنین از دست داده بود. با آنکه جهاد از اعرج برداشـته شـده واجب نمی‌باشـد ولی از کوفه فرار کرده و در کربلا به خـدمت امام حسـین‌علیه السـلام رسـیده و از جمله لشـکر حضـرت قرار گرفت و در روز عاشورا از جمله کسانی بود که در حمله اوّل به شـهادت رسـید. مسـعود بن حجاج تیمی و فرزندش عبدالرحمن بن مسـعود نیز از جمله کسانی بودند که در رکاب حضـرت در روز عاشورا در حمله اوّل به شهادت رسیدند. این دو نیرنگ سیاسی خوبی به کار بردند، زیرا وقتی دیدند که نمی‌شود از کوفه به سوی امام حسین‌علیه السلام خارج شد، خود را به عنوان لشکر عمربن سعد به کربلا رساندند و بعد به حضـرت ملحق شدند. موقّع بن ثمامه اسدی نیز از جمله کسانی است که از کوفه به کربلا آمد. شـبانه راه پیمود تا به امام رسید و در روز عاشورا دلیرانه جنگید و هنگامی که توانش سـلب شده بود به روی زمین افتاد. می‌خواسـتند سـر از پیکرش جدا کنند، خویشانی در سـپاه یزیـد داشت خود را رساندنـد و از چنـگ دشـمنش رهـایی بخشـیدند و به کوفه اش بردنـد. خواسـتند در نهـان به درمانش بپردازند ولی راز پنهان نماند و خبرش به امیر کوفه رسید. دستور داد پیکر مجروح و ناتوان او را در غل و زنجیر کشند و به تبعیدگاه زراره تبعیـدش کننـد. موقّع سـالی را در غـل و زنجیر با پیکر آغشـته به خون گذرانیـد و پس از یک سال به امام حسـین‌علیه السـلام ملحق شد. اینان برخی از شیعیان عقیدتی کوفه بودند که به حضرت ملحق شدند و جان خود را فدای آن حضرت و مرامش نمودند. تعداد دیگری نیز هستند که از کوفه به امام حسین‌علیه السلام پیوستند ولی مجال شرح حال آنها نیست.(۶۹۸)

شهیدان نامه رسان

شهیدان نامه رسان

برخی از شیعیان نیز که قاصد و پیام‌رسان از کوفه به مکه و از مکه به طرف کوفه بودند، در این راه به شهادت رسیدند، اینک به نمونه‌هایی از آن‌ها اشاره می کنیم:

۱ – عبداللّه بن یقطر حمیری برادر رضائی امام حسین‌علیه السلام

سیره نویسان می‌نویسند: «امام حسین‌علیه السلام او را با نامه‌ای در جواب نامه مسلم بن عقیل به کوفه فرستاد. حصین بن تمیم او را در منطقه قادسیه دستگیر کرده و به سوی عبیداللّه بن زیاد فرستاد. عبیداللّه از کار او پرسید؟ جوابی نداد. به او گفت: بالای قصر برو و کذّاب بن کذّاب را لعن کن تا بعد از آن رأی خود را درباره تو صادر کنم. او نیز بر بالای قصر رفته، رو به مردم کرد و گفت: «ای مردم! من فرستاده حسین پسر فاطمه دختر رسول خدایم که به سوی شما فرستاده شده‌ام، تا او را بر ضدّ پسر مرجانه و پسر سمیه یاری کرده و پشتیبانی کنید. عبیداللّه دستور داد تا او را از بالای قصر به زمین بیندازند. با این عمل استخوان‌هایش شکسته شد و در حالی که تنها رمقی در جانش بود عبدالملک بن عمیر لخمی قاضی و فقیه کوفه بالای سرش آمد و سرش را از بدن جدا نمود. هنگامی که او را بر این کار عیب گرفتند، در جواب گفت: خواستم او را راحت کنم.

۲ – قیس بن مسهر صیداوی

از جمله شهیدان نامه رسان، قیس بن مسهر صیداوی است. او که از جانب مسلم نامه‌ای را به سوی امام حسین‌علیه السلام برده بود، جواب امام را به کوفه می‌آورد که در بین راه حصین بن تمیم او را دستگیر کرده و نزد عبیداللّه آورد. او از محتوای نامه سؤال نمود، گفت: آن را پاره کردم تا تو از محتوای آن نامه اطلاع پیدا نکنی. عبیداللّه گفت: نامه به چه کسانی نوشته شده بود؟ قیس گفت: گروهی که اسامی آن‌ها را نمی‌دانم. عبیداللّه گفت: اگر اسامی آنها را نمی گویی لااقل بر بالای منبر برو و سبّ کذّاب پسر کذّاب کن، یعنی امام حسین‌علیه السلام. او بر بالای منبر رفت و گفت: ای مردم! همانا حسین بن علی علیها السلام بهترین خلق خدا و پسر فاطمه دختر رسول خداصلی الله علیه وآله است. من فرستاده او به سوی شمایم، من از او در منطقه حاجر جدا شدم، به سوی او بشتابید. آن گاه عبیداللّه بن زیاد و پدرش را لعنت کرد و بر امیرالمؤمنین علی‌علیه السلام درود فرستاد. ابن زیاد دستور داد تا او را از بلندی منبر به پایین بیندازند و با این روش او را نیز به شهادت رسانید. اینان شیعیان واقعی بودند.(۶۹۹)

پیشگامان شهادت

پیشگامان شهادت

تعدادی از مردم کوفه بعد از آمدن حضرت مسلم بن عقیل به کوفه و قبل از شهادت امام حسین‌علیه السلام به جهت بیعت با حضرت مسلم یا فرستادن نامه به امام حسین‌علیه السلام و یا به جهت حرکت برای یاری آن حضرت دستگیر شده و به شهادت نائل آمدند. اینک شرح حال دو تن از آنان را بررسی می کنیم:

۱ – عمارة بن صلخب ازدی

او از جمله شیعیانی بود که با مسلم در کوفه بیعت کرده و با او خروج نمود. مسلم که اسیر شد و به شهادت رسید، ابن زیاد او را نیز دستگیر کرد و به او گفت: از چه قبیله‌ای هستی؟ گفت: از قبیله ازد ابن زیاد دستور داد تا او را به قبیله اش برده و در میان قومش سرش را از گردنش جدا کنند. ابوجعفر می گوید: او را در میان قومش گردن زدند.

۲ – عبد الاعلی بن یزید کلبی

او اسب سوار و جنگجویی شجاع از شیعیان کوفه بود که با مسلم بن عقیل خروج نمود. بعد از آن که مردم، مسلم را تنها گذاشتند، کثیر بن شهاب عبد الاعلی را دستگیر نموده و تسلیم عبیداللّه نمود. ابومخنف می گوید: بعد از شهادت مسلم، عبیداللّه بن زیاد او را حاضر نمود، و از حالش سؤال کرد؟ او در جواب گفت: من از خانه بیرون آمدم تا نظاره گر معرکه باشم و قصدی بر ضدّ تو نداشتم. عبیداللّه از او خواست که بر این مطلب قسم یاد کند، ولی او قسم نخورد. لذا او را در محلّ درندگان به شهادت رساندند.(۷۰۰)

وجود خوارج در کوفه

با مراجعه به تاریخ و بررسی شرح حال فرماندهان لشکر عمر بن سعد پی خواهیم برد که همگی آنان از دشمنان سرسخت اهل بیت‌علیهم السلام و از نواصب و خوارج و اموی بودند؛ امثال: عبیداللّه بن زیاد، عمر بن سعد، شمر بن ذی الجوشن، قیس بن اشعث، عمرو بن حجاج زبیدی، عبداللّه بن زهیر ازدی، عروة بن قیس أحمسی، شبث بن ربعی یربوعی، عبدالرحمن أبی سیره جعفری، حصین بن نمیر، حجار بن ابجر. و همچنین کسانی که در کشتن امام حسین‌علیه السلام و اهل بیت و اصحابش شرکت داشتند یک نفر از آن‌ها معروف به شیعه نبودند، بلکه غالب آن‌ها به نصب و عداوت و دشمنی با اهل‌بیت شهرت داشته‌اند، امثال: سنان بن انس نخعی، حرمله کاهلی، منقذ بن مره عبدی، ابی الحتوف جعفی، مالک بن نسر کندی، عبدالرحمن جعفی، قشعم بن نذیر جعفی، بحر بن کعب بن تیم اللّه، زرعة بن شریک تمیمی، صالح بن وهب مری، خولی بن یزید أصبحی، حصین بن تمیم و دیگران.

وجود شامیان در لشکر عمر بن سعد

امام حسین‌علیه السلام لشکریان عمر بن سعد را به لقب شیعیان و پیروان ابو سفیان خطاب کرده می‌فرماید: «و یحکم یا شیعه آل ابی سفیان! إن لم یکن لکم دین و کنتم لاتخافون المعاد فکونوا أحراراً فی دنیاکم»؛(۷۰۱) «وای بر شما ای پیروان آل ابو سفیان! اگر دین ندارید و از معاد و روز بازپسین نمی‌هراسید در دنیای تان آزاد باشید.» با مراجعه و تتبع در کلمات امام حسین‌علیه السلام در کربلا و در خطبه‌های حضرت برای قوم و احتجاجاتش با آن‌ها یک مورد هم پیدا نخواهید کرد که آن حضرت‌علیه السلام آنان را با تعبیر شیعیان و موالیان خود و پدرش معرفی کند. همان گونه که در کلمات دیگران نیز این گونه تعبیری نخواهید یافت. و این خود دلیل بر آن است که لشکریان عمر بن سعد شیعه حقیقی اهل بیت‌علیهم السلام نبوده‌اند. برخی از لشکریان عمر بن سعد در جواب سؤال حضرت که چرا ریختن خون مرا بر خود حلال کرده‌اید، گفتند: ما با تو می‌جنگیم به جهت دشمنی که با پدر تو داریم.(۷۰۲) به خوبی روشن است که اینها اهل شام بودند که توسّط تبلیغات شوم معاویه با علی‌علیه السلام دشمن بوده و بغض آن حضرت را در دل داشتند. آیا شیعه و پیرو می گوید: که من با پدر تو دشمنم؟ مگر برخی از آن‌ها به امام حسین‌علیه السلام نسبت کذّاب پسر کذاب را ندادند؟(۷۰۳) آیا برخی دیگر او را چنین خطاب نکردند که ای حسین! بشارت باد تو را به آتش جهنم؟(۷۰۴) آیا به امام حسین‌علیه السلام و اصحابش نگفتند: ای حسین! نماز از تو قبول نخواهد شد.(۷۰۵) این چه شیعه‌ای است که چنین عبارات زشتی از زبانش نسبت به ساحت قدس مقتدا و رهبرش بیرون می‌شود؟ این تعبیرات همگی ناشی از حقد و کینه آن‌ها نسبت

به اهل بیت پیامبرعلیهم السلام بوده است.

آیا امام‌علیه السلام از شهادت خود آگاه بود؟

آیا امام‌علیه السلام از شهادت خود آگاه بود؟

یکی از سؤال‌هایی که در رابطه با واقعه کربلا به طور خصوص مطرح می‌شود این است که مطابق عقیده شیعه، امام علم غیب دارد و لذا به آن چه در آینده قرار است اتفاق افتد عالم است. اگر چنین است چگونه می‌توانیم اقدام امام حسین‌علیه السلام و مقابله او با یزید را توجیه کنیم با آن که حضرت می‌دانستند شهید خواهند شد؟ اگر امام حسین‌علیه السلام از شهادت خود خبر داشت، چرا دست به چنین اقدامی زد؟ حقیقت این است که سؤال فوق تنها اختصاص به امام حسین‌علیه السلام ندارد بلکه در مورد شهادت همه امامان صادق است؛ زیرا آنان می‌دانستند که به چه وسیله‌ای به شهادت خواهند رسید، ولی در عین حال با پای خود به سراغ مرگ رفتند. این موضوع را به جهت اهمیتش مورد بحث قرار می‌دهیم.

ادلّه علم امام به شهادت خود

موضوع اطّلاع امام حسین‌علیه السلام از شهادت خود بر هیچ محقق و مورّخی مخفی نیست، و این را می‌توان از راه‌های مختلفی به اثبات رسانید: ۱ - به طور اجمال و کلی همگی ایمان داریم که امام حسین‌علیه السلام همانند سایر امامان به واسطه تعلیم پیامبرصلی الله علیه وآله یا به الهام الهی از وقایع خارجی اطّلاع داشته و دارند که از جمله آن‌ها خبر داشتن از شهادت خودشان است. گر چه این موضوع مورد بحث و مناقشه بین علما قرار گرفته ولی اصل آن را در مقاله‌ای مستقل تحت عنوان (علم غیب امام) به اثبات رساندیم.(۷۰۶) ۲ - روایات فراوانی از طریق فریقین رسیده است که دلالت بر اخبار پیامبرصلی الله علیه وآله به موضوع شهادت امام حسین‌علیه السلام و مکان و کیفیّت شهادت آن دارد. این روایات توسط امیرالمؤمنین و امام حسن و امام حسین‌علیهم السلام و ام سلمه و عایشه و دیگران منتشر شده است، و به طور حتم به گوش امام حسین‌علیه السلام رسیده و به آن‌ها علم داشته است. اسماء بنت عمیس می‌گوید: من بعد از ولادت امام حسین‌علیه السلام خدمت گذاری فاطمه‌علیها السلام را می‌کردم. پیامبر آمد و فرمود: ای اسماء! فرزندم را نزد من آور. او را در پارچه‌ای پیچیده و نزد ایشان آوردم. حضرت او را گرفت و در دامن خود قرار داد و در گوش راست او اذان و در گوش چپش اقامه گفت. اسماء می‌گوید: سپس حضرت شروع به گریه کرد و فرمود: همانا زود است که برای تو اتفاقی افتد. بار خدایا! قاتل او را لعنت کن و فاطمه را به این موضوع خبر مده. اسماء می‌گوید: روز هفتم از ولادت امام حسین‌علیه السلام پیامبرصلی الله علیه وآله آمد و از طرف او گوسفندی را عقیقه کرد ... آن گاه او را در دامن خود گذاشت و فرمود: ای اباعبداللّه! بر من خیلی سخت است. آن گاه گریه نمود. عرض کردم: پدر و مادرم به فدایت! گریه شما در این روز و روز اوّل ولادت به چه جهت بود؟ فرمود: بر این فرزندم گریه می‌کنم که او را گروهی ظالم و کافر از بنی امیه خواهند کشت، خداوند شفاعت مرا در روز قیامت شامل آن‌ها نخواهد کرد.(۷۰۷) ابن عباس می‌گوید: امام حسین‌علیه السلام در دامن پیامبرصلی الله علیه وآله بود، جبرئیل به حضرت عرض کرد: آیا او را دوست داری؟ فرمود: چگونه او را دوست نداشته باشم در حالی که میوه دل من است. جبرئیل عرض کرد: همانا امّت تو او را به قتل خواهند رساند، آیا می‌خواهی جای قبرش را به تو نشان دهم؟ آنگاه مشتی گرفت و سپس خاکی خون آلود را به حضرت نشان داد.(۷۰۸) ۳ - در مورد قضایای کربلا- نیز روایات زیادی از امام حسین‌علیه السلام وارد شده که حضرت خبر از شهادت خود داده است. گر چه سند برخی از آن‌ها اشکال دارد ولی پاره‌ای از سندهای آن صحیح است. اینک به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم: امام حسین‌علیه السلام فرمود: «من کشته اشک هایم هیچ مؤمنی مرا یاد نخواهد

کرد جز آن که طلب عبرت و درس نماید».(۷۰۹) عبداللّه بن زبیر هنگام خروج امام حسین‌علیه السلام از کعبه یک روز قبل از ترویه به مشایعت حضرت آمد و عرض کرد: ای اباعبداللّه! وقت حج شده و تو حج را رها کرده به عراق می‌روی؟ حضرت فرمود: ای پسر زبیر! اگر من در کنار شط فرات دفن شوم برای من بهتر است از آن که در کنار کعبه دفن گردم.(۷۱۰) حضرت در نامه‌ای به محمد بن حنفیه چنین نوشت: «بسم اللّه الرحمن الرحیم، از حسین بن علی به محمد بن علی و به قبل او از بنی هاشم. اما بعد؛ همانا هر کس که به من ملحق نگردد به فتح و پیروزی نخواهد رسید. والسلام».(۷۱۱) امام حسین‌علیه السلام هنگامی که به گردنه بطن رسید، به اصحاب خود فرمود: من خود را نمی‌بینم جز آن که کشته شوم. گفتند: چگونه ای اباعبداللّه؟ فرمود: الآن خوابی دیدم. گفتند: آن خواب چیست؟ فرمود: در خواب سگ‌هایی را دیدم که به من حمله می‌کردند ».(... ۷۱۲) ۴ - با مراجعه به تاریخ پی می‌بریم که برخی حضرت را از رفتن به عراق نهی می‌کردند و به حضرت تذکر می‌دادند که اگر به این سفر ادامه دهد به طور حتم کشته خواهد شد. عبداللّه بن جعفر در نامه‌ای به امام این گونه خطاب کرد: «اما بعد؛ از تو تقاضا دارم که از این سفر منصرف شوی، زیرا من از این می‌ترسم که هلاکت تو در آن باشد ».(... ۷۱۳) ابن عباس، محمد بن حنفیه و ابوبکر مخزومی نیز حضرت را از رفتن به عراق برحذر داشته و خبر از بی وفایی اهل عراق دادند. ۵ - تحلیل سیاسی و جنگی نیز همین مسأله را تأیید می‌کرد، زیرا شواهد امر همگی این موضوع را به طور یقین به اثبات می‌رساند این راهی را که امام حسین‌علیه السلام دنبال کرده است به شهادت ختم می‌گردد. خصوصاً بعد از آن که امام خبر شهادت مسلم بن عقیل را شنید و نیز حرّ بن یزید ریاحی از اهداف عمر بن سعد حضرت را واقف ساخت، برای حضرت نیز از راه طبیعی بسیار روشن و واضح بود که عاقبت اقدام او جز شهادت چیز دیگری نخواهد بود.

بررسی آیه تهلکه

از ادله‌ای که ذکر شد به دست آمد که امام حسین‌علیه السلام از شهادت خود اطلاع داشته است. ولی سؤالی که مطرح است این که آیا در دین اسلام جایز است کسی اقدام به کاری کند که می‌داند عاقبت آن کشته شدن است؟ آیا این مصداق انداختن نفس در هلاکت نیست که مطابق نصّ قرآن از آن نهی شده است؟ اینک جا دارد تا مقداری راجع به آیه «تهلکه» بحث نماییم: خداوند متعال می‌فرماید: { وَ أَنْفِقُوا فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ لاتُلْقُوا بِأَیْدِیکُمْ إِلَی التَّهْلُکَهِ وَ أَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ یُحِبُّ الْمُحْسِنِینَ ؛(۷۱۴) «در راه خدا انفاق کنید و با دستان خود، خودتان را به هلاکت نیفکنید و احسان کنید همانا خداوند محسنین را دوست دارد.» در پاسخ از اشکال فوق می‌گوییم: اولاً: آیه و مورد استشهاد مربوط به انفاق است و مقصود آن است که انسان هنگام انفاق کردن نباید خود را در هلاکت افکند و به حدّی انفاق کند که خود درمانده شود، و لذا آیه ربطی به مورد شهادت و کشته شدن ندارد. ثانیاً: بر فرض تعمیم آیه به مورد انفاق نفس، آیه موردی را نهی می‌کند که انسان جان خود را به هلاکت و نیستی بیندازد و جان خود را بی‌خود و بی‌جهت تلف نماید بدون آن که اثر ارزشمندی بر آن مترتب گردد. ولی اگر کشته شدن، شهادت باشد که با آن جامعه‌ای از خواب غفلت بیدار شده و در پرتو سوختن او دیگران ساخته شوند این کشته شدن هرگز هلاکت نخواهد بود. به همین جهت خداوند متعال مرگ شهدا را به حیات معنوی تعبیر کرده است. شهدا هرگز نمی‌میرند زیرا با شهادتشان، در کالبد بی روح و جان جامعه، خون زندگی تزریق می‌کنند. آیا می‌توانید ادعا کنید که انسان مجاهدی که در جبهه‌های جنگ به شهادت می‌رسد خود را به هلاکت انداخته است؟ آیا پیامبر که اصحاب خود را به جهاد در راه خدا دعوت کرده و تعداد بسیاری از آن‌ها هم به شهادت رسیدند همگی هلاک شده‌اند؟ قطعاً چنین نیست. ثالثاً: مقصود از «تهلکه» که در آیه آمده است چیست؟ اگر مراد، تهلکه و هلاکت دنیوی است، معنای آیه این است که نگذارید کافران و فاجران بر شما مسلّط شوند. و اگر مراد، هلاکت اخروی است که از ناحیه اجابت نکردن تکلیف الهی پیدا می‌شود، مقصود از آن این است که ترک کننده انفاق باید از عذاب آخرت بترسد، و با این ترک خود را به هلاکت اخروی نیندازد.

حکم عقل

برخی از راه حکم عقل وارد شده و می گویند: عقل حکم می کند که انسان جان خود را از هر خطر و بلیّه‌ای محفوظ بدارد و خود را در خطرهایی نیندازد که عاقبت آن هلاکت است. ولی همان گونه که قبلاً اشاره شد، اقدام بر هلاکت و نیستی هنگامی مورد مذمّت عقل است که هیچ فایده‌ای بر آن مترتب نباشد اما اگر کشته شدن، عین حیات باشد، حیات فردی و اجتماعی، حیات معنوی که همراه با روزی خوردن نزد خداوند است، عرف و عقل و عقلاء هرگز این نوع قتل را هلاکت نمی‌شمارند، بلکه ترک این نوع کشته شدن را خلاف عقل و امری نابخردانه می‌دانند.

اقدام امامان بر اسباب شهادت

در بحث گذشته گر چه موضوع علم امام حسین‌علیه السلام به غیب و در عین حال اقدام بر شهادت را بررسی کردیم، ولی این مسأله شاید در مورد امامان دیگر حل نشده باشد، زیرا سؤالی که باقی است این که به چه جهت امامان با آن که علم غیب داشته و می‌دانستند عملی را که انجام می‌دهند مثلاً این چیزی را که می‌خورند دارای زهر است و آنان را خواهد کشت، چگونه اقدام به این عمل کردند؟ آیا بر شهادت آن‌ها همانند شهادت امام حسین‌علیه السلام آثار و برکات متفرّع بوده است که دست به این اقدامات زده‌اند؟ چرا حضرت علی‌علیه السلام با آن‌که می‌دانست ابن ملجم در مسجد کوفه در کمین او نشسته، باز به مسجد رفت؟ و امام حسن و امام رضاعلیهما السلام با آن که می‌دانستند آن چه را که می‌خورند زهرآلود است، چرا دست به چنین اقدامی زدند؟ آیا این مصداق خودکشی نیست؟ پاسخ در مورد سؤال فوق به چند جواب اشاره می کنیم: ۱ - در مورد کیفیت علم امام بحث است که علم او حضوری است یا حصولی؟ و آیا علم او متوقّف بر مشیّت است یا همیشگی و بدون مشیت؟ یعنی آیا امامان هر گاه اراده کنند که بدانند، می‌دانند خصوصاً در امور خارجی؟ مطابق رأی برخی از علما و طبق روایات، علم امامان به غیب، مشروط و متوقف بر مشیت آنان است. ۲ - امامان از اهل بیت‌علیهم السلام گر چه از موضوعات خارجی آگاهی کامل دارند و بر فرض اینکه علم آن‌ها به حقایق اشیاء و موضوعات خارجی، علمی حضوری و بالفعل است و متوقف و مشروط به مشیت نیست، ولی از آن جا که تابع قضا و قدر الهی‌اند هرگز از مقدّرات خداوند تجاوز و تخطّی نخواهند کرد. شیخ یوسف بحرانی در «الدرة النجفیة» می گوید: «این که اهل بیت‌علیهم السلام به آن چه از کشته شدن به شمشیر یا سمّ یا مصائبی که از ظالمین به آن‌ها می‌رسد راضی بودند با آن که قدرت بر دفع آن نیز داشتند، به جهت آن است که می‌دانستند این کار مورد رضایت خداوند سبحان بوده است، و لذا از مصادیق القای نفس در هلاکت به حساب نمی‌آید؛ زیرا مورد آیه در جایی است که خداوند نهی تحریمی از آن کرده باشد، در حالی که این مواردی که از اقدامات اهل بیت‌علیهم السلام می‌بینیم همه مورد رضایت خداوند متعال بوده است ». ... ۳ - از آن جا که موضوع شهادت هر یک از امامان شیعه بی‌فایده و بی‌ثمر نبوده و ارزش اجتماعی داشته است، لذا به طور حتم می‌توان شهادت آنان را با شهادت امام حسین‌علیه السلام مقایسه کرد، زیرا شهادت آنها: الف - باعث شد که مردم دشمنان خود را بیشتر و بهتر بشناسند، لذا این شهادت‌ها در برخی مواقع سبب شورش بر ضد حکومت غاصب می گشت. ب - از طرفی نیز باعث بیداری امّت در آن زمان بود و مردم را از خواب غفلت بیدار می‌نمود. ج - از آن جهت که مردم به مناسبت یادبود آن‌ها دور هم جمع می‌شوند و با کمالات و فضایل آن‌ها بیشتر آشنا می گردند این به نوبه خود دارای آثار و برکات و بیداری اسلامی در هر زمان خواهد بود. گر چه اصل شهادت‌های جانسوز آن‌ها به نوبه خود ضربه‌ای بر پیکره اسلام و مسلمین بوده و موجب محرومیت امت از فیض وجود آن‌ها بوده است و لذا جا دارد که در مراسمی که به یاد آنان برگزار می‌شود شرکت کرده و عزاداری نماییم. ۴ - علامه حلی رحمه الله در مورد اقدام امیرالمؤمنین‌علیه السلام در رفتن به مسجد کوفه در شب نوزدهم ماه مبارک رمضان می گوید: «احتمال دارد که

بگوییم حضرت علی‌علیه السلام از وقوع شهادتش در آن شب خبر داشته است و این که در چه مکانی کشته خواهد شد، ولی تکلیف او با تکلیف ما فرق می‌کند. ممکن است که برای حضرت، بذل خون قلبش در راه خدا واجب باشد، همان گونه که ثبات قدم برای مجاهد در راه خدا واجب است گرچه ثبات قدم او منجر به کشته شدنش شود».(۷۱۵)

آیا خداوند امام حسین‌علیه السلام را یاری نکرد؟

آیا خداوند امام حسین‌علیه السلام را یاری نکرد؟

از جمله سؤال‌هایی که در مورد قضیّه کربلا و امام حسین‌علیه السلام مطرح می‌شود این است که چرا خداوند امام حسین‌علیه السلام را یاری نکرد؟ خداوندی که قادر بر هر کاری است، چرا از اعجاز و قدرت خارق العاده خود برای دفع و نابودی دشمنانش استفاده نکرد؟ مگر خداوند پیامبرش را - به نصّ قرآن - در جنگ بدر و دیگر جنگها نصرت نداد؟ چه شد که واقعه کربلا منجر به شهادت امام حسین‌علیه السلام شد و خانواده‌اش به اسارت رفتند؟ در این مبحث به بررسی این موضوع می‌پردازیم.

مفهوم نصرت در فکر اسلامی

مفهوم نصرت در فکر اسلامی

مفهوم نصرت در فکر اسلامی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده و قرآن کریم از آن در مواضع متعددی یاد کرده است.

الف - وسایل نصرت الهی

در برخی از آیات الهی به انحاء و وسایل نصرت الهی اشاره شده است؛ از قبیل: ۱ - استیصال و ریشه کن کردن معاندان: قرآن در برخی از آیات به استیصال و ریشه‌کن کردن معاندان اشاره کرده است. کاری که در حقیقت نوعی نصرت موحّدان و مؤمنان است. خداوند متعال می‌فرماید: { قَالَ رَبِّ انْصُرْنِی بِمَا كَذَّبُونِ * قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ * فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْداً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ * ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُوناً آخَرِين ؛(۷۱۶) «[پیامبر شان] گفت: پروردگارا! مرا در برابر تکذیب های آنان یاری کن. [خداوند] فرمود: به زودی از کار خود پشیمان خواهند شد [اما زمانی که دیگر سودی به حالشان ندارد]. سرانجام صیحه آسمانی آن‌ها را به حق فرو گرفت. و ما آنان را همچون خاشاکی بر سیلاب قرار دادیم. دور باد قوم ستمگر [از رحمت خدا]. سپس اقوام دیگری را پس از آنان پدید آوردیم.» ۲ - لشکریان غیر مرئی؛ گاهی خداوند، مؤمنان را با لشکریانی که دیده نمی‌شوند؛ یعنی ملائکه یاری می‌کند. خداوند متعال می‌فرماید: { إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْهُمَا فِي الْغَارِ إِذْيَقُولُ لِصَاحِبِهِ لاتَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَ أَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَ جَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلى وَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَ اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ؛(۷۱۷) «اگر او را یاری نکنید خداوند او را یاری می‌کند، آن هنگام که کافران او را [از مکه] بیرون کردند، در حالی که دومین نفر بود [و یک نفر بیشتر همراه نداشت]، آن هنگام که آن دو در غار بودند و او به همراه خود می‌گفت: غم مخور خدا با ما است. در این موقع خداوند سکینه [و آرامش] خود را بر او فرستاد، و با لشکرهایی که مشاهده نمی‌کردید او را تقویت نمود و گفتار [و هدف] کافران را پایین آورد، و سخن خدا [و آیین او] بالا [و پیروز] است، و خداوند عزیز و حکیم است.» ۳ - رعب و ترس؛ و گاهی نیز خداوند، پیامبران و مؤمنان را با رعب و ترسی که در قلوب دشمنانشان قرار می‌دهد، نصرت می‌کند. خداوند متعال می‌فرماید: { سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْيُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَاناً وَ مَأْوَاهُمُ النَّارُ وَ بِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ؛(۷۱۸) «به زودی در دل‌های کافران به خاطر این که بدون دلیل چیزهایی را بر خدا همتا قرار دادند رعب و ترس

می‌افکنیم، و جایگاه آنان آتش است، و چه بد جایگاهی است جایگاه ستمکاران.» رعب و ترس برنده ترین اسلحه در معرکه جنگ است. و خداوند، مؤمنان را از این اسلحه بهره‌مند کرده است.

ب – شروط نصرت

نصرت و یاری خداوند دارای شرایطی است که در آیات قرآن کریم به این شروط اشاره شده است؛ از قبیل: ۱ – صبر و ثبات؛ خداوند می‌فرماید: { وَ لَنْ تَرْضَی عَنْکَ الْیَهُودُ وَ لَاالنَّصَارَی حَتَّی تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَی اللَّهِ هُوَالْهُدَی وَ لَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَائَهُمْ بَعْدَ الَّذِی جَاءَکَ مِنَ الْعِلْمِ مَالَکَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِیٍّ وَ لانَصِیرٍ}؛(۷۱۹) «هرگز یهود و نصارا از تو راضی نخواهند شد تا از آیین آنان پیروی کنی. بگو: هدایت الهی تنها هدایت است. و اگر از هوی و هوس‌های آنان پیروی کنی بعد از آن که آگاه شده‌ای، هیچ سرپرست و یاوری از سوی خدا برای تو نخواهد بود.» و نیز می‌فرماید: { أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمَّایَأْتِکُمْ مَثَلُ الَّذِینَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِکُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَ الضَّرَّاءُ وَ زُلْزِلُوا حَتَّی یَقُولَ الرَّسُولُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَی نَصْرُاللَّهِ أَلاَ إِنَّ نَصْرَاللَّهِ قَرِیبٌ ؛(۷۲۰) «آیا گمان کردید داخل بهشت می‌شوید بی آن که حوادثی همچون حوادث گذشتگان به شما برسد؟! همانا که گرفتاری‌ها و ناراحتی‌ها به آنان رسیده، و آن چنان معنای تزلزل ناراحت شدند که پیامبر و افرادی که با او بودند گفتند: پس یاری خدا کی خواهد آمد. آگاه باشید، یاری خدا نزدیک است.» ۲ – حفظ نصرت: از جمله شروط نصرت الهی آن است که مردم اهلیّت نصرت را داشته باشند، به این که آن را حفظ کنند و عدالت را بعد از تحقق نصرت در میان مردم پیاده کنند. خداوند متعال می‌فرماید: { أُذِنَ لِلَّذِینَ یُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَ إِنَّ اللَّهَ عَلَی نَصْرِهِمْ لَقَدِیرٌ * الَّذِینَ أُخْرِجُوا مِنْ دِیَارِهِمْ بِغَیْرِ حَقٍّ إِلاَّ أَنْ یَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَ لَوْلا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَ بِیَعٌ وَ صَلَوَاتٌ وَ مَسَاجِدُ یُذْکَرُ فِیهَا اسْمُ اللَّهِ کَثِیراً وَ لَیَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ یَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِیٌّ عَزِیزٌ * أَلَّذِینَ إِنْ مَکَّنَّاهُمْ فِی الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلاَةَ و ءاتَوُا الزَّکَاةَ وَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْکَرِ وَ لِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ}؛(۷۲۱) «به کسانی که جنگ بر آنها تحمیل گردید اجازه جهاد داده شده است، چرا که مورد ستم قرار گرفته‌اند، و خدا بر یاری آنها توانا است. همانان که به ناحق از خانه و شهر خود به ناحق رانده شده‌اند، جز این که می گفتند: پروردگار ما خدای یکتاست، و اگر خداوند بعضی از مردم را به وسیله بعض دیگر دفع نکند، دیر ها و صومعه ها و معابد یهود و نصارا و مساجدی که نام خدا در آن بسیار برده می‌شود ویران می گردید. و خداوند کسانی را که یاری او کنند یاری می کند، خداوند قوی و شکست‌ناپذیر است. همان کسانی که هر گاه در زمین به آنها قدرت بخشیدیم نماز بر پا می‌دارند و زکات می‌دهند و امر به معروف و نهی از منکر می کنند و پایان همه کارها از آن خدا است.»

ج – امتحان مؤمن به عدم نصرت

از برخی آیات استفاده می‌شود که گاهی خداوند متعال مؤمنان را با یاری نکردن امتحان می کند که آیا استقامت دارند و یا اینکه مأیوس شده و پا به فرار می گذارند یا تا پای جان از پیامبرصلی الله علیه وآله و دینش دفاع می کنند. خداوند متعال می‌فرماید: { وَلاتَهِنُوا وَلاتَحْزَنُوا وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ * إِنْ یَمْسَسْکُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْکَ الْأَیَّامُ نُداوِلُهَا بَیْنَ النَّاسِ وَلِیَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ یَتَّخِذَ مِنْکُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لایُحِبُّ الظَّالِمِینَ * وَلِیُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ یَمْحَقَ الْکَافِرِینَ * أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمَّا یَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِینَ جَاهَدُوا مِنْکُمْ وَ یَعْلَمَ الصَّابِرِینَ ؛(۷۲۲) «و سست نشوید و غمگین نگردید و شما برترید اگر ایمان داشته باشید. اگر [در میدان احد] به شما جراحتی رسید، به آن جمعیت نیز [در میدان بدر]جراحتی همانند آن وارد گردید. و ما این روزها را در میان مردم می گردانیم، تا افرادی را که ایمان آورده‌اند بداند [و شناخته شوند]، و [خداوند] از میان شما شاهدانی برگزیند. و خدا ظالمان را دوست نمی‌دارد. و تا خداوند افراد باایمان را خالص گرداند، و کافران را به تدریج نابود سازد. آیا چنین پنداشتید که [تنها با ادعای ایمان] وارد بهشت خواهید شد، در حالی که خداوند هنوز مجاهدان از شما و صابران را مشخص نساخته است؟!».

پاسخ دو سؤال

گاهی این چنین سؤال می‌شود که آیا امام حسین‌علیه السلام به اهداف قیام و نهضتش رسیده است یا خیر؟ و گاهی پرسش آن است که آیا امام حسین‌علیه السلام بر دشمن خود از حیث مسائل نظامی پیروز شد یا خیر؟ پیروزی که به دنبال آن سلطه و حکومت باشد؟ پاسخ سؤال اول این است که به طور قطع باید ادعا نمود که حضرت به تمام اهداف خود رسیده و لذا پیروزمندانه از میدان نبرد بیرون آمد. اما پاسخ دوم: باید گفت که جواب منفی است؛ زیرا در ظاهر، لشکر عمر بن سعد توانست بر لشکر امام حسین‌علیه السلام غالب شده و جوانان بنی هاشم و حتی خود امام حسین‌علیه السلام و اصحاب او را به قتل برساند، امری که از حیث نظامی شکستی در ظاهر به حساب می‌آمد. اما امام از قیام و نهضتش اهداف دیگری داشت، ایشان در صدد بیداری امت اسلامی بود. امتی که به خواب غفلت فرو رفته و تعلیمات اصیل اسلامی را وارونه فهمیده بود، و تنها شهادت مظلومانه او می‌توانست مردم را از آن خواب عمیق غفلت بیدار کند. و لذا مشاهده می‌کنیم که بعد از شهادت حضرت‌علیه السلام قیام‌ها شروع می‌شود. از اینجاست که پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «حسین منّی و أنا من حسین»؛ «حسین از من و من از حسینم.» یعنی دین من وابسته به حسین‌علیه السلام و قیام او است.

مثلّث سعادت، امتحان، اختیار

انسان از طریق امتحان و اختیار است که به سعادت می‌رسد، و لذا سعادت بدون اختیار معنایی ندارد، همان گونه که بدون ابتلا و امتحان انسان آبدیده نشده، به کمال و سعادت ذاتی خود نمی‌رسد. امتحان گاهی فردی و شخصی است و گاهی نیز دسته جمعی و عام که از تمام مجتمع گرفته می‌شود. مرض، فقر، کفر، اولاد، حیات دنیا، نصرت، فرار از جنگ و ... از ابتلائات و موارد امتحان مؤمن است. در قرآن کریم به مسأله ابتلا و امتحان مؤمن اشاره شده است، آنجا که می‌فرماید: { وَ لَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَ الصَّابِرِينَ ؛(۷۲۳) «ما همه شما را قطعاً می‌آزماییم تا معلوم شود مجاهدان واقعی و صابران از میان شما کیانند.»

امتحان امت در قضیه کربلا

قضیه کربلا صحنه امتحان بزرگ امت اسلامی بود، همان گونه که حکومت حضرت علی‌علیه السلام و جنگ هایی که در عصر خلافت او پدید آمد، و نیز صلح امام حسن مجتبی‌علیه السلام صحنه بزرگ امتحان الهی بود که خداوند مسلمانان را با آن امتحان نمود کسانی که به دنبال حق و حقیقت رفته و از امامان معصوم پیروی کردند. و کسانی که به انحراف کشیده شده و از مسیر اهل بیت‌علیهم السلام دور شدند نیز عملکرد خود را نشان دادند.

چرا امام‌علیه السلام اهل بیتش را همراه خود آورد؟

چرا امام‌علیه السلام اهل بیتش را همراه خود آورد؟

یکی از سؤال‌هایی که در رابطه با قضیه کربلا مطرح است این که امام حسین‌علیه السلام با وجود آن که می‌دانست در این راه به شهادت می‌رسد و بین او و لشکر کوفه درگیری و جنگ اتفاق خواهد افتاد و در نهایت اهل بیتش به اسارت می‌روند، چرا اهل بیت خود را در این سفر به همراه آورد؟ این سؤالی است که در برخی از موارد به ذهن خطور می‌کند. در این جا به پاسخ این سؤال خواهیم پرداخت:

پاسخ اول

به سؤال مطرح شده پاسخ های مختلف داده شده است. یکی این که عادت عرب این بوده که زن و عیالات را همراه خود در جنگ‌ها می‌آوردند. اشکال این پاسخ نمی‌تواند جواب‌گوی سؤالات مطرح شده باشد، زیرا سؤال دیگری بر این جواب مطرح می‌شود و آن این که: چه دلیلی وجود دارد عرب عیالات خود را در جنگ‌ها می‌آورده است؟ و بر فرض تسلیم به وجود چنین عادتی چه مصلحتی در آوردن عیالات خود در جنگ‌ها بوده است؟ و آیا امام از عرف و عادت عرب در جنگ‌ها متابعت کرده است؟ در حالی که امام حسین‌علیه السلام آوردن اطفال را به مشیّت الهی واگذار کرده است.

پاسخ دوم

احتمال دیگری که داده شده این است که امام حسین‌علیه السلام از آن جا که در این قیامش رسالتی عظیم را بر دوش دارد که همان بیداری امّت اسلامی است و این رسالت احتیاج به طیّ مراحل دارد، یک مرحله آن توسط شهادت افراد تحقق پیدا می کند و مرحله دوّم که بعد از شهادت محقق می‌شود، باید با خطابه ها و اظهار مظلومیت اهل بیت و ظلم‌هایی که از طرف یزید و دستگاه خلافت بر آن‌ها وارد شده ادامه یابد تا رسالت حسینی کامل شود. این بخش دوم را عیالات امام حسین‌علیه السلام و اسیران کربلا به نحو احسن به اتمام رساندند. یزید بن معاویه قصد داشت که با کشتن امام حسین‌علیه السلام و خارجی معرّفی کردن ایشان مطلب را تمام کرده و حکومت خود را مستحکم سازد، ولی این خطابه ها و افشاگری های اسیران کربلا و در رأس آنان امام سجادعلیه السلام و حضرت زینب‌علیها السلام بود که جامعه اسلامی را بیدار کرده و ظلم و جنایات یزید را بر ملا کرد و اجازه نداد یزید به مطامع شوم خود نایل گردد. امام حسین‌علیه السلام می‌دانست که اگر خود و فرزندان و اصحابش کشته می‌شوند و اهل بیت به اسارت رفته اش آن افشاگری‌ها را نکنند همه خون او به هدر می‌رود. لذا امام حسین‌علیه السلام همراه داشتن عیالات خود را امری ضروری می‌دانست. و لذا می‌توان گفت که افشاگری هایی را که عیالات حضرت از خود نشان دادند. پایه‌های حکومت یزید را متزلزل کرد و در نتیجه حکومت او را به سقوط کشانید. اشکال این احتمال گر چه به ظاهر معقول به نظر می‌رسد ولی سؤالی که مطرح می‌شود این که این وظیفه را برخی از اهل بیت امام حسین‌علیهم السلام عهده دار بودند همانند امام سجادعلیه السلام و حضرت زینب‌علیها السلام و برخی دیگر از زنانی که در قافله حضرت حضور داشتند، نه همه افراد عائله حضرت حتی فرزندان و کودکان. لذا نمی‌توان این مطلب را علّت تام برای این سؤال مطرح نمود، گرچه ممکن است به عنوان یکی از حکمت‌های همراهی آنان باشد.

پاسخ سوم

برخی در جواب و پاسخ به این سؤال به جنبه فجایع انسانی قضیه نظر کرده و بر این نکته تأکید دارند که حضرت امام حسین‌علیه السلام با آوردن عیالات خود در این قافله در صدد اثبات و بر ملا کردن باطن یزید و جنایات او بر اسلام و پیامبر و اهل بیت ایشان علیهم السلام بوده است. حضرت با وجود آن که می‌دانست لشکریان یزید با او و اهل و عیالش چه خواهند کرد ولی در عین حال آنان را با خود می‌آورد تا از این طریق هویت واقعی او را برای مردم به اثبات رسانده و در نتیجه عدم قابلیّت او نسبت به مقام خلافت را به مردم بشناساند. این جواب را نیز می‌توان به عنوان یکی از عوامل و آثار همراهی اهل بیت دانست، نه این که علت تامه برای همراه آوردن آنان باشد.

پاسخ چهارم

برخی دیگر می گویند: هدف امام حسین‌علیه السلام از به همراه آوردن عیالات خود به کربلا به جهت تحریک مردم به نصرت و یاری او بوده است، زیرا وقتی امام را همراه با همسران و فرزندان ببینند دوستان ایشان به خاطر ترحم ملحق می‌شوند و دل دشمنان نیز به رقت خواهد آمد، به رحم آمده دوستان به او ملحق شده و دشمنان دلشان به رقّت خواهد آمد. ولی این احتمال هم صحیح به نظر نمی‌رسد؛ زیرا: اولاً: حضرت برای جلب یاران خود می‌توانست از راه‌های دیگر همچون خطابه و فرستادن نماینده به شهرها و کشورها استفاده کند. ثانیاً: حضرت قصد نداشت که مردم را در یک حالت اضطرار قرار دهد تا به هر نحو ممکن ولو از طریق احساسی او را یاری کنند، بلکه می‌خواست خودشان این راه را انتخاب نمایند.

پاسخ پنجم

جواب دیگری که شاید بهترین جواب برای این سؤال باشد، این که امام حسین‌علیه السلام از آن جهت که بر اهل بیت و عیالات و اطفال خود خوف داشت، آنان را همراه خود به کربلا- آورد. حضرت با خروج بر یزید اگر خود به تنهایی حرکت می کرد و اهل بیت خود را در مدینه می گذاشت خوف آن بود که دستگاه خلافت آنان را دستگیر کرده و زندانی نماید. حضرت مصلحت در آن دید که آنان را با خود همراه کرده که از طرفی آنان را محافظت نموده و از طرفی دیگر آنان ادامه دهنده رسالت بیداری امت با ایراد خطبه‌ها و افشاگری‌ها و اظهار و ابراز مظلومیت اهل بیت عصمت و طهارت باشند. این احتمال مؤیّداتی نیز دارد: الف - با مراجعه به سیره و عملکرد حکومتی یزید بن معاویه، این احتمال هیچ استبعادی ندارد. چون یزید قصد داشت به هر نحو ممکن و به هر طریق ممکن، حکومت خود را برپا نگه داشته و دشمنان خود را از سر راه بردارد. ب - امام حسین‌علیه السلام در شب عاشورا به اصحاب خود فرمود هر کس که می‌خواهد او را رها کند و از کربلا خارج شود، ولی این مطلب را بر اهل بیت خود عرضه نداشت. ج - والی مدینه در آن زمان عمرو بن سعید أشدق بود که وقتی خبر کشته شدن امام حسین‌علیه السلام به او رسید خوشحال گشت. و در آن وقتی که حزن، عموم مردم مدینه را فرا گرفته بود و همه مشغول گریه و زاری بودند، گفت: این گریه و شیون در برابر گریه و شیون عثمان باشد. و نیز در خطبه‌ای که ایراد کرد آنان را بر این کار شدیداً شماتت نمود.(۷۲۴) حال چنین شخصی اگر اهل و عیالات امام حسین‌علیه السلام در مدینه می‌ماند با آنان چه می کرد؟ آیا آنان را دستگیر و زندانی و آزار و اذیت نمی کرد؟ سعید کسی بود که بعد از شهادت امام حسین‌علیه السلام دستور داد تا خانه‌های بنی هاشم را خراب کنند. و در شتم و دشنام دادن امام علی‌علیه السلام اصرار می‌ورزید.(۷۲۵)

چرا امام‌علیه السلام به اصحاب خود اذن رفتن داد؟

چرا امام‌علیه السلام به اصحاب خود اذن رفتن داد؟

از جمله قضایایی که مورد اعتراض و سؤال برخی از افراد درباره واقعه کربلا قرار گرفته، اذن و اجازه امام حسین‌علیه السلام در شب عاشورا به اصحاب خود به رفتن از کربلا و تنها گذاردن او است؟ امام حسین‌علیه السلام می‌داند که در مقابل انبوهی از لشکر قرار گرفته است که هیچ رحمی در دل آنان نیست. می‌داند که جنگ و ستیز با آنان حتمی است و در جنگ احتیاج به یار و یاور دارد، چگونه اذن رخصت به اصحاب خود می‌دهد که صحرای کربلا را ترک کرده و با استفاده از تاریکی شب او را تنها گذارده، فرار کنند؟ در این بحث به بررسی و پاسخ این سؤال می‌پردازیم.

دو نوع اذن از جانب حضرت‌علیه السلام

دو نوع اذن از جانب حضرت‌علیه السلام

با مراجعه به تاریخ واقعه کربلا- پی می‌بریم که امام حسین‌علیه السلام در شب عاشورا دو نوع اذن رخصت به اصحاب خود داده است:

الف – اذن عام

حضرت در یک اعلان عمومی خطاب به اصحاب خود فرمود: «امّا بعد؛ فانّی لا اعلم اصحاباً اوفی و لا خیراً من اصحابی، و لا اهل بیت ابرّ و اوصل من اهل بیتی، فجزاکم اللّه عنّی خیراً. ألا و انّی لأظنّ یومنا من هولاء غداً. ألا و انّی قد اذنت لکم، فانطلقوا جمیعاً فی حلّ، لیس علیکم حرج منّی و لا ذمام، هذا اللیل قد غشیکم فاتخذوه جملاً»؛(۷۲۶) «اما بعد؛ همانا من اصحابی با وفا تر و بهتر از اصحابم نمی‌دانم، و نیز اهل بیتی نیکوتر و در صله رحم برتر نیافتم. خداوند از ناحیه من به شما جزای خیر دهد. آگاه باشید! همانا من گمان می‌کنم که روز ما با آنان فردا باشد. آگاه باشید من به شما اذن رخصت دادم، همگی آزادید و می‌توانید بروید، از جانب من بر شما حرج و مذمّتی نیست، این شب است که تاریکی آن شما را فراگرفته آن را به مانند شتری بر خود مرکب گرفته و از آن استفاده کرده و فرار کنید.»

ب – اذن خاص

تاریخ ذکر می‌کند که امام حسین‌علیه السلام به اعلام رخصت عمومی اکتفا نکرد بلکه در برخی از موارد با برخی از افراد به صورت خصوصی نیز این پیشنهاد را مطرح فرمود. در شب عاشورا به محمّد بن بشر حضرمی فرمود: فرزندت در مرز ری اسیر شده است. او در جواب عرض کرد: من اسارت او و خودم را به حساب خداوند می‌گذارم. من دوست ندارم که فرزندم اسیر باشد و بعد از او زنده بمانم. حضرت‌علیه السلام که این جواب را شنید به او فرمود: خدا تو را رحمت کند، تو از بیعت من آزادی، برو و در راه آزادی فرزندت کوشش کن. او در جواب عرض کرد: درندگان بیابان مرا زنده زنده پاره کنند اگر تو را رها کنم. آن گاه حضرت چند دست لباس به او عطا کرد و فرمود: به فرزندت این پنج لباس را عطا کن تا در راه آزادی برادرش سعی و کوشش کند. قیمت آن پنج لباس هزار دینار بود.(۷۲۷) امام حسین‌علیه السلام در دل شب از خیمه‌ها بیرون آمد تا از چاله ها و گردنه هایی که در بیابان است جستجو کند. نافع بن بلال جملی به دنبال حضرت‌علیه السلام به راه افتاد. حضرت فرمود: کجا می‌آیی؟ نافع عرض کرد: ای فرزند رسول خداصلی الله علیه وآله! حرکت شما به طرف این لشکر طاغی مرا به خوف وا داشت. حضرت فرمود: من از خیمه بیرون آمدم تا بلندی ها و پستی‌ها را بررسی کرده، موقعیت دشمن را هنگام هجوم تشخیص دهم. آن گاه در حالی که دست نافع را گرفته بود بازگشت و به او فرمود: همان است که گفتم، به خدا سوگند! وعده‌ای تخلف ناپذیر است. و سپس فرمود: آیا از بین این دو کوه در دل شب حرکت نمی‌کنی تا جان خود را نجات دهی؟ نافع بر روی قدمهای امام افتاد و شروع به بوسیدن نمود و عرض کرد: مادرم به عزایم بنشیند، شمشیرم هزار و اسبم به صد ارزش دارد. به خدایی که به وجود تو بر من منّت گذارد، هرگز از تو جدا نخواهم شد.(۷۲۸)

حقیقت اذن و رخصت

سؤالی که در این جا مطرح است این که آیا معنا و مفهوم این اذن آن است که امام حسین‌علیه السلام به آنان برائت ذمه از جنگ کردن در رکاب خود را داده است، به گونه‌ای که اگر او را در آن موقعیّت خطیر رها کنند هرگز مسئولیتی ندارند و هیچ گناه و

عقوبتی بر آنان مترتب نمی‌شود؟ و یا این که در این اذن رخصت، سرّی وجود دارد؟ ما معتقدیم که امام در این اذن اهداف مختلفی را دنبال می‌کند: ۱ – امام با این نـدا و خطبه قصد دارد تا کسانی را که در امر او تردید دارند، و یا به جهت رسیدن به جاه و مقام و مال او را دنبال کرده‌اند صحنه معرکه قتال را ترک کنند و بی جهت خود را گرفتار معرکه نکنند. ۲ – از طرفی دیگر وجود افراد بی انگیزه و سـست عنصـر، نه تنها به نفع لشکر نیست بلکه می‌تواند به ضرر آنها هم باشد؛ زیرا با ترسی که دارند در لشکر ایجاد خوف کرده، بقیه را نیز متزلزل و از هم می‌پاشند. ۳ – از جهتی دیگر امام با این سـخنان روحیه اصحاب واقعی خود را برای آماده شدن در جنگ مصمّم کرده و به جهت دفاع از او تحریک می‌کند. ۴ – از آن جا که خیمه‌ها کنار هم بوده، حضرت با این خطبه‌ها و سخنان و پاسـخی که هر یک از اصحاب باوفا دادند، قصد داشت تا بیان این سخنان سبب دلگرمی اهل و عیالاتش شود. ۵ – حضرت با این سخنـان قصـد داشت که به آنان در این قتال انگیزه ببخشـد، و از دفاع های قبیله‌ای و قومی برهانـد. آنان را در دفاع از خود با انگیزه الهی و دفـاع از حـق و حقیقـت و اسـلام و ایمـان و توحیـد وادار نمایـد. هـدف امـام حسـین‌علیه السـلام از ایراد خطبـه و ایـن گـونه پیشـنهادات، برائت ذمه آنان از نصـرت و یاری او نیست، زیرا هیـچ کس در آن موقعیّت حسّاس عـذری در رها کردن امام به دسـت دشـمنان و خوار شدن او را نداشت. و در واقع معرکه‌ای که حضرت در آن قرار گرفته بود چنان بود که نصرت حضرت در آن موقع احتیـاج به امر و اذن امام و تکلیف او نـداشت، زیرا قرار گرفتن حضـرت در آن موقعیّت به تنهایی بیانگر دعوت به یاری بود. مگر نه این است که حفـظ جـان امام و حجّت خـدا بر عموم مردم واجب است؟ ۶ – شاهد این مطلب این که: چون امام حسـین‌علیه السـلام صدق نیت و اخلاص آن‌ها را مشاهده کرد آنان را دعا کرده و سپس فرمود: «سـرهای خود را بلند کنید و نظر کنید. آنان جایگاه و منازل خود را در بهشت مشاهده کردند. از این مطلب استفاده می‌شود که امام حسین‌علیه السلام با این سخنانش قصد داشت با اعلام وفـاداری از آنـان جایگـاه شـان را به آن‌هـا نشـان دهـد و دل آن‌ها را هنگام جنگ، با ثبات و مطمئن تر نمایـد. ۷ – امام حسـین‌علیه السـلام در روز عـاشورا مکرر از مردم تقاضـای نصـرت و یـاری می‌کرد و می‌فرمود: «هـل من ناصـر ینصـرنی؟»، و این مطلب با اذن رخصت و اختیـار در نصـرت سازگاری نـدارد. ۸ – در برخی از تواریـخ آمـده است که امـام حسـین‌علیه السـلام بعـد از پایان یافتن سخنانش با نافع و سایر اصـحاب، وارد خیمه زینب‌علیها السـلام شـد. نافع بیرون خیمه به انتظار بیرون آمدن حضـرت ایسـتاد. صدای زینب را شـنید که به حضـرت می‌گویـد: آیـا نیّت اصـحاب خود را امتحـان کردی؟ من می‌ترسم که به هنگام شـدّت جنگ و حمله دشـمن تو را تسـلیم آنان نمایند. امام حسـین‌علیه السلام فرمود: «به خدا سوگند! من آنان را امتحان نمودم، و آنان را جز دلیر و صابر هنگام شداید نیافتم. آنان به مرگ و کشته شدن در رکاب من از طفل به پستان مادرش بیشتر انس دارند».(۷۲۹)

دلیل مخالفان

برخی برای اثبات این که اذن امام‌علیه السـلام برای اباحه و رخصت بوده، به گونه‌ای که اگر آنان صـحنه را ترک می‌کردنـد معذور بوده‌اند به شرط این که صدای طلب نصرت و یاری حضرت را نشنوند، به برخی از قضایا تمسّک کرده‌اند که از آن جمله اینکه امام حسـین‌علیه السـلام هنگـام برخورد بـا عبیـداللّه بن حرّ جعفی در قصـر بنی مقاتل او را دعوت به نصـرت کرد ولی او از این امر امتناع نمود. حضـرت به او فرمود: «من تو را نصـیحت می‌کنم که اگر می‌توانی، صدای مظلومیت ما را نشنوی و اتّفاقی که بر ما رخ خواهد داد شاهـد نباشـی، انجام بـده، زیرا به خـدا سوگنـد! هیچ کس نیست که صدای مظلومیّت ما را بشـنود و ما را یاری نکند جز آن که خداوند او را به رو در آتش جهنم خواهد انداخت». پاسخ اگر امام ترک نصـرت او را مباح کرده بود، پس چرا از او طلب نصرت و یـاری کرد؟ آری، امـام از او می‌خواهـد که به جـای دوردست رود تا صـدای مظلومیت ایشان را نشـنود و شاهـد قتل او نباشـد تا در معصـیتی بزرگ‌تر گرفتار نیاید؛ زیرا کسـی که صدای مظلومیت شخصـی را بشـنود و او را یاری نکند، خصوصاً این که آن شـخص مظلوم امامش باشد، به مراتب عذاب و عقابش از کسی که نشنود و شاهد معرکه نباشد، بیشتر است.

چرا مسلم، ابن زیاد را در خانه هانی نکشت؟

مورّخان نقل کرده‌اند: چون مسلم بن عقیل خبردار شد ابن زیاد در خطبه‌ای که ایراد کرده، مردم را از متابعت او برحذر داشته است، لذا ترسید که او را دستگیر کرده و به قتل برسانند. از این رو از خانه مختار خارج شد و به خانه هانی بن عروه مذحجی پناه برد. او در تشیّع مردی قوی و متعصّب بود و از اشراف کوفه و قاریان آن دیار و شیخ عشیره مراد و زعیم آن به حساب می‌آمد. او چهار هزار زره‌پوش و هشت هزار پیاده نظام داشت و هر گاه هم پیمانان او را نیز ضمیمه آنان کنیم به حدود سی هزار نفر جنگجو می‌رسد که رئیس آنان هانی بن عروه بود. او از خواصّ امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب‌علیه السلام به حساب می‌آمد که در هر سه جنگ حضرت شرکت کرده بود. و نیز عصر پیامبرصلی الله علیه وآله را درک کرده و به شرف صحبت و همنشینی با آن حضرت نایل گشته بود. مسلم بن عقیل در خانه هانی پناه گرفت. از طرف دیگر شریک بن عبداللَّه اعور حارثی نیز بر هانی وارد شده بود. او از بزرگان شیعیان امیرالمؤمنین‌علیه السلام در بصره بود. مردی جلیل القدر در بین اصحاب به شمار می‌آمد که در صفین حضور داشته و به همراه عمار بن یاسر می‌جنگید. او با هانی بن عروه رفاقت خاصی داشت. در منزل هانی مرض سختی بر او عارض شد. ابن زیاد به عیادت او آمد قبل از آمدن ابن زیاد شریک بن عبداللَّه اعور به مسلم عرض کرد: هدف تو و شیعیان تو هلاکت ابن زیاد است، در اتاق خزانه مخفی شو و هر گاه از آمدن او اطمینان حاصل کردی از اتاق خارج شو و او را به قتل برسان و من سلامت تو را ضمانت می‌کنم. در این هنگام که آنان مشغول صحبت بودند، گفته شد که امیر بر در خانه است. مسلم وارد خزانه شد و بعد از چند لحظه عبیداللَّه بن زیاد وارد بر شریک شد، ولی مسلم از خزینه بیرون نیامد. چون شریک مشاهده کرد که مسلم دیر کرده به عنوان علامت دادن به او چند بار عمامه خود را از سر برداشت و بر زمین گذاشت. و نیز با قرائت اشعاری او را به خروج از خزانه و حمله به ابن زیاد تحریک و تحریص نمود. مکرّر اشعار را قرائت می‌کرد و چشمش را نیز به خزانه دوخته بود. آن گاه با صدای بلند که مسلم بشنود گفت: او را سیراب کن گر چه مرگ من در آن باشد. در این هنگام عبیداللَّه به هانی التفات کرد و گفت: پسر عموی تو در مرضش هذیان می‌گوید. هانی گفت: شریک از زمانی که مریض شده، هذیان می‌گوید، خودش نمی‌داند چه می‌گوید. ابن زیاد از مجلس خارج شد و مسلم متعرّض قتل او نشد. در این جا سؤالی که مطرح است این که چرا حضرت مسلم به قرار خود عمل نکرد و ام‌الفساد ابن زیاد را که در قتل امام حسین‌علیه السلام دخالت داشت به قتل نرسانید؟ و به تعبیر دیگر چرا قصاص قبل از وقوع جنایت نکرد؟ پاسخ در مورد سؤال مورد نظر پاسخ‌هایی داده شده که به آن‌ها اشاره می‌کنیم: ۱ - از آن جا که پیامبرصلی الله علیه وآله از حیله و مکر نهی کرده، لذا حضرت مسلم از این طریق برای مبارزه با ابن زیاد استفاده نکرد. در حدیثی حضرت صادق‌علیه السلام از رسول خداصلی الله علیه وآله نقل کرده که فرمود: «انّ الاسلام قید الفتک»؛(۷۳۰) «همانا اسلام مانع حیله و مکر بوده و آن را غل کرده است.» ۲ - در تاریخ آمده است که همسر هانی بن عروه حضرت مسلم را قسم داد تا این کار را در خانه او انجام ندهد، و در مقابل حضرت گریست. و این مطلبی است که حضرت مسلم به آن اشاره کرده است. ۳ - این کار با سیره و روش مسلم سازگاری ندارد؛ زیرا او مردی باورع و باتقوا است و در خانه امیرالمؤمنین‌علیه السلام تربیت شده است. وظیفه مسلم که از طرف امام حسین‌علیه السلام نسبت به آن مسؤلیت دارد این است که از مردم برای حضرت بیعت بگیرد و از حوادث کوفه اطلاع یافته و امام را از آن باخبر سازد. و لذا اگر دست به قتل ابن زیاد می‌زد از حیطه وظایف خود خارج می‌شد. ۴ - حضرت مسلم وظیفه خود را بیداری مردم می‌دانست، اگر بدون بیداری امت، ابن زیاد و امثال او را به قتل برساند همین مردم دوباره شخصی دیگر مثل او یا از او بدتر را بر سر کار می‌آورند. مردم خود باید آگاه شوند و از فساد خلیفه مطّلع گردند. و این هدف با ترور یک فرد حاصل نخواهد شد. و لذا در هیچ نصّ تاریخی ذکر نشده که حضرت مسلم طرح شریک را پذیرفته باشد. چه بسا مسلم در صدد فکر کردن درباره طرح او بوده، ولی قصد قطعی برای اجرای آن نداشته است. ۵ - با نظر و تأمل در قضیه پی می‌بریم که گویا

هانی بن عروه به ابن زیاد پناه و امان ضمنی داده بود، زیرا ابن زیاد به او خبر داد که می‌خواهد به عیادت شریک بیاید و او نیز ابن زیاد را اجازه داد و این خود یک نوع امان لفظی و قولی به ابن زیاد از جانب هانی به حساب می‌آید. و در این گونه موارد اسلام انسان را مقیّد ساخته تا کسی را که دیگری امان داده به قتل نرساند گر چه شخصی فاجر و فاسق و امّ‌الفساد باشد. خصوصاً آن که این شخص در خانه دیگری است و همسر او به این عمل رضایت نداده، بلکه از او تقاضای صرف نظر از کشتن او را کرده و بر این امر اصرار می‌ورزد که در خانه او این قتل انجام نگیرد. ۶ - همراه ابن زیاد برخی از محافظان نیز آمده بودند که برخی درب خانه ایستاده و برخی دیگر نیز به همراه او داخل خانه شده بودند، چون جوّ حاکم بر کوفه چنین اقتضایی را داشته است. از کجا معلوم که اگر مسلم بر او حمله می‌کرد در این تصمیم خود پیروز می‌شد و می‌توانست ابن زیاد را به قتل برساند؟! ۷ - از کجا معلوم که اگر مسلم ابن زیاد را به قتل می‌رساند اهل کوفه به نفع او موضع‌گیری کرده و او را به حکومت دارالاماره برمی گزیدند؟ آنان خوف این را داشتند که اگر چنین امری اتفاق افتاد حکومت شام شخصی خونخوار تر از ابن زیاد را بر آنان بفرستد و همه را به جهت کشته شدن والی شام - ابن زیاد - قتل عام کند، زیرا آنان در قتل او شریک بودند.

چرا حضرت ابوالفضل علیه السلام آب نیاشامید؟

چرا حضرت ابوالفضل علیه السلام آب نیاشامید؟

مورّخان ذکر کرده‌اند که حضرت ابوالفضل العباس‌علیه السلام اراده رفتن به میدان نمود. امام حسین‌علیه السلام از او خواست تا برای اطفال آب بیاورد. حضرت عباس‌علیه السلام مشک را برداشت، سوار بر اسب شد و به طرف شطّ فرات حرکت نمود. چهار هزار نفر او را احاطه کرده و از هر طرف به او تیراندازی نمودند. ولی حضرت توجهی نکرد و دشمن را به تنهایی از کنار شط دور زد. با آرامش تمام کنار نهر فرود آمد. دست برد و مشتی آب برداشت، چون خواست بیاشامد (چون شدیداً تشنه بود) به یاد تشنگی امام حسین‌علیه السلام و اطفال و عیالات حضرت افتاد، آب را بر روی آب ریخت و آن شعر معروف را خواند: یا نفس من بعد الحسین هونی و بعده لاکنت ان تکونی هذا حسین وارد المنون و تشربین بارد المعین تاللّه ما هذا فعال دینی «ای نفس! از بعد حسین خوار باشی و بعد از او زنده نباشی. این حسین است که بر مرگ وارد شده ولی تو آب سرد و گوارا می‌آشامی. به خدا سوگند! این از عملکرد دین من نیست.» آن گاه مشک را پر از آب کرده و سوار بر اسب شد و به طرف خیمه‌ها حرکت کرد. دشمن راه را بر او بست (... ۷۳۱). سؤال شده که چرا حضرت عباس‌علیه السلام آب نیاشامید تا سیراب شده، تا با قوّت و نیروی بیشتری بر دشمن حمله کند و آنان را نابود سازد و از این راه بتواند به امام حسین‌علیه السلام و دین اسلام بیشتر خدمت کند؟

پاسخ

اولاً: هدف امام حسین‌علیه السلام در واقعه کربلا کشتن عموم مردم نبوده است، بلکه هدف اصلی حضرت بیداری امت اسلامی است، و کشتن دشمن باید در حدّ ضرورت باشد. ثانیاً: مسأله اثبات مظلومیت امام حسین‌علیه السلام است که در طول تاریخ مردم را به او متوجه ساخته و دل‌ها را سوزانده است و منجر به نهضت‌ها و شورش هایی بر علیه حکومت یزید و یزیدیان شده است. ثالثاً: حضرت ابا الفضل علیه السلام می‌دانست که چه آب بیاشامد و چه نیاشامد او و برادرش امام حسین‌علیه السلام کشته خواهند شد و هرگز از این میدان جان سالم به در نخواهند برد، زیرا دشمنان مصمّم به قتل او و جوانان بنی هاشم هستند، لذا چه بهتر که با لب عطشان به ملاقات پروردگارش رفته و به شهادت نائل آید. شاهد مطلب این است که اگر انسان بداند که آشامیدن آب سبب نجات او است خوردن آب بر او واجب می‌گردد، ولی حضرت عباس‌علیه السلام از زندگی و بقای خود قطع امید نموده و کشته شدن خود

را حتمی می‌دانست. رابعاً: حضرت عباس‌علیه السلام این را خیانت می‌دانست که خود آب بیاشامد در حالی که امام حسین‌علیه السلام و عیالاتش و تمام اهل بیتش تشنه هستند. این خلاف ادب است که امام او تشنه باشد و انسان خود را سیراب کند. خامساً: ایثار از سجایا و اخلاق نیکوی اهل بیت‌علیهم السلام بوده است. حضرت عباس‌علیه السلام در این واقعه نهایت ایثار و از خودگذشتگی را نسبت به امام حسین‌علیه السلام و اهل بیت او نشان داده است، همان گونه که پدرش حضرت امیرمؤمنان و فاطمه زهرا و امام حسن و امام حسین‌علیهم السلام از خود گذشتگی کرده و با سه روز روزه هنگام افطار، غذای خود را به مسکین و یتیم و اسیر بخشیدند و خود با آب و شکمی گرسنه به سر بردند.

آیا اطاعت از حاکم ستمگر واجب است؟

آیا اطاعت از حاکم ستمگر واجب است؟

یکی از مسائل مورد اختلاف بین اهل سنت و شیعه امامیه، اطاعت از امام و حاکم جائر و فاسق و ظالم است؛ آیا اگر خلیفه فاسق بود یا فاسق شد از خلافت عزل می‌شود؟ و آیا می‌توان علیه او قیام کرد یا خیر؟ اجماع اهل سنت براین است که سلطان با فسق از خلافت عزل نمی‌شود، لذا نمی‌توان با او مخالفت نمود و علیه او قیام کرد، تنها می‌توان او را موعظه و نصیحت نمود. در مقابل، شیعه امامیه، به تبع از اهل بیت علیه السلام، اطاعت از حاکم ستمگر و فاسق را نه تنها واجب نمی‌داند بلکه حرام می‌شمارد. در این بحث درصدد اثبات رأی اهل‌بیت‌علیهم السلام هستیم.

فتاوای اهل سنت درباره وجوب اطاعت از پیشوای ستمگر

۱ – امام نووی می گوید: «اهل سنت اجماع نموده‌اند که سلطان و خلیفه، با فسق از خلافت عزل نمی‌شود ».(... ۷۳۲) ۲ – قاضی عیاض می گوید: «جمهور اهل سنت از فقیهان، محدّثان و متکلمان معتقدند که سلطان با فسق، ظلم و تعطیل حقوق از خلافت عزل نمی‌شود».(۷۳۳) ۳ – قاضی ابوبکر باقلانی نیز می‌نویسد: «جمهور اصحاب حدیث معتقدند امام با فسق، ظلم، غصب اموال و زدن سیلی به صورت‌ها و متعرض جان‌های محترم شدن و تضییع حقوق و تعطیل حدود، از امامت خلع نمی‌شود و خروج بر او هم جایز نیست، بلکه تنها وظیفه مردم آن است که او را موعظه کرده و از عواقب کارهایش بر حذر دارند. و در آن چه از معاصی که مردم را به آن‌ها دعوت نموده، نباید عمل کرد. اینان در این مسئله به روایاتی در وجوب اطاعت از امام و خلیفه، هر چند ظالم و ستمگر باشد و اموال مردم را به زور از آنان بستاند، تمسک کرده‌اند، زیرا پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «گوش فرا دهید و اطاعت نمایید از حاکمان ولو بنده ای باشد که بینی بریده یا حبشی است. و به هر شخص نیکوکار و فاسقی در نماز اقتدا نمایید.» و نیز فرمود: «از حاکمان خود اطاعت کنید اگرچه مال تان را به غارت برده و کمر شما را بشکنند».(۷۳۴) ولی برخی، از خود اهل سنت با این گروه مخالفت کرده‌اند و معتقد به عدم وجوب اطاعت از پیشوای جائرند، همانند ماوردی در الأحکام السلطانیه(۷۳۵) و عبد القاهر بغدادی در اصول الدین(۷۳۶) و بزودی و ابن حزم ظاهری در الفِصَل فی الملل والأهواء و النحل(۷۳۷) و جرجانی در شرح المواقف(۷۳۸).

فتاوای علمای اهل سنت در حرمت خروج بر پیشوای ستمگر

همچنین علمای اهل سنت اتفاق کرده‌اند بر این‌که خروج بر ضدّ امام و خلیفه جائر و ستمگر جایز نیست. از قدما، عبداللّه بن عمر و احمد بن حنبل از مخالفین سرسخت خروج علیه خلیفه مسلمین بوده‌اند، گرچه ظالم و جائر باشد. ابوبکر مروزی از احمد بن حنبل

نقل می‌کنـد که او امر به جلوگیری از خون‌ریزی و انکار شدید از خروج علیه خلیفه مسـلمین می‌نمود.(۷۳۹) دکتر عطیه زهرانی در ذیل حکایت مروزی می‌گوید: «سـند این حکایت صحیح است و همین است مذهب سلف».(۷۴۰) امام نووی در شرح صحیح مسلم ادعـای اجماع نموده و می‌گویـد ...: « و امّا خروج بر امامان مسـلمین و جنگ با آنان به اجماع مسـلمین حرام است، اگر چه فاسق و ظالم باشند».(۷۴۱) ولی این ادعا صـحیح نیست، زیرا همان‌گونه که بعداً خواهیم گفت، شـیعه امامیه مخالف آن است و معتقد است که نه تنها اطاعت از حاکم ظالم و جائر و فاسق، جایز نیست بلکه خروج علیه او نیز با شرایط خاصی واجب است. دکتر محمّد فاروق نهبان حرمت خروج بر امام جائر و فاسق را به اکثر اهل سـنت نسبت می‌دهـد و می‌گویـد: «علما در حکم انقلاب و شورش علیه امام ظـالم و فاسق دو نظر دارنـد: نظر اوّل آن است که خروج بر امام و خلع او از قـدرت جایز است. این رأی معتزله و خوارج و زیـدیه و برخی از مرجئه است، بلکه خروج را واجب می‌داننـد و به آیه: { وَتَعَـاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى ، و آیه { فَقَـاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَـتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ }و آیه { لَا يَنَالُ عَهْـدِي الظَّالِمِينَ ، تمسک کرده‌اند ... نظر دیگر آن است که شمشـیر کشـیدن بر علیه امام جایز نیست، زیرا منجر به فتنه و خون‌ریزی خواهـد شـد و این نظرِ اکثریت اهل سنّت و رجال حـدیث و عـده زیادی از صـحابه از قبیل ابن عمر و سعد بن ابی وقاص و اسامهٔ بن زید است».(۷۴۲)

ادلّه اهل سنت بر وجوب اطاعت از جائر و حرمت خروج

ادلّه اهل سنت بر وجوب اطاعت از جائر و حرمت خروج

الف – روایات

علمای اهل سـنت در حرمت خروج بر امام جائر و وجوب اطاعت از او، به روایاتی تمسک کرده‌انـد که از طریق خودشان نقل شـده است، اینـک به برخی از آن‌هـا اشاره می‌کنیم: ۱ – مسـلم در صـحیح خود از حـذیفه نقل می‌کند که پیامبر اکرم‌صـلی الله علیه وآله فرمود: «بعد از من امامانی به حکومت می‌رسند که به هدایت من هدایت نمی‌شوند و به سنّت من عمل نمی‌کنند و زود است که قیام کننـد در میان آنان مردانی که قلب‌هایشان هماننـد قلب‌های شـیاطین است در بدن انسان. حذیفه می‌گوید: عرض کردم: چه کنم ای رسول خدا اگر چنین موقعیّتی را درک نمودم؟ حضـرت فرمود: گوش فرا می‌دهی و اطاعت می‌کنی اگر چه به کمر تو بکوبد و مال تو را به زور بگیرد؛ تو گوش به فرمان او بـده و او را اطاعت کن».(۷۴۳) ۲ – و نیز از ابن عباس نقل می‌کند که رسول خداصـلی الله علیه وآله فرمود: «هر کس از امام خود چیزی ببیند که موجب کراهت او شود باید صبر کند، زیرا کسـی که از جماعت جدا شود، به مرگ جاهلیت از دنیا رفته است».(۷۴۴) ۳ – و نیز در روایتی دیگر از پیامبر اکرم‌صـلی الله علیه وآله نقل می‌کنـد که فرمود: «به طور قطع هر کس بر سـلطان خود به اندازه یک وجب خروج کند به مرگ جاهلیت از دنیا رفته است».(۷۴۵) ۴ – و نیز از عبداللّه بن عمر بن خطّاب نقل می‌کند که در واقعه حرّه در زمان یزید بن معاویه می‌گفت: از رسول خداصلی الله علیه وآله شنیدم که می‌فرمود: «هر کس که از اطـاعت سـلطان خود بیرون رود، خـدا را ملاقـات می‌کنـد در حـالی که حجّت و دلیلی نـدارد. و هر کس که بمیرد و بر گردنش بیعت سلطان نباشد مانند مردن جاهلیت از دنیا رفته است».(۷۴۶)

ب – حفظ نظام امور مسلمین

برخی از علمای اهل سـنت برای عـدم جواز خروج علیه امام جائر و فاسق، به این قاعده اسـتدلال کرده‌اند که حفظ نظام مسـلمین در رأس امور است و خروج بر او سـبب وجود فتنه و هرج و مرج و خون‌ریزی در میان مسلمین می‌شود، لذا جایز نبوده بلکه حرام است. دکتر محمّـد فاروق نهبان می‌گویـد ...: « اکثر اهل سـنت بر این عقیده‌اند که خروج بر امام اگرچه جائر باشد جایز نیست، زیرا منجر

به فتنه و خون‌ریزی خواهد شد » (... ۷۴۷)

اشکال

الف – جواب روایات

این نظریّه که اطاعت از خلیفه و سلطان واجب است هر چند فاسق و ظالم باشد و خروج بر او نیز حرام است، از جهاتی اشکال دارد که به برخی از آن‌ها اشاره می‌کنیم: ۱ – مخالف با صریح آیات از آیات استفاده می‌شود که امامت و خلافت، حقّ انسان فاسق و جائر نیست و نباید از او اطاعت کرد»: الف – { وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَاماً قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ؛(۷۴۸) «به یاد آر هنگامی که خداوند ابراهیم را به اموری چند امتحان فرمود و او همه را به جای آورد، خدا بدو گفت: من تو را به پیشوایی خلق برگزیدم. ابراهیم عرض کرد: این پیشوایی را به فرزندان من نیز عطا خواهی نمود؟ خداوند فرمود: عهد من هرگز به ستمکاران نخواهد رسید.» ب ... – { أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهِدِّي إِلَّا أَنْ يُهْدَى فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ؛(۷۴۹) «آیا آن که خلق را به راه حقّ رهبری می‌کند سزاوارتر به پیروی است یا آن‌که هدایت نمی‌کند مگر آن‌که خود هدایت شود؟ پس شما مشرکان را چه شده و چگونه چنین قضاوت باطل برای بت‌ها می‌کنید؟». از این آیه استفاده می‌شود کسی که هدایت به حقّ نمی‌کند سزاوار اطاعت و متابعت نیست. ج – برخی از آیات، عقوبت خضوع و میل به ستمگران را آتش جهنم قرار داده، می‌فرماید: { وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ}؛(۷۵۰) «و شما مؤمنان هرگز نباید با ظالمان هم دست و دوست شوید وگرنه آتش کیفر آنان شما را خواهد گرفت.» د – قرآن حاکمی را که حکم به ما أنزل اللّه نکند کافر دانسته، می‌فرماید ...: { وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ؛(۷۵۱) «و هر کس به خلاف آن چه خدا فرستاده حکم کند چنین کس از کافران خواهد بود.» و می‌دانیم که اطاعت از کافر جایز نیست. ۲ – مخالف با ادله حرمت اطاعت اهل معصیت آیات بسیاری در قرآن به طور مطلق و عموم – به نحوی که مانع از تخصیص و تقیید است – از اطاعت اهل معصیت و گناه نهی می‌کند هر چند خلیفه و سلطان و امام باشد. ۱ – خداوند متعال می‌فرماید: { فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ(۷۵۲)} «پیروی مکن دروغ گویان را.» ۲ – { وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ(۷۵۳)} «و تو هرگز اطاعت مکن احدی از منافقان پست را که دائم سوگند می‌خورند.» ۳ – { وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ ؛(۷۵۴) «و تو هرگز اطاعت مکن کافران و منافقان را.» ۴ – { وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ؛(۷۵۵) «و از رفتار رؤسای مسرف و ستمگر که در زمین فساد می‌کنند و به اصلاح حال مردم نمی‌پردازند، پیروی نکنید.» ۵ – { فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِماً أَوْ كَفُوراً}؛(۷۵۶) «بر طاعت حکم پروردگار شکیبا باش و از مردم بدکار کفر پیشه اطاعت مکن.» ۶ – { وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطاً}؛(۷۵۷) «و هرگز آنان که ما دل‌هایشان را از یاد خود غافل کرده‌ایم و تابع هوای نفس خود شدند و به تبه کاری پرداختند، متابعت مکن.» ۷ – { يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولا * وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلا * رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْناً كَبِيراً}؛(۷۵۸) «در آن روز صورت‌هایشان در آتش دگرگون می‌شود و می‌گویند: ای کاش خدا و رسول را اطاعت می‌کردیم. و گویند: ای خدا! ما از بزرگان و پیشوایان خود اطاعت کردیم و ما را به گمراهی کشیدند. ای خدا! عذاب آنان را سخت و مضاعف ساز و به لعن و غضب شدید گرفتارشان ساز.» ۸ – { وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ}؛(۷۵۹) «و شما مؤمنان هرگز نباید با ظالمان همدست و دوست شوید و گرنه آتش کیفر آنان شما را خواهد گرفت.» ۳ – مخالفت با ادله امر به معروف و نهی از منکر خداوند متعال در قرآن کریم به طور عموم یا اطلاق دستور داده تا مردم را به معروف دعوت کرده و از منکر پرهیز دهند، این عمومات تمام افراد آمرین و مأمورین را شامل شده و انحای مختلف از آن را نیز شامل می‌گردد: خداوند متعال

می‌فرماید: { وَ لْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ أُولئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ؛(۷۶۰) «باید از میان شما جمعی دعوت به نیکی و امر به معروف و نهی از منکر کنند و آنان همان رستگارانند.» و نیز می‌فرماید: { كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ تُؤْمِنُونَ بِاللَّه ؛(۷۶۱) «شما بهترین امّتی هستید که برای انسان‌ها آفریده شده‌اید [چه این که] امر به معروف و نهی از منکر می‌کنید و به خدا ایمان دارید.» و نیز می‌فرماید: { لُعِنَ الَّذينَ كَفَرُوا مِنْ بَني إِسْرائيلَ عَلى لِسانِ داوُدَ وَ عيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذلِكَ بِما عَصَوْا وَ كانُوا يَعْتَدُونَ * كانُوا لا يَتَناهَوْنَ عَنْ مُنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ ما كانُوا يَفْعَلُونَ ؛ (۷۶۲) «کافران بنی اسرائیل بر زبان داود و عیسی بن مریم لعن [و نفرین] شدند این به خاطر آن بود که گناه کردند و تجاوز می‌نمودند. آنان از اعمال زشتی که انجام می‌دادند یکدیگر را نهی نمی‌کردند، چه بد کاری انجام می‌دادند.» ۴ – مخالفت با روایات اهل سنت این نظریه مخالف با روایات دیگری است که در مصادر حدیثی اهل سنّت وارد شده است که مردم را از اطاعت خلیفه جائر و فاسق نهی می‌کند. و ما می‌دانیم که: اولاً: هر روایتی را باید به کتاب خدا عرضه کرد؛ اگر با آن مخالف بود باید بر دیوار زد. ومی دانیم که روایات وجوب اطاعت از جائر با آیات قرآن مخالف است، لذا مورد قبول نیست. ثانیاً: روایاتِ وجوب اطاعت از جائر، با روایات حرمت اطاعت از جائر تعارض دارد و طبق قانون باب تعارض، مرجع، کتاب خداست و به آن دسته روایاتی عمل می‌شود که موافق با کتاب خداوند است؛ یعنی روایاتی که نهی از اطاعت جائر دارد. ثالثاً: بر فرض استقرار تعارض و عدم رجوع به قرآن، حد اقل باید حکم به تساقط شود و با تساقط، به عمومات قرآنی رجوع می‌کنیم که نهی از اطاعت جائر دارد. اینک به برخی از روایاتی که در مصادر حدیثی اهل سنت آمده و از اطاعت حاکم جائر و فاسق نهی نموده، اشاره می‌کنیم: الف – رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «چرخ آسیاب اسلام زود است به زودی به حرکت در می‌آید که به حرکت در آید. هر جا که قرآن دور می‌زند شما نیز به دور او بگردید. روزی خواهد آمد که سلطان و قرآن به جنگ یکدیگر آیند و از یکدیگر جدا شوند. به طور قطع زود است که بر شما پادشاهانی حکمرانی کنند، که بر خود به نوعی حکم می‌کنند و بر دیگران به نوعی دیگر. اگر از آنان اطاعت کنید، شما را گمراه می‌کنند. و اگر نافرمانی کنید شما را به قتل می‌رسانند. گفتند: ای رسول خدا! اگر آن زمان را درک کردیم چه کنیم؟ فرمود: همانند اصحاب عیسی باشید که با قیچی، بدن آنان تکه تکه می‌شد و بر دار می‌رفتند، ولی اطاعت از جائر نمی‌کردند. مردن در راه اطاعت بهتر است از زندگانی در معصیت».(۷۶۳) ب – عبد اللَّه بن عمر می‌گوید: رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «بر مرد مسلمان است که به حرف خلیفه خود گوش فرا داده و اطاعت او را کند در آنچه دوست داشته یا کراهت دارد، مگر آن‌که امر به معصیت شود که در این صورت اطاعت جایز نیست.(۷۶۴) ج – عبداللَّه بن مسعود می‌گوید: رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: «زود است که بعد از من مردانی متولّی امور شما گردند، که سنت را خاموش و عمل به بدعت کنند و نماز را از اوقاتش تأخیر اندازند. عرض کردم: ای رسول خدا! اگر آن زمان را درک کردم چه کنم؟ فرمود: از من سؤال می‌کنی که چه کنم ای فرزند ام عبد؟ کسی که خدا را معصیت می‌کند، اطاعت ندارد».(۷۶۵) ۵ – مخالف با احادیث اهل بیت‌علیهم السلام الف – سیوطی در تفسیر آیه شریفه: { لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ از علی بن ابی‌طالب‌علیه السلام نقل می‌کند که فرمود: «اطاعت تنها در معروف و کارهای نیک است». ب – طبری و دیگران از امام حسین صلی الله علیه وآله نقل کرده‌اند که آن حضرت‌علیه السلام در راه خود به طرف کوفه در منزل «بیضه» فرمود: «ای مردم! رسول خداصلی الله علیه وآله فرمود: هر کس سلطان ظالمی را ببیند که حلال خدا را حرام کرده، عهد خدا را شکسته، با سنت رسول خداصلی الله علیه وآله مخالفت کرده، در بین بندگان خدا به گناه و ظلم رفتار می‌کند؛ آن گاه به فعل و قول بر او اعتراض نکند و درصدد تغییر وضع موجود نباشد، بر خداوند است که او را در آن جایگاهی که باید برود، ببرد یعنی وارد جهنم کند».(۷۶۶) ج – طبری و دیگران نقل کرده‌اند که حسین بن علی‌علیه السلام در جواب نامه اهل کوفه چنین مرقوم داشت: «به جان خودم سوگند! نیست امام مگر کسی که به کتاب خدا عمل کرده و به قسط و عدل متمسک باشد. حقّ را ادا کرده و نفس خود را برای خداوند حبس نماید».(۷۶۷) د – باز طبری و دیگران نقل کرده‌اند که

حسین بن علی‌علیه السلام خطاب به ولید فرمود: «ای امیر! ما اهل بیت نبوت و جایگاه رسالت و محلّ آمد و شد ملائکه و محلّ نزول وحی ایم. تنها به وسیله ما خداوند فتح و ختم می‌نماید. یزید مردی است شارب الخمر، کشنده جان محترم، به طور علنی فسق و فجور انجام می‌دهد و کسی همانند من با او بیعت نمی‌کند».(۷۶۸) امام حسین‌علیه السلام کیست؟ امام حسین‌علیه السلام کسی است که به نصّ آیه تطهیر معصوم است. رسول خداصلی الله علیه وآله در حق او می‌فرماید: «الحسن و الحسین سیّدا شباب اهل الجنة»؛(۷۶۹) «حسن و حسین دو آقای جوانان اهل بهشت‌اند.» و نیز فرمود: «حسین منّی و أنا من حسین»؛(۷۷۰) «حسین از من است و من از حسین.» و در جایی دیگر فرمود: «خیر رجالکم علی بن أبی طالب، و خیر شبابکم الحسن و الحسین، و خیر نساءکم فاطمة بنت محمد»؛(۷۷۱) «بهترین مردان شما علی بن ابی‌طالب و بهترین جوانان شما حسن و حسین و بهترین زنان شما فاطمه، دختر محمّد است.» ابن عباس می‌گوید: پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «شبی که به معراج رفتم بر درِ بهشت دیدم نوشته بود: «لا إله إلّا اللّه، محمّد رسول اللّه، علی حبّ «حبیب» اللّه، الحسن والحسین صفوة اللّه، فاطمة أمَة اللّه «خیرة اللّه»، علی باغضهم لعنة اللّه»؛(۷۷۲) «خدایی به جز او نیست. محمد فرستاده اوست. علیّ محبوب اوست. حسن و حسین برگزیده خدایند، فاطمه کنیز خداست. لعنت خدا بر هر کسی باد که بغض آنان را در دل داشته باشد.» سرّ انتشار روایات اطاعت از جائر با وجود این همه روایات در کتب شیعه و سنی، که دلالت بر حرمت اطاعت از حاکم جائر و فاسق دارد، پی می‌بریم روایاتی که امر به اطاعت از حاکم جائر و فاسق دارد و خروج بر او را جائز نمی‌داند، از جعلیات حاکمان بنی‌امیه و بنی‌عباس است، تا بتوانند با وجود فسق و فجور و ظلمی که دارند، اطاعت مردم را از دست ندهند و مردم را به اطاعت از دستورهایشان ترغیب کرده، جلوی خروج علیه خودشان را بگیرند. و متأسفانه بدون هیچ‌گونه تأملی در این روایات و مقایسه آن‌ها با آیات و روایات دیگر، محدثان اهل سنت آن‌ها را در کتب حدیثی خود آورده و فقهای اهل سنت نیز به آن، فتوا داده‌اند. غیر از آن که این روایات با آیات و روایات دیگر متعارض است، باید به این نکته نیز توجه داشت که دشمن اگر در صدد جعل حدیث است، گاهی سندهای صحیح نیز جعل می‌کند.

ب – جواب حفظ نظام

از مجموعه ادله مخالفین خروج بر علیه حاکم جائر استفاده می‌شود که حفظ نظام واجب است، ولی باید توجه داشت که حفظ هر نظامی واجب نیست و تنها نظامی باید حفظ شود که حاکمش عادل و عمل‌کننده به دستورهای الهی باشد و حکومت نیز، اسلامی باشد. این نوع حکومت و حاکم را باید حفظ کرد و نباید با آن مخالفت ورزید. ولی اگر نظامی به اسم اسلام بوده، حاکم و حکومت آن اهل ظلم و فسق است، حفظ آن واجب نیست و باید برای برپایی نظام اسلامی قیام کرد و نظام طاغوتی و فسق را از میان برداشت، همان کاری که امام حسین‌علیه السلام با نظام طاغوتی و فسق و فجور یزید بن معاویه انجام داد.

چرا امام حسن‌علیه السلام صلح کرد ولی امام حسین‌علیه السلام قیام

چرا امام حسن‌علیه السلام صلح کرد ولی امام حسین‌علیه السلام قیام

موضوع صلح امام حسن مجتبی‌علیه السلام از جمله موضوعاتی است که مورد اختلاف اهل نظر و تاریخ است. برخی حضرت را متهم به بی کفایتی برای مقام و منصب خلافت و امامت کرده، معتقدند که آن حضرت قدرت تحمّل مسؤولیت‌های حکومت را نداشته است. ولی برخی دیگر می‌گویند: ایشان همانند پدر خود قابلیّت و کفایت این پست و مقام را داشته، ولی شرایط و موقعیّت حسّاس در عصر حضرت اقتضا می‌کرد تا تن به مصالحه دهند. و به عبارت دیگر حضرت را مجبور به صلح و متارکه جنگ کردند. در این مبحث درصدد شرح تبیین وقایعی خواهیم شد که منجرّ به مصالحه حضرت با اهل شام گردید.

سخنان امام علی‌علیه السلام در مذمّت اهل کوفه

برای روشن شدن وضعیّت مردم کوفه - همان کسانی که با امام حسن مجتبی‌علیه السلام بیعت کردند - به کلمات امام علی‌علیه السلام رجوع می‌کنیم که مدتی را با همین مردم سپری کرده و امیر آنان بوده است. ۱ - حضرت علی‌علیه السلام در جایی خطاب به اهل کوفه می‌فرماید: «الحمدللّه علی ما قضی من أمر، و قدّر من فعل، و علی ابتلائی بکم أیّتها الفرقة التی اذا امرتُ لم تطع، و اذا دعوت لم تُجب »؛(... ۷۷۳) «خدا را بر آن چه که خواسته و هر کار که مقدّر فرمود ستایش می‌کنم. و او را بر این گرفتار شدنم به شما [کوفیان] میستایم. ای مردمی که هر بار فرمان دادم اطاعت نکردید، و هر زمان که شمار ا دعوت کردم پاسخ ندادید.» ۲ - حضرت در جای دیگر می‌فرماید ...: « لقد کنت أمس أمیراً فاصبحتُ الیوم مأموراً، و کنت أمس ناهیاً فأصبحت الیوم منهیّاً، و قد أحببتم البقاء و لیس لی أن أحملکم علی ماتکرهون »؛(... ۷۷۴) «من دیروز فرمانده و امیر بودم ولی امروز فرمانم می‌دهند. دیروز بازدارنده بودم اما امروز مرا باز می‌دارند. شما زنده ماندن را دوست دارید، من نمی‌توانم شما را به راهی که دوست ندارید اجبار کنم.» ۳ - حضرت علی‌علیه السلام بعد از آن که بر او خبر آوردند بسر بن ارطاة از طرف معاویه بر یمن غالب شده و نماینده و مأمور او از آن دیار بازگشته‌اند، بالای منبر رفت و در حالی که از کوتاهی اصحاب خود در جهاد و مخالفت آنان با خود شکایت می‌کرد فرمود ...: « انبئت بسراً قد اطلع الیمن و انّی واللّه لأظنّ انّ هولاء القوم سیدالون منکم باجتماعهم علی باطلهم و تفرّقکم عن حقّکم و بمعصیتکم امامکم فی الحقّ و طاعتهم امامهم فی الباطل، و بأدائهم الی صاحبهم و خیانتکم، و بصلاحهم فی بلادهم و فسادکم، فلو ائتمنت احدکم علی قعب لخشیت ان یذهب بعلاقته، اللّهم انّی قد مللتهم و ملّونی و سئمتهم و سئمونی، فابدلنی بهم خیراً منهم، و أبدلهم بی شرّاً منّی »؛(... ۷۷۵) «به من خبر رسید که بسر بن ارطاة بر یمن تسلط یافته است، سوگند به خدا! می‌دانستم که مردم شام به زودی بر شما غلبه خواهند کرد، زیرا آن‌ها در یاری کردن باطل خود، وحدت دارند، و شما در دفاع از حق متفرّقید، شما امام خود را در حق نافرمانی کرده، آنان امام خود را در باطل فرمان بر دارند. آن‌ها نسبت به رهبر خود امانت‌دار و شما خیانت کارید، آن‌ها در شهرهای خود به اصلاح و آبادانی مشغولند و شما به فساد و خرابی [آن قدر فرومایه اید]که اگر من کاسه چوبی آب را، به یکی از شما به امانت دهم می‌ترسم که بند آن را بدزدید. خدایا! من این مردم را با پند و تذکرهای مداوم خسته کرده‌ام و آن‌ها نیز مرا خسته نموده‌اند، آن‌ها از من به ستوه آمده، و من نیز از آن‌ها به ستوه آمده و دل شکسته‌ام، به جای آنان افرادی بهتر به من مرحمت فرما و به جای من بدتر از من بر آن‌ها مسلّط کن.» ۴ - و هنگام دعوت مردم برای حرکت به سوی شام فرمود: «افٍّ لکم لقد سئمت عتابکم، أرضیتم بالحیوة الدنیا من الآخرة عوضاً، و بالذلّ من العزّ خلفاً، اذا دعوتکم الی جهاد عدوّکم دارت أعینکم کأنّکم من الموت فی غمرة و من الذهول فی سکرة »؛(... ۷۷۶) «نفرین بر شما کوفیان که از فراوانی سرزنش شما خسته شده‌ام. آیا به جای زندگی جاویدان قیامت، به زندگی زودگذر دنیا رضایت داده‌اید؟ و به جای عزّت و سربلندی، بدبختی و ذلّت را انتخاب کرده‌اید؟ شما را به جهاد با دشمنتان دعوت می‌کنم، چشمتان از ترس در کاسه می‌گردد، گویا ترس از مرگ عقل شما را ربوده و چون انسان‌های مست از خود بیگانه شده، حیران و سر گردانید.» از این کلمات به دست می‌آید که حضرت علی‌علیه السلام به جهات مختلف از لشکریان خود ناراضی بوده است، لشکریانی که در آینده‌ای نه چندان دور با امام حسن‌علیه السلام بیعت کرده و او را امیر و سرپرست خود انتخاب کردند. اینک به برخی از این جهات و حالات اشاره می‌کنیم: الف - روح استبداد و سرکشی و استقلال‌طلبی در رأی و نظر. ب - خسته شدن هر دو یعنی امام علی‌علیه السلام و لشکریان آن حضرت از یکدیگر. ج - تمایل برخی از لشکریان حضرت به حکومت شام به جهت حقد و کینه‌ای که نسبت به آن حضرت داشتند. د - وجود طایفه‌ای از خوارج با آن حالات خشک و تحجّر نفسانی، که در بر هم زدن وضعیّت موجود نقش به سزایی داشته‌اند. امام حسن مجتبی‌علیه السلام با چنین لشکری مواجه است که با پدرش چنان کردند، حال وظیفه حضرت در آن وضعیت حسّاس چه بود؟ با آنان و با دشمن مقابل که از اهل شام به سرکردگی معاویه است چگونه باید برخورد کند؟ در چنین وضعیتی اگر قرار بر صلح و متارکه گذاشته‌اند آیا کوتاهی

از جانب ایشان بوده یا یاران گوش به فرمان نداشته است؟ واضح است که حضرت بر این کار مجبور شده‌اند.

لشکریان امام حسن‌علیه السلام!!

لشکریان امام حسن‌علیه السلام!!

بعد از به حکومت رسیدن امام حسن مجتبی‌علیه السلام در کوفه، معاویه درصدد تدارک جنگ با حضرت برآمد تا عراق را فتح کند. معاویه در برخی از نامه‌های خود به والیان و دست نشاندگانش می‌نویسد: «برخی از اشراف کوفه و رهبران قبایل آن دیار به من نامه نوشته‌اند و در آن از من برای خود و عشیره هایشان امان خواسته‌اند».(۷۷۷) در عین حال امام حسن‌علیه السلام نیز مردم کوفه را برای جهاد و مقابله با سپاه شام دعوت کرد، لکن لشکریان و سپاه حضرت از دسته جات و افرادی با عقاید گوناگون تشکیل شده بود، که می‌توان آنان را به چند دسته تقسیم بندی کرد:

۱ – خوارج

همان کسانی که از اطاعت حضرت علی‌علیه السلام بیرون آمده و به جنگ با ایشان پرداختند.

۲ – متمایلین به دولت بنی امیه

این گروه که در بین لشکریان امام حسن‌علیه السلام وجود داشتند، به دو دسته تقسیم می‌شدند: الف – کسانی که در حکومت کوفه به مطامع دنیوی خود نمی‌رسیدند، و لذا چشم طمع آن‌ها را واداشت تا میل به حکومت شام به سرکردگی معاویه داشته باشند. ب – کسانی که با حضرت علی‌علیه السلام مخالف بوده و در دل کینه او را می‌پروراندند.

۳ – متعصّبان

این دسته، تعصّب قبیله‌ای داشتند و به همین جهت در لشکر حضرت شرکت کرده بودند.

۴ – بی هدف‌ها

عدّه‌ای دیگر بدون هیچ هدف و انگیزه‌ای در لشکر حضرت شرکت کرده بودند. و یا به تعبیر دیگر همین که مشاهده کردند مردم به جنگ می‌روند آنان نیز به دنبال دیگران راه افتادند و در لشکر حضرت شرکت جستند.

۵ – گروه مخلص

در میان لشکر امام حسن‌علیه السلام تنها یک گروه مخلص بود که مقام و منزلت حضرت را می‌دانستند و از او بدون هیچ اعتراضی پیروی می‌کردند. آنان همان افراد شیعه عقیدتی واقعی و فدوی بودند که جانشان را برای خدا و اهداف امام حسن مجتبی‌علیه السلام در طبق اخلاص گذاشتند، گر چه تعداد این دسته بسیار اندک بودند.

آگاهی از موقعیت

امام حسن‌علیه السلام از این موقعیّت حساس لشکر خود و انبوه لشکر شام و فداکاری آنان به نفع معاویه آگاهی داشت. از طرف

دیگر معاویه نیز از نقاط ضعف و ضربه‌پذیر لشکر امام‌علیه السلام آگاهی داشت. و لذا در ابتدا طرح صلح را به حضرت پیشنهاد نمود، تا لشکر او را از درون سست و بی انگیزه کند. امام حسن مجتبی‌علیه السلام از آن جا که از کید و مکر معاویه آگاهی داشت در ابتدا لشکری در حدود دوازده هزار نفر به فرماندهی عبیداللّه بن عباس برای مقابله با معاویه فرستاد. لشکر حضرت در منطقه «مسکن» با لشکر معاویه برخورد نمود. حضرت از نشانه‌های فتنه و دسیسه‌های معاویه با خبر بود که چگونه با فرستادن جاسوسانی در میان لشکریانش در صدد جلب توجه آنها برآمده است. عده‌ای نیز به جهت سست کردن انگیزه لشکر حضرت، این شایعه را در میان آنان پخش نمودند که امام حسن‌علیه السلام با معاویه مکاتبه کرده و پیشنهاد صلح را پذیرفته است، پس چرا ما باید با معاویه بجنگیم؟!(۷۷۸) در بین لشکریان حضرت همهمه‌ای افتاد. برخی موضوع صلح را تصدیق و برخی آن را تکذیب می‌کردند. معاویه در نامه‌ای به عبیداللّه بن عباس چنین نوشت: «حسن با من درباره صلح نامه نگاری کرده و امر خلافت را به من واگذار کرده است. اگر در طاعت من داخل شوی تو را امیر خواهم کرد وگرنه یک فرد معمولی خواهی بود». او این نامه را به همراه یک میلیون درهم برای عبیداللّه فرستاد.(۷۷۹) معاویه در جنگ‌های خود با دشمنان نقاط ضعف آنان را خوب می‌شناخت و از آن راه وارد می‌شد. عبیداللّه با مشاهده این وضع دعوت معاویه را پذیرفت و شبانه به لشکر او پیوست. صبح که شد لشکر حضرت، خود را بدون امیر دیدند. امام حسن‌علیه السلام امیر دیگری از قبیله کنده با چهار هزار لشکر برای مقابله با لشکر معاویه فرستاد. به منطقه «الانبار» که رسید، معاویه پانصد هزار درهم نیز برای او فرستاد و وعده ولایت برخی از شهرها را به او داد. آن امیر نیز با دویست نفر از خواصش به معاویه پیوست. آن گاه حضرت، امیری دیگر از قبیله مراد برای مقابله با لشکر معاویه فرستاد. او نیز همانند امیر قبلی خیانت کرده و به لشکر معاویه پیوست. و این عمل بعد از قسم هایی بود که نزد امام حسن‌علیه السلام خورد که همانند امیر قبلی گول حرف‌های معاویه را نخورد، ولی همه قسم‌ها را زیر پا گذاشت و به حضرت بی وفایی کرد.(۷۸۰) حضرت بر نظر و عقیده خود برای مقابله با معاویه پافشاری می‌کرد.ولی از طرفی هم می‌دانست که ادامه این وضعیت به صلاح اسلام و مسلمین نخواهد بود، و در حقیقت ادامه آن انتحار و خودکشی خود و بنی هاشم و عدّه‌ای از خواصّ شیعیان را در پی خواهد داشت. امام حسن‌علیه السلام برای امتحان و اثبات ضعف و سستی لشکریان خود و در ضمن خطبه‌ای فرمود: «آگاه باشید! همانا معاویه ما را به چیزی دعوت کرده که در آن عزّت و انصاف نیست، اگر مرگ را اراده کرده‌اید با او به مقابله می‌پردازیم و با شمشیر، حکم خدا را بر او اجرا می‌کنیم، و اگر حیات و زندگی را ترجیح داده‌اید ما قبول می‌کنیم و برای شما رضایت و صلح می‌طلبیم ... مردم از هر طرف فریاد زدند که ما زندگی و بقا را می‌خواهیم!! لذا صلح نامه را امضاء کن.(۷۸۱) در این موقع بود که امام حسن‌علیه السلام نیّت لشکریان خود را بیرون ریخت و آنان ضعف و سستی خود را ابراز نمودند و همگی یا بیشتر آنان سلامتی و صلح را بر جنگ با معاویه ترجیح دادند!!

بندهای صلح نامه

معاویه از این موقعیت استفاده کرد، و لذا نامه‌ای مهر زده را به سوی حضرت فرستاد تا هر شرطی را که برای خود و اهل بیت و شیعیانش می‌خواهد در آن بگنجاند. حضرت‌علیه السلام در آن نامه شروطی را درج نمود و از معاویه عهد و میثاق گرفت که به آن شروط ملتزم باشد و عمل کند. معاویه در ظاهر شرطها را پذیرفت، گر چه در باطن به هیچ کدام از آن‌ها اعتقاد نداشت و درصدد بود که در موقعیتی مناسب همه آن شروط را زیر پا گذارد. شرایط حضرت عبارت بود از: ۱ - واگذاری امر خلافت به معاویه به شرط این که به کتاب خدا و سنت رسولش عمل کند. ۲ - امر خلافت بعد از معاویه به امام حسن‌علیه السلام واگذار شود، و در صورتی که پیشامد یا حادثه‌ای آن را به برادرش امام حسین‌علیه السلام تفویض کند. و هرگز حقّ واگذاری خلافت به دیگری را نداشته باشد. ۳ - سبّ و دشنام به حضرت علی‌علیه السلام را رها کرده، در قنوت‌های نماز، حضرت را دشنام ندهند. او را به جز خیر یاد نکنند. ۴ - از بیت‌المال کوفه که پنج میلیون است چشم پوشی کرده و نیز هر سال یک میلیون درهم برای [امام] حسین بفرستد.

و بنی هاشم را در عطا ها و صله ها بر بنی عبد شمس برتری دهد. و در بین اولاد کسانی که با امیرالمؤمنین‌علیه السلام در جمل شهید شدند و نیز در بین اولاد کسانی که با حضرت در جنگ صفین شهید شدند یک میلیون درهم تقسیم نماید. ۵ - مسلمانان هر کجا که هستند چه در شام و چه در عراق، حجاز و یمن همگی در امن و امان باشند. سیاه و قرمز همه در امان بوده و کسی به جهت گذشته خود توبیخ و دنبال نشود. اصحاب علی‌علیه السلام نیز در هر کجا که هستند در امان بوده و به شیعیان او هیچ مصیبتی وارد نگردد. جان‌ها و اموال و اولاد و زنان اصحاب و شیعیان علی‌علیه السلام در امان باشند و هیچ کس از آنان تحت تعقیب نباشند و به کسی از آنان تعرّض نشود و حقّ هر صاحب حقّی پرداخت شود ... و هرگز به حسن بن علی و برادرش حسین و تمام اهل بیت رسول خداصلی الله علیه وآله مخفیانه و آشکار تعرضی صورت نگیرد، و هیچ یک از آنان را در هیچ منطقه‌ای نترسانند. این بود برخی از شروط امام حسن مجتبی‌علیه السلام که حضرت در صلح نامه به آن اشاره فرمود.(۷۸۲) با ملاحظه این شروط به دست می‌آید که حضرت هرگز درصدد تثبیت خلافت معاویه نبوده و تنها به جهت مصالح وقت چنین تدبیری اندیشیده است.

دو موقعیّت مخالف

برخی از کسانی که معرفت چندانی به مقام و منزلت امام ندارند، درصدد برتری دادن امام حسین‌علیه السلام بر امام حسن‌علیه السلام برآمده‌اند، به جهت این که امام حسین‌علیه السلام با دشمنان خدا با کمی لشکر و نیرو جنگ کرد و به شهادت رسید ولی امام حسن‌علیه السلام موقف دیگری را اتّخاذ نمود!! ولی این عقیده و بینش بسیار سطحی و از بی معرفتی به امام و عصمت او سرچشمه می‌گیرد. زیرا: اولاً: ما معتقدیم که وظیفه هر یک از امامان از قبل برای آنان تهیه و تنظیم شده و توسط پیامبرصلی الله علیه وآله ابلاغ گردیده است. و آنان نیز تمام دستورات را که عین مصلحت اسلام و مسلمین است بدون کم و زیاد اجرا نموده‌اند. ثانیاً: با ملاحظه وضعیّت یاران این دو امام معصوم، چنین تصمیم‌گیری از هر کدام عین واقعیّت و صواب به نظر می‌رسد. خیانت کوفی ها نسبت به امام حسین‌علیه السلام به نحوی بود که زمینه را در نهایت برای پیروزی حضرت فراهم ساخت، خصوصاً آن که حضرت با اهل و عیال خود به طرف عراق حرکت کرد و آنان او را به سوی خود دعوت کرده بودند، در حالی که برای امام حسن‌علیه السلام چنین موقعیتی فراهم نبود. ثالثاً: از طرفی دیگر، لشکریان امام حسن‌علیه السلام بعد از بیعت با حضرت و حرکت برای جنگ نقض بیعت کردند، ولی مردم کوفه در عصر امام حسین‌علیه السلام گرچه برای بیعت با او دعوت کردند ولی قبل از بیعت و حرکت به جنگ با دشمنان حضرت با او به مخالفت پرداختند. لذا بدین جهت لشکریان امام حسن‌علیه السلام خبیث‌تر به نظر می‌رسند تا مردم کوفه در عصر امام حسین‌علیه السلام، آنانی که به حضرت نامه نوشتند تا به یاری‌اش بپردازند. امام حسن‌علیه السلام در میان لشکریان خود افرادی مخلص و فداکار به اندازه اصحاب باوفای امام حسین‌علیه السلام نداشت تا با دشمن بجنگند. رابعاً: با مراجعه به سیره و حالات دشمنان این دو امام از طرفی و خلیفه به ناحق در عصر آن دو پی خواهیم برد که در این دو عصر دو نوع تصمیم‌گیری متفاوت لازم بود، همان کاری که این دو امام انجام دادند؛ یکی صلح و دیگری جنگ و شهادت. دشمن مقابل امام حسن‌علیه السلام معاویه است و دشمن امام حسین‌علیه السلام یزید، فرزند معاویه است. این دو خلیفه به ناحق دو سیره مختلف داشتند. معاویه گرچه مردی حیله‌گر و فاسق بود و در جهت محو آثار اسلامی از هیچ کاری فروگذاری نمی‌کرد ولی در ظاهر، احکام اسلامی را تا حدودی مراعات می‌نمود. اما یزید بن معاویه نه تنها در باطن با اسلام دشمن بود، بلکه آشکارا نیز دشمنی و خصومت خود را با اسلام و پیامبر خداصلی الله علیه وآله ابراز می‌داشت و به هیچ یک از مقدسات اسلامی پایبند نبود. معاویه گرچه در ظاهر حرمتی برای بنی هاشم قائل بود ولی یزید هیچ گونه احترام و حرمتی برای آنان نمی‌شناخت. به همین جهت است که پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «الحسن و الحسین امامان قاماً او قعداً»؛(۷۸۳) «حسن و حسین هر دو امامند چه این که قیام کنند یا صلح نمایند.» لذا ما معتقدیم که اگر امام حسین‌علیه السلام در عصر امامت امام حسن‌علیه السلام بود همان کاری را می‌کرد که

برادرش امام حسن‌علیه السلام انجام داد و نیز اگر امام حسن‌علیه السلام در عصر امامت امام حسین‌علیه السلام قرار داشت همان کاری را می‌کرد که برادرش امام حسین‌علیه السلام انجام داد، زیرا آنان همگی زمان شناس بوده و هر کاری را که انجام می‌دادند و هر تصمیمی را که می‌گرفتند با در نظر گرفتن مصلحت واقعی اسلام و مسلمین بوده است.

حکم روزه عاشورا چیست؟

حکم روزه عاشورا چیست؟

درباره حکم روزه عاشورا نزد فقها اختلاف شدید وجود دارد، برخی آن را مستحب و برخی حرام و برخی مکروه می‌دانند. اقوال دیگری نیز در این مسأله وجود دارد. آیا تشریع این روزه به جهت موافقت با یهود بوده است؟ آیا بعد از تشریع روزه ماه مبارک رمضان این روزه ترک شده است؟ آیا پیامبر و اهل بیت‌علیهم السلام چنین روزه‌ای می‌گرفتند؟ آیا بنی امیه بر این روزه به جهت شادی و سرور تأکید داشته‌اند؟ این‌ها سؤالاتی است که در این بحث به آن می‌پردازیم.

روزه عاشورا قبل از تشریع روزه رمضان

فقها در حکم روزه عاشورا قبل از نزول آیه روزه ماه رمضان اختلاف نموده‌اند که آیا واجب بوده است یا خیر؟ مطابق رأی برخی از علمای امامیه و نیز مفاد برخی از روایات، احتمال اوّل یعنی وجوب است. و امّا عامه، از جمله از ابوحنیفه نقل شده که قائل به وجوب است. و ظاهر مذهب شافعی این است که این روزه واجب نبوده است. برای شافعی دو قول و از احمد دو نوع روایت نقل شده است. اینک به آرای برخی از فقهای فریقین اشاره می‌کنیم:

آرای فقهای امامیه

۱ – محقّق قمی‌رحمه الله می‌فرماید: «ظاهر از اخبار آن است که روزه عاشورا قبل از نزول روزه ماه رمضان واجب بوده و سپس ترک شده است».(۷۸۴) ۲ – سید عاملی می‌نویسد: «در روزه عاشورا اختلاف است که واجب بوده یا خیر. آن چه در روایات ما آمده این است که این روزه قبل از نزول روزه ماه رمضان واجب بوده است. و از جمله کسانی که روایت آن را نقل کرده‌اند، زراره و محمّد بن مسلم است».(۷۸۵) ۳ – مجلسی‌رحمه الله از کتاب «المنتقی» نقل می‌کند که در سال اوّل هجرت رسول خداصلی الله علیه وآله عاشورا را روزه گرفت و دیگران را نیز به آن امر کرد».(۷۸۶) از ظاهر کلمات فقهای امامیه استفاده می‌شود که آنان رأی معینی را در این باره انتخاب نکرده‌اند و تنها به نقل اختلافات و مفاد روایات اکتفا کرده‌اند، به جز محقق قمی که استناد به ظاهر روایاتی کرده که از آنها استفاده وجوب می‌شود.

آرای فقهای اهل سنت

۱ – قاضی عینی می‌گوید: «در حکم روزه عاشورا در اوّل اسلام اختلاف کرده‌اند، ابوحنیفه گفته: قبلاً واجب بوده است. اصحاب شافعی نیز دو رأی داده‌اند: مشهور آن دو این است که از زمان شرع اسلام مستحب بوده و هرگز در این امت واجب نشده است، ولی مستحب مؤکّد بوده است، و بعد از نزول روزه ماه رمضان بر اصل استحباب بدون تأکید باقی مانده است. رأی دوّم اصحاب شافعی همانند ابوحنیفه است. عیاض گفته: برخی از سلف، قائل بودند که این روزه واجب بوده و بر وجوب آن باقی است و نسخ نشده است، ولی قائلین به این رأی منقرض شده‌اند و اجماع بر عدم وجوب، و ثبوت استحباب حاصل است».(۷۸۷) ۲ – ابن قدامه

می گوید: «در روزه عاشورا اختلاف است که آیا واجب بوده یا خیر؟ قاضی می گوید: واجب بوده است و این قیاس مذهب است. و او به دو دلیل استدلال کرده است. و از احمد روایت شده که واجب بوده است».(۷۸۸) ۳ - کاسانی می‌نویسد: «روزه عاشورا در آن روز واجب بوده است».(۷۸۹) ۴ - عسقلانی می گوید: «از مجموع احادیث استفاده می‌شود که واجب بوده است».(۷۹۰) آن گاه برای اثبات ادعای خود شش دلیل ذکر می کند».

نقد کلام عسقلانی

ابن حجر می‌نویسد: «پیامبرصلی الله علیه وآله در موضوعاتی که امری برای آن‌ها از جانب خداوند نرسیده بود، موافقت با یهود را دوست داشت، خصوصاً در مواردی که رأی یهود مخالف بت پرستان بود».(۷۹۱) اشکال این ادعا مخالف با روایات نبوی است؛ زیرا پیامبرصلی الله علیه وآله در جهت مخالفت با یهود فرمود: «صوموا عاشوراء و خالفوا فیه الیهود»؛(۷۹۲) «عاشورا را روزه بگیرید و در آن با یهود مخالفت کنید.» و نیز یعلی بن شدّاد از پدرش روایت کرده که پیامبرصلی الله علیه وآله فرمود: «صلّوا فی نعالکم و خالفوا الیهود»؛(۷۹۳) «در نعلین خود نماز گزارید و با یهود مخالفت کنید.» و در روایتی دیگر از پیامبرصلی الله علیه وآله روایت شده که فرمود: «لاتشبّهوا بالیهود»؛(۷۹۴) «خود را به یهود شباهت ندهید.» حال با وجود چنین روایاتی آیا می‌توان ادعا کرد که روزه عاشورا به جهت تشبّه به یهود تشریع شده است و پیامبرصلی الله علیه وآله تشبه به آنان را دوست داشته است؟!

یهود و روزه عاشورا

با مراجعه به تاریخ پی می‌بریم که مدار سنت نزد یهود ماه شمسی بوده است نه قمری، و لذا روزه آنان در روز عاشورا و محرّم نبوده است، همان گونه که روز غرق شدن فرعون روز عاشورا نبوده، بلکه روز دهم از ماه آنان یعنی تشرین که کپور (کافره) می‌نامند بوده است. و بر فرض این که آن روز با ورود پیامبرصلی الله علیه وآله به مدینه در روز دهم محرّم همراه بوده، این محض اتفاق است. و لذا این که گفته شده روزه عاشورا منشأ یهودی داشته و از آنان به اسلام منتقل شده است، اصل و اساسی ندارد. ابوریحان می گوید: «تشرین سی روز است ... و در روز دهم از آن روزه کپور وارد است که به آن عاشورا می گویند. و این در بین روزه‌های دیگر امتیازی خاص دارد و لذا واجب شده است ».(... ۷۹۵) حسن بن علی سقّاف شافعی می گوید: «الآن ما مشاهده نمی کنیم که شخصی یهودی روز دهم محرم را روزه گرفته یا آن را عید بداند، و در هیچ نوشته تاریخی به آن اشاره نشده است، بلکه آنان روز دهم از ماه تشرین را روزه می گرفتند ».(... ۷۹۶) او همچنین می گوید: «یهود تقویم خاصی برای خود دارد که با تقویم عرب اسلامی اختلاف آشکاری دارد. و این تقویم از ماه (تشرین) و سپس (حشران) شروع می‌شود و به ماه (ایلول) ختم می‌شود که ماه دوازدهم است. و در هر سالی کبیسه‌ای دارد که به آن یک ماه اضافه می‌شود، تا سال کبیسه سیزده ماه شود که همان آذر دوم است و آن بین آذر ماه هفتم و نیسان ماه هشتم فاصله می گردد، و لذا آذر دوم ماه هفتم است. و عدد روزهای سال در سال‌های عادی ۳۵۳ یا ۳۵۴ یا ۳۵۵ روز است، ولی در سال کبیسه ۳۸۳ یا ۳۸۴ یا ۳۸۵ روز به حساب می‌آید. و لذا تقویم یهودی که الآن رایج است ماه‌های آن قمری و سال‌های آن شمسی است».(۷۹۷) محمود پاشا فلکی درباره تقویم عرب قبل از اسلام می‌نویسد: «از تاریخ به دست می‌آید که یهودیان عرب نیز عاشورا داشتند. و عاشورا همان روز دهم از ماه تشرین است که اوّل ماه‌های سال مدنی آنان به حساب آمده و هفتمین ماه سال دینی شان است. و سال نزد یهود شمسی است نه قمری، لذا روز عاشورا که در آن روز فرعون غرق شد، مقیّد به دهم محرّم نیست، بلکه به صورت اتفاق با زمان و روز ورود پیامبرصلی الله علیه وآله به مدینه موافق شده است».(۷۹۸)

حکم روزه عاشورا

روایاتی که درباره روزه عاشورا وارد شده مختلف است: با مراجعه به مصادر روایی شیعه پی می‌بریم که در برخی از آن‌ها اشاره شده که کفّاره یک سال به حساب می‌آید، و این که روز عاشورا روز برکت و نجات است و پیامبرصلی الله علیه وآله حتی کودکان را به امساک و روزه داری آن روز سفارش می‌کرده است.(۷۹۹) و در برخی دیگر خلاف آن رسیده است؛ یعنی مفاد آن چنین است که روزه عاشورا را باید ترک نموده و منهی عنه است. و در برخی دیگر به بدعت بودن آن اشاره شده و نیز گفته شده که آن روز امساک ندارد، و یا اینکه بهره روزه دار در آن روز آتش است. و نیز در برخی دیگر اشاره شده که پیامبرصلی الله علیه وآله آن روز را امساک نمی‌کرده است. نسبت به سیره عملی امامان معصوم قابل ذکر است که بدانیم از آنان یا اصحابشان هرگز نرسیده که آن روز را روزه می‌گرفتند. و اگر امساک در آن روز مستحب بود، معصوم در ترک آن استمرار نمی‌نمود.(۸۰۰) در کتب اهل سنت نیز روایات در این موضوع مختلف است؛ زیرا مفاد بسیاری از آن روایات استحباب و تأکید بر روزه آن روز است، ولی برخی دیگر از روایات مغایر با آن‌ها است، به اینکه پیامبرصلی الله علیه وآله روز عاشورا را روزه نمی‌گرفته و یا امر به روزه آن روز بعد از نزول روزه ماه رمضان نمی‌کرده است.(۸۰۱)

روایات مانعه

۱ – شیخ صدوق‌رحمه الله به سند خود از امام باقرعلیه السلام نقل کرده که حضرت درباره روزه عاشورا فرمود: «کان صومه قبل شهر رمضان، فلمّا نزل شهر رمضان ترک»؛(۸۰۲) «روزه عاشورا قبل از ماه رمضان بود، ولی چون روزه ماه رمضان نازل شد، آن روزه ترک شد.» ۲ – کلینی‌رحمه الله به سندش از امام باقر و امام صادق‌علیهما السلام نقل کرده که فرمود: «لاتصم فی عاشوراء و لاعرفهٔ بمکهٔ و لا فی المدینهٔ و لا فی وطنک و لا فی مصر من الامصار»؛(۸۰۳) «در روز عاشورا و عرفه در مکه و مدینه و در وطنت و در شهری از شهرها روزه نگیر.» ۳ – و نیز به سندش از امام باقرعلیه السلام نقل کرده که در جواب سؤال از روزه روز عاشورا فرمود: «صوم متروک بنزول شهر رمضان، و المتروک بدعهٔ»؛ «این روزه‌ای است که با نزول روزه ماه رمضان متروک شده است، و متروک بدعت است.» راوی می‌گوید: همین سؤال را از امام صادق‌علیه السلام بعد از پدرش کردم؟ همین جواب را داده و سپس فرمود: «أما انّه صوم یوم ما نزل به کتاب، و لاجرت به سنّهٔ، الاّ سنّهٔ آل زیاد بقتل الحسین بن علی»؛(۸۰۴) «آگاه باش! این، روزه روزی است که قرآن بر آن نازل نشده و سنت بر آن جاری نشده است، جز آنکه سنت آل زیاد با کشتن حسین بن علی بوده است.» ۴ – همچنین کلینی به سند خود از عبدالملک نقل کرده که گفت: از امام صادق‌علیه السلام درباره روزه عاشورا و تاسوعا از ماه محرم سؤال کردم؟ حضرت فرمود: روز نهم روزی است که در آن روز حسین و اصحابش در کربلا محاصره شدند. و اسب سواران اهل شام جمع شدند و آنان را در کربلا پیاده نمودند. و ابن مرجانه و عمر بن سعد به جهت کثرت اسب سواران خشنود شدند، و حسین و اصحابش را در آن روز ضعیف شمردند، و یقین کردند که برای حسین یاوری نمی‌رسد، و اهل عراق او را کمک نخواهند کرد. پدرم به فدای مستضعف غریب! آن گاه فرمود: و امّا روز عاشورا پس روزی است که در آن روز حسین‌علیه السلام در بین اصحابش بر زمین افتاد و اصحابش نیز در کنار حضرت بر زمین افتادند. آیا در چنین روزی باید روزه گرفت؟ هرگز! قسم به پروردگار بیت الحرام. آن وقت، روز روزه داری نیست، آن وقت تنها روز حزن و مصیبت است که بر اهل آسمان و اهل زمین و جمیع مؤمنین وارد شده است. و روز شادی و سرور برای فرزند مرجانه و آل زیاد و اهل شام است. غضب خدا بر آنان و بر ذریّه آنان باد.! و آن روزی است که تمام بقعه های زمین به جز بقعه شام بر او گریست. پس هر کس آن روز را روزه بدارد یا به آن تبرّک جوید خداوند او را با آل زیاد محشور خواهد کرد در حالی که قلبش مسخ شده و مورد سخط قرار گرفته است ».(... ۸۰۵) ۵ – و نیز از جعفر بن عیسی نقل کرده که از امام رضاعلیه السلام درباره روزه روز عاشورا و آن چه مردم درباره آن می‌گویند سؤال کردم؟ حضرت فرمود: «عن صوم ابن مرجانهٔ تسألنی»؛(۸۰۶) «از روزه فرزند مرجانه از من سؤال می‌کنی ». ...؟ ۶ – و نیز به سند

خود از زید نرسی نقل کرده که گفت: از عبیداللّه بن زراره شنیدم که از امام صادق‌علیه السلام درباره روزه عاشورا سؤال می‌کند؟ حضرت فرمود: «من صامه کان حظّه من صیام ذلک الیوم حظّ ابن مرجانهٔ و آل زیاد»؛(۸۰۷) «هر کس آن روز را روزه بگیرد بهره‌اش از آن روزه، بهره فرزند مرجانه و آل زیاد است.» زید می‌گوید: عرض کردم: بهره آنان از آن روزه چیست؟ حضرت فرمود: «النار، اعاذنا اللّه من النار، و من عمل یقرّب من النار»؛(۸۰۸) «آتش، خداوند ما را از آتش نجات دهد. هر کس این چنین کند خود را به آتش نزدیک کرده است.»

ترجیح روایات مانعه

روایاتی که دلالت بر نهی از روزه گرفتن در روز عاشورا دارد گر چه نزد برخی از فقها مورد مناقشه سندی قرار گرفته است، ولی می‌توان آن‌ها را با وجوه و اعتباراتی تصحیح و ضعف آن‌ها را جبران نمود؛ ۱ - این روایات در کتب معتبره وارد شده است. همان گونه که از نراقی رسیده که می‌گوید: «ضعف سند برخی از این روایات مضرّ به استدلال به آنها نیست؛ زیرا این روایات در کتب معتبر وارد شده، خصوصاً آن که در میان آن‌ها روایت صحیح نیز وجود دارد».(۸۰۹) ۲ - این روایات، مستفیض بلکه قریب به تواتر است. سید علی طباطبایی‌رحمه الله می‌نویسد: «نصوصی که ترغیب به روزه عاشورا می‌کند، با قصور سندهای آن و عدم ظهور عمل کننده به اطلاق آن به طور کلّی، با روایات بیشتری که در مقابل قرار دارند معارض می‌باشد. روایات متعارضی که نزدیک به تواتر است، و به همین جهت است که ممکن نیست به آنها عمل کنیم ولو از باب مسامحه ».(... ۸۱۰) ۳ - روایات مانعه از اعتبار سندی برخوردار است؛ زیرا شیخ طوسی‌رحمه الله بین این دسته روایات و روایات ترغیب کننده، تعارض قرار داده و این دلالت بر اعتبار روایات مانعه دارد؛ زیرا تعارض فرع اعتبار سند و حجیّت آن است. ۴ - روایات مانعه به جهت موافقتش با عمل معصومین‌علیهم السلام و اصحاب آنان و نیز سیره متشرّعه، از اعتبار ویژه‌ای برخوردار است. نتیجه این که: رجحان ترک روزه در روز عاشورا است.

کراهت روزه عاشورا

متأخّرین از فقهای شیعه فتوا به کراهت روزه در روز عاشورا داده‌اند، و حتی برخی، از قبیل بحرانی و مجلسی آن را تحریم نموده‌اند. اینک به ادله کراهت اشاره می‌کنیم: ۱ - روزه عاشورا سنتی برای دشمنان دین و اهل بیت‌علیهم السلام بوده است، که مسلمین نباید این سنت را احیا کرده، خود را به آن شبیه کنند. ۲ - روایاتی که دلالت بر جواز یا امر بر روزه عاشورا دارد را می‌توان حمل بر امساک به جهت حزن نمود، نه به جهت روزه‌داری، و یا این که می‌توان حمل بر تقیه کرد. ۳ - روزه چنین روزی نزد اهل بیت‌علیهم السلام و اصحاب آنان معهود نبوده و سیره آنان نبوده است. ۴ - روایاتی که ظهور در منع تحریمی دارند را به جهت قرینه وحدت سیاق بین آن‌ها و روایات نهی از روزه عرفه حمل بر کراهت می‌کنیم، خصوصاً آن که برخی از روایات ناحیه ظهور در کراهت دارد. آری جماعت بسیاری از فقهای امامیه به استحباب امساک تا وقت عصر، نه به قصد روزه فتوا داده‌اند، همچون شهید ثانی(۸۱۱)، محقق کرکی(۸۱۲)، علامه حلّی(۸۱۳)، محقق اردبیلی(۸۱۴)، شهید اول(۸۱۵)، شیخ بهایی(۸۱۶)، سبزواری(۸۱۷)، فیض کاشانی(۸۱۸)، حرّ عاملی(۸۱۹)، مجلسی(۸۲۰)، کاشف الغطاء(۸۲۱)، نراقی(۸۲۲)، محقق قمی(۸۲۳) و...

عاشورا، عید بنی امیه

بنی امیه نه تنها با برپایی عزاداری در سوگ سالار شهیدان مخالف بودند بلکه به جهت مقابله عملی با آن، روز عاشورا را به عنوان روز جشن و سرور معرّفی نمودند. ابوریحان بیرونی می‌نویسد: «مسلمانان روز عاشورا را به خاطر کشته شدن فرزند رسول خداصلی الله علیه وآله، آتش زدن خیام حرم، بر نیزه کردن سرها، و اسب دوانیدن بر اجساد - که هیچ امتی حتّی با اشرار خلق چنین نکرده

است – شوم دانستند، ولی بنی امیّه در ایّام محرّم زینت کرده و عید گرفتند، و میهمانی برگزار نمودند. این رسم در ایّام حکومت آن‌ها رواج یافت، و حتی پس از انقراض آنان هم این رسم باقی ماند ولی شیعیان، سوگواری و نوحه‌سرایی کرده و تربت امام حسین‌علیه السلام را در کربلا، روز عاشورا زیارت می‌کنند».(۸۲۴) مقریزی می‌نویسد: «علوی ها در مصر، روز عاشورا را روز حزن و اندوه قرار دادند، و پس از سقوط فاطمی ها و دولت آنان، ایّوبی ها روز عاشورا را روز شادمانی و جشن نمودند، چنان که شامیان نیز رسم شان این بوده است. این عادت زشت را حجاج بن یوسف در دوران حکومت عبدالملک مروان به خاطر مخالفت با شیعیان علی – کرّم اللّه وجهه – که روز عاشورا را سوگواری و اندوهناک بودند بنیان گذارد. آن گاه می‌گوید: من جشن و شادمانی ایوبیان را در روز عاشورا درک کرده‌ام».(۸۲۵) ابن حجر هیتمی می‌گوید: «نخستین کسی که روز عاشورا در حضور عبدالملک بن مروان و گروهی از صحابه و تابعین جشن گرفت حجاج بن یوسف ثقفی بود. آن گاه اعلام شد که یادآوری قتل حسین‌علیه السلام و مصائب او بر خطبا حرام است».(۸۲۶) حسن بن علی سقّاف شافعی می‌گوید: «ماکیا فیللی در کتابی به نام «الامیر» نوشته و مطالب آن را از واقعیّت حیات سیاسی اقتباس نموده است. و از جمله مطالبی که از واقعیّت حیات سیاسی آنان اقتباس نموده این منطق است که هدف وسیله را توجیه می‌کند. بر اساس این قاعده برای حاکم سیاسی جایز می‌دانند که حادثه عاشورا را دفن نمایند تا وسیله‌ای برای اهداف آنان باشد، گر چه این هدف منافی با دین و اخلاق است ولی در راه خاموش کردن شعله عاشورا و دفن قضیه کربلا به کار گرفتند. به همین جهت آنان به جعل اخبار پناه برده و آنها را به جدّ حسین‌علیه السلام نسبت دادند. و از آنجا که وسائل اعلام دستگاه حاکم از یک نواختی برخوردار نبود لذا سر از تعارض در آورد. آنان اخبار بسیاری را به امید دفن واقعه کربلا جعل کردند ولی همگی از هم پاشیدند و تنها قضیه کربلا بود که بر حال خود باقی ماند. قضیه جدّاً عظیم، مسأله حلال شمردن خون حسین‌علیه السلام است ».(... ۸۲۷)

توجیه روایات مخالف

روایات جواز روزه عاشورا یا روایاتی که امر به آن کرده را می‌توان به جهت موافقت آن‌ها با فتاوا و حدیث اهل سنت، حمل بر تقیه نمود، و لذا نوبت به تعارض نمی‌رسد. بر فرض ثبوت تعارض نیز آن دسته روایاتی را اخذ می‌کنیم که مخالف با نظر عامه است که همان روایات مانعه باشد. و روایاتی که دلالت بر روزه گرفتن رسول خداصلی الله علیه وآله در روز عاشورا دارد را حمل بر قبل از نزول روزه ماه رمضان می‌کنیم. و امّا این که برخی روایات مجوّزه را حمل بر استحباب به عنوان حزن و جزع نموده‌اند صحیح به نظر نمی‌رسد؛ زیرا روایت حسن بن ابی غندر ظهور در روزه نگرفتن برای مصیبت دارد بلکه روزه را باید برای شکرگزاری و سلامت گرفت. و مقتضای جمع بین روایات این است که تا عصر روز عاشورا از خوردن و آشامیدن بدون قصد روزه امساک کند. و قبل از مغرب افطار کند و مفاد روایت ابن سنان نیز همین است. روایات اهل سنت را نیز می‌توان چنین توجیه کرد: اولاً: اخیراً کتابی از سوی وهابیون سعودی درباره احادیث ضعیفه و موضوعه به صورت موسوعه ای بزرگ از سوی جماعتی از اساتید علی حسن علی حلبی، دکتر ابراهیم طه قیسی، دکتر حمدی محمّد مراد، در پانزده جلد تألیف شده، که دوازده جلد آن به ذکر احادیث ضعیفه پرداخته است و سه جلد دیگر آن فهرست احادیث است. از جمله احادیثی که در این موسوعه آورده و آن‌ها را تضعیف کرده احادیث مربوط به عاشورا با عناوین و موضوعات مختلف است، از قبیل: خلقت آسمان‌ها و زمین در روز عاشورا، عاشورا روز نهم بودن، روزه روز عاشورا کفّاره یک سال است، کسی که در روز عاشورا بر عیالاتش توسعه دهد خداوند بر او در یک سال توسعه خواهد داد و این که روز عاشورا روزی است که خداوند برای بنی اسرائیل دریا را شکافت. ثانیاً: مضمون روایات عامه درباره صوم روز عاشورا مختلف است: – برخی دلالت بر امر پیامبرصلی الله علیه وآله به آن دارد، ولی زمان امر را مشخص نکرده است. – برخی دلالت بر امر پیامبرصلی الله علیه وآله در مدینه دارد. – برخی دلالت بر روزه گرفتن پیامبرصلی الله علیه وآله قبل از

اسلام و نسخ آن به رمضان دارد. - برخی دلالت دارد بر این که شروع آن، هنگام ورود پیامبرصلی الله علیه وآله به مدینه بوده و به جهت موافقت با یهود امر به آن شده است. - برخی از روایات نیز دلالت دارد بر این که روزه عاشورا به جهت مخالفت با یهود بوده است. - برخی نیز دلالت بر عدم امر پیامبرصلی الله علیه وآله به روزه عاشورا بعد از نزول روزه رمضان دارد و اینکه پیامبرصلی الله علیه وآله در روز عاشورا روزه گرفت و بعد از تشریع روزه رمضان آن را ترک کرد. - برخی نیز بر استمرار آن تا زمان رحلت حضرت دلالت دارد. و می‌دانیم که اختلاف در نقل موجب وهن روایت می‌شود. ثالثاً: تعداد بسیاری از این روایات، مشکل سندی دارد گر چه در مصادر دست اول اهل سنت وارد شده است. رابعاً: تعدادی از روایات نیز مشکل دلالی دارند که در جای خود به آن‌ها پرداخته شده است.

پی نوشت ها

۱) تهاجم یا تفاوت فرهنگی، حسن بُلخاری. ۲) الإستیعاب، ج ۱، ص ۱۴۳. ۳) اخبارالدول و آثار الاول، ص ۱۰۷. ۴) تذکرة الخواص، ص ۲۳۲. ۵) عقدالفرید، ج ۲، ص ۲۲۰. ۶) الفصول المهمة، ص ۱۸۳. ۷) ربیع الابرار، ص ۲۱۰. ۸) صفة الصفوة، ج ۱، ص ۳۲۱؛ اسد الغابه، ج ۳، ص ۲۰، ط مصر. ۹) الإستیعاب، ج ۱، ص ۳۹۳. ۱۰) تاریخ طبری، ج ۵، ص ۴۲۱. ۱۱)]. نظم درر المسطین، زرندی، ص ۲۰۹، ۱۲) وسیلة المآل، حضرمی، ص ۱۸۳. ۱۳) صحیح بخاری، ج ۵، ص ۳۳، کتاب فضائل الصحابه، باب مناقب الحسن و الحسین. ۱۴) مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۶۶. ۱۵) همان، ص ۱۶۷. ۱۶) سنن ترمذی، ج ۵، ص ۳۲۳، رقم ۳۸۶۱. ۱۷) المعجم الکبیر، ج ۲۲، ص ۲۷۴؛ کنزالعمال، ج ۱۳، ص ۶۶۲؛ تاریخ دمشق، ج ۱۴، ص ۱۵۰. ۱۸) مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۲۰۱. ۱۹) مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۷۷. ۲۰) ذخائر العقبی، ص ۱۲۶. ۲۱) کنز العمال، ج ۷، ص ۱۱۰؛ اسدالغابة، ج ۲، ص ۲۱. ۲۲) اسدالغابة، ج ۳، ص ۵. ۲۳) نظم درر السمطین، زرندی، ص ۲۰۸؛ البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۲۲۵. ۲۴) مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۱۸۷. ۲۵) الاصابه، ج ۱، ص ۳۳۳. ۲۶) همان. ۲۷) کامل سلیمان، حسن بن علی‌علیهما السلام، ص ۱۷۳. ۲۸) همان، ص ۱۴۷. ۲۹) الاصابة، ج ۱، ص ۳۳۵. ۳۰) تهذیب التهذیب، ج ۲، ص ۲۹۹. ۳۱) نظم دررالسمطین، ص ۲۰۸. ۳۲) مرآة الجنان، ج ۱، ص ۱۳۱. ۳۳) تاریخ ابن عساکر، ج ۴، ص ۳۳۹. ۳۴) ابوالشهداء، ص ۱۹۵. ۳۵) علّموا اولادکم محبّة آل بیت النبی‌صلی الله علیه وآله، ص ۱۳۳. ۳۶) اعلام النساء، ج ۱، ص ۲۸. ۳۷) تاریخ الخلفاء، ص ۱۶۰، ترجمه یزید بن معاویه. ۳۸) تاریخ بغداد، ج ۱، ص ۱۴۰؛ المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۱۶۷. ۳۹) کنز العمال، ج ۱۶، ص ۲۸۱. ۴۰) ترجمه امام حسین‌علیه السلام از تاریخ دمشق، ص ۴۵. ۴۱) تاریخ بغداد، ج ۱، ص ۱۴۰. ۴۲) تاریخ دمشق، ترجمه امام حسین‌علیه السلام، ص ۴۱. ۴۳) المعجم الکبیر، ج ۳، ص ۳۵و۳۶. ۴۴) کنز العمّال، ج ۱۳، ص ۹۷. ۴۵) ذخائر العقبی، ص ۱۲۹. ۴۶) مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۱۸۲. ۴۷) حلیة الاولیاء، ج ۴، ص ۱۳۹. ۴۸) شذرات الذهب، ج ۱، ص ۸۵. ۴۹) اخبار القضاة، ج ۲، ص ۲۰۰. ۵۰) سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۴۴. ۵۱) المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۱۶۷. ۵۲) کفایة الطالب، ص ۳۴۱. ۵۳) سنن ترمذی، ج ۵، ص ۶۶۰. ۵۴) المسند، ج ۵، ص ۳۹۱و۳۹۲. ۵۵) تاریخ الاسلام، ج ۲، ص ۹۰؛ سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۱۶۸. ۵۶) الاصابة، ج ۱، ص ۲۵۶. ۵۷) معجم الصحابة، ص ۲۲. ۵۸) تاریخ جرجان، ص ۳۹۵. ۵۹) الفتح الکبیر، ج ۲، ص ۸۰. ۶۰) الصواعق المحرقه، ص ۱۱۴. ۶۱) الجامع الصغیر، ج ۱، ص ۳۷۹. ۶۲) فردوس الأخبار، ج ۵، ص ۷۶. ۶۳) المصنّف، ج ۱۲، ص ۹۶. ۶۴) الخصائص، ص ۳۶. ۶۵) صحیح ابن حبّان، ج ۱۵، ص ۴۱۳. ۶۶) الانساب، ج ۳، ص ۴۷۷. ۶۷) الجامع الصغیر. ۶۸) فیض القدیر، ج ۳، ص ۵۵۰. ۶۹) سلسلة الاحادیث الصحیحه، ج ۲، ص ۴۲۴. ۷۰) کفایة الطالب، ص ۳۴۱. ۷۱) همان، به نقل از طبرانی. ۷۲) المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۱۶۷. ۷۳) همان، ص ۱۶۷. ۷۴) همان. ۷۵) سنن ترمذی، ج ۵، ص ۶۶۰. ۷۶) تحفة الاحوذی بشرح صحیح الترمذی، ج ۱۰، ص ۲۷۲. ۷۷) سلسلة الاحادیث الصحیحه، ج ۲، ص ۴۲۳-۴۲۶. ۷۸) همان، ص ۴۲۴. ۷۹) مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۲۰۱. ۸۰) الصحیح المسند من فضائل الصحابه،

ص ۲۵۷. ۸۱) تهذیب خصائص الامام علی‌علیه السلام، ص ۹۹، ح ۱۲۴. ۸۲) خصائص امیرالمؤمنین‌علیه السلام، تحقیق آل زهوی، ص ۱۰۷، ح ۱۴۰. ۸۳) مسند احمد با تحقیق حمزه احمد الزین، ج ۱، ص ۱۰۱و۱۹۵و۲۰۴و۲۵۹. ۸۴) صحیح ابن حبان، ج ۱۵، ص ۴۱۳؛ مؤسسة الرسالة. ۸۵) تحفة الاحوذی، ج ۱۰، ص ۱۸۶؛ فیض القدیر، ج ۳، ص ۵۵۰؛ الانساب، ج ۳، ص ۴۷۷. ۸۶) المعجم الکبیر، ج ۳، ص ۳۵و۳۶. ۸۷) همان، ص ۳۸. ۸۸) تهذیب التهذیب، ج ۱،ص ۲۱۲. ۸۹) تقریب التهذیب، ص ۵۳. ۹۰) العلل و معرفة الرجال، ص ۲۴۸. ۹۱) المغنی فی الضعفاء، ج ۱، ص ۶۶؛ دیوان الضعفاء و المتروکین، ص ۱۶. ۹۲) الجرح و التعدیل، ابن ابی حاتم، ج ۱، ص ۱۲۳؛ تهذیب التهذیب، ج ۲، ص ۴۳۱. ۹۳) تقریب التهذیب، ج ۱، ص ۱۹۱. ۹۴) تحفة الاحوذی، ج ۱۰، ص ۱۴۹و۱۵۰. ۹۵) الضعفاء الکبیر، ص ۱۶۶. ۹۶) دیوان الضعفاء و المتروکین، ص ۳۳۲. ۹۷) تاریخ ابن عساکر، ترجمه امام علی‌علیه السلام، ج ۲، ص ۶۵. ۹۸) طبقات المدلسین، ص ۲۷. ۹۹) ر.ک: میزان الاعتدال، تهذیب التهذیب و لسان المیزان ترجمه محمد بن کثیر. ۱۰۰) نصب الرایه، ج ۳، ص ۱۵۵؛ تحقیق الغایة، ص ۳۰۹؛ طبقات المدلسین، ابن حجر، ص ۱۶. ۱۰۱) الکفایة، خطیب بغدادی، ص ۳۵۵، به نقل از شعبة بن الحجاج. ۱۰۲) تهذیب التهذیب، ج ۳، ص ۲۰۵. ۱۰۳) سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۳۶-۳۸. ۱۰۴) سلسلة الاحادیث الضعیفه، البانی، ج ۳، ص ۶۶. ۱۰۵) همان. ۱۰۶) کتاب المجروحین، ج ۱، ص ۲۲۴. ۱۰۷) وکیع، اخبار القضاة، ج ۲، ص ۴۲۱-۴۲۶. ۱۰۸) همان، ص ۴۲۷. ۱۰۹) شرح ابن ابی الحدید، ج ۱۷، ص ۶۶. ۱۱۰) صحیح مسلم با شرح نووی، ج ۱، ص ۹۷. ۱۱۱) کتاب المجروحین، ج ۱، ص ۲۱۶. ۱۱۲) تقریب التهذیب، ج ۱، ص ۱۴۱. ۱۱۳) تحقیق الغایة بترتیب الرواة المترجم لهم فی نصب الرایة، ص ۱۲۰. ۱۱۴) تذکرة الموضوعات، ص ۲۴۸. ۱۱۵) تهذیب التهذیب، ج ۶، ص ۳۶۹. ۱۱۶) موارد الضمآن الی زوائد ابن حبّان، ص ۵۳۸. ۱۱۷) میزان الاعتدال، ج ۱، ص ۶۶۹؛ لسان المیزان، ج ۲، ص ۴۱۱؛ المغنی، ذهبی، ص ۲۱۵. ۱۱۸) مسند احمد، ج ۱، ص ۸۰. ۱۱۹) المغنی، ص ۳۵۵؛ دیوان الضعفاء، ص ۱۷۵. ۱۲۰) میزان الاعتدال، ج ۱، ص ۴۹۲. ۱۲۱) قانون الموضوعات، ص ۲۴۹. ۱۲۲) تاریخ بغداد، ج ۵، ص ۳۰۷. ۱۲۳) کتاب المجروحین، ج ۳، ص ۱۲۴. ۱۲۴) میزان الاعتدال، ج ۴، ص ۴۰۰. ۱۲۵) دیوان الضعفاء و المتروکین، ص ۳۳۹. ۱۲۶) المغنی، ص ۱۹۶. ۱۲۷) تهذیب التهذیب، ج ۱، ص ۴۴۱. ۱۲۸) تاریخ بغداد، ج ۱۰، ص ۱۹۲. ۱۲۹) میزان الاعتدال، ج ۳، ص ۱۶. ۱۳۰) همان. ۱۳۱) تهذیب التهذیب، ج ۱۱، ص ۴۳۴. ۱۳۲) تهذیب التهذیب، ج ۵، ص ۸؛ کتاب المجروحین، ج ۲، ص ۸؛ الاحکام، ابن حزم، ج ۷، ص ۱۰۱؛ المحلّی، ج ۱۱، ص ۲۷۶؛ میزان الاعتدال، ج ۲، ص ۳۴۰؛ تاریخ البخاری (الکبیر)، ج ۴، ص ۳۵۰. ۱۳۳) موضح اوهام الجمع و التفریق، ج ۲، ص ۱۷۸، چاپ حیدرآباد. ۱۳۴) ر.ک: المجروحین، ابن حبان؛ میزان الاعتدال، ذهبی. ۱۳۵) لسان المیزان، ج ۳، ص ۴۲۷. ۱۳۶) همان. ۱۳۷) میزان الاعتدال، ج ۲، ص ۱۹۶. ۱۳۸) میزان الاعتدال، ج ۴، ص ۳۷۱. ۱۳۹) کتاب المجروحین، ج ۳، ص ۱۱۱. ۱۴۰) تهذیب التهذیب، ترجمه اصبغ بن فرج. ۱۴۱) کتاب المجروحین، ج ۲، ص ۱۰۴. ۱۴۲) دیوان الضعفاء و المتروکین، ص ۲۵۶. ۱۴۳) علل الحدیث، ج ۲، ص ۳۸۲، چاپ سلفیه مصر. ۱۴۴) المعجم الکبیر، ج ۲۲، ص ۸۵و۸۶. ۱۴۵) الزوائد، ج ۸، ص ۱. ۱۴۶) کتاب المجروحین، ج ۳، ص ۴۸. ۱۴۷) میزان الاعتدال، ج ۴، ص ۲۷۹؛ الموضوعات، ابن الجوزی، ج ۱، ص ۴۱. ۱۴۸) تهذیب التهذیب، ج ۱۰، ص ۴۸۸. ۱۴۹) سنن ترمذی، ج ۴، ص ۶۸۳؛ سنن دارمی، ج ۲، ص ۳۳۵؛ مجمع الزوائد، ج ۱۰، ص ۳۹۸. ۱۵۰) التاج الجامع للأصول، ج ۵، ص ۳۷۵. ۱۵۱) سوره زمر، آیه ۳. ۱۵۲) سوره عنکبوت، آیه ۶۱. ۱۵۳) کتاب النزاع و التخاصم، ص ۵۴. ۱۵۴) سیره ابن هشام، ج ۱، ص ۲۸۳ و ج ۲، ص ۵۸. ۱۵۵) همان، ج ۲، ص ۱۲۶. ۱۵۶) النزاع و التخاصم، ص ۵۲و۵۳. ۱۵۷) سیره ابن هشام، ج ۳، ص ۹۹؛ تاریخ ابن عساکر، ج ۲۳، ص ۴۴۴، رقم ۲۸۴۹. ۱۵۸) السیرة النبویة، ج ۳، ص ۹۹. ۱۵۹) شرح ابن ابی الحدید، ج ۱۶، ص ۱۳۶. ۱۶۰) الاصابة، ج ۲، ص ۱۷۹. ۱۶۱) الاستیعاب در حاشیه الاصابة، ج ۴، ص ۸۶؛ النزاع و التخاصم، ج ۳، ص ۳۵۶. ۱۶۲) کامل ابن اثیر، ج ۲، ص ۱۱، حوادث سال ۱۱ هجری. ۱۶۳) الاستیعاب، رقم ۳۰۰۵. ۱۶۴) تاریخ طبری، ج ۱۰، ص ۵۸، حوادث سال ۲۸۴ هجری. ۱۶۵) مروج الذهب، ج ۲، ص ۳۶۰. ۱۶۶) شرح ابن ابی الحدید، ج ۱، ص ۱۹۹، خطبه ۳. ۱۶۷) تاریخ مدینة دمشق، ج ۲۳، ص ۴۷۱، رقم ۲۸۴۹. ۱۶۸) شرح ابن

ابی الحدید، ج ۶، ص ۲۹۰و۲۹۱، خطبه ۸۳. ۱۶۹) تاریخ طبری، ج ۵، ص ۸، حوادث سال ۳۷ هجری. ۱۷۰) شرح ابن ابی الحدید، ج ۱۵، ص ۸۲. ۱۷۱) تاریخ طبری، ج ۱۰، ص ۵۸، حوادث سال ۲۸۴ هجری. ۱۷۲) شرح ابن ابی الحدید، ج ۱۵، ص ۱۹۶. ۱۷۳) همان، ج ۶، ص ۲۸۸و۲۸۹. ۱۷۴) الاخبار الموافقات، زبیر بن بکار، ص ۵۷۶و۵۷۷؛ مروج الذهب، ج ۳، ص ۴۵۴؛ شرح ابن ابی‌الحدید، ج ۲، ص ۱۷۶، و ج ۵، ص ۱۲۹. ۱۷۵) مسند احمد، ج ۶، ص ۴۷۶، ح ۲۲۴۳۲. ۱۷۶) الترغیب و الترهیب، ابن المنذر، ج ۳، ص ۱۰۲. ۱۷۷) موطأ، مالک، ج ۲، ص ۵۹. ۱۷۸) صحیح مسلم، ج ۵، ص ۵۰۰. ۱۷۹) همان، ج ۱، ص ۲۷۱. ۱۸۰) صحیح بخاری، ج ۵، ص ۲۲۱۹، ح ۵۶۰۱. ۱۸۱) فتح الباری، ج ۲، ص ۴۵۲و۳۵۳. ۱۸۲) صحیح بخاری، ج ۱، ص ۳۳۲، ح ۹۳۵؛ صحیح مسلم، ج ۲، ص ۲۸۴، ح ۴. ۱۸۳) صحیح بخاری، ج ۱، ص ۳۲۷، ح ۹۱۷؛ صحیح مسلم، ج ۲، ص ۲۸۵، ح ۵. ۱۸۴) مسند احمد، ج ۵، ص ۵۸، ح ۱۶۴۱۵. ۱۸۵) مروج الذهب، ج ۳، ص ۴۲. ۱۸۶) صحیح مسلم، ج ۲، ص ۲۶۶، ح ۳۲. ۱۸۷) صحیح بخاری، ج ۱، ص ۳۰۷، ح ۸۶۲. ۱۸۸) درّ المنثور، ج ۲، ص ۴۷۷. ۱۸۹) سوره نساء، آیه ۲۳. ۱۹۰) السنن الکبری، ج ۲، ص ۴۱۹، ح ۳۹۹۳. ۱۹۱) البدایهٔ و النهایهٔ، ج ۸، ص ۱۳۹، حوادث سنه ۶۰ هجری. ۱۹۲) صحیح بخاری، ج ۲، ص ۶۰۵، ح ۱۶۰۲؛ سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۱۰۱۱، ح ۳۰۳۹. ۱۹۳) الاحکام السلطانیّهٔ، ج ۲، ص ۲۲۸؛ تاریخ ابن کثیر، ج ۸، ص ۱۴۵، حوادث سنه ۶۰ هجری. ۱۹۴) سوره مائده، آیه ۳۸. ۱۹۵) سوره طلاق، آیه ۱. ۱۹۶) سنن ابی داود، ج ۴، ص ۶۸، ح ۴۱۳۱؛ مسند احمد، ج ۵، ص ۱۱۸، ح ۱۶۷۳۸. ۱۹۷) کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۲۲۰؛ العقد الفرید، ج ۳، ص ۲؛ تاریخ ابن عساکر، ج ۵، ص ۴۰۹. ۱۹۸) صحیح بخاری، ج ۶، ص ۲۴۹۹، ح ۶۴۳۲؛ صحیح مسلم، ج ۳، ص ۲۵۶، ح ۳۷. ۱۹۹) مسند احمد، ج ۶، ص ۱۷، ح ۱۹۸۸۳ و ح ۱۹۹۵۳؛ سنن بیهقی، ج ۷، ص ۴۰۳. ۲۰۰) صحیح بخاری، ج ۳، ص ۱۲۹۲، ح ۳۳۱۷؛ صحیح مسلم، ج ۱، ص ۱۱۳، ح ۱۱۲. ۲۰۱) البدایهٔ و النهایهٔ، ج ۸، ص ۸۶، حوادث سال ۵۶ هجری. ۲۰۲) الاستیعاب، رقم ۱۴۰۲، ترجمه عبدالرحمن؛ الاغانی، ج ۱۶، ص ۲۰۹. ۲۰۳) صحیح مسلم، ج ۴، ص ۱۲۶، ح ۵۸، کتاب الامارهٔ. ۲۰۴) ر.ک: الاغانی، ج ۱۵، ص ۴۴؛ تاریخ ابن عساکر، ج ۱۰، ص ۱۵۲؛ الاستیعاب، ج ۱، ص ۶۵؛ تاریخ طبری، ج ۵، ص ۱۳۴؛ الکامل، ج ۲، ص ۴۲۵. ۲۰۵) تاریخ طبری، ج ۵، ص ۱۳۹؛ کامل ابن اثیر، ج ۲، ص ۴۲۵؛ تاریخ دمشق، ج ۱۰، ص ۱۵۲؛ البدایهٔ و النهایهٔ، ج ۷، ص ۳۵۶. ۲۰۶) العقد الفرید، ج ۵، ص ۱۱. ۲۰۷) مروج الذهب، ج ۳، ص ۲۲. ۲۰۸) شرح ابن ابی‌الحدید، ج ۱، ص ۱۱۶-۱۲۱. ۲۰۹) همان، ج ۱۱، ص ۴۴و۴۵. ۲۱۰) شرح ابن ابی‌الحدید، ج ۱۱، ص ۴۴. ۲۱۱) الفتوح، ج ۴، ص ۲۰۳. ۲۱۲) المحبر، ص ۴۷۹. ۲۱۳) مختصر تاریخ دمشق، ج ۹، ص ۸۸. ۲۱۴) همان. ۲۱۵) مروج الذهب، ج ۳، ص ۳؛ سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۶۴۲. ۲۱۶) سیر اعلام النبلاء، ج ۴، ص ۳۴. ۲۱۷) شذرات الذهب، ج ۱، ص ۹۱. ۲۱۸) شرح ابن ابی‌الحدید، ج ۲، ص ۲۹۴. ۲۱۹) ر.ک: واقعه صفین، نصر بن مزاحم، ص ۴۶۲و۴۶۳. ۲۲۰) شرح ابن ابی الحدید، ج ۳، ص ۱۵. ۲۲۱) انساب الاشراف، ج ۵، ص ۵۹و۶۰؛ تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۱۵۰. ۲۲۲) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۵۶۲. ۲۲۳) واقعه صفین، ص ۱۲۷. ۲۲۴) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۵۶۲. ۲۲۵) واقعه صفین، ص ۳۱و۳۲و۱۲۷و۱۲۸. ۲۲۶) سوره آل عمران، آیه ۶۱. ۲۲۷) صحیح مسلم، ج ۷، ص ۱۲۰و۱۲۱؛ مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۰۸و۱۰۹. ۲۲۸) شرح ابن ابی الحدید، ج ۱۱، ص ۴۴. ۲۲۹) تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۰۵. ۲۳۰) عقد الفرید، ج ۴، ص ۱۵۹. ۲۳۱) شرح ابن ابی الحدید، ج ۴، ص ۵۶و۵۷، خطبه ۵۶. ۲۳۲) ربیع الابرار، ج ۲، ص ۱۸۶. ۲۳۳) انساب الاشراف، ج ۵، ص ۲۵۲؛ تاریخ طبری، ج ۵، ص ۲۵۴؛ کامل ابن اثیر، ج ۲، ص ۴۸۸. ۲۳۴) مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۵۰۹، ح ۵۸۹۸؛ سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۱. ۲۳۵) سوره احزاب، آیه ۵۷. ۲۳۶) مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۳۸، ح ۴۶۱۸. ۲۳۷) السنهٔ، ابن ابی عاصم، ص ۵۸۸، ح ۱۳۵۰. ۲۳۸) مسند احمد، ج ۱، ص ۴۰۰، ص ۱۶۴۴. ۲۳۹) شرح ابن ابی الحدید، ج ۴، ص ۵۸. ۲۴۰) المعجم الکبیر، ج ۱۹، ص ۱۴۸؛ حلیهٔ الاولیاء، ج ۱، ص ۶۸. ۲۴۱) مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۳۱. ۲۴۲) کنزالعمال، ج ۱۱، ص ۶۰۱، ح ۳۲۸۹۹. ۲۴۳) مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۳۰، ح ۴۶۱۵. ۲۴۴) سنن ترمذی، ج ۵، ص ۶۳۵، ح ۳۷۱۷؛ مسند احمد، ج ۱۰، ص ۱۷۶، ح ۲۶۵۶۹. ۲۴۵) همان، ج ۵، ص ۶۴۳، ح ۳۷۱۷؛ مسند احمد، ج ۱۰، ص ۱۷۶، ح ۲۶۵۶۹.

۲۴۶) صحیح مسلم، ج ۱، ص ۸۶، ح ۷۸. ۲۴۷) سنن ترمذی، ج ۵، ص ۶۳۵، ح ۳۷۱۷. ۲۴۸) العواصم من القواحم، ابوبکر بن العربی، ص ۲۲۲. ۲۴۹) الخطوط العریضه، محبّ الدین خطیب، ص ۲۳۲. ۲۵۰) الصواصم، ص ۲۲۲. ۲۵۱) فیض القدیر، مناوی، ج ۱، ص ۲۶۵ و ج ۵، ص ۲۱۳؛ مقدمه ابن خلدون، ص ۱۸۱. ۲۵۲) اغالیط المورخین، ص ۱۲۰. ۲۵۳) تراجم رجال القرنین، السادس و السابع، ص ۶. ۲۵۴) صحیح مسلم، ج ۶، ص ۳، کتاب الاماره. ۲۵۵) صحیح بخاری، ج ۸، ص ۱۲۷، باب الاستخلاف، ح ۷۲۲۲. ۲۵۶) فرائد السمطین، ج ۲، ص ۱۳۲، ح ۴۳۱؛ ینابیع المودة، ج ۳، ص ۲۸۱-۲۸۲. ۲۵۷) همان. ۲۵۸) فرائد السمطین، حموینی، ج ۱، ص ۵۵. ۲۵۹) صحیح مسلم، ج ۷، ص ۱۳۰. ۲۶۰) مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۱۶۹. ۲۶۱) همان. ۲۶۲) مسند احمد، ج ۳، ص ۳و۶۲و۶۴و۸۲؛ سنن ترمذی، ج ۵، ص ۳۲۱؛ مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۵۴و۱۶۶و۱۶۷. ۲۶۳) سنن ترمذی، ج ۵، ص ۳۲۱؛ سلسلة الاحادیث الصحیحة، ج ۲، ص ۴۲۳، رقم ۷۹۶. ۲۶۴) سنن ترمذی، ج ۵، ص ۳۲۴. ۲۶۵) همان. ۲۶۶) مستدرک حاکم، با تلخیص ذهبی، ج ۳، ص ۱۷۷. ۲۶۷) مصباح الزجاجة، ج ۱، ص ۸۵. ۲۶۸) مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۱۸۱. ۲۶۹) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۱۲۴. ۲۷۰) عمدة الطالب، ص ۶۷. ۲۷۱) الفتوح، ابن اعثم، ج ۵، ص ۱۲. ۲۷۲) شرح ابن ابی الحدید، ج ۱۶، ص ۲۲؛ الفتوح، ج ۴، ص ۲۹۱؛ تاریخ دمشق، ج ۱۳، ص ۲۶۵. ۲۷۳) فتوح البلدان، ص ۳۸۰. ۲۷۴) الفتوح، ج ۵، ص ۱۰و۱۱؛ تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۴۱. ۲۷۵) البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۱۵۱-۱۵۲. ۲۷۶) الإتحاف بحبّ الأشراف، ص ۶۸. ۲۷۷) تاریخ طبری، ج ۵، ص ۴۶۹و۴۷۰. ۲۷۸) همان، ج ۶، ص ۲۶۲. ۲۷۹) لزوم مالایلزم، المعرّی، ص ۳۱۰و۳۱۱. ۲۸۰) تفسیر المنار، ج ۱، ص ۳۶۷. ۲۸۱) الامام الحسین‌علیه السلام، علائلی، ص ۳۳و۳۴. ۲۸۲) العبقریّات الاسلامیه، عقاد، ج ۲، ص ۲۲۲. ۲۸۳) همان، ج ۲، ص ۲۲۸. ۲۸۴) رأس الحسین‌علیه السلام، ص ۲۰۷. ۲۸۵) همان، ص ۲۰۶. ۲۸۶) منهاج السنة، ج ۲، ص ۲۲۶. ۲۸۷) سؤال فی یزید بن معاویه، ص ۱۶. ۲۸۸) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۲۵۸؛ کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۲۶۸؛ البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۱۶۴. ۲۸۹) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۲۸۵. ۲۹۰) تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۴۱؛ الفتوح، ج ۵، ص ۱۰و۱۱. ۲۹۱) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۲۵۰. ۲۹۲) ر.ک: تاریخ طبری، ج ۴، ص ۲۵۱؛ کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۲۶۴؛ البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۱۵۷و۱۵۸؛ الاخبار الطوال، ص ۲۲۸. ۲۹۳) همان؛ المنتظم، ج ۵، ص ۳۲۳؛ الفتوح، ج ۵، ص ۱۵-۱۸. ۲۹۴) همان. ۲۹۵) الفتوح، ابن اعثم، مجلّد ۳، جزء ۵، ص ۱۸. ۲۹۶) تاریخ دمشق، ج ۱۴، ص ۲۰۸. ۲۹۷) الفتوح، ابن اعثم، مجلّد ۳، ج ۵، ص ۸۹. ۲۹۸) تاریخ الخلفاء، ص ۱۹۳. ۲۹۹) الفتوح، ابن اعثم، مجلّد ۳، ج ۵، ص ۱۳۵. ۳۰۰) همان، ص ۱۳۶. ۳۰۱) تذکرة الخواص، ص ۲۹۰؛ مروج الذهب، ج ۳، ص ۶۷. ۳۰۲) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۲۸۹؛ کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۲۷۶. ۳۰۳) تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۴۲؛ مختصر تاریخ دمشق، ج ۲۸، ص ۱۹. ۳۰۴) الفتوح، ابن اعثم، ج ۵، ص ۱۵۰؛ مقتل الحسین، خوارزمی، ج ۱، ص ۱۴۰. ۳۰۵) تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۴۸؛ ابن اثیر، ج ۳، ص ۳۱۸. ۳۰۶) کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۲۹۸. ۳۰۷) تاریخ الخلفاء، ص ۲۰۸. ۳۰۸) تذکرة الخواص، ص ۲۳۵. ۳۰۹) کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۳۰۰. ۳۱۰) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۸۸و۳۸۹؛ تذکرة الخواص، ص ۲۳۸. ۳۱۱) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۵۶؛ کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۲۹۸. ۳۱۲) کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۲۹۸؛ تاریخ طبری، ج ۴، ص ۲۵۴. ۳۱۳) تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۵۴. ۳۱۴) کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۳۱۹و۳۲۰. ۳۱۵) کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۳۰۰؛ تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۸۸؛ تاریخ الخلفاء، ص ۲۰۸؛ البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۲۵۴؛ کتاب الفتوح، ج ۵، ص ۲۵۲. ۳۱۶) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۲۸۸. ۳۱۷) کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۳۰۱؛ تاریخ طبری، ج ۴، ص ۲۵۲؛ البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۲۰۹. ۳۱۸) مروج الذهب، ج ۳، ص ۷۷. ۳۱۹) تذکرة الخواص، ص ۲۶۰. ۳۲۰) کتاب الفتوح ج ۵ ص ۲۵۲ ۳۲۱) الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۳۲۴. ۳۲۲) تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۴۲. ۳۲۳) سوره نساء، آیه ۹۳. ۳۲۴) تذکرة الخواص، ص ۶۳، به نقل از غزالی. ۳۲۵) مقاتل الطالبیین، ص ۱۲۰. ۳۲۶) الفتوح، ابن اعثم، مجلّد ۳، ج ۵، ص ۱۳۲. ۳۲۷) همان ص ۱۳۳؛ مقتل الحسین‌علیه السلام، خوارزمی، ج ۲، ص ۲۴۲. ۳۲۸) مقتل الحسین‌علیه السلام، خوارزمی، ج ۲، ص ۵۹. ۳۲۹) تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۲۲. ۳۳۰) البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۱۹۷؛ سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۰۹. ۳۳۱) الخطط، مقریزی، ج ۲، ص ۲۸۹؛ سیر اعلام

النبلاء، ج ۳، ص ۳۱۹. ۳۳۲) البدایـة و النهایة، ج ۸، ص ۲۲۲. ۳۳۳) تاریـخ الخلفاء، ص ۲۰۷. ۳۳۴) مرآة الزمـان، ج ۸، ص ۴۹۶؛ صواعق المحرقه، ج ۲، ص ۶۳۴. ۳۳۵) شذرات الذهب، ج ۱، ص ۶۹. ۳۳۶) مقدمه ابن خلدون، ص ۱۸۱. ۳۳۷) مروج الذهب، ج ۳، ص ۷۷. ۳۳۸) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۶۸؛ کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۳۰۷؛ البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۲۳۸. ۳۳۹) کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۳۱۷؛ مختصـر تاریخ دمشق، ج ۲۸، ص ۲۴. ۳۴۰) تاریخ الخلفاء، ص ۲۰۹. ۳۴۱) روح المعانی، ج ۲۶، ص ۷۳. ۳۴۲) مقدمه ابن خلدون، ص ۲۵۴. ۳۴۳) شرح عقائد نسفیه، ص ۱۸۱. ۳۴۴) رسائل جاحظ، ص ۲۹۸. ۳۴۵) الفتنة الکبری، ج ۲، ص ۲۶۵. ۳۴۶) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۲۳۸. ۳۴۷) کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۳۰۰. ۳۴۸) منهاج السنة، ج ۴، ص ۵۷۵. ۳۴۹) لسان العرب، ماده حرر. ۳۵۰) عیون الاخبار، ابن قتیبه، ج ۱، ص ۲۳۸. ۳۵۱) تجارب الأمم، ج ۲، ص ۷۹. ۳۵۲) طبقات الکبری، ج ۵، ص ۱۰۶؛ تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۶۸. ۳۵۳) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۶۸؛ عقدالفرید، ج ۵، ص ۱۳۵. ۳۵۴) الفتوح، ج ۳، ص ۱۷۹. ۳۵۵) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۶۸؛ البدایـة و النهایة، ج ۶، ص ۲۳۳. ۳۵۶) همان. ۳۵۷) تاریـخ الخلفاء، ص ۲۰۹. ۳۵۸) تاریـخ ابن خلدون، ج ۲، ص ۳۷. ۳۵۹) مقتل ابی مخنف، ص ۲۰۰. ۳۶۰) نهایة الارب، ج ۶، ص ۲۱۶. ۳۶۱) همان. ۳۶۲) المعارف، ص ۳۴۵. ۳۶۳) تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۵۰؛ الامامة و السیاسة، ج ۱، ص ۲۰۶. ۳۶۴) وفاء الوفاء، ج ۱، ص ۱۲۷. ۳۶۵) طبقات ابن سعد، ج ۵، ص ۴۷. ۳۶۶) همان؛ کامـل ابن اثیر، ج ۴، ص ۱۱۱؛ تاریـخ ابن خلدون، ج ۲، ص ۳۷. ۳۶۷) کامـل ابن اثیر، ج ۴، ص ۱۱۴؛ وفاء الوفاء، ج ۱، ص ۱۲۷. ۳۶۸) الامامة و السیاسة، ج ۲، ص ۹؛ المحاسن و المساوی، ج ۱، ص ۴۶. ۳۶۹) الفتوح، ج ۳، ص ۱۷۹؛ طبقات ابن سعد، ج ۵، ص ۱۷۶؛ کامـل ابن اثیر، ج ۴، ص ۱۱. ۳۷۰) الفتوح، ج ۳، ص ۱۸۰. ۳۷۱) کامـل ابن اثیر، ج ۴، ص ۱۱۲؛ وفاء الوفاء، ج ۱، ص ۱۲۸. ۳۷۲) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۷۱؛ اخبار الطوال، ص ۳۱۰. ۳۷۳) کامل ابن اثیر، ج ۴، ص ۵۶. ۳۷۴) تاریخ العرب، ج ۱، ص ۲۴۸. ۳۷۵) اخبار الطوال، ص ۳۱۰؛ کامل ابن اثیر، ج ۴، ص ۱۱۲؛ الفتوح، ج ۳، ص ۱۸۰. ۳۷۶) الامامة و السیاسة، ج ۱، ص ۲۱۱. ۳۷۷) طبقات ابن سعد، ج ۵، ص ۴۷. ۳۷۸) طبقات ابن سـعد، ج ۵، ص ۴۸؛ الاعلام، ج ۴، ص ۲۳۴. ۳۷۹) الامامة و السـیاسة، ج ۱، ص ۲۱۱؛ اخبـار الطـوال، ص ۳۱۰؛ وفـاء الوفـاء، ج ۱، ص ۱۲۹. ۳۸۰) وفـاء الوفاء، ج ۱، ص ۱۳۰. ۳۸۱) الامامـة و السـیاسة، ج ۱، ص ۲۲۰و۲۲۱. ۳۸۲) همان، ج ۲، ص ۱۰. ۳۸۳) الفتوح، ج ۳، ص ۱۸۱؛ کامل ابن اثیر، ج ۴، ص ۱۷. ۳۸۴) الامامة و السیاسة، ج ۲، ص ۱۰؛ الفتوح، ج ۳، ص ۱۸۱؛ البدء و التاریخ، ج ۶، ص ۱۴؛ وفیات الاعیان، ج ۶، ص ۲۷۶؛ تاریخ الخلفاء، ص ۲۰۹. ۳۸۵) کامل ابن اثیر، ج ۴، ص ۱۱۳. ۳۸۶) الامامة و الاسیاسة، ج ۱، ص ۲۱۵. ۳۸۷) اخبار الطوال، ص ۳۱۴. ۳۸۸) الامامة و السیاسة، ج ۱، ص ۲۲۰. ۳۸۹) همـان، ج ۱، ص ۲۱۶؛ البدایـة و النهایة، ج ۸، ص ۲۴۲. ۳۹۰) تاریـخ الخلفاء، ص ۲۰۹؛ سیر اعلام النبلاء، ج ۴، ص ۳۷و۳۸. ۳۹۱) الامامة و السیاسة، ج ۱، ص ۲۱۸. ۳۹۲) تذکرة الخواص، ص ۲۵۹و ۲۶۰؛ البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۲۴۲؛ تهذیب التهذیب، ج ۲، ص ۳۱۶. ۳۹۳) الفتوح، ج ۲، ص ۱۸۲. ۳۹۴) نهایـة الارب، ج ۶، ص ۲۲۷. ۳۹۵) همان. ۳۹۶) المعارف، ص ۱۸۷. ۳۹۷) وفاء الوفاء، ج ۱، ص ۱۳۳. ۳۹۸) نهایـة الارب، ج ۶، ص ۲۲۷. ۳۹۹) حلیـة الاولیاء، ج ۱، ص ۳۶۹. ۴۰۰) نسـب قریش، ص ۳۸۴. ۴۰۱) الامامة و السیاسة، ج ۱، ص ۲۱۴. ۴۰۲) سـیره ابن هشام، ج ۲، ص ۱۹۴. ۴۰۳) سوره مائده، آیه ۲. ۴۰۴) سوره حج، آیه ۳۲. ۴۰۵) همان، آیه ۳۶. ۴۰۶) سوره بقره، آیه ۱۵۸. ۴۰۷) همان، آیه ۱۹۸. ۴۰۸) سوره حج، آیات ۲۷-۳۰. ۴۰۹) سوره توبه، آیه ۳۲. ۴۱۰) سوره نور، آیه ۳۶. ۴۱۱) سوره توبه، آیه ۴۰. ۴۱۲) سوره نساء، آیه ۱۴۱. ۴۱۳) کتاب العین ج ۱ ص ۲۵۱ ۴۱۴) صحاح اللغة، ج ۲، ص ۶۹۹. ۴۱۵) قاموس المحیط، ج ۲، ص ۶۰. ۴۱۶) معجم مقاییس اللغة، ج ۳، ص ۱۹۳و۱۹۴. ۴۱۷) تفسیر قرطبی، ج ۱۲، ص ۵۶. ۴۱۸) صحاح اللغة. ۴۱۹) تاریخ دمشق، ج ۱۴، ص ۲۱۸. ۴۲۰) مقتل خوارزمی، ج ۱، ص ۱۸۴. ۴۲۱) بحارالأنوار، ج ۴۴، ص ۳۲۸. ۴۲۲) سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۵۱، فضائل اصحاب رسول اللّه‌صلی الله علیه وآله. ۴۲۳) صحیح ترمذی، ج ۵، ص ۶۱۷؛ مسند احمد، ج ۳، ص ۳۶۹. ۴۲۴) سوره توبه، آیه ۲۴. ۴۲۵) مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۹۴. ۴۲۶) لسان العرب، ج ۱۱، ص ۲۷-۲۸، ماده اهل؛ مفردات راغب، مـاده اهـل. ۴۲۷) مسـتدرک حـاکم، ج ۳، ص ۱۵۸، ح ۴۷۰۵؛ السـنن الکـبری، ج ۷، ص ۶۳. ۴۲۸) مقتـل الامام

حسین‌علیه السلام، خوارزمی، ج ۱، ص ۱۸۴. ۴۲۹) صحیح مسلم، ج ۴، ص ۱۸۸۳، ح ۲۴۲۴، کتاب فضائل الصحابة. ۴۳۰) مسند احمد، ج ۱، ص ۱۸۵. ۴۳۱)]. سوره شوری، آیه ۲۳. ۴۳۲) در المنثور، ج ۶، ص ۷؛ مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۷۲؛ مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۱۶۸؛ کشاف، ج ۴، ص ۲۱۹. ۴۳۳) کافی، ج ۸، ص ۷۹، ح ۶۶؛ قرب الاسناد، ص ۱۲۸. ۴۳۴) کنزالعمال، ج ۱۶، ص ۴۵۶، ح ۴۵۴۰۹؛ فیض القدیر، ج ۱، ص ۲۲۵، ح ۳۳۱. ۴۳۵) غررالحکم، ج ۱، ص ۲۱۱، ح ۳۳۶۳. ۴۳۶) سنن ترمذی، ج ۵، ص ۶۶۴، ح ۳۷۸۹؛ مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۵۰. ۴۳۷) امام حسین‌علیه السلام از تاریخ دمشق، ج ۹۱، ص ۱۲۶. ۴۳۸) کافی، ج ۸، ص ۱۱۲، ح ۹۸. ۴۳۹) کنز العمال، ج ۱۲، ص ۱۰۵، ح ۳۴۲۰۶؛ در المنثور، ج ۶، ص ۷. ۴۴۰) المحاسن، ج ۱، ص ۲۴۷، ح ۴۶۱. ۴۴۱) نورالابصار، ص ۱۲۷؛ کافی، ج ۲، ص ۴۶، ح ۳. ۴۴۲) المعجم الکبیر، ج ۷، ص ۸۶، ح ۶۴۱۶؛ امالی صدوق، ص ۲۷۴، ح ۹. ۴۴۳) ترجمه امام علی‌علیه السلام از تاریخ دمشق، ج ۲، ص ۲۲۵، ح ۷۳۰. ۴۴۴) امالی صدوق، ص ۴۵۵. ۴۴۵) عیون اخبار الرضاعلیه السلام، ج ۲، ص ۶۲، ح ۲۵۸. ۴۴۶) المعجم الکبیر، ج ۱۱، ص ۱۰۲، ح ۱۱۱۷۷. ۴۴۷) مستدرک حاکم، ج ۲، ص ۲۴۱. ۴۴۸) همان، ج ۳، ص ۱۳۵. ۴۴۹) سنن ترمذی، ج ۵، ص ۶۳۵، ح ۳۷۱۷؛ جامع الصول، ج ۸، ص ۶۵۶، ح ۶۴۹۹. ۴۵۰) صحیح مسلم، ج ۱، ص ۸۶، ح ۱۳۱؛ سنن ترمذی، ج ۵، ص ۶۴۳. ۴۵۱) صحیح بخاری، ج ۵، ص ۹۲؛ صحیح مسلم، ج ۴، ص ۱۹۰۲. ۴۵۲) سنن ترمذی، ج ۵، ص ۷۰۱، ح ۳۸۷۴. ۴۵۳) صحیح بخاری، ج ۵، ص ۱۰۰-۱۰۱، ح ۲۳۵؛ سنن ترمذی، ج ۵، ص ۶۵۶؛ مسند احمد، ج ۲، ص ۴۴۶. ۴۵۴) صحیح بخاری، ج ۵ ص ۱۰۲، ح ۲۴۱؛ سنن ترمذی، ح ۵، ص ۶۵۷، ح ۳۷۷۰؛ مسند احمد، ج ۲، ص ۸۵. ۴۵۵) انجمن روانشناسی آمریکا، ص ۶۰۲. ۴۵۶) انجمن پزشکی آمریکا، ترجمه مهدی گنجی، ص ۶۷-۸۸. ۴۵۷) آنگاه هدایت شدم، ص ۹۶-۹۸. ۴۵۸) ارشاد الساری، ج ۲، ص ۳۹۳. ۴۵۹) السیرة النبویة، ج ۳، ص ۱۰۵. ۴۶۰) تهذیب الاحکام، ج ۸، ص ۳۲۵. ۴۶۱) کامل الزیارات، ص ۲۶۰و۲۶۱. ۴۶۲) همان. ۴۶۳) بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۴. ۴۶۴) الارشاد، شیخ مفیدرحمه الله، ص ۲۳۲. ۴۶۵) لهوف، ص ۱۱۲و۱۱۳؛ بحارالأنوار، ج ۴۵، ص ۱۴۶. ۴۶۶) کامل الزیارات، ص ۸۰؛ بحارالأنوار، ج ۴۵، ص ۲۰۱. ۴۶۷) وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۹۱۵. ۴۶۸) البدایة والنهایة، ج ۸، ص ۲۱۰؛ مقتل الحسین‌علیه السلام، خوارزمی، ج ۲، ص ۳۹. ۴۶۹) تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۱۹؛ کامل ابن اثیر، ج ۴، ص ۵۹؛ ارشاد مفید، ج ۲، ص ۹۴. ۴۷۰) در حالی که در دامن من قرار داشت، (ما نظر اهل سنت را در خصوص این موضوع که بر دامن عایشه بوده صحیح نمی‌دانیم.) ۴۷۱) مسند احمد، ج ۶، ص ۲۷۴. ۴۷۲) حاشیه مسند ابی یعلی، ج ۵، ص ۶۳. ۴۷۳) مسند احمد، ج ۲، ص ۵۱۶. ۴۷۴) کنز العمّال، ج ۲، ص ۵۳۴. ۴۷۵) تذکرة الخواص، ص ۱۵۲. ۴۷۶) تاریخ النیاحة، ج ۲، ص ۳۰، به نقل از جرجی زیدان. ۴۷۷) صحیح بخاری، ح ۱۲۲۰. ۴۷۸) فتح الباری، ج ۳، ص ۱۹۵؛ شرح الکرمانی علی البخاری، ج ۷، ص ۸۸؛ ارشاد الساری، ج ۲، ص ۴۰۶؛ عمدةالقاری، ج ۸، ص ۸۷. ۴۷۹) شرح کرمانی بر بخاری، ج ۷، ص ۸۸. ۴۸۰) فیض القدیر، ج ۵، ص ۴۹۳. ۴۸۱) وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۹۱۵، باب کراهة الصراخ بالویل و العویل. ۴۸۲) همان. ۴۸۳) سوره ممتحنه، آیه ۱۲. ۴۸۴) وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۹۱۵. ۴۸۵) بحارالأنوار، ج ۴۴، ص ۲۸۹. ۴۸۶) همان، ص ۲۸۵. ۴۸۷) کامل الزیارات، ابن قولویه، ص ۵۳۹، باب ۱۰۸. ۴۸۸) بحارالأنوار، ج ۴۴، ص ۲۸۹. ۴۸۹) من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۲۵۲. ۴۹۰) وسائل الشیعة، ج ۳، ص ۲۸۱، باب ۲۰ از ابواب لباس مصلّی، ح ۳. ۴۹۱) بحارالأنوار، ج ۴۵، ص ۱۸۸؛ وسائل الشیعة، ج ۲، ص ۸۹۰. ۴۹۲) کامل الزیارات، ص ۶۷و۶۸؛ بحارالأنوار، ج ۴۵، ص ۲۲۱و۲۲۲. ۴۹۳) شرح ابن ابی الحدید، ج ۱۶، ص ۲۲. ۴۹۴) مقتل ابی مخنف، ص ۲۲۲و۲۲۳. ۴۹۵) عیون الاخبار و فنون الآثار، ص ۱۰۹. ۴۹۶) شرح ابن ابی الحدید. ۴۹۷) السیرة الحلبیة، ج ۱، ص ۴۶۱. ۴۹۸) عقدالفرید، ج ۲، ص ۳۱؛ مسند احمد، ج ۳، ص ۱۹۷. ۴۹۹) عقدالفرید، ج ۲، ص ۳۷. ۵۰۰) تاریخ طبری، ج ۵، ص ۱۵۷. ۵۰۱) مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۷۳. ۵۰۲) مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۷۶. ۵۰۳) مقتل خوارزمی، ج ۱، ص ۱۵۸و۱۵۹. ۵۰۴) الفصول المهمة، ص ۱۵۴. ۵۰۵) الصواعق المحرقه، ص ۱۱۵. ۵۰۶) الخصائص الکبری، ج ۲، ص ۱۲۵. ۵۰۷) کنزالعمال، ج ۶، ص ۲۲۳. ۵۰۸) مقتل الحسین‌علیه السلام، خوارزمی، ج ۱، ص ۱۶۳. ۵۰۹) مسند احمد، ج ۳، ص ۲۴۲و۲۶۵. ۵۱۰)

ترجمه امام علی‌علیه السلام از تاریخ ابن عساکر، رقم ۲۲۹. ۵۱۱) مسند احمد، ج ۱، ص ۲۸۳؛ مستدرک حاکم، ج ۴، ص ۳۹۷. ۵۱۲) مستدرک حاکم، ج ۴، ص ۱۹؛ تهذیب تاریخ دمشق، ج ۴، ص ۳۴۰. ۵۱۳) مسند احمد، ج ۲، ص ۶۰و۶۱. ۵۱۴) واقعه صفین، ص ۱۵۸؛ شرح ابن ابی الحدید، ج ۱، ص ۲۷۸. ۵۱۵) مقتل خوارزمی، ص ۱۶۲، به نقل از طبرانی. ۵۱۶) العقد الفرید، ج ۲، ص ۸. ۵۱۷) مقاتل الطالبیین، ص ۸۵. ۵۱۸) مقاتل الطالبیین، ص ۱۱۵؛ کامل ابن اثیر، ج ۴، ص ۳۳؛ تاریخ طبری، ج ۶، ص ۲۵۶. ۵۱۹) تاریخ طبری، ج ۵، ص ۴۶۵؛ کامل ابن اثیر، ج ۴، ص ۳۲؛ البدایهٔ و النهایهٔ، ج ۸، ص ۱۸۹. ۵۲۰) کامل ابن اثیر، ج ۴، ص ۵۰؛ مجمع الزوائد، ج ۷، ص ۲۵؛ انساب الاشراف، ج ۴، ص ۱۸. ۵۲۱) صواعق المحرقه، ص ۱۱۸؛ تذکرهٔ الخواص، ص ۲۳۱؛ تاریخ طبری، ج ۴، ص ۳۴۹. ۵۲۲) تذکرهٔ الخواص، ص ۲۴۰. ۵۲۳) تاریخ طبری، ج ۱، ص ۳۷؛ کامل ابن اثیر، ج ۱، ص ۴۳. ۵۲۴) العقد الفرید، ج ۳، ص ۲۱۸. ۵۲۵) الاستیعاب در حاشیه الاصابهٔ، ج ۴، ص ۳۱۲. ۵۲۶) الاستیعاب، ج ۴، ص ۱۳۴. ۵۲۷) همان، ج ۴، ص ۹۸. ۵۲۸) الاصابهٔ، ج ۴، ص ۱۸۶. ۵۲۹) همان، ص ۲۷۶. ۵۳۰) همان، ج ۳، ص ۵۴. ۵۳۱) سیره ابن هشام، ج ۳، ص ۱۶۷. ۵۳۲) همان، ص ۱۵۸. ۵۳۳) همان، ص ۲۵. ۵۳۴) همان، ج ۴، ص ۳۸۴و۳۸۵. ۵۳۵) همان، ص ۳۸۶. ۵۳۶) همان، ج ۳، ص ۱۸۳. ۵۳۷) همان، ص ۱۷۷. ۵۳۸) همان، ص ۱۶۸. ۵۳۹) همان، ج ۴، ص ۵۴. ۵۴۰) همان، ص ۲۹۶. ۵۴۱) همان، ج ۳، ص ۱۸۸. ۵۴۲) همان، ص ۱۸۹. ۵۴۳) الاستیعاب، ج ۳، ص ۶۳۰. ۵۴۴) همان. ۵۴۵) همان، ج ۱، ص ۱۰۲. ۵۴۶) العقد الفرید، ج ۲، ص ۹. ۵۴۷) مقاتل الطالبیین، ص ۹۰. ۵۴۸) کامل ابن اثیر، ج ۴، ص ۹۱؛ مقاتل الطالبیین، ص ۹۱. ۵۴۹) معجم الشعراء، ص ۲۳۲. ۵۵۰) تاریخ طبری، ج ۵، ص ۲۹۳؛ البدایهٔ و النهایهٔ، ج ۸، ص ۱۹۸؛ تذکرهٔ الخواص، ص ۲۷۵. ۵۵۱) مقتل خوارزمی، ج ۲، ص ۱۴۴. ۵۵۲) معارج الوصول، زرندی، ص ۸۰؛ مقتل الحسین، خوارزمی، ج ۲، ص ۱۲۶. ۵۵۳) همان، ص ۸۱. ۵۵۴) تذکرهٔ الخواص، ص ۳۷۳. ۵۵۵) الأغانی، ج ۱۶، ص ۱۴۱و۱۴۲. ۵۵۶) کامل ابن اثیر، ج ۴، ص ۲۳۷و۲۳۸. ۵۵۷) سوره مائده، آیه ۸۳. ۵۵۸) سوره توبه، آیه ۸۲. ۵۵۹) سوره اسراء، آیات ۱۰۸و۱۰۹. ۵۶۰)]. سوره مریم، آیه ۵۸. ۵۶۱) سوره نجم، آیات ۵۷-۶۰. ۵۶۲) مکارم الأخلاق، طبرسی، ص ۳۱۷؛ بحارالأنوار، ج ۹۰، ص ۳۳۶. ۵۶۳) بحارالأنوار، ج ۷۹، ص ۹۱، ح ۴۳. ۵۶۴) مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۲۴۵، ح ۳۶. ۵۶۵) من لا یحضره الفقیه، ج ۴، ص ۳۶۰؛ بحارالأنوار، ج ۷۰، ص ۱۶۴، ح ۲۱. ۵۶۶) مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۲۴۵، ح ۳۵. ۵۶۷) همان، ج ۱۱، ص ۲۴۰. ۵۶۸) امالی، شیخ مفید، ص ۱۱، ح ۸. ۵۶۹) سفینهٔ البحار، ج ۱، ص ۱۹۷. ۵۷۰) چکیده اندیشه‌ها، ص ۲۵۰. ۵۷۱) همان. ۵۷۲) تاریخ طبری، ج ۱، ص ۳۷. ۵۷۳) سوره یوسف، آیه ۸۵. ۵۷۴) تفسیر طبری، ج ۱۳، ص ۳۲. ۵۷۵) السیرهٔ الحلبیّهٔ، ج ۳، ص ۱۰۵. ۵۷۶) همان، ج ۲، ص ۳۲۳. ۵۷۷) المصنّف، ج ۸، ص ۶۹۷. ۵۷۸) تذکرهٔ الخواص، ص ۷. ۵۷۹) صحیح بخاری، ج ۲، ص ۲۴۰، کتاب فضائل الصحابه، باب مناقب خالد. ۵۸۰) کامل ابن اثیر، ج ۲، ص ۹۰. ۵۸۱) صحیح مسلم، ج ۲، ص ۶۷۱، کتاب الجنائز، باب ۳۶، ح ۱۰۸. ۵۸۲) ذخائر العقبی، ص ۵۶. ۵۸۳) مستدرک حاکم، ج ۱، ص ۳۶۱. ۵۸۴) سنن ابن ماجه، ج ۱، ص ۴۷۳، کتاب الجنائز، باب ماجاء فی النظر الی المیّت. ۵۸۵) المصنّف، ج ۳، ص ۲۶۸. ۵۸۶) مستدرک حاکم، ج ۱، ص ۳۸۱؛ سنن نسائی، ج ۴، ص ۱۹۰؛ مسند احمد، ج ۲، ص ۳۳۳. ۵۸۷) الفصول المهمهٔ، ص ۱۳۰. ۵۸۸) الامامهٔ و السیاسهٔ، ج ۱، ص ۱۱۰. ۵۸۹) تذکرهٔ الخواص، ص ۹۴. ۵۹۰) همان، ص ۱۰۷. ۵۹۱) همان، ص ۳۱۸. ۵۹۲) عقد الفرید، ج ۳، ص ۱۹۴؛ کنز العمال، ج ۷، ص ۲۶۱؛ مسند فاطمه، سیوطی، ص ۳۰. ۵۹۳) تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۳۵. ۵۹۴) تاریخ المدینهٔ المنوّرهٔ، ج ۱، ص ۱۰۳. ۵۹۵) کامل ابن اثیر، ج ۲، ص ۹۰. ۵۹۶) شرح ابن ابی الحدید، ج ۴، ص ۱۱. ۵۹۷) ینابیع المودهٔ، ص ۴۰۹. ۵۹۸) الفتوح، ج ۵، ص ۱۱۰. ۵۹۹) تذکرهٔ الخواص، ص ۲۵۲. ۶۰۰) الفتوح، ج ۵، ص ۱۴۵. ۶۰۱) ینابیع المودهٔ، ص ۴۱۴. ۶۰۲) کنز العمال، ج ۷، ص ۲۶۵؛ حیاهٔ الصحابهٔ، ج ۲، ص ۳۷۱. ۶۰۳) تاریخ دمشق، ترجمه امام حسن‌علیه السلام، ص ۲۳۵. ۶۰۴) سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۲۷۷؛ تاریخ دمشق، ترجمه امام حسن‌علیه السلام، ص ۲۲۹. ۶۰۵) مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۷۳. ۶۰۶) عقد الفرید، ج ۲، ص ۸؛ تذکرهٔ الخواص، ص ۲۱۳. ۶۰۷) اسدالغابهٔ، ج ۱، ص ۲۰۸. ۶۰۸) تاریخ ابن کثیر، ج ۱۱، ص ۲۹و۳۰؛ تذکرهٔ الحفّاظ، ج ۲، ص ۱۶۴؛ کامل

ابن اثیر، ج ۵، ص ۳۶۴؛ مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۷۶؛ مسند احمد، ج ۳، ص ۳۴۲. ۶۰۹) تاریخ دمشق، امام حسین‌علیه السلام، ص ۲۳۸؛ تهذیب التهذیب، ج ۲، ص ۳۰۰؛ مسند احمد، ج ۱، ص ۵۸؛ المعجم الکبیر، ج ۲، ص ۱۰۵. ۶۱۰) تاریخ دمشق، ترجمه زین العابدین‌علیه السلام، ص ۵۶؛ حلیة الاولیاء، ج ۳، ص ۱۳۸. ۶۱۱) الاغانی، ج ۷، ص ۲۴۰. ۶۱۲) تذکرة الخواص، ص ۱۵۲. ۶۱۳) ینابیع المودة، ص ۳۸۹، به نقل از ترمذی. ۶۱۴) اسدالغابة، ج ۲، ص ۲۱؛ سیر اعلام النبلاء، ج ۳، ص ۳۱۵؛ کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۴۳۴. ۶۱۵) صواعق المحرقه، ص ۱۹۶. ۶۱۶) تذکرة الخواص، ص ۲۶۵؛ انساب الاشراف، ج ۳، ص ۲۲۷؛ المعجم الکبیر، ج ۳، ص ۱۲۷. ۶۱۷) تذکرة الخواص، ص ۲۶۸. ۶۱۸) موسوعة آل النبی‌صلی الله علیه وآله، دکتر عایشه بنت الشاطی، ص ۷۳۴. ۶۱۹) سوره بقره، آیه ۵۴، پس توبه کنید؛ و به سوی خالق خود باز گردید و خود را (یکدیگر را) به قتل برسانید، این کار برای شما در پیشگاه پروردگارتان بهتر است. ۶۲۰) موسوعة آل النبی‌صلی الله علیه وآله، ص ۷۶۴؛ تاریخ طبری، ج ۴، ص ۴۵۱. ۶۲۱) صحیح مسلم، ج ۲، ص ۶۳۹، کتاب الجنائز، باب المیت یعذب ببکاء اهله علیه. ۶۲۲) همان. ۶۲۳) صحیح بخاری، کتاب الجنائز، ج ۱، ص ۱۵۵؛ صحیح مسلم، کتاب الجنائز، باب ۹، ح ۲۲و۲۳. ۶۲۴) صحیح مسلم، کتاب الجنائز، باب ۹، حدیث ۲۵؛ صحیح بخاری، ج ۱، ص ۱۵۶. ۶۲۵) سوره فاطر، آیه ۱۸. ۶۲۶) المصنّف، ج ۳، ص ۳۴۴. ۶۲۷) العقد الفرید، ج ۳، ص ۱۹۱. ۶۲۸) کنز العمال، ج ۱۵، ص ۷۳۱. ۶۲۹) المصنّف، ج ۷، ص ۱۷۵. ۶۳۰) سِفر حزقیال، اصحاح ۲۴، فقره ۱۶-۱۸. ۶۳۱) کنزالعمال ج ۱ ص ۱۴۷ ۶۳۲) همان، ص ۱۴۸. ۶۳۳) تفسیر المنار، ج ۸، ص ۳۰۱. ۶۳۴) التعریفات، ص ۴۸. ۶۳۵) امالی صدوق، ص ۸۶، مجلس ۲۹. ۶۳۶) بحارالأنوار، ج ۴۴، ص ۲۸۲. ۶۳۷) صور بغدادیة، ص ۱۴۵-۱۵۰. ۶۳۸) همان، به نقل از موسوعة العتبات المقدّسة. ۶۳۹) آداب الکلام، علی پاشا صالح، ص ۱۹۹، از کتاب تاریخ الأدب الایرانی، براون. ۶۴۰) رهبر آزادگان، ص ۵۳. ۶۴۱) رهبر آزادگان، ص ۵۲. ۶۴۲) همان، ص ۵۳. ۶۴۳) حسین‌علیه السلام پیشوای انسان‌ها، ص ۱۱و۱۲. ۶۴۴) همان، ص ۴۶. ۶۴۵) رهبر آزادگان، ص ۵۱. ۶۴۶) زندگی پیشوایان، ص ۸۴و۸۵. ۶۴۷) همان، ص ۸۶. ۶۴۸) شهسوار اسلام، ص ۲۶۷و۲۶۸. ۶۴۹) الامام علی‌علیه السلام، جرج جرداق، ترجمه ابوالحسن شهرانی، ص ۲۳۴-۲۴۷. ۶۵۰) رهبر آزادگان، ص ۵۶. ۶۵۱) زندگی پیشوایان، ص ۸۷. ۶۵۲) حسین‌علیه السلام پیشوای انسان‌ها، ص ۳۰. ۶۵۳) نگاهی به تاریخ جهان، جواهر لعل نهرو، ج ۱، ص ۲۹۸، ترجمه محمود تفضّلی. ۶۵۴) تاریخ فخری، ص ۵. ۶۵۵) استشهاد الحسین‌علیه السلام، الجمیلی، ص ۱۳. ۶۵۶) حسین‌علیه السلام پیشوای انسان‌ها، ص ۳۷-۴۰. ۶۵۷) فاجعه کربلا، جرجی زیدان، ص ۱۴۳، ترجمه محمّد علی شیرازی. ۶۵۸) تاریخ سیاسی اسلام، دکتر حسن ابراهیم حسن، ص ۳۵۲. ۶۵۹) اقناع اللائم، سید امین، ص ۳۵۶. ۶۶۰) دور المنبر الحسینی فی التوعیة الاسلامیة، دکتر مقدسی، ص ۱۱۲و۱۱۳. ۶۶۱) منهج فی الانتماء المذهبی، صائب عبدالحمید، ص ۳۱و۳۲. ۶۶۲) لقد شیّعنی الحسین‌علیه السلام، ادریس مغربی، ص ۶۳-۶۵. ۶۶۳) همان، ص ۲۹۷. ۶۶۴) همان، ص ۳۰۳. ۶۶۵) لقد شیّعنی الحسین‌علیه السلام، ص ۳۱۳-۳۱۵. ۶۶۶) آنگاه هدایت شدم، ص ۹۶-۹۸. ۶۶۷) کربلاء، الثورة و المأساة، احمد حسین یعقوب، ص ۷-۸. ۶۶۸) به نقل از روزنامه جمهوری اسلامی، شماره ۶۷۷۱. ۶۶۹) سوره آل عمران، آیه ۹۶. ۶۷۰) سوره مؤمنون، آیه ۲۹. ۶۷۱) سوره انبیاء، آیه ۷۱. ۶۷۲) سوره نازعات، آیه ۱۶. ۶۷۳) سوره طه، آیه ۱۲. ۶۷۴) سوره انبیاء، آیه ۸۱. ۶۷۵) سوره اسراء، آیه ۱. ۶۷۶) صحیح بخاری، ج ۶، ص ۷، کتاب المغازی. ۶۷۷) همان، ج ۱، ص ۹۰، کتاب الصلاة. ۶۷۸) سیره حلبی، ج ۳، ص ۳۰۶. ۶۷۹) وفاء الوفاء، ج ۱، ص ۵۲. ۶۸۰) همان، ص ۳۸۵. ۶۸۱) المعجم الکبیر، ج ۳، ص ۱۱۱، ح ۲۸۲۵. ۶۸۲) السجود علی التربة الحسینیة عند الشیعة الامامیه، ص ۶۹-۸۷. ۶۸۳) ابو الشهدا، ص ۱۴۵. ۶۸۴) الارض و التربة الحسینیه، ص ۳۲و۳۳. ۶۸۵) مقتل الحسین‌علیه السلام، ص ۱۰۳و۱۰۴. ۶۸۶) سنن ترمذی، ج ۵، ص ۶۵۸؛ مسند احمد، ج ۴، ص ۱۷۴؛ سنن ابن ماجه، رقم ۱۴۴. ۶۸۷) مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۷۶. ۶۸۸) مسند احمد، ج ۲، ص ۶۰. ۶۸۹) مستدرک حاکم، ج ۴، ص ۳۹۸. ۶۹۰) اعیان الشیعة، ج ۱، ص ۵۸۴و۵۸۵. ۶۹۱) رجال نجاشی، ص ۹. ۶۹۲) الکواکب الدریة، ص ۳۰. ۶۹۳) للّهِ و للحقیقة، ص ۹۷. ۶۹۴) اعیان الشیعة، ج ۱، ص ۵۸۵. ۶۹۵) تاریخ مدینة دمشق، ج ۵۸، ص ۱۹۸. ۶۹۶) شرح ابن ابی الحدید، ج ۱۱،

ص ۴۴. ۶۹۷) ابصارالعین، ص ۶۶ ۶۹۸) ر.ک: قاموس الرجال، تستری؛ ابصار العین فی انصار الحسین‌علیه السلام؛ ذخیرة الدارین فیما یتعلّق بالحسین و اصحابه؛ معالی السبطین؛ پیشوای شهیدان؛ نفس المهموم؛ تاریخ طبری؛ و ... ۶۹۹) ر.ک: همان. ۷۰۰) ر.ک: همان. ۷۰۱) مقتل الحسین‌علیه السلام، خوارزمی، ج ۲، ص ۳۸؛ اللهوف، ص ۴۵. ۷۰۲) ینابیع المودة، ص ۳۴۶. ۷۰۳) کامل ابن اثیر، ج ۴، ص ۶۷. ۷۰۴) همان، ص ۶۶؛ البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۱۸۳. ۷۰۵) البدایة و النهایة، ج ۸، ص ۱۸۵. ۷۰۶) ر.ک: شیعه شناسی و پاسخ به شبهات از مؤلف. ۷۰۷) حیاة الامام الحسین‌علیه السلام، ج ۱، ص ۹۸؛ نظیر آن در مستدرک حاکم، ج ۳، ص ۱۷۶؛ تاریخ ابن عساکر، ج ۱۳، ص ۶۲. ۷۰۸) مجمع الزوائد، ج ۹، ص ۶۲. ۷۰۹) امالی صدوق، مجلس ۲۸، ح ۷. ۷۱۰) کامل الزیارات، باب ۲۳، ح ۵. ۷۱۱) همان، ح ۱۵. ۷۱۲) همان، ح ۱۴. ۷۱۳) حیاة الامام الحسین‌علیه السلام، ج ۳، ص ۲۴. ۷۱۴) سوره بقره، آیه ۱۹۵. ۷۱۵) مرآة العقول، ج ۳، ص ۱۲۶، به نقل از علامه حلی. ۷۱۶) سوره مؤمنون، آیات ۳۹-۴۲. ۷۱۷) سوره توبه، آیه ۴۰. ۷۱۸) سوره آل عمران، آیه ۱۵۱. ۷۱۹) سوره بقره، آیه ۱۲۰. ۷۲۰) سوره بقره، آیه ۲۱۴. ۷۲۱) سوره حج، آیات ۳۹-۴۱. ۷۲۲) سوره آل عمران، آیات ۱۳۹-۱۴۲. ۷۲۳) سوره محمّدصلی الله علیه وآله، آیه ۳۱. ۷۲۴) مقتل مقرّم، ص ۳۳۴. ۷۲۵) همان، ص ۳۳۵. ۷۲۶) مقتل الحسین‌علیه السلام، مقرّم، ص ۲۱۲. ۷۲۷) همان. ۷۲۸) همان. ۷۲۹) همان، ص ۲۱۹. ۷۳۰) تهذیب الاحکام، ج ۱۰، ص ۲۱۴؛ کافی، ج ۷، ص ۳۷۵. ۷۳۱) مقتل الحسین‌علیه السلام، مقرّم، ص ۲۶۷. ۷۳۲) شرح صحیح مسلم، نووی، ج ۱۲، ص ۲۲۹. ۷۳۳) همان. ۷۳۴) التمهید، باقلانی. ۷۳۵) الاحکام السلطانیة، ص ۱۷. ۷۳۶) اصول الدین، ص ۱۹۰و۲۷۸. ۷۳۷) الفِصَل، ج ۴، ص ۱۷۵. ۷۳۸) شرح المواقف، ج ۸، ص ۳۵۳. ۷۳۹) السنّة، ج ۱، ص ۱۳۱. ۷۴۰) همان، حاشیه. ۷۴۱) شرح صحیح مسلم، نووی، ج ۱۲، ص ۲۲۹. ۷۴۲) نظام الحکم فی الاسلام، ص ۵۲۷-۵۲۹. ۷۴۳) صحیح مسلم، کتاب الاماره، باب الامر بلزوم الجماعة، باب ۱۳، ح ۵۲. ۷۴۴) همان، حدیث ۵۵؛ صحیح بخاری، کتاب الفتن، ح ۶۵۳۰. ۷۴۵) همان، حدیث ۵۶. ۷۴۶) همان، حدیث ۵۸. ۷۴۷) نظام الحکم فی الاسلام، ص ۵۲۷. ۷۴۸) سوره بقره، آیه ۱۲۴. ۷۴۹) سوره یونس، آیه ۳۵. ۷۵۰) سوره هود، آیه ۱۱۳. ۷۵۱) سوره مائده، آیه ۴۴. ۷۵۲) سوره قلم، آیه ۸. ۷۵۳) سوره قلم، آیه ۱۰. ۷۵۴) سوره احزاب، آیه ۴۸. ۷۵۵) سوره شعراء، آیه ۱۵۱. ۷۵۶) سوره جاثیه، آیه ۲۴. ۷۵۷) سوره کهف، آیه ۲۸. ۷۵۸) سوره احزاب، آیات ۶۶-۶۸. ۷۵۹) سوره هود، آیه ۱۱۳. ۷۶۰) سوره آل عمران، آیه ۱۰۴. ۷۶۱) همان، آیه ۱۱۰. ۷۶۲) سوره مائده، آیه ۷۸و۷۹. ۷۶۳) در المنثور، ج ۳، ص ۱۲۵ و به این مضمون کنز العمّال، حدیث ۱۰۸۱. ۷۶۴) صحیح بخاری، کتاب الأحکام، باب السمع والطاعة، ج ۳. ۷۶۵) سنن ابن ماجه، ج ۲، ص ۹۵۶؛ مسند احمد، ج ۱، ص ۴۰۰. ۷۶۶) تاریخ طبری، ج ۷، ص ۳۰۰؛ کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۲۸۰؛ انساب الاشراف، ج ۳، ص ۱۷۱. ۷۶۷) تاریخ طبری، ج ۷، ص ۲۳۵؛ کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۲۶۷. ۷۶۸) تاریخ طبری، ج ۷، ص ۲۱۶-۲۱۸؛ کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۲۶۳. ۷۶۹) ترجمه ابن عساکر، قسمت امام حسین‌علیه السلام؛ ص ۴۱. ۷۷۰) همان، ص ۸۰. ۷۷۱) همان، ص ۱۲۲. ۷۷۲) همان، ص ۱۳۰. ۷۷۳) شرح ابن ابی الحدید، ج ۱۰، ص ۶۷. ۷۷۴) همان، ج ۱۱، ص ۲۹. ۷۷۵) همان، ج ۱، ص ۳۳۲. ۷۷۶) همان، ج ۲، ص ۱۸۹. ۷۷۷) همان، ج ۱۶، ص ۳۸. ۷۷۸) همان، ج ۱۶، ص ۴۲. ۷۷۹) همان. ۷۸۰) اعیان الشیعة، ج ۴، ص ۲۲. ۷۸۱) کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۲۰۴. ۷۸۲) ر.ک: النصایح الکافیة، ص ۱۵۶و۱۵۷؛ تاریخ طبری، ج ۶، ص ۹۲-۹۷؛ کامل ابن اثیر، ج ۳، ص ۱۶۶؛ مقاتل الطالبیین، ص ۲۶؛ شرح ابن ابی الحدید، ج ۴، ص ۸و۱۵؛ اعیان الشیعة، ج ۴، ص ۴۳؛ تاریخ الخلفاء، ص ۱۹۴؛ تاریخ ابن کثیر، ج ۸، ص ۴۱؛ الاصابة، ج ۲، ص ۱۲؛ عمدة الطالب، ص ۵۲. ۷۸۳) مناقب ابن شهر آشوب، ج ۳، ص ۳۹۴؛ بحارالأنوار، ج ۴۳، ص ۲۹۱، ح ۵۴. ۷۸۴) غنائم الایّام، ج ۶، ص ۷۸. ۷۸۵) مدارک الاحکام، ج ۶، ص ۲۶۸. ۷۸۶) بحارالأنوار، ج ۱۹، ص ۱۳۰. ۷۸۷) عمدة القاری، ج ۱۱، ص ۱۱۸. ۷۸۸) المغنی، ج ۳، ص ۱۷۴. ۷۸۹) بدائع الصنائع، ج ۲، ص ۲۶۲. ۷۹۰) فتح الباری، ج ۴، ص ۲۹۰. ۷۹۱) فتح الباری، ج ۴، ص ۲۸۸. ۷۹۲) السنن الکبری، ج ۴، ص ۴۷۵. ۷۹۳) المعجم الکبیر، ج ۷، ص ۲۹۰، ح ۷۱۶۵؛ المستدرک علی الصحیحین، ج ۱، ص ۲۶۰. ۷۹۴) المعجم الکبیر، ج ۷، ص ۲۹۰، ح ۷۱۶۴. ۷۹۵) الآثار الباقیه، ص ۲۷۷. ۷۹۶) مجله الهادی، شماره ۲، ص ۳۷. ۷۹۷) همان، ص

۳۶. ۷۹۸) دائرة المعارف بستانی، ج ۱۱، ص ۴۴۶. ۷۹۹) ر.ک: تهذیب الاحکام، ج ۴، ص ۲۹۹-۳۰۰، ح ۹۰۶و۹۰۷و۹۰۸، ح ۸۹۵، وسائل الشیعه، ج ۱۰، باب ۲۰. ۸۰۰) ر.ک: وسائل الشیعه، ج ۱۰، باب ۲۱؛ کافی ج ۴، ص ۱۴۶، ح ۴و۶و۷و۵. ۸۰۱) ر.ک: صحیح بخاری، ج ۱، ص ۳۴۱. ۸۰۲) من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۵۱، ح ۲۲۴؛ وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۴۵۲، ح ۱. ۸۰۳) کافی، ج ۴، ص ۱۴۶، ح ۳؛ وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۴۶۲، باب ۴۱، ح ۶. ۸۰۴) کافی، ج ۴، ص ۱۴۶، ح ۴؛ وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۴۶۱، باب ۲۱، ح ۵. ۸۰۵) کافی، ج ۴، ص ۱۴۷، ح ۷؛ وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۴۵۹، باب ۲۱، ح ۲. ۸۰۶) کافی، ج ۴، ص ۱۴۶، ح ۵؛ وسائل الشیعهٔ، ج ۱۰، ص ۴۶۰، باب ۲۱، ح ۳. ۸۰۷) کافی، ج ۴، ص ۱۴۷، ح ۶؛ وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۴۶۱، باب ۲۱، ح ۴. ۸۰۸) همان. ۸۰۹) مستند الشیعه، ج ۱۰، ص ۴۹۲. ۸۱۰) ریاض المسائل، ج ۵، ص ۴۶۷. ۸۱۱) مسالک الافهام، ج ۲، ص ۷۸. ۸۱۲) جامع المقاصد، ج ۳، ص ۸۶. ۸۱۳) تذکرهٔ الفقهاء، ج ۶، ص ۱۹۲؛ تحریر الاحکام، ج ۱، ص ۸۴. ۸۱۴) مجمع الفائدهٔ و البرهان، ج ۵، ص ۱۸۸. ۸۱۵) الدروس الشرعیه، ج ۱، ص ۳۸۲؛ غایهٔ المراد، ج ۱، ص ۳۲۹. ۸۱۶) جامع عباسی، ص ۱۰۶. ۸۱۷) کفایهٔ الاحکام، ص ۵۲۰. ۸۱۸) الوافی، ج ۱۱، ص ۷۶؛ مفاتیح الشرایع، ج ۱، ص ۲۸۴. ۸۱۹) بدایهٔ الهدایهٔ، ج ۱، ص ۲۳۸. ۸۲۰) مرآهٔ العقول، ج ۱۶، ص ۳۶۱. ۸۲۱) کشف الغطاء، ص ۳۲۳. ۸۲۲) مستند الشیعهٔ، ج ۱۰، ص ۴۸۷. ۸۲۳) غنائم الایّام، ج ۶، ص ۷۸و۷۹. ۸۲۴) الآثار الباقیه، بیرونی، ص ۵۲۴. ۸۲۵) الخطط، مقریزی، ج ۲، ص ۳۸۵. ۸۲۶) صواعق المحرقه، ص ۲۲۱. ۸۲۷) مجله الهادی، سال هفتم، شماره دوم.

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحیم جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱) با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹ بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند. مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است. اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید. از جمله فعالیتهای گسترده مرکز : الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه ج)تولید

نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و... د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴) ز)طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و... ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ... ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶ وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱) نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله. شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳ ، شماره کارت :۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳و شماره حساب شبا : IR۹۰-۰۱۸۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۶۲۱-۰۶۰۹-۵۳به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید ارزش کار فکری و عقیدتی الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید». التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟». [سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد». مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

مرکز تحقیقات رایانه‌ای
قائمیه
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹